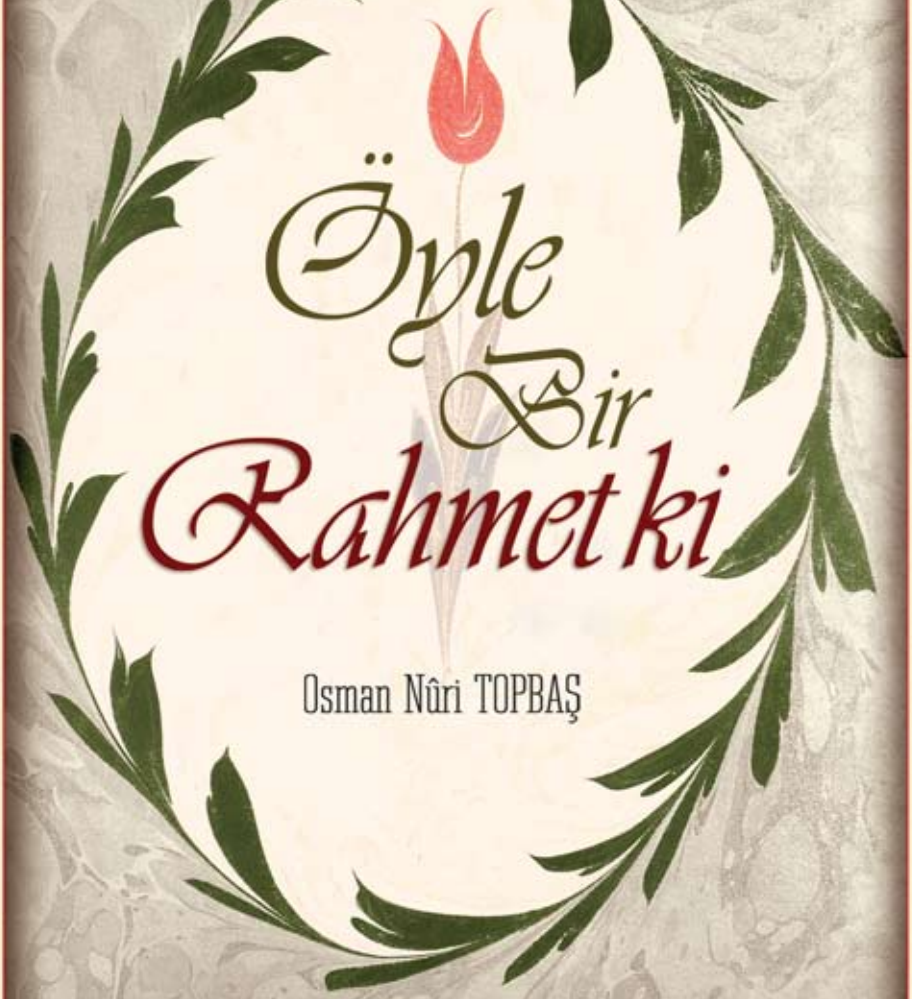
GÖNÜL BAHÇESİNDEN

Öyle Bir Rahmet ki

Osman Nûri TOPBAŞ

ERKAM YAYINLARI

İstanbul - 1428 / 2007

ERKAM
YAYIN VE SAN. MAM. SESLİ VE GÖRÜNTÜLÜ
YAYINLAR, BİLGİSAYAR ÜRÜN İM. VE TİC. AŞ.

▸ Organize San. Bölgesi Turgut Özal Cd. No: 117/4 İkitelli / İST. Tel: (0212) 671 07 00 Faks: 671 07 17
▸ Ankara Cad. Nakipoğlu İşhanı No: 60/5 Cağaloğlu / İSTANBUL Tel: (0212) 513 35 80 Faks: 513 27 03

GÖNÜL BAHÇESİNDEN

Öyle Bir Rahmet ki

Osman Nûri TOPBAŞ

ERKAM YAYINLARI

İstanbul 2007
ISBN: 978-9944-83-020-1

Kapak Ebrusu	: Hikmet Barutçugil
Hatlar	: Ali Hüsrevoğlu, İ. Hakkı Altunbezer, anonim.
Ebrular	: Hikmet Barutçugil, Mahmut Peşteli, Feridun Özgören.
Dizgi & Tashih	: M. Âkif Günay
Mizanpaj & Kapak	: Altınolukgrafik / Halil Ermiş
Baskı & Cilt	: Erkam Matbaası (0 212) 671 07 07
http	: www.altinoluk.com - www.erkamalisveris.com
mail	: erkam@erkamyayinlari.com

ÖNSÖZ

Bizlere sonsuz lutuf, ihsan ve rahmetiyle muâmele eden, günahlarımızı bağışlayan, hatâlarımızı affeden, أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ *(merhametlilerin en merhametlisi) olan yüce Mevlâ'mıza sonsuz hamd ü senâ!..*

Ezelden ebede bütün âlemlere rahmet olarak gönderilen, insanlığın kurtarıcısı, şifâsı, müjdecisi ve şefâatçisi olan Efendimiz, Hazret-i Muhammed Mustafâ -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e de sonsuz salât ü selâm!..

Kâinatta ne varsa her şey Cenâb-ı Hakk'ın muhabbet ve rahmetiyle mevcut, muhabbet ve rahmetiyle müzeyyen, muhabbet ve rahmetiyle değerli. Yâni Rabbimizin insanlara muâmelesi dâimâ rahmet. Bu rahmet sâyesinde kâfirler bile nefes alıyor, rızıklanıyor. Bütün zulüm, fesat ve isyana rağmen şu dünyânın ayakta durması da, hep bu rahmetin enginliğine bağlı. Çünkü rahmet-i ilâhî, her zaman gazab-ı ilâhîden daha önde. Çünkü Cenâb-ı Hak, rahmeti ve merhameti seviyor. Öyle ki, en son gönderdiği en şerefli Peygamber Hazret-i Muhammed Mustafâ -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'i de **"rahmet"** olarak tavsîf ediyor. Buyuruyor ki:

"(Ey Rasûlüm!) **Biz Sen'i ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik."** (el-Enbiyâ, 107)

Kâinatta ne varsa bu rahmetten müstefîd. Bilhassa insanoğlu bu rahmetten daha ziyade nasibdâr. Üzerimizdeki nîmetler, hep O Rahmet Güneşi vesîlesiyle bize bahşedilen ilâhî ikramlar. Bütün güzellikler, ölçüler vesâire, hep o rahmetin tezâhürleri…

O rahmet, **"Öyle Bir Rahmet Ki"** bir kelebeğin rengârenk kanatlarındaki güzellik, açan bir güldeki letâfet, baharı süsleyen çiçeklerdeki zarâfet, insanoğlunu ahsen-i takvîme yükselten ahlâkî meziyetler ve nice âbide şahsiyetler yetiştiren ilâhî fazîletler, hep O'nun rahmetinden bir akis, O'nun rahmetinden bir lutuf… İnsanlık, ancak O **"Emsâlsiz Örnek Şahsiyetten Yüce Ahlâk Ölçüleri"** sâyesinde saâdet ve kurtuluşa erebilmekte…

Buna göre; bütün varlıklar O'na dâimâ şükran borçlu. Bu borcun mukâbili de; O'na salevât ve coşkun bir muhabbettir. O'nun sevdiklerine de muhabbettir. Bu meyanda **"Ehl-i Beyt Muhabbeti"** gönlümüzü doldurmalıdır. Hulefâ-i Râşidîn'den sıdkıyet kutbu **"Hazret-i Ebû Bekir"**, adâlet timsâli **"Hazret-i Ömer"**, hayâ âbidesi **"Hazret-i Osman"** ve ilmin kapısı **"Hazret-i Ali"** -radıyallâhu anhüm- hazarâtına muhabbet ile onlardan bize intikal eden hayat düsturlarını rûhânî bir muhtevâ içinde yaşamayı bir nîmet bilmeliyiz.

Çünkü o hayat düsturları, insanlığı vahşet, zulüm ve ebedî felâketten kurtarmış ve saâdet dolu asırlar yaşatmıştır. **"Toplum ve İdâreciler"** için bu yüce düsturlara bîgâne yaşamak, ahlâk ve adâleti, doğruluk ve ilmi dumura uğratır. Oysa bütün toplumlar ve idâreciler, ancak doğruluk, ilim, ahlâk, **"Hak ve Adâlet"** temelleri üzerinde varlıklarını sürdürebilirler. Bu ger-

çeğin bize yüklediği **"Mes'ûliyet"**in ağırlığı da ancak **"Emânet Şuuru"** ile taşınabilir. Bu şuuru doğru bir şekilde kazanabilmek için derin bir **"Tefekkür"** içerisinde olmamız zarûrîdir. Fakat bu tefekkürü nefsâniyet anaforunda değil, rûhâniyetin bereketli zemininde gerçekleştirmelidir.

Bu noktada aklı ve gönlü vahyin ışığında mânevî terbiye ile yoğurmak ve tasavvufî bir eğitimle kalb-i selîme ulaşmak zarûrîdir. Sâlihlerle beraber bulunarak böyle bir kıvama erişmenin yanında, mâneviyat üstadlarımızın feyizli irşadlarının ve bu meyanda ehlullâh'ın sözcülüğünü îfâ eden **"Hz. Mevlânâ'nın Gönül İklîminden Hikmet Parıltıları"**nın, gönüllerimizi olgunlaştırmada ayrı bir yeri vardır.

Bu feyizli muhtevâ içinde geçen bir ömür, rahmet ve bereket ile dopdulu geçmiş demektir. Rahmet ki, O Rahmeten li'l-Âlemîn Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'dir. O Rahmet Peygamberi bize; son nefesimize kadar her ânımızı **"Rûhânî Bir Hayat Terbiyesi: Ramazân-ı Şerîf"** bereketi içinde yaşatacak düsturlar hediye etmiştir.

Bu düsturlar içinde zamanımızda belki de en çok **"İsraf"** meselesine dikkat etmemiz gerekiyor. Çünkü bugün **"İman, İtikad ve İbâdette İsraf"**, **"Zamanda İsraf", "İlimde İsraf", "Ahlâkî Kıymetlerde İsraf", "Tefekkürde İsraf", "Maîşet Temini ve İnfakta İsraf"** ile **"Sağlıkta ve Yeme-İçmede İsraf"** had safhadadır. Hele en mühim israfların başında gelen **"insan isrâfı"** zamanımızın ayrı bir dert ve ıztırâbıdır.

Bunun içindir ki mü'minler; bu dert ve ıztırâbı yüreklerinde hissetmeli, kendilerinin ve ilâhî emânet olan evlâtlarının Kur'ân ve Sünnet'in rûhânî iklîminde, îmanlı nesiller olarak yetişmesi için gayret göstermelidirler. Aslâ ve aslâ **"İçi Boş Mâzeretlerle Helâl-Haram Sınırı Çiğnenmemeli"**dir.

Hâsılı; bugün, O Rahmet Peygamberi'nin bereketli hayâtı ve cenneti kazandıracak umde ve düsturları etrafında çok güçlü bir vicdan muhâsebesi lâzımdır. Bizi kendimize getirecek güçlü bir silkiniş!.. Çünkü sermaye, fertlere damga vuruyor. Hâlbuki fertler sermayeye damgasını vurmalıdır. İnfak, merhamet, şefkat ve diğergâmlık, bizim alâmet-i fârikamız (en belirgin özelliğimiz) olmalıdır. Her nefesimiz rahmet içinde, her tavrımız rahmet içinde, her sözümüz rahmet içinde olmalıdır. Tıpkı Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'de olduğu gibi.

Bu nâçiz eser, işte böyle bir niyeti gerçekleştirebilme gayreti içinde yaşayabilmek ve bu yolda gayretlere vesîle olabilmek için kaleme alındı. Yukarıda temas ettiğimiz mevzular birer makale hâlinde ifade edilmeye çalışıldı. Bu makaleler Altınoluk mecmuamızda yayımlandı ve kitaplaşırken yeniden elden geçirilerek siz kıymetli okuyucularımızın istifâdesine sunuldu.

Rabbim, kendi yolundaki güzel niyet ve gayretlerimizi, amel-i sâlihlerimizi ve bütün ibadetlerimizi makbûl eylesin, rahmetine vesîle kılsın!

Yâ Rabbî! Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in *"Mü'minlere karşı Raûf (cidden şefkatli) **ve Rahîm** (son derece merhametli)**dir."*** (et-Tevbe, 128) **vasfından bizlere de hisseler nasîb eyle! Bizleri rahmet içinde yaşat, rahmetine gark eyle!**

Âmîn...

Osman Nûri TOPBAŞ
Eylül 2007
Üsküdar

Öyle Bir Rahmet Ki...

Îmânımızı mânevî bir muhâfaza altına alabilmek için Allah Rasûlü'nün ahlâkıyla mezcolabilmek, O'na olan şükran borcumuzun îcâbıdır. Allâh'a vefâdan sonra en ulvî ve en gerekli vefâ, Kâinâtın Fahr-i Ebedîsi Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e vefâdır. Zîrâ O'nun ümmetine olan şefkat ve merhameti, bir annenin yavrusuna olan düşkünlüğünden daha ziyâde idi.

ÖYLE BİR RAHMET Kİ...

Cenâb-ı Hak, Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'i bütün âlemlere rahmet olarak gönderdi.

Öyle bir rahmet ki, her varlık O'nun hürmetine yaratıldı ve O'na olan muhabbeti nisbetinde Hak katında kıymet buldu.

Öyle bir rahmet ki, şefkat ve merhameti, bütün insanlığı, hattâ bütün mahlûkâtı kuşattı.

Öyle bir rahmet ki, bütün dimağlara ve gönüllere ebedî bir âb-ı hayat mesâbesinde ilim, irfan, hikmet ve aşk menbaı olarak Cenâb-ı Hak tarafından en müstesnâ vasıflarla sonsuz bir feyz ü bereket kaynağı olarak ihsan buyruldu.

Öyle bir rahmet ki, O'nunla sonsuz hidâyet rehberi Kur'ân ikrâm edildi.

Öyle bir rahmet ki, Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın en sevgilisi, Habîb'i, Mîrac bahşettiği Rasûlü oldu.

Öyle bir rahmet ki, O olmasa bütün âlemler ıssız çöllere dönerdi.

Öyle bir rahmet ki, yaratılışın başlangıcı O'nun nûru ile vücut buldu. Küre-i arzda zuhûr eden bütün peygamberler, O'nun nûrunun feyz ve berekâtını taşımışlardır.

Öyle bir rahmet ki, nerede bir güzellik varsa, O'ndan bir akistir. Âlemde bir çiçek açılmaz ki, O'nun nûrundan olmasın! Zîrâ O olmasaydı, hiçbir şey vücut bulmazdı. O ki, solmayan, aksine gün geçtikçe tazelik ve tarâveti daha da artan, serâpâ nurdan ibâret bir gonca-i ilâhî...

Öyle bir rahmet ki, O'nun değerini ve kadrini bizzat Allah Teâlâ anlatıyor. Hem de O'na salât ederek...

Hak Teâlâ'nın Rasûlü'ne salât ederek O'nun kadr u kıymetini bildirmesi, her türlü medh ü senânın üstündedir. Zîrâ Cenâb-ı Hak, O'na salât ü selâmda bizzat kendi yüce zâtını misâl gösteriyor ve bütün meleklerine de O Güzeller Güzeli'ne, Kâinât'ın Fahr-i Ebedîsi'ne salevât getirttiğini beyan buyuruyor. Ardından bütün mü'minlere aynı şekilde O'na salât ü selâm getirmeyi bilhassa emrediyor. Çünkü Cenâb-ı Hak, bizleri -rivâyete göre- 124 bin küsur peygamber arasından böyle bir peygambere meccânen ümmet olma nîmetiyle müşerref kılmıştır.

Bizlere olan bu ilâhî lutuf, bir müstesnâlık ifade ettiği kadar, bahşedilen şerefin büyüklüğü nisbetinde, bizim için bir şükür borcu ve vefâ hukûkunu da beraberinde getirmektedir. Yâni Peygamberler Sultânı'na ümmet olma mertebesi, hem rütbelerin en büyüğü, hem de mes'ûliyetlerin en ağırı demektir. Öyle ki Allah Teâlâ, O'na itaati kendisine itaat, O'na isyanı kendisine isyan olarak beyan buyurmaktadır.

Bu itibarla her mü'minin O'na karşı en mühim şükür ve vefâ hukûku, O'nu her şeyden, hattâ canından daha çok sevmekle başlar. Bu çerçevede ismi her anıldığında O'na cân u gönülden salât ü selâm getirmek, O'nun örnek şahsiyetinden feyz alarak bir Peygamber âşığı olarak yaşamak, bizler için bir mü'-

min karakteri, şahsiyeti, hayat düstûru ve rûhâniyet kaynağı olmalıdır. Zîrâ bu dünyâda O'nun âlemleri kuşatan rahmet ve şefkatine, âhirette de şefâat-i uzmâsına muhtâcız.

O hâlde bize düşen; hâlimizde, kâlimizde ve bütün davranışlarımızda O'nunla beraberliği yaşamaktır. Çünkü **kişi sevdiği ile beraberdir** ve sevdiğini örnek alır. Âlemlerin varlık sebebi olan "muhabbetteki sır"lardan biri de; sevenin, sevilenin hâliyle hâllenmesidir. Bizler ne kadar sünnet-i seniyyeye aşk ve muhabbet ile bağlı isek, O'nu o kadar seviyoruz ve rûhumuzda hissediyoruz demektir. O'nu ne kadar tanıyor ve hatırlıyorsak, o kadar yönümüz ve maksadımız O demektir. Bu itibarla özellikle O'nun yücelik ve fazîlet dolu örnek şahsiyetindeki husûsiyetleri bilmek, O'na tâbî olmak ve O'nun yüce ahlâkına bürünerek O'nu satırlardan ziyâde kalben tanıyabilmek, idealimiz olmalıdır.

O Allah Rasûlü ki, insanlardan ders görmedi, O'nu Rabbi terbiye etti ve ne güzel terbiye etti ki, ahlâkın en yücesini O'nda tecellî ettirdi. Bütün bir beşeriyete gayb âleminin tercümânı ve Hak mektebinin hocası olarak gönderildi. O'ndaki güzellikler, ciltlerce kitap hacmine sığmayacak kadar çok ve sayısızdır. O'nun emsâlsiz örnek şahsiyetindeki fazîlet numûnelerinden ancak birkaçı şöyledir:

Ümmetine Düşkünlükte Allah Rasûlü (s.a.v.)

O'nun ümmetine olan şefkat ve merhameti, bir annenin yavrusuna olan düşkünlüğünden daha ziyâde idi. Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur:

"Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız O'na çok ağır gelir. O,

size çok düşkün, mü'minlere karşı çok şefkatli ve merhametlidir." (et-Tevbe, 128)

O'nun ümmeti için yapmış olduğu merhamet ve şefkat dolu sayısız duâlarından biri şöyledir:

Birgün Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"Allâh'ım, ümmetimi koru, ümmetime merhamet et!" diye yalvararak ağladı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak:

"–Ey Cebrâil! -Rabbin her şeyi daha iyi bilir ama- gidip Muhammed'e niçin ağladığını sor." buyurdu.

Cebrâil -aleyhisselâm- geldi. Rasûlullah Efendimiz ona, ümmeti için duyduğu endişe sebebiyle ağladığını bildirdi. (Hazret-i Cebrâil'in dönüp durumu haber vermesi üzerine) Allah Teâlâ:

"–Ey Cebrâil! Muhammed'e git ve O'na: «Ümmetin husûsunda Sen'i râzı edeceğiz ve Sen'i asla üzmeyeceğiz.» müjdemizi ulaştır." buyurdu. (Müslim, Îmân, 346)

Efendimiz'in ümmetine olan merhametini sergileyen diğer bir manzarayı da Abdullah ibn-i Mes'ûd -radıyallâhu anh- şöyle nakleder:

Bir defâsında Nebî -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Ey İbn-i Mes'ûd! Bana Kur'ân oku!" diye emretti. Ben de:

"–Yâ Rasûlallah! Kur'ân Siz'e vahyedildiği hâlde onu Siz'e ben mi okuyacağım?" dedim.

Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Ben Kur'ân'ı başkasından dinlemeyi de severim." buyurdu.

Ben de Nisâ Sûresi'ni okumaya başladım. Ne zaman ki;

"Her bir ümmetten bir şâhit getirdiğimiz ve Sen'i de onlara şâhit olarak gösterdiğimiz zaman hâlleri nice olacak!" (en-Nisâ, 41) âyet-i kerîmesine geldim, Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Kâfî!" buyurdular.

O esnâda baktım ki, Rasûlullah Efendimiz'in gözlerinden yaşlar akıyordu." (Buhârî, Tefsîr, 4/9; Müslim, Müsâfirîn, 247)

Bu hâdise de, Allah Rasûlü'nün ümmetine olan şefkat ve merhametini te'yîd etmektedir. Zîrâ kıyâmet günü; **"Kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak nefsin kâfîdir!"** (el-İsrâ, 14) buyrulacak ve ümmetin günahları ortaya dökülecektir. Yukarıdaki hadîs-i şerîf de, o uhrevî manzarayı hatırlattığı için, ümmetine şefkatle dolu rakîk kalbi buna dayanamayan Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, inci tâneleri gibi gözyaşları dökmüştür.

Yine Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ Hazretleri (şu âyetle) ümmetim için bana iki emân indirdi:

(1.) **Sen aralarında olduğun müddetçe Allah onlara** (umûmî bir) **azâb indirmeyecektir;**

(2.) **Onlar istiğfarda bulundukları müddetçe, Allah onlara azâb etmeyecektir.** (el-Enfâl 33)

Ben aralarından ayrıldığımda, (Allâh'ın azâbını önleyecek ikinci emân olan) istiğfârı kıyâmete kadar ümmetimin yanında bırakıyorum." (Tirmizî, Tefsîr, 8/3082)

Unutmamak gerekir ki, bir mü'min, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ın muhabbetini dâimâ gönlünde taşırsa, umulur ki Cenâb-ı Hak onu cehenneminden âzâd eder, Rasûlü'ne muhabbetle dolu o gönlü ateşe atmaz.

Naklettiğimiz bu rivâyetler, Allah Rasûlü'nün ümmetine olan engin şefkat, merhamet ve düşkünlüğünü yansıtan sayısız misâllerden sadece birkaçıdır. Bu bakımdan Peygamber Efendimiz'in ümmetine duyduğu engin şefkate mukâbil, bizim O'na olan muhabbetimizin seviyesini ve ne kadar O'nun izinden giderek sünnetini feyz ile yaşayabildiğimizi, iç âlemimizde dâimâ mîzân etmek durumundayız.

Tevâzûda Allah Rasûlü (s.a.v.)

O'nun peygamberliği aslâ bir saltanat arzusu değildi. Zîrâ O, "kul peygamber" olmayı, "hükümdar peygamber" olmaya tercih etmişti.[1] Ümmetinin zayıf ve düşkünleriyle ilgilenir, onların ihtiyaçlarını kendi mübârek elleriyle karşılamaya çalışır, mescidinin bir köşesinde fakir sahâbîlerine yer tahsis eder ve Allâh'ın dînini öğrenmeye çalışan bu sahâbîlerinin geçimini temine bizzat gayret gösterirdi.

O, tevâzûda da bir âbideydi. Onun kaygısı şahsıyla ilgili değildi. Onun bütün derdi, hattâ kendisini yıpratacak derecedeki endişesi, insanların hidâyet bulup dünyâ ve âhiret saâdetine nâil olmalarıydı.

1. Bkz. Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, IX, 192.

Hazret-i Âişe -radıyallâhu anhâ-, Peygamber Efendimiz'in büyük bir tevâzû ile, ev işlerinde bile kendisine yardımcı olduğunu şöyle anlatır:

"–Babam Ebû Bekir'in âilesi bize bir gece koyun paçası göndermişti. Allah Rasûlü eti tuttu ben kestim veya ben tutmuştum da O kesmişti."

Dinleyenlerden birisi:

"–Bunu lâmbasız olarak karanlıkta mı yapıyordunuz?" diye sordu.

Hazret-i Âişe -radıyallâhu anhâ- şöyle cevap verdi:

"–Yanımızda lâmbaya koyacak kadar yağımız olsaydı, şüphesiz onu katık yapar yerdik. Bir ay geçerdi de Muhammed -aleyhisselâm-'ın âilesi yiyecek bir ekmek bulamaz, ocaklarında tencere kaynamazdı." (Ahmed, VI, 217; İbn-i Sa'd, I, 405)

Cömertlikte Allah Rasûlü (s.a.v.)

Birgün bir kimse Peygamber Efendimiz'e gelerek bir şeyler istedi. Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Yanımda sana verebileceğim bir şey yok, git benim nâmıma satın al (borca gir), mal geldiğinde öderim." dedi. Efendimiz'in sıkıntıya girmesine gönlü râzı olmayan Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-:

"–Yâ Rasûlallah! Yanında varsa verirsin, yoksa Allah Sen'i gücünün yetmeyeceği şeyle mükellef kılmamıştır." dedi.

Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in Hazret-i Ömer'in bu sözünden hoşnut olmadıkları, mübârek yüzlerinden belli oluyordu. Bunun üzerine Ensâr'dan bir zât:

"–Anam babam sana fedâ olsun yâ Rasûlallah! Ver! Arş'ın Sâhibi azaltır diye korkma!" dedi.

Rasûlullâh'ın arzusunu te'yîd ve takviye eden bu sahâbînin sözleri, Efendimiz'in çok hoşuna gitti, tebessüm etti ve:

"–Ben de bununla emrolundum." buyurdu. (Heysemî, X, 242)

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e bir muhtaç geldiğinde, evvelâ hâne-i saâdetlerinden bir şeyler ister, sudan başka bir şey olmadığı haberi geldiğinde ise sahâbîlerine döner, o kişinin ihtiyâcının giderilmesini isterdi. O kişinin ihtiyâcını gidermeden de huzur bulamazdı.

Diğer bir misâli de Enes -radıyallâhu anh- şöyle anlatıyor:

"Peygamber Efendimiz'e Bahreyn'den mal getirildi. Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

«–Onu mescide dökün!» buyurdu. Bu mal (şimdiye kadar) Allah Rasûlü'ne getirilenlerin en çok olanı idi. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- o mala dönüp bakmadan namaza gitti. Namaz bitince gelip malın yanında durdu. Her gördüğüne ondan veriyordu… Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- tek dirhem bile kalmayıncaya kadar hepsini dağıtmadan oradan ayrılmadı." (Buhârî, Salât, 42)

Zîrâ mü'minlerin ihtiyaçlarını karşılamak sûretiyle onları sevindirmek, Allah Rasûlü'ne târifsiz bir huzur verirdi.

Fahr-i Kâinât Efendimiz, bir hadîs-i şerîflerinde buyurmuşlardır ki:

"Cibrîl bana Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu söyledi:

*«Bu dîn (yâni İslâm), Zâtım için seçip râzı olduğum bir dîndir. Ona ancak **cömertlik** ve **güzel ahlâk** yakışır. Müslüman olarak yaşadığınız müddetçe onu, bu iki hasletle yüceltiniz!»"* (Heysemî, VIII, 20; Ali el-Müttakî, *Kenz,* VI, 392)

Bu bakımdan dînimizi yüceltip îmânımızı mânevî bir muhâfaza altına alabilmek için nebevî ahlâka bürünmek, O'na olan şükran borcumuzun îcâbıdır. Zîrâ Allâh'a vefâdan sonra en ulvî ve en gerekli vefâ, Kâinâtın Fahr-i Ebedîsi Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e olan vefâdır. Bu vefâ, duâlarında *«ümmetî, ümmetî»* diyerek öncelikle ümmeti için talepte bulunan, hattâ kendi kurbanlarına ilâveten bir de ümmetinden kesemeyenler adına kurbanlar kesen[2] vefâkâr Peygamberimiz'e duyulması îcâb eden şükran hislerinin en güzel bir ifadesidir.

Peygamber Efendimiz'e aşk ve muhabbette derinleşmekle başlayacak olan bu vefâ, O'nun Sünnet-i Seniyye'sini hayâtımızın feyiz ve rûhâniyet menbaı hâline getirebilmemiz ile de asıl kıvâmına kavuşur.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, bu duygularla yoğrularak bir Peygamber âşığı hâline gelen ümmetinin sâlihlerine duyduğu derin muhabbetini şöyle ifade buyurmuştur:

"Ümmetim içinde beni en çok sevenlerin bir kısmı benden sonra gelenler arasından çıkacaktır. Onlar beni görebilmek için mallarını ve âilelerini fedâ etmek isteyeceklerdir." (Müslim, Cennet, 12)

2. Bkz. Ebû Dâvûd, Edâhî, 3-4/2792; İbn-i Sa'd, I, 249.

İnsanın bu hakîkatlerden mahrum kalarak fânî hayâtını ziyân etmesi, zâhirinde ve iç âleminde yaşadığı, içinden çıkılması çetin tenâkuzlardan (çelişkilerden) ileri gelir. Aslında bu tenâkuzlar, insanda, Allâh'a yaklaştıran en üstün fazîletler olan takvâ ile, bunun zıddına, onu yaratılış maksadından uzaklaştıran en düşük hayvânî rezilliklerin, yâni fücûrun bir arada bulunmasından kaynaklanır. Nitekim âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"Ona hem kötülüğü (fücûru) **hem de ondan sakınma yolunu** (takvâyı) **ilhâm edene yemin olsun ki, nefsini** (maddî ve mânevî kirlerden) **arındıran, kurtuluşa ermiştir."** (eş-Şems, 8-9)

Bu itibarla Kur'ân ve Sünnet ışığında terbiye olmamış ve gönül âlemleri huzûra kavuşmamış insanların iç dünyâları, sanki en mûnisinden en canavarına kadar birçok hayvanın barındığı bir ormana benzer. Mizaçlarına göre her birinde âdeta bir hayvanın karakteri gizlidir. Kimi tilki gibi kurnaz ve hilekâr, kimi sırtlan gibi yırtıcı, kimi karınca gibi muhteris bir biriktirici, kimi de yılan gibi zehirleyicidir. Kimi okşayarak ısırır, kimi sülük gibi kan emer, kimi önden güler arkadan kuyu kazar. Bunların her biri ayrı ayrı hayvanlarda bulunan karakterlerdir.

Kendini mânevî bir terbiye ile nefsinin esâretinden kurtaramamış, dolayısıyla sağlam bir karakter inşâ edememiş bir insan, böyle sefih huyların çemberi içindedir. Kiminde bir hayvanın, kiminde ise birkaç hayvanın karakteri hâkimdir. Üstelik, iç dünyâları sûretlerine ve davranışlarına da aksettiğinden, o karakterleri sezmek, ehli için hiç de zor değildir.

Yirmi milyon insanın kanı üzerine kurulmuş bir sistem olan komünizm, vahşî bir kalbî yapının yansıması değil midir? Bir Firavun'un cesedinin saklanması için pek çok insanın diri diri mezarı olan piramitler, aslında acımasız bir zulmün âbideleri değil midir? Bunlar, nice gâfiller için, akıl plâ-

nında hâlâ hayranlık uyandıran şâheserler olarak görünüyor. Fakat hak ve hakîkat nazarıyla değerlendirildiğinde, en hunhar sırtlanları bile şaşırtacak ve ürkütecek bir vahşet tablosu ortaya çıkmıyor mu?

Bütün bunlar da gösteriyor ki, bir topluma kurbağa karakterli kimseler hâkim olursa, ortalık bataklığa döner. Yılan ve çıyan ruhlu insanlar hâkim olursa, bütün bir millet zehirlenir, terör ve anarşi başlar. Lâkin gül tabiatlı, merhamet, şefkat sâhibi gönül insanları hâkim olduğunda ise, bütün memleket bir gülistân olur; toplum gerçek huzur ve saâdete kavuşur.

Bunların her birine târihten sayısız misâller göstermek mümkündür. Zaman ve mekânı gülistâna çeviren gül tabiate, insanlık târihinin en büyük ve eşsiz misâli, Peygamberler Sultânı Hazret-i Muhammed -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'dir. Zîrâ O, risâlet vazîfesini îfâ ettiği 23 yıl gibi kısa bir zamanda, yaşadığı devri ve insanlığı, gülden daha güzel tabiat ve şahsiyetiyle solmaz bir saâdet gülistânına döndürdü. O hidâyet güneşinin aydınlattığı en kuytu yerlerde bile hak ve hayır bütün güzelliğiyle, şer ve bâtıl da bütün çirkinliğiyle netleşti. Allah, kâinât ve nefis hakkında en güzel ve en doğru anlayış meydana geldi. İnsanlar, bu cihânın bir imtihan dershânesi olduğu idrâkine erdi. Okuma yazma bilmeyen o câhiliye toplumu, **"gerçek bilenler"**den[3] oldu. Tefekkürler gelişti; insan vücûdunun bir damla sudan, kuşların küçücük bir yumurtadan, ağaç ve meyvelerin yok denecek kadar bir çekirdekten meydana gelişinden, göklerin ve yerin yaratılışına kadar bütün varlıklar üzerinde derin derin düşünülerek, gönüller sonsuz hikmet ufuklarına açıldı.

3. Bkz. ez-Zümer, 9.

Nebevî terbiye netîcesinde merhamet, şefkat, fedâkârlık, hakkı tevzîdeki hassâsiyet ve titizlik zirveleşti. Dostluğun merkezine Allah ve Rasûlü yerleşti. Hayat, Allah rızâsına endekslendi. Bütün kalpler; **"Allah bizden ne ister, Rasûlullah bizi nasıl görmek ister?"** düşüncelerinin heyecânıyla doldu. Geceler gündüze, kışlar bahara döndü. Bu itibarla o devir, insanlık târihi içinde bir **"Asr-ı Saâdet"** oldu. Gerçekten de Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- öyle bir rahmet oldu ki, O'nun nûruyla nice karanlık kuytular bile nûra gark oldu.

Peygamber Efendimiz'e karşı zaman zaman tertiplenen çirkin karalama kampanyalarının temelinde ise, O'nu lâyıkıyla tanımamakla birlikte, O'na bakanların bakışlarındaki çarpıklık ve garazkârlık yer almaktadır.

Her varlık, hayâtını kendi tab'ına uygun bir vasatta idâme ettirebilir. İnsan da bu kâidenin dışında değildir. Nasıl ki gıdâsı ve teneffüs sahası, çiçek özlerinin içindeki âlem olan bir bal arısını, alıştığı dünyânın dışında yaşatmak mümkün değilse, bunun zıddına, mizâcı pislikle gıdâlanan bir fareyi de gül bahçesinde barındırmak mümkün değildir. Yüksek ruhlar, hakîkat-i Muhammediyye'den akseden füyûzâtla gıdâlandıkları gibi, habîs ve fâsık ruhlar da habâsetle tatmîn olurlar.

Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh-, Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in sîmâsına bakar; "Aman ne kadar da güzel!" diye hayret ederdi. Bu, aslında o aynada kendi iç âlemini müşâhede etmesiydi. Nitekim Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in:

"Ebû Bekir'in malından istifade ettiğim kadar başka hiçbir kimsenin malından faydalanmadım..." ifadesi karşısında, Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh- gözyaşları içinde:

"Ben ve malım, yalnızca Sen'in için değil miyiz yâ Rasûlâllah?!." (İbn-i Mâce, Mukaddime, 11) demek sûretiyle kendisini her şeyiyle beraber Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e adadığını ve O'nda fânî olduğunu göstermiştir. Zîrâ onun iç âlemi, Allah Rasûlü'nün bir aynası hâline gelmişti.

Öte yandan Allah ve Rasûlü'nün baş düşmanı olan Ebû Cehil de o mübârek yüzden tam tersi bir intibâ alır, ondaki güzellik ve ihtişamdan bîgâne kalır, küfür ve şirretliğinin girdapları içinde bocalardı. Bu farklılığın sebebi; her ikisinin de âyine-i Muhammedî'de, kendi hakikatlerini, yâni iç âlemlerini seyretmeleriydi. Zîrâ peygamberler parlak bir ayna gibidirler; herkes orada kendi iç âleminin sûretini görür. Hiçbir ayna da hatır için yalan söylemez ve çirkini güzel, güzeli de çirkin olarak göstermez!

Dîni himâyesi altına almış olan Allah -celle celâlühû-'nun kudret ve azameti karşısında; müslümanlara, Kur'ân'a ve Hazret-i Peygamber'e tasallut teşebbüslerinde bulunanların, ergeç ilâhî intikâma dûçâr olacakları muhakkaktır. Karanlık iç âlemlerinde bir yılan gibi çöreklenen, zaman zaman da iz'aç halkaları ile kımıldayan zehirli ağızların ve şuursuz kalemlerin, sînelerinde Peygamber muhabbeti bulunan temiz dindarları ne kadar rencide ettiği mâlumdur.

Şunu iyi bilmek gerekir ki, Allâh'ın, insanın yaratılışına lutfettiği Hakk'a ve hakîkate temâyül hissiyâtını yok etmek imkânsızdır. Dinsizlik, her ne kadar zulümle yaygınlaştırılmaya çalışılsa da, dînin, rûhî ve vicdânî derinliklere yerleştirilmiş ulvî köklerinin yeşermesine mânî olunamaz. Kulun, Rabb'ine yakınlaşma ihtiyâcı durdurulamaz. Yaratılıştaki bu ulvî neş'eler önlene-

mez. Çünkü ilâhî kudret, dîn ihtiyâcı ve Rabb'e yakınlaşmayı, sünnetullâh, yâni Cenâb-ı Hakk'ın değişmez kâideleri olarak takdir buyurmuştur.

Cenâb-ı Hak, gözlerimizi ve gönüllerimizi Nûr-i Muhammedî ile nurlandırsın! O Peygamberler Sultânı'na ümmet olma şerefinin şükrünü lâyıkıyla îfâ edebilmeyi, cümlemize nasîb eylesin. Asrımızı ve neslimizi O Peygamberler Goncası'nın eşsiz râyihası ve rûhâniyet dolu şebnemleri ile feyizlendirsin. Asr-ı saâdet iklîminden gönüllerimize saâdetler ikrâm eylesin! Cümlemizi, Zât-ı İlâhî'sine sâlih bir kul, Habîb-i Ekrem'ine lâyık bir ümmet eylesin!

Âmîn...

Emsalsiz Örnek Şahsiyetten

Yüce Ahlâk Ölçüleri - 1

Allah Rasûlü'nün "örnek şahsiyet"ini hayatımızın her safhasında rehber edinmeliyiz. Gönlümüzden taşan selâmlar, yâni salevât-ı şerîfeler, rûhumuza Efendimiz'in rûhânî dokusundan akisler bahşetmelidir. O'ndaki kanaat, tevekkül, teslîmiyet ve benzeri yüce ahlâklardan nasipler kimde bulunursa o mü'min, gerçek saâdete nail olmuş demektir.

Emsâlsiz Örnek Şahsiyetten

YÜCE AHLÂK ÖLÇÜLERİ - 1

Bir mü'minin, rûhânî vasıflarını tekâmül ettirerek kâmil bir hâle gelebilmesi, ancak Fahr-i Kâinât -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in kalbî hayâtından ve yüce ahlâkından nasiplenebilmesiyle mümkündür. Bu hâl, Fahr-i Kâinât Efendimiz'e duyulan muhabbet ve O'nun rûhâniyetine bürünebilme nisbetinde gerçekleşir.

Zîrâ bütün insanlık âlemi, gönüllere şifâ ve ferahlık bahşeden ilâhî terennümleri, Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in mübârek lisânından işitmiştir. Beşeriyet, Rahmân'ın uçsuz-bucaksız af ve kerem ummânına, O "Varlık Nûru"nun muhabbeti hürmetine mazhar olmuştur. Yine bütün günahlarına rağmen insanlık, Rabbimizin; **"Ey benim kullarım!"** şeklindeki müşfikâne hitâbına da, yine O Âlemlerin Efendisi'nin yüzü suyu hürmetine nâil olmuştur.

Bütün bu ihsan, ikram ve iltifatlar karşısında biz Ümmet-i Muhammed'e düşen vazîfe, Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in emir, nehiy ve tavsiyelerine cân u gönülden tâbî olarak hayâtımızı O'nun Sünnet-i Seniyye'sinin rûhâniyeti içinde yaşayabilmektir.

Rabbimiz, en yüce makâm olan "Makâm-ı Mahmûd"u, Efendimiz'e lutfetmiş, O'na lâyık olduğu makâmın yüceliğine göre tavsiyelerde bulunmuştur. O da ümmetine **"çok şefkatli ve merhametli"** olduğu için, kendisine bildirilen bu tavsiyelere ümmetinin de icâbet etmesini arzulamıştır. İşte o tavsiyelerden ancak bir kısmı şöyledir:

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- buyurur:

Rabbim bana gizli ve açık her durumda havf hâlinde bulunup kendisinden korkmamı emir buyurdu, (sizlere de tavsiye ederim.)[4]

Rabbimizin her emri gibi bu emrine de büyük bir titizlikle tâbî olan Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"Allâh'a yemin ederim ki, ben sizin, Allah'tan en çok korkanınız ve O'na en çok huşû ve tâzîm hâlinde bulunanızım." buyurmuş (Buhârî, Nikâh, 1), herhangi bir meclisten kalkacağı zaman da dâimâ:

"Allâh'ım! Bize, günahlarla aramıza perde olacak kadar korkundan hisse nasîb et!.." diye niyazda bulunmuştur. (Tirmizî, Deavât, 79)

Çünkü Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, insanlar içinde Allah Teâlâ'yı en yakından tanımanın zirve tecellîlerine nâil olmuştu. Birgün ashâbına:

"Siz benim bildiklerimi bileydiniz, az güler çok ağlardınız." buyurmuştu da sahâbe-i kirâm, yüzlerini kapatarak hıçkıra hıçkıra ağlamışlardı. (Buhârî, Tefsîr, 5/12)

4. Yazımız boyunca devâm edecek olan hadîs-i şerîf için bkz: İbrâhim Canan, *Hadis Ansiklopedisi,* XVI, 252, hadis no: 5838.

Cenâb-ı Hak, gizli ve âşikâr her hâlükârda kendisinden korkan kulları için cennetini va'detmektedir. Âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

"Her kim Rabbinin huzûrunda durup hesap vermekten korkar ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştırırsa, şüphesiz onun varacağı yer, cennettir." (en-Nâziât, 40-41)

"İşte size va'dedilen cennet! Ki o, Allâh'a yönelen, emirlerine riâyet eden, göremediği hâlde Rahmân'dan korkan ve «kalb-i münîb» (Allâh'a yönelmiş bir kalp) **ile gelen kimselere mahsustur."** (Kâf, 32-33)

"Onların yanları (gece namazına kalkmak için, tatlı) **yataklarından uzaklaşır, korku ve ümîd içinde Rablerine duâ ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan hayra sarf ederler."** (es-Secde, 16)

Bu sebeple peygamberler ve Hak dostlarının, Allah korkusu ve O'nun sonsuz rahmetine ümîd duyguları içinde ihyâ ettikleri geceleri, gündüzlerinden daha berrak ve aydınlıktır. Zîrâ onların geceleri, gözyaşlarıyla feyizlenmiş secdelerin rûhâniyet ve huzûruyla doludur.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- buyurur:

Rabbim bana öfke ve rızâ hâlinde adâletle hükmetmemi emir buyurdu, (sizlere de tavsiye ederim.)

Öfke hâli, insanın îtidâl ve istikâmetini muhâfaza etmekte zorlandığı, muvâzeneyi kaybedip adâletten kolayca sapabildiği anlardır. Böyle durumlarda daha büyük bir sabırla dâimâ Allâh'ı

ve âhireti hatırlayıp sükûnetle hareket ederek haksızlığa meyletmemek îcâb eder.

Yüce Rabbimiz şöyle buyurur:

"...Nefsinizin arzusuna uyarak adâletten uzaklaşmayın..." (en-Nisâ, 135)

"...Dâimâ âdil davranın. Muhakkak ki Allah, âdil davrananları sever." (el-Hucurât, 9)

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, muhtelif mevzûlara temâs ettiği bir hadîs-i şerîflerinde de şöyle buyurmuşlardır:

"Üç kurtarıcı husus vardır:

1. Öfkeliyken de rızâ hâlindeyken de âdil davranmak.

2. Fakirlik ve zenginlik hâlinde de iktisâda riâyet etmek.

3. Gizlide de açıkta da Allah'tan korkmak..." (Heysemî, I, 90)

Bir hırsızlık hâdisesinde, cezânın tatbik edilmemesi için ricâda bulunmak üzere gelen kişiye Fahr-i Kâinât Efendimiz, en sevgili kızını misâl vererek:

"Allâh'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, elbette onun da elini keserdim." buyurmuştur. (Buhârî, Enbiyâ, 54; Müslim, Hudûd, 8, 9)[5]

Zîrâ fert ve toplumların saâdeti için adâlet zarûrîdir. Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- bu hakîkate şu veciz sözüyle işâret eder:

5. Hâdisenin teferruâtı için bkz. sf. 189.

اَلْعَدْلُ أَسَاسُ الْمُلْكِ

"Adâlet, mülkün (devletin, bağımsızlık ve iktidârın) temelidir."

İslâm târihinde beşinci büyük halîfe sayılan Ömer bin Abdülazîz'in, doksan iki yıllık Emevî saltanatı içindeki iki buçuk senelik hilâfeti sırasında, hudutların İspanya'yı dahî kuşatacak kadar genişleyip ahâlînin emniyet ve sükûn içinde yaşaması, ülkesindeki hak ve adâlet tevzîinin bir netîcesidir. Zîrâ zulüm ile âbâd olunamayacağı gibi, adâlet olmadan da devletler ayakta duramaz.

Yine târihimizde bir hristiyan mîmarla mahkemeye çıkan Fâtih Sultan Mehmed'in, bizzat kendisinin kadı tâyin ettiği yakın dostu Hızır Bey tarafından haksız bulunarak aleyhine hüküm verilmesi, Osmanlı Devleti'nin asırlarca devâmını temin eden adâlet esâsının bir tezâhürüdür.

Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- buyurur:

Rabbim bana fakirlikte ve zenginlikte iktisatlı davranmamı emretti, (sizlere de tavsiye ederim.)

İnsan, ilâhî taksim îcâbı zengin de olsa, fakir de olsa iktisatlı davranmalı, hiçbir hususta ve hiçbir zaman israfa düşmemelidir. Nitekim Peygamber Efendimiz, fakirlik gelmeden önce zenginliğin kıymetini bilmeyi tavsiye etmiştir.[6]

Cenâb-ı Hak, îtidâli ve iktisatlı olmayı şöyle emir buyurur:

6. Bkz. Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 341.

"...Gereksiz yere saçıp savurma. Zîrâ böylesine saçıp savuranlar, şeytanların dostlarıdır. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür." (el-İsrâ, 26-27)

"Elini boynuna bağlayıp cimri kesilme, büsbütün de (elini) **açıp israf etme, sonra pişman olur,** (kaybettiklerinin) **hasretini çeker dursun."** (el-İsrâ, 29)

Yine Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- şöyle buyurmuştur:

"İktisatlı davranıp israftan uzak duranlar, kimseye muhtaç olmazlar." (İbn-i Hanbel, I, 447)

"İstihâre yapan, hüsrâna uğramaz; istişâre eden, pişman olmaz; iktisatlı olan, fakir düşmez." (Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid,* II, 280)

Bu itibarla mü'min, mülkün gerçek sâhibinin Allâh olduğunun idrâki içinde bulunmalı, kendisini mülkün emânetçisi olarak telâkkî etmeli ve malını kifâyet miktarı kullanıp fazlasını Allah yolunda sarf etmelidir. Allah Teâlâ:

"...(Rasûlüm!) **Sana** (hayr u hasenât yolunda) **neyi infâk edeceklerini sorarlar. De ki: İhtiyaç fazlasını** (verin)**!.."** (el-Bakara, 219) buyurmaktadır.

Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, imkânların az olduğu zamanlarda bile gönül zenginliğini tavsiye ederek:

"Yarım hurma ile de olsa ateşten korunun. Bunu da bulamayan, güzel ve hoş sözle korunsun." (Buhârî, Edeb, 34) buyurmuştur.

Varlık ve zenginliğin hakîkî saâdeti, Allah yolunda infâk etmekle kazanılır. Allah rızâsı istikâmetinde infak ve hizmetler-

de bulunabilmek için helâl ve temizinden kazanmak ve maddî imkânları gönle koymadan sarf edebilmek îcâb eder. Nitekim Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Sâlih bir kimsenin elinde bulunan helâl ve faydalı mal ne güzeldir." (İbn-i Hanbel, IV, 202)

Zîrâ sâlih kişi, merhamet ve şefkat sâhibidir. Merhamet de, kişinin elinde var olanı, ondan mahrûm olana ikrâm etmesidir. Diğer bir ifadeyle merhamet, başkalarının mahrûmiyetini telâfî için onların yardımına koşmaktır. Merhamet ve cömertlik, dünyâda vicdan huzuru, âhiret için de ebedî saâdet müjdesidir.

Toplumlarda **"ağniyâ-i şâkirîn"** yâni şükreden ve infâk eden zenginler de, **"fukarâ-i sâbirîn"** yâni sabreden yoksullar da nâdir bulunan insanlardır. Bu sebeple her iki grup mü'minler de Allah katında makbul kullardır. Şükür ehli cömert zenginler ile sabırlı ve haysiyetli fakirler, insanlık şerefinde ve ilâhî rızâda beraberdirler. Ancak İslâm'da, kibirli ve hasis zenginler ile hakkında takdîr edilene sabredemeyip isyanda bulunan fakirler zemmedilmiştir. Bu yüzdendir ki Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"Yâ Rabbî! Fakirlik ve zenginliğin fitnesinden Sana sığınırım." (Müslim, Zikir, 49) diye duâ etmiştir.

O hâlde kimde kanaat, tevekkül ve teslîmiyet gibi ulvî hasletler bulunur ise, gerçek zengin odur. Zenginliğin hakîkî saltanatı da, ancak infak saâdetiyle kâimdir.

Tebük Gazvesi için infak seferberliği başladığında, herhangi bir imkânı bulunmayan sahâbîler bile, mal ve candan

fedâkârlık yapabilme heyecânıyla dolmuşlardı. Bunlardan biri olan Ebû Akîl -radıyallâhu anh-, bütün bir gece çalışarak iki ölçek hurma kazanmıştı. Bir ölçeğini ev halkına, bir ölçeğini de Tebük Seferi'ne iştirâk eden askerlere infâk etti.

Bunun üzerine Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Allah senin getirip verdiğini de alıkoyduğunu da bereketlendirsin!" buyurdu ve getirilen hurmayı, toplanan yardımlar içine döktürdü. (Taberî, *Tefsîr,* X, 251)

Birgün Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Bir dirhem, yüz bin dirhemi geçmiştir." buyurmuşlardı.

Ashâb-ı kirâm:

"–Bu nasıl olur, ey Allâh'ın Rasûlü?" diye sordular. Şu cevâbı verdi.

"–Bir adamın iki dirhemi vardı. Bunlardan en iyisini tasadduk etti. (Yâni malının yarısını tasadduk etmiş oldu.) (Çok varlıklı olan) diğer bir kimse de malının yanına varıp, malından yüz bin dirhem çıkardı ve onu tasadduk etti." (Nesâî, Zekât, 49)

Yâni birincisi, kendisinin de muhtaç olduğu bütün imkânlarının yarısını verdi; ikincisi ise, birincisinin infâk ettiğinden çok daha fazla olmasına rağmen, malının ancak küçük bir kısmını verdi. Demek oluyor ki infâkın makbûliyeti, onun maddî miktârının çokluğundan ziyâde, gönüldeki fedâkârlık duygusunun seviyesine bağlıdır.

Yine bu hakîkati te'yîd eden şu misâl de pek ibretlidir:

Bir zât, Hazret-i Osman -radıyallâhu anh-'ın yanına gelerek şöyle dedi:

"–Ey mal sâhibi zenginler! Bütün hayrı alıp götürdünüz; malınızdan tasadduk ediyorsunuz, köle âzâd ediyorsunuz, hacca gidiyorsunuz ve infakta bulunuyorsunuz…"

Hazret-i Osman -radıyallâhu anh-:

"–Siz gerçekten bize gıpta ediyor musunuz?" diye sordu.

O zât:

"–Evet, vallâhi size gıpta ediyoruz!" dedi.

Bu sefer Hazret-i Osman -radıyallâhu anh- şu cevâbı verdi:

"–Allâh'a yemin ederim ki bir kimsenin zorluk çekerek infâk ettiği bir dirhem, çok malın bir kısmından infâk edilen on bin dirhemden daha hayırlıdır." (Ali el-Müttakî, VI, 612/17098)

Şeyh Sâdî de bu hakîkati şöyle dile getirir:

"Hak Teâlâ, kimseye iyilik kapısını kapamamıştır. Şunu da bil ki, herkesin iyiliği kendi kudretine göredir. Bir zenginin hazînesinden bir kantar altın vermesi, bir fakirin el emeğinden bir kırat vermesi kadar olamaz. Çekirge ayağı, karıncaya ağır yüktür."

Yâni yapılan hayrın büyüklüğü veya küçüklüğü, gösterilen fedâkârlığın seviyesi nisbetindedir. Meselâ Yermuk Harbi'nde üç şehîdin üçü de susuzluktan kıvranırken bir bardak suyu birbirine ikrâm etmeleri, gönüllerindeki infak duygusunun seviyesini göstermesi bakımından kâbına varılmaz bir numûne teşkil etmiştir.

İşte sahâbe neslinin ideali, Allah Rasûlü'nün ahlâkıyla ahlâklanmak idi. Bu yüzden onlarda merhamet ve zühd zirveleşti. Zîrâ o toplum, riyâzât hâlinde yaşıyordu. Aşırı tüketim, oburluk, lüks, gösteriş gibi israflar, sahâbe neslinin tanımadığı bir hayat tarzı idi. Onların zenginleri **ağniyâ-i şâkirîn**, fakirleri de **fukarâ-i sâbirîn** idi. Peygamber Efendimiz'in de, ganimetlerin geldiği vakitlerdeki hâli, ağniyâ-i şâkirîne; günlerce evinde sıcak yemeğin pişmediği ve açlıktan karnına taş bağladığı zamanlardaki hâli de, fukarâ-i sâbirîne en güzel bir örnek idi.

Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- buyurur:

Rabbim, benimle alâkasını kesene sıla-ı rahimde bulunmamı emretti, (size de tavsiye ederim.)

Allah Teâlâ, kullarına, akrabâlarıyla münâsebetlerini devâm ettirmelerini ve onlara ikram ve ihsanda bulunmalarını ısrarla emretmektedir. Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-de:

*"Allah Teâlâ beni **akrabâyı koruyup gözetmek**, putları kırmak ve Allâh'ın bir olduğunu bildirip O'na ortak koşulmaması gerektiğini anlatmak vazîfesiyle gönderdi."* (Müslim, Müsâfirîn, 294) buyurarak sıla-i rahim'in, yâni akrabâyı ziyâret ederek onları gözetip kollamanın ehemmiyetini beyân etmiştir.

Akrabâlar, bizim alâkamıza karşılık vermeseler, hattâ bizimle bağlarını koparsalar bile onlarla alâkayı devâm ettirmemiz ve onlara yumuşak bir lisân ile emr bi'l-mârûf'ta bulunma-

mız, îmânımızın gerektirdiği bir vazîfedir. Yine bir hadîs-i şerîfte şöyle buyrulur:

"Akrabâsının yaptığı iyiliğe aynıyla karşılık veren, onları koruyup gözetmiş sayılmaz. (Gerçekte) akrabâyı koruyup gözeten kimse, kendisiyle alâkayı kestikleri zaman bile, onlara iyilik etmeye devâm edendir." (Buhârî, Edeb, 15; Ebû Dâvûd, Zekât, 45)

Bu hususta da zirve misâl, hiç şüphesiz ki Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'dir. Nitekim O, bir kurban kesecek olsa, muhakkak Hazret-i Hatîce'nin akrabâlarına da gönderirdi.[7] Yine O:

"Nesebinizi (soyunuzu), sıla-i rahimde bulunacağınız ölçüde öğrenin…" buyururdu. (Ali el-Müttakî, *Kenz*, X, 220, nr: 29162)

Cenâb-ı Hak, sıla-i rahim vazîfesini ihmâl eden, akrabâsını koruyup gözetmeyen kimselerin ziyâna uğrayacaklarını, âyet-i kerîmelerde şöyle bildirmektedir:

"Onlar ki, söz verip anlaştıktan sonra Allâh'a verdikleri sözü bozarlar. Allâh'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi (îman ve akrabâlık bağlarını) **keserler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte zarara uğrayanlar onlardır."** (el-Bakara, 27)

"(Ey münâfıklar!) **Siz iş başına geçecek olursanız, yeryüzünde fesat çıkarır, akrabâlarla alâkanızı kesersiniz değil mi? İşte Allâh'ın lânete uğrattığı, kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimseler bunlardır."** (Muhammed, 22-23)

7. Bkz. Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr, 20.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- da, sıla-i rahim'e ehemmiyet vermeyen kimselerin ne dehşetli bir kayıp içinde olduklarını şöyle ifade buyurur:

"Akrabâsıyla ilgisini kesen kimse, cennete giremez." (Buhârî, Edeb, 11)

"Âhirette cezâsını ayrıca vermekle beraber, dünyâda Allah Teâlâ'nın çabucak cezâlandırmasını en fazla hak ettiren günahlar, zulüm ve akrabâyı ihmâl etmektir." (Ebû Dâvûd, Edeb, 43; Tirmizî, Kıyâme, 57)

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- buyurur:

Rabbim, beni mahrum edene vermemi emretti, (size de tavsiye ederim.)

Âyet-i kerîmede buyrulur:

"İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) **en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost gibi olur."** (Fussilet, 34)

Hadîs-i şerîfte de şöyle buyrulur:

"Seninle ilgisini kesenden sen ilgini kesme! Sana vermeyene sen ver! Sana kötülük edeni bağışla!" (İbn-i Hanbel, IV, 148, 158)

Hicretin yedinci senesinde Mekke'de kuraklık ve kıtlık baş göstermişti. Allah Rasûlü, kendisine yirmi senedir amansız bir şekilde düşmanlık eden Mekkelilere, altın, arpa ve hurma göndererek yardımda bulundu. Ebû Süfyân, bunların hepsini teslim alıp Kureyşlilerin fakirlerine dağıttı.

İnsan, ihsâna mağluptur. İkram ve ihsan, düşmanın bile düşmanlığını yumuşatır. Allah Rasûlü'nün Mekke fukarâsına yaptığı bu infâkı dolayısıyla Ebû Süfyân bile, kalbindeki katılık ve düşmanlık azaldığı için:

"Allah, kardeşimin oğlunu hayırla mükâfatlandırsın! Çünkü O, akrabâlık hakkını gözetti!" diyerek duyduğu memnûniyeti dile getirmiştir. (Ya'kûbî, *Târîh*, II, 56)

Bu âlicenaplık ve fazîlet karşısında pek çok insan İslâm ile şereflenmiştir.

Yûsuf -aleyhisselâm- da bu hususta güzel bir misâldir. Kardeşleri kendisini çekemeyip kuyuya attıkları hâlde o, kardeşlerine en güzel şekilde ikramda bulunmuş, hatâlarını yüzlerine vurmayıp onları affetmiş, bunun üzerine onlar da:

"...Yemîn ederiz ki Allah, seni hakîkaten bizden üstün kılmıştır. Doğrusu biz, hatâya düşmüşüz." (Yûsuf, 91) demişlerdir.

Velhâsıl, insanları Hakk'a ve hayra yöneltmek için dâimâ onların kalbine giden bir damar bulmak îcâb eder. Bunun da en kestirme yolu; cömertlik, şefkat ve affedebilmektir. Yâni bu kalbî fazîletlerle Allâh'ın kullarına infâk edebilmektir.

Kâmil bir mü'min hâline gelerek Allah Teâlâ'nın muhabbetine nâil olabilmek için **"Allah korkusu"**nu dâimâ yüreğimizde taşımalı, öfke hâlinde de rızâ hâlinde de, yâni her hâlükârda **adâletten ayrılmamalı**, fakirlikte de zenginlikte de **iktisatlı davranarak** imkânlarımız nisbetinde Allah yolunda infâk edebilmeli, **akrabâlarımızla alâkamızı kesmemeli**, bizi **mahrûm edene** bile **ikrâm etmeli** ve **bize zulmedeni** dahî engin bir gönülle **affedebilmeliyiz**.

Rabbimiz, Habîb-i Edîb'inin emir ve tavsiyelerine, gölgenin sâhibini tâkip ettiği gibi titizlikle ittibâ ederek, sevdiği kullarından olabilmeyi hepimize nasîb eylesin! Bizleri, bizzat terbiye ederek insanlığa "örnek şahsiyet" kıldığı Rasûl'ünün ahlâkı ile ahlâklandırsın ve yeryüzünde Yüce Zât'ının şâhitleri olan sâlih kulları zümresine ilhâk eylesin!..

Âmîn...

Emsalsiz Örnek Şahsiyetten

Yüce Ahlâk Ölçüleri - 2

Unutmamalı ki, Cenâb-ı Hak insanları birbirine muhtaç hâlde yaratmıştır. Toplumda güçlüler-kuvvetliler olduğu gibi, zayıflar, sakatlar ve muhtaçlar da dâimâ mevcut olacaktır. Kendimize sormalıyız: "Cenâb-ı Hak bu insanları niye muhtaç olarak yarattı?" Cevâbıysa mâlum: "Muhtaç olanlar, muhtaç olmayanlar için ilâhî bir emânettir."

Emsâlsiz Örnek Şahsiyetten

YÜCE AHLÂK ÖLÇÜLERİ - 2

Bir varlığa duyulan muhabbet, o muhabbete vesîle olan veya ona nisbeti bulunan her şeye sirâyet eder. Meselâ mü'minler için, binlerce dağ arasında Uhud Dağı'nı farklı ve müstesnâ kılan, Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in ona olan husûsî muhabbetidir. Yine hicretten evvel sıradan bir şehir olan **"Yesrib"**i daha sonra **"Medîne-i Münevvere"** hâline getirip bütün ümmete sevdiren husus da, onun, Gönüller Sultânı Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ın muhabbetiyle sırılsıklam yıkanmış mübârek bir mekân oluşudur. Gerçekten "Medîne-i Münevvere"nin, mü'minlerin gönlünde hiçbir şehirle kıyaslanmayacak derecede bir muhabbete mazhar olması, onun zikredildiği her an Peygamber Efendimiz'i hatırlatmasındandır.

İşte bunun gibi Allâh'ı sevmek de, O'nun en çok sevdiği Peygamber Efendimiz'i sevmeyi ve O'na tâbî olmayı gerektirir. Nitekim Cenâb-ı Hak:

"(Rasûlüm!) **De ki, siz gerçekten Allâh'ı seviyorsanız hemen bana uyun ki, Allah da sizi sevsin..."** (Âl-i İmrân, 31) buyurmuştur.

Yâni Allah Rasûlü'ne itaat husûsunda gayret göstermek, kişiyi Allah tarafından sevilen kullardan olma şerefine nâil eder. Allah ve Rasûlü'ne muhabbet ve itaat netîcesinde mü'minde; Yaratan'dan ötürü yaratılanlara şefkat, merhamet, kendi imkânlarını din kardeşleriyle paylaşabilme, affedebilme, Hâlık'ın nazarıyla mahlûkâta bakabilme gibi güzel hasletler, rûhânî bir zevk ve lezzet hâline gelir.

Nitekim ashâb-ı kirâm, Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in hakîkatine yaklaşabilmek için, O'nun etrâfında âdeta pervâne olup O'nda fânî olmayı dünyânın en büyük nîmeti bilmiş ve bu sûretle ilâhî lutuflara nâil olmuşlardır. Târih boyunca Peygamber Efendimiz'in üsve-i hasenesinden, yâni örnek şahsiyetinden lâyıkıyla nasîb alan mü'minler de, fıtratlarındaki ilâhî neşveleri olgunlaştırarak îman ve ahlâk bakımından zirveleşmişler, insanlığa hidâyet meş'aleleri olmuşlardır.

Hasta ve gâfil kalplerin en müessir dermânı, Rasûlullâh'a olan muhabbet ve O yüksek karaktere hayranlık netîcesinde meydana gelen **"sünnete ittibâ"**dır.

Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, çok sevdiği ümmetiyle cennette de berâber olmayı arzuladığından, Cenâb-ı Hakk'ın emrettiği her husûsa ümmetinin de dikkatle riâyet etmesini isterdi. Rabbimiz, âyet-i kerîmede, Rasûlü'nün ümmetine olan düşkünlüğünü şöyle beyan buyurmaktadır:

"Şânım hakkı için, size içinizden öyle bir peygamber geldi ki, gayet izzetli ve şereflidir. Sıkıntıya düşmeniz O'na çok ağır gelir, O size çok düşkündür, üstünüze titrer, mü'minlere gayet merhametli ve şefkatlidir." (et-Tevbe, 128)

Biz ümmetine böylesine düşkün olan Efendimiz'le Kevser Havuzu'nun başında buluşabilmek için O'nun tavsiyeleri-

ne cân u gönülden kulak vermemiz îcâb etmektedir. İşte Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ın titizlikle icâbet etmemizi istediği mühim tavsiyelerinden birkaçı:

Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- buyurur:

Rabbim bana susma hâlimin tefekkür olmasını emretti, (ben de size tavsiye ederim.)[8]

Cenâb-ı Hak, bütün mahlûkâta onların husûsiyetlerine göre bir tefekkür kâbiliyeti ihsân etmiştir. İnsanların ve cinlerin dışındaki mahlûkâtın tefekkürüne "sevk-i tabiî" denir. O tefekkür, bedenî hayâtın devâmı içindir. Hayvanâta, karnını doyurması, kendini koruması ve teselsülü gibi hususlarda yardımcı olur.

İnsana ise tefekkür, rûhânî yapısını güçlendirip Cenâb-ı Hakk'a yakın ve güzel bir kul olabilmesi için lutfedilmiştir. Hâl böyleyken, insanın tefekkür nîmetini sırf dünyevî ve nefsânî menfaatlerine hasrederek ziyân etmesi, ne fecî bir hüsrandır!

İnsan, hayâtı boyunca tefekkür ve duygu derinliğinde ne kadar yükselir ve dirâyet kazanırsa, ilâhî muhabbetten o kadar nasîb alabilir ve ölüm ötesindeki saâdeti de o nisbette artar.

Tefekkür, insanoğlunu beşerî kemâlâtta zirvelere götürecek en büyük vâsıtalardan biridir. Hidâyet rehberimiz Kur'ân-ı Kerîm, insanı ilk âyetinden son âyetine kadar, derin derin tefekküre dâvet ederek insanın yaratılışındaki hikmetleri, kâinattaki hârikulâde nizâmı ve Kur'ân-ı Kerîm'in eşsiz bir beyan mûcizesi olduğunu düşünmeye sevk eder. **"Akıl etmiyor musunuz?"**, **"Tefekkür etmez misiniz?"**, **"İbret almaz mısınız?"** gibi ifadelerle insanları îkâz eder. Dolayısıyla insanlık haysiyeti-

8. Yazımız boyunca devâm edecek olan hadîs-i şerîf için bkz: İbrâhim Canan, *Hadis Ansiklopedisi,* XVI, 252, hadis no: 5838.

ne lâyık bir şekilde yaşamak isteyen herkes, Kur'ân-ı Kerîm'in rehberliğinde bir tefekkür iklîmine girmeye muhtaçtır.

Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

"Onlar, Allâh'ın, gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi, ancak hak ile ve belirlenmiş bir süre için yarattığını, hiç kendi kendilerine tefekkür etmediler mi?.." (er-Rûm, 8)

"Biz ilk yaratmada âcizlik mi gösterdik? Hayır! Doğrusu onlar, yeniden yaratılış (ölümden sonra dirilme) **husûsunda şüphe içindedirler. Andolsun ki insanı Biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz. Ve Biz ona şah damarından daha yakınız."** (Kâf, 15-16)

Ümmete örnek şahsiyet olarak lutfedilen Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- de, varlıklar âlemi ve onun hikmet sâhibi Yaratıcı'sı hakkında sık sık tefekkürde bulunurdu. Zarûret olmaksızın konuşmazdı. Sükûnet hâli uzun sürerdi. Ümmetini de her fırsatta Allâh'ın yarattıkları üzerinde tefekküre dâvet eder,[9] tefekkürün müstesnâ bir ibâdet olduğunu ifade buyururdu.[10]

Nebevî tavsiyelerine devamla Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyurur:

Rabbim bana konuşma hâlimin zikir olmasını emretti, (size de tavsiye ederim.)

Sevenler, sevdiklerini, duydukları muhabbetin şiddeti nisbetinde yâd etme ihtiyâcı hissederler. Diğer taraftan o yâd ediş de sevilene karşı duyulan muhabbeti artırır. Îmânın lezzetin-

9. Bkz. Deylemî, II, 56.
10. Bkz. Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, XVI, 121.

den nasîb alanlar, bu istikâmette merhale katettikçe Cenâb-ı Hakk'a muhabbetleri kadar O'nu zikredişleri de artar.

Allâh'ı zikretmek, hiç şüphesiz ki **"Allah"** lafzını sadece kelime olarak tekrarlamak değil, O'nu yüksek bir şuur ve idrâk hâlinde, tahassüs merkezi olan kalbe yerleştirmektir. Zîrâ âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Şunu iyi biliniz ki, kalpler ancak Allâh'ı zikretmekle mutmain olur (huzur bulur)**."** (er-Ra'd, 28)

Hazret-i Âişe -radıyallâhu anhâ-'nın bildirdiğine göre Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, her ânında Allah Teâlâ'yı zikir hâlindeydi.[11] Cenâb-ı Hak bizim de aynı hâl üzere olmamızı isteyerek şöyle buyurmaktadır:

"...Rabbini çok çok zikret ve akşam-sabah tesbîh et!" (Âl-i İmrân, 41)

"(O korkulu zamanda) **namazı kıldıktan sonra, gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yanlarınız üzerinde, hep Allâh'ı zikredin..."** (en-Nisâ, 103)

Allah Teâlâ bu âyette, savaş gibi korku, tehlike ve bâdirelerle dolu bir anda bile zikirden gâfil kalınmaması gerektiğini, her hâlükârda kalplerin kendisiyle beraber olmasını emretmektedir.

İnsanın gaflete düşmemesi için zikir şarttır. Zîrâ Cenâb-ı Hak:

"Allâh'ı unutan ve bu yüzden Allâh'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın! İşte onlar fâsıklardır." (el-Haşr, 19) buyurur.

11. Bkz. Müslim, Hayz, 117.

Yine Yüce Rabbimiz, Hazret-i Mûsâ ve Hârun -aleyhimesselâm-'ı Firavun'a gönderirken:

"Sen ve kardeşin, birlikte âyetlerimi götürün ve Ben'im zikrimden uzaklaşmayın!" (Tâhâ, 42) buyurmuştur.

Kalbi "Yâ Rabbî!" demekte olan birinin ağzından yanlış bir söz çıkamaz, o kimse haksızlık yapamaz, mahlûkâta şefkatsiz davranamaz. Zîrâ zikreden kimse, Allâh'ın **Rahmân** ve **Rahîm** esmâsının tecellîlerine mazhar olur.

Zikirle meşgul olan ve kalbi Allâh ile birlikte bulunan kimsenin ibâdet hayâtı da zirveleşir. Nitekim Peygamber Efendimiz:

"Rabbini zikreden bir kimse ile etmeyenin farkı, diriyle ölünün farkı gibidir." buyurmuştur. (Buhârî, Deavât, 66)

Üçüncü tavsiye olarak Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyurur:

Rabbim bana, bakışımın ibret olmasını emretti, (ben de size tavsiye ederim.)

Cenâb-ı Hak, eşyâya ve hâdiselere ibret nazarıyla bakan kullarını medhetmekte, âyetlerini böyle kulları için açıkladığını bildirmektedir. Âyet-i kerîmelerde insanlar, çevrelerindeki varlıklardan ve hâdiselerden ibret almaya sevk edilerek şöyle buyrulur:

"(İnsanlar) **devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl dikildiğine, yeryüzünün nasıl yayıldığına bir bakmazlar mı?"** (el-Ğâşiye, 17-20)

"Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görmezler mi?.." (Muhammed, 10)

İlim ve irfânın en mühimi, varlıkların hâl lisânına âşinâ olabilmektir. Mevlânâ Hazretleri, bu devresini **"piştim"** ve **"yandım"** diyerek ifade eder. *Mesnevî*'sinde bütün varlıklarla konuşur, onların hâl lisânına tercümân olur. Bunlardan biri de gül ile konuşmasıdır. Mevlânâ Hazretleri, gül ile âdeta hasbihâl ederek şöyle der:

"Gül, o güzel kokuyu diken ile hoş geçindiği için kazandı. Bu hakîkati gülden de işit. Bak, o ne diyor:

Dikenle beraber bulunduğum için neden gama düşeyim, neden kendimi kedere salayım? Ben ki gülmeyi, o kötü huylu dikenin beraberliğine katlandığım için elde ettim. Onun vesîlesiyle, âleme güzellikler ve hoş kokular sunma imkânına kavuştum."

Yûnus Emre Hazretleri de, sarı çiçekle konuşur, onun dilinden kâinâtın hikmet ve sırlarını anlar ve anlatır.

Sâdî-i Şîrâzî:

"Akıl sâhipleri nazarında yeşil ağaçların her bir yaprağı, insanı mârifetullâha ulaştıran bir kitaptır. Gâfiller için ise, bütün ağaçlar bir yaprak bile değildir." der.

Velhâsıl, **tefekkür**, **zikir** ve **bakışın ibret olması** gibi ulvî hasletler, insanın, iç âlemini tezkiye ve tasfiye ederek olgunlaşması için zarûrîdir. Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine bu hususları bilhassa emrettiğini bildirmiş ve ümmetinin de bu mevzularda dikkatli olmasını istemiştir.

İmâm-ı Rabbânî Hazretleri ne güzel buyurur:

"Peygamber Efendimiz'in sünnetine tâbî olma nîmetine nâil olan kimse ne kadar bahtiyardır. Bugün O'nun dîninin

hak olduğuna inanarak yapılan küçük bir iş bile büyük işler mesâbesinde kabûl edilir…" (*Mektûbât-ı Rabbânî,* 44. Mektûb)

Rabbimiz, biz kullarını Habîb-i Ekrem'inin sünnetine lâyıkıyla ittibâ eden bahtiyarlar zümresine ilhâk eylesin!

Zîrâ hayâtı, Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in yüce ahlâk ve tavsiyeleri istikâmetinde yaşamak, iki dünyâmızı da bayrama dönüştürme vesîlesidir. Bu âlemdeki fânî ıztırapları ebedî huzur, acı gözyaşlarını sonsuz tebessüm, içli feryatları da birer cennet sadâsı eyleyebilecek yegâne saâdet reçetesi, Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in yüce ölçülerinde; şefkat, merhamet ve şefâatinde gizlidir.

Bu dünyâda idrâk ettiğimiz bayramlar, her şeyden önce bu yüce hakîkatler etrafında yaşanmalı ki, gerçek ve sonsuz bayramlara nâil olabilelim. Bu hakîkatler içinde ise, tefekkür var, zikir var, âlemi ibretle temâşâ var… Kısacası Hazret-i Peygamber'in yüce ahlâkına bürünmek var; diğergâmlık var, paylaşmak var…

Cenâb-ı Hak insanları birbirine muhtaç bir hâlde yaratmıştır. Toplumda güçlüler-kuvvetliler olduğu gibi, zayıflar, sakatlar ve muhtaçlar da dâimâ mevcut olacaktır. O hâlde kendimize sormalıyız: "Cenâb-ı Hak bu insanları niye muhtaç olarak yarattı?" Cevâbıysa mâlum: "Muhtaç olanlar, muhtaç olmayanlar için ilâhî bir emânettir." Bu mes'ûliyeti bizzat Cenâb-ı Hak veriyor.

Düşünmek gerekir ki, varlıklılar yoksulların yerinde; yoksullar da varlıklı kimselerin yerinde olabilirdi. Dolayısıyla durumu iyi olanlar, muhtaçların noksanlarını telâfî etme mes'ûliyetini tam olarak idrâk etmelidirler. Çünkü bu dünyâ hayâtı, sonsuzluğun yanında çok kısa bir fasıldır. Belki o muhtaçlar, sabır ve şükürleri neticesinde âhirette çok büyük nîmetlere gark olacaklardır.

Birgün Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Nefsim kudret elinde bulunan Allâh'a yemin ederim ki, birbirinize merhamet etmediğiniz müddetçe cennete giremezsiniz." buyurmuşlardı.

Ashâb-ı kirâm:

"–Yâ Rasûlallah! Hepimiz merhametliyiz." dediler.

Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- ise:

"–(Benim kastettiğim) merhamet, sizin anladığınız şekilde yalnızca birbirinize olan merhamet değildir. Bilâkis bütün mahlûkâta şâmil olan merhamettir, (evet) bütün mahlûkâta şâmil merhamet!.." buyurdular. (Hâkim, IV, 185/7310)

Onun için, toplumdan yükselen sessiz feryatları daha derinden duymamız gerekmektedir. Hiç şüphesiz bunların başında da, yalnızlığa terk edilmiş hasta ve yaşlılar, sokakların insafına bırakılmış çocuklar, menfî medyanın zehirli telkinleriyle gayr-i meşrû yollara sürüklenen, alkol ve narkotik batağında eriyen daha hayâtın bahârındaki gençler, dînî ve millî duygularını kaybeden körpe dimağlar gelmektedir.

Bütün bunları hatırlayıp asıl mahrum ve muhtaç olan böyle insanlarımıza elimizin ve yüreğimizin uzandığı zamanlar, gerçek bir bayram hüviyetine kavuşmuş olur. Zîrâ bütün müslümanlar bir bedenin uzuvları gibidir. Dolayısıyla kaybettiğimiz her insan, sanki bu bedenden koparılmış bir parça hükmündedir. Nitekim Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, mü'minlerin bu hâlet-i rûhiye içinde olmasını arzu ederek şöyle buyurmuşlardır:

"Mü'minler birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve birbirlerini korumakta bir vücûda benzerler. Vücûdun

bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar." (Buhârî, Edeb 27; Müslim, Birr 66)

Düşünmeliyiz ki, toplumumuzdaki gâfilleri uyandıracak, garipleri ve muzdaripleri ihyâ edip gönüllerini sürûra gark edecek, insanlığı İslâm'ın güler yüzüyle tebessüm ettirecek hakîkî bayram, hangi rûhî hamleye muhtaçtır? Dünyânın farklı coğrafyalarındaki mazlum ve mağdur din kardeşlerimizle nasıl bayramlaşmalıyız? Onlara gidecek bayram tebriğimiz nasıl olmalı? Kanadı kırık bir kuş gibi muzdarip olan mazlumlara, yetimlere, muhtaçlara yüreğimiz ve duâlarımız ne kadar uzanabilecek? Onların yüzlerinde bizlere hakîkî bayram neşesi olacak, gönüllerimize bahar ferahlığı bahşedecek bir tebessüme vesîle olabilecek miyiz?

Hâsılı, ebedî hayâtımızı huzur ve saâdetle dolduracak gerçek bayramlar, bu suâllere güzelce cevap verebildiğimiz zamanlarda yaşanacak olan bayramlardır. Bu hakîkatler ışığında Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in yüce ahlâkına uygun olarak yaşayabilenlere ne mutlu!

Cenâb-ı Hak, mazlum din kardeşlerimizin acı ve ıztıraplarını daha derinden duyabilmeyi, gönüllerimizi onları kuşatan bir dergâh hâline getirebilmeyi ve hem maddî yardımlarımızla hem de duâlarımızla onların yaralarını sarabilmeyi nasîb eylesin! Âhirete açılacak kapımızı, saâdet tecellîleriyle gelen ebedî bir bayram kılsın!

Âmîn...

Emsalsiz Örnek Şahsiyetten

Yüce Ahlâk Ölçüleri - 3

Makbul bir tebliğ için, Kur'ân hikmetleriyle yoğrulmuş hassas bir gönle ve İslâm'ın güler yüzünü yansıtan mütebessim bir çehreye sahip olmak lâzımdır. Yine hakkın, hayrın, fazîlet ve doğruluğun canlı bir timsâli hâline gelmek ve örnek bir hayat yaşayarak rahmet saçan bir gönül diliyle konuşmak gerekir.

Emsâlsiz Örnek Şahsiyetten

YÜCE AHLÂK ÖLÇÜLERİ - 3

Cenâb-ı Hak, bütün mahlûkâtı ve bilhassa insanı muhabbet meyliyle donatmıştır. İlâhî bir imtihan dershânesi olan bu âlemde insan, muhabbetini Hakk'a ve hayra yönelttiği nisbette mânen seviye kazanır. Rûhun huzur ve sükûna kavuşacağı aslî ve nihâî muhabbet merkezi, onu kendi rûhundan insana lutfeden Allah -celle celâlühû-'dur. Bu yüzden nihâyeti Hakk'a varmayan, sonu O'na ulaşmayan, yanlış adreslerde aranıp çıkmaz sokaklarda hebâ edilen bütün fânî muhabbetler, rûh için beyhûde bir yorgunluk ve sıklet sebebidir.

Mevlânâ Hazretleri, kulun bu gafletini ne ibretli bir misâlle ifade eder:

"Kuzunun kurttan kaçmasına şaşılmaz. Zîrâ kurt, kuzunun düşmanı ve avcısıdır. Asıl hayret edilecek şey; kuzunun kurda gönül kaptırmasıdır!.."

Bu bakımdan, muhabbetin asıl merkezi olan Allah Teâlâ'yı unutmadan, bütün fânî muhabbetleri ilâhî muhabbete basamak kılacak bir gönül kıvâmına sâhip olmak îcâb eder. Bu, insanın yaratılışının muktezâsıdır.

İlâhî muhabbete götüren en doğru ve kestirme yol da, Allâh'ın Habîbi, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'a muhabbetten geçmektedir. Bu muhabbetin tezâhürü ise O'na itaat etmektir. **"Seven, sevdiğinin her şeyini sever."** düstûrunca, Peygamber Efendimiz'e her bakımından bağlılık ve itaat şarttır. Zîrâ bu bağlılık ve itaat, Hakk'a muhabbetin bel kemiğini oluşturur.

Fahr-i Kâinât Efendimiz'e duyulan muhabbet; ibâdetlere huzur, beşerî davranışlara nezâket, ahlâka incelik, gönüllere rikkat, sîmâlara nûrâniyet, lisanlara rûhâniyet, nazarlara derinlik olarak akseder. Zîrâ bütün bu güzelliklerin tahsil edileceği en feyizli menbâ, Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'dir.

Hakîkaten gönüller, ancak o Varlık Nûru'nun rûhâniyeti etrâfında aşk ile yanan bir pervâne hâline geldiğinde O'nun gönül iklîminden ilâhî aşk dersini kâmil mânâda tahsil edebilir. Nitekim Peygamber Efendimiz'e olan muhabbetimizin derecesini mîzân etmemiz için Mevlânâ Hazretleri, kâinattaki muhabbet tecellîlerinden birkaçını şöyle misâl verir:

"Aşk uğrunda nice pervâne ateşe atıldı. Alevler içinde kanat çırpıyor, yanıp kavruluyordu da hâl lisânıyla: «Sen de benim gibi ol!» diyordu."

"Mum, hem yanıyor hem de ağlıyordu. Kendini ateşe, ıztırâba vermişti. Fakat gözleri yaş dökerken etrafa ışık saçıyordu. Yine o mum: «Bu dünyâda kazanç elde etmek için altınlar, gümüşler saçsan, bunlar sana ne fayda sağlar? Mânevî kâr elde etmek istiyorsan, benim gibi yanmaya, erimeye bak!» diyordu."

İşte böylesine derin bir muhabbetle sevmemiz gereken Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, ömrü boyunca; "ümme-

tî, ümmetî…" diyerek yaşadı. O'nun, ümmetine olan muhabbet ve şefkati, yavruları üzerine titreyen, onlara kol-kanat geren müşfik bir annenin sevgisiyle kıyaslanamayacak derece üstündü. Ümmetinin âkıbetini kendisine öyle dert edinmişti ki, bu uğurda çektiği çileleri ifâde sadedinde; *"... Allah yolunda hiç kimsenin görmediği eziyetlere mâruz kaldım..."* buyurmuştu. (Tirmizî, Kıyâmet, 34/2472)

Yine ashâbına buyuruyordu ki:

"Dikkat edin! Ben hayâtımda sizin için bir emniyet vesîlesiyim. Vefât ettiğimde ise, kabrimde: «Yâ Rabbî, ümmetî ümmetî!..» diye ilk Sûr üfleninceye kadar nidâ edeceğim…" (Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, c. 14, s. 414)

O'nun, ümmetine olan muhabbetine vefâ göstermek, her mü'minin en başta gelen bir vicdan borcudur. *"Kişi sevdiğiyle beraberdir."* (Buhârî, Edeb, 96) hadîs-i şerîfi muktezâsınca O'nu canımızdan çok sevmeli, O'nun Sünnet'ine uymalı, ahlâkıyla ahlâklanmalıyız. Zîrâ bu, O'na olan muhabbetimizin en hassas bir terâzîsi ve göstergesidir.

İşte Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ın bizlere ebedî saâdet ve kurtuluş sermâyesi olacak hikmetli tavsiyelerinden ikisi:

1. *Rabbim bana zulmedeni affetmemi emretti, (ben de size tavsiye ederim.)*[12]

Affetmek, suçluyu cezâlandırmaya muktedir olunduğu hâlde, intikam almak yerine bağışlamaktır. Yaratan'dan ötürü yaratılanlara gösterilen en güzel bir muhabbet tezâhürüdür. Yâni suçluya karşılık verme husûsunda kendi nefsini aradan çıkarıp,

12. Yazımız boyunca devâm edecek olan hadîs-i şerîf için bkz: İbrâhim Canan, *Hadis Ansiklopedisi,* XVI, 252, hadis no: 5838.

Allâh'ın affını umarak, suçlu şahsı ilâhî af ve merhamete muhâtap kılabilme olgunluğudur. Tabiî ki bu olgunluk, ilâhî irâde karşısında **"hiçlik"** şuuruna ermiş, ilâhî ahlâk ile ahlâklanmış, kâmil mü'minlerin kârıdır. Affede affede, affa lâyık olma azminin bir neticesidir.

Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- buyurur:

"Merhamet etmeyene merhamet olunmaz. Kusurları bağışlamayan kimsenin, kendisi de bağışlanmaz. Affetmeyen kişi affolunmaz..." (Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 415, no: 371)

Öfkeyi yenmek ve affedebilmek, nefse zor gelen bir iştir. Fakat elde edilen bir neticenin şerefi, ona ulaşmadaki zorluk nisbetinde büyük olduğundan, Allâh için bu dirâyeti gösterebilmek, pek müstesnâ bir fazîlettir.

Nitekim öfke zaafına dûçâr olan bir kimse, Peygamber Efendimiz'den öğüt istemişti. Efendimiz de ona; *"لاَ تَغْضَبْ : Kızma!"* buyurdu. Adam dileğini birkaç kez tekrar ettiyse de, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- her defâsında aynı cevâbı verdi. (Bkz. Buhârî, Edeb 76)

Yine Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- mü'minleri, öfkelerini yenerek affedebilme hasletini kazanmaya şöyle dâvet etmiştir:

"İnsanlar iyilik yaparsa biz de iyilik yaparız, şayet zulmederlerse biz de zulmederiz, diyerek her hususta başkalarını taklîd eden basit kişiler olmayın! Lâkin kendinizi, insanlar iyilik yaparlarsa iyilik yapmaya, ***kötülük yaparlarsa zulmetmemeye*** *(affetmeye)* ***alıştırın!****"* (Tirmizî, Birr, 63/2007)

Nitekim bu hakîkatler ışığında büyüklerimiz:

"İyilik yapana iyilik, her kişinin kârı; kötülük yapana iyilik ise, er kişinin kârıdır!" demişlerdir.

Bu ahlâk, aslında mühim bir mânevî terbiye metodudur. Zîrâ iyilik yapılan kimse düşmansa, bu iyilik onun kalbindeki kin ve düşmanlığı kırar, dostluk temâyüllerini filizlendirir. Ortada bir kişiyse, gönlünde dostluk ve yakınlık arzusu peydâ olur. Dost ve yakın biriyse, muhabbeti daha da artar.

Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur:

"İyilik ile kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) **en güzel yol ne ise onunla önle. O zaman görürsün ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse bile, sanki yakın bir dost**(un olmuş)**tur."** (Fussilet, 34)

İbn-i Abbâs -radıyallâhu anhümâ- bu âyeti şöyle tefsîr eder:

"Âyetteki **«en güzel yol»** tâbiriyle kastedilen, öfke ânında sabır ve kötülüğe mâruz kalındığı andaki aftır. Allah, bunu yapabilenleri muhâfaza eder, düşmanlarını da kendilerine boyun eğdirir, sanki samimî bir dost kılar." (Buhârî, Tefsîr, 41/1)

Târih boyunca insanları zulüm, haksızlık ve kötülükten vazgeçirmek ve onlara Hakk'ı ve hayrı telkin etmek husûsunda **"affedebilme"** fazîletinin çok bereketli neticeleri görülmüş; bu meziyet, nice gâfillerin intibâhına vesîle olmuştur.

Nitekim Mekke'nin fethi günü Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, umûmî bir af ve emân îlân etmişti. Kâbe'de toplanmış olan halka:

"–Ey Kureyş topluluğu! Şimdi benim, sizin hakkınızda ne yapacağımı sanırsınız?" diye sordu.

Kureyşliler:

"–Biz Sen'in hayrını ve iyiliğini umarak; «Hayır yapacaksın!» deriz. Sen, kerem ve iyilik sâhibi bir kardeş, kerem ve iyilik sâhibi bir kardeş oğlusun!.." dediler.

Bunun üzerine Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"–Ben de Hazret-i Yûsuf'un kardeşlerine dediği gibi: **«...Size bugün hiçbir başa kakma ve ayıplama yok! Allah sizi affetsin! Şüphesiz O, merhametlilerin en merhametlisidir.»** (Yûsuf, 92) *diyorum. Haydi gidiniz, artık serbestsiniz!"* buyurdu.

Allah Teâlâ, yıllarca müslümanlara zulmeden Kureyş müşriklerini Rasûlü'nün eline düşürdüğü ve O'na boyun eğdirdiği hâlde, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- onları affetti ve serbest bıraktı.[13] Bu âlicenap tavır karşısında nice taşlaşmış yürekler yumuşadı, nice karanlık gönüller hidâyet nûruyla aydınlandı.

Peygamber Efendimiz'in sevgili kerîmesi Zeyneb -radıyallâhu anhâ-, muhterem babasına hicret ederken İslâm düşmanlarından Hebbâr bin Esved peşinden koştu. Devenin üstündeki hevdec'de, yâni mahfazada bulunan Hazret-i Zeyneb'e mızrağıyla vurarak onu bir kayanın üzerine düşürdü ve ağır bir şekilde yaraladı. O vakit hâmile olan Hazret-i Zeyneb kanlar içinde kalarak çocuğunu düşürdü. Üstelik orada aldığı yaralar, daha sonra vefâtına sebep oldu. Hebbâr, bunun yanında daha birçok suç işlemişti. Mekke'nin fethinden sonra kaçtı ve ele geçirilemedi.

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Medîne'de ashâbıyla oturduğu bir esnâda Hebbâr, huzûr-i saâdete gelerek müslüman olduğunu bildirdi ve affını diledi. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- onu da affetti. Üstelik önceden yaptıkları için ona hakâret edilmesini de yasakladı.[14] Çünkü Yüce Rabbimiz:

13. Bkz. İbn-i Hişâm, IV, 32; Vâkıdî, II, 835; İbn-i Sa'd, II, 142-143.
14. Bkz. Vâkıdî, *Meğâzî*, II, 857-858.

"(Ey Rasûlüm!) **Sen af yolunu tut, bağışla, uygun olanı emret, câhillere aldırış etme, onlardan yüz çevir!"** (el-A'râf, 199) buyuruyordu.

Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, şahsına karşı işlenen suçları hiç tereddütsüz affederdi. Lâkin umûma karşı işlenen suçlarda, hak ve adâlet yerini buluncaya kadar, O'nu hiç kimse sâkinleştiremezdi. Zîrâ affetmek, affedenin şahsına karşı işlenen suçlarda mevzubahistir. Şayet bir suç, toplumu ilgilendiriyorsa, o zaman toplumun hakkını korumak gerekir. Zîrâ böyle bir suçlu affedildiğinde, daha büyük haksızlıklara kapı aralanıp topluma zulmedileceği muhakkaktır.

Allâh için affetme fazîleti, âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in en büyük şiârı idi. Öyle ki Peygamber Efendimiz, tebliğ vazîfesi esnâsında kendisine hakâret edip zulmeden nice insanları affetmiş, onların da hidâyete ermeleri için Rabbine niyazda bulunmuştur. Nitekim İslâm'ı teblîğ için Tâif'e giden Efendimiz, oradaki câhil ve putperest halk tarafından taşlanmış, kan-revân içinde bırakılmıştı. Cebrâil -aleyhisselâm- Peygamber Efendimiz'e gelmiş ve bu kavmi helâk etmek için emrini beklediğini bildirmişti. Rahmet Peygamberi Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- ise:

"–Hayır, ben Cenâb-ı Hakk'ın, onların neslinden sadece Allâh'a ibâdet edecek ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim." karşılığını vermişti. (Bkz. Buhârî, Bed'ü'l-Halk, 7; Müslim, Cihâd, 111)

Bu rahmet üslûbunun bereketiyledir ki, hakîkaten Tâif halkı bir müddet sonra İslâm ile şereflendi.

Dünyânın belki de en ağır zulüm ve haksızlığını işleyerek, iffet timsâli Hazret-i Âişe vâlidemiz hakkında çirkin bir bühtanda bulunan iftirâcılar arasında, Ebû Bekir -radıyallâhu anh-'ın yardım etmekte olduğu **Mıstah** isimli bir fakir de vardı. Onun bu hâli, Hazret-i Ebû Bekir'in çok gücüne gitmişti. Zîrâ iftirâ edilen; ümmetin annesi, Rasûlullâh'ın zevcesi ve gözünün nûru kızı idi. Hazret-i Ebû Bekir, nice zamandır yardım etmekte olduğu Mıstah'tan gördüğü bu dehşetli nankörlük karşısında; bundan sonra ona bir şey vermeyeceğine dâir yemin etti. Hazret-i Ebû Bekir'in yardımı kesilince Mıstah ve âilesi perişan bir hâle düştü.

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, fazîlet sâhiplerinin kendilerine zulmedenleri dahî affetmeleri gerektiğini bildirip:

"Allâh'ın sizi affetmesini istemez misiniz?" (en-Nûr, 22) buyurunca, Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh-:

"–Evet, vallâhi Allâh'ın beni affetmesini elbette isterim!" dedi ve ardından yemin keffâreti ödeyerek Mıstah'ın nafakasını vermeye devâm etti. (Buhârî, Megâzî, 34; Müslim, Tevbe, 56)

Velhâsıl, affın asıl sâhibi Cenâb-ı Hak'tır. Mü'minler de, kalplerindeki Allah muhabbetinin seviyesi nisbetinde affetmekten haz alırlar. İlâhî vuslatın zevkini tatmak isteyenler, gönül bahçelerinin latîf güllerinden af râyihaları dağıtanlardır. Kişinin, kendisine zulmedeni Allâh için affedebilmesi, rûhunun kazandığı gerçek zaferdir.

2. Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- tavsiyelerine devamla şöyle buyurur:

Rabbim bana mârûfu emretmemi, (münkerden nehyetmemi emir buyurdu, ben de size tavsiye ederim.)

Yaratan'dan ötürü yaratılanlara şefkat ve merhametin tezâhürü olan mârûfu (iyilikleri) emredip münkerden (kötülüklerden) nehyetmek, insanlara yapılabilecek en mühim hizmettir. Zîrâ insanların en büyük ihtiyâcı **"îman selâmeti"**dir. Bunun içindir ki insanları hidâyete çağırmak, **"peygamber mesleği"** denilebilecek mukaddes bir vazîfedir. Zîrâ Cenâb-ı Hak, âyet-i kerîmede şöyle buyurur:

"Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri sorguya çekeceğimiz gibi, gönderilen peygamberlere de mutlaka soracağız." (el-A'râf, 6)

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- da, ömrünü tebliğ vazîfesine adamış ve Vedâ Hutbesi'nde arka arkaya üç defâ; *"Tebliğ ettim mi?"* diye sorarak, vazîfesini îfâ ettiğine dâir ümmetinden te'yîd almıştır. O'nun bu mukaddes vazîfesi, ümmeti olan bizler için de geçerli bir mes'ûliyettir.

Kur'ân-ı Kerîm'de buyrulur:

"(İnsanları) **Allâh'a dâvet eden, sâlih ameller işleyen ve «Ben müslümanlardanım.» diyenden daha güzel sözlü kim olabilir?"** (Fussilet, 33)

"Sizden, hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü men eden bir topluluk bulunsun. İşte onlar felâha erenlerdir." (Âl-i İmrân, 104)

Hadîs-i şerîfte de şöyle buyrulur:

"Allâh'a yemin ederim ki, Cenâb-ı Hakk'ın senin vâsıtanla tek bir kişiyi hidâyete kavuşturması, (en kıymetli dünyâ nîmeti sayılan) kızıl develere sâhip olmandan daha hayırlıdır." (Buhârî, Ashâbu'n-Nebî, 9)

Bütün bu iltifat ve müjdelere nâil olmak, mü'min gönüller için ne büyük bir saâdettir. Zîrâ yine bir hadîs-i şerîfte buyrulduğu üzere:

"Hidâyet yoluna dâvet eden kimse, ona tâbî olanların ecirleri kadar ecir alır. Bu, tâbî olanların ecrinden de bir şey eksiltmez!.." (Müslim, İlim, 16)

İşte hakkı ve hayrı tebliğ yönündeki hâlisâne gayretlerin mükâfâtı, bir kar topunun yuvarlanarak büyük bir çığa dönüşmesi gibi katlanarak artmaktadır. O hâlde, îman nîmetinden mahrum olanların, yâhut mü'min olduğu hâlde gaflet ve cehâletleri sebebiyle dînî sığ ve kaba ölçüler dâhilinde yaşayanların îkaz ve irşâdına gayret göstermek, onlara yapılabilecek en büyük iyilik olduğu gibi, kendimiz için de, hem büyük bir ecir vesîlesi hem de îman nîmetimizin şükür borcudur.

Öte yandan, tebliğ husûsundaki gayret derecemiz, bir bakıma îmânımızın seviyesini gösteren mihenk taşı mevkiindedir. Hadîs-i şerîfte buyrulur:

"Sizden her kim bir kötülük görürse onu eliyle düzeltsin; buna gücü yetmezse diliyle düzeltsin; buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin, ki bu, îmânın en zayıf derecesidir." (Müslim, Îmân, 78)

Tebliğ husûsunda ihmalkâr davrananlar için de pek çok şiddetli îkazlar vârid olmuştur. Nitekim Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"Bana hayat bahşeden Allâh'a yemin ederim ki, siz ya iyiliği emreder kötülükten nehyedersiniz ya da Allah kendi katından üzerinize bir azap gönderir de o zaman duâ edersiniz fakat duânız kabûl edilmez." buyurmuştur. (Tirmizî, Fiten, 9)

Ancak, tebliğ vazîfesinin usûl ve âdâbına da riâyet edilmelidir. Aksi hâlde kaş yapayım derken göz çıkarmaya, yâni fayda yerine zarara da sebep olunabilir. Hakkı tebliğ ve hayra teşvik için evvelâ hakkın ve hayrın mâhiyetine doğru bir şekilde vâkıf olmak gerekir. Zîrâ câhilin tebliğinin, hem üslûp hem de muhtevâ bakımından yanlışlardan berî olması mümkün değildir. O hâlde, bu yoldaki ilk şart, **ilmî ve kalbî sermâye**dir. Boş bardakla ikrâm olmayacağı gibi, ilim ve irfansız bir tebliğden de hayırlı bir netice alınamaz.

Ayrıca kalbi bencillik ve benzeri mânevî zaaflarla dolu bir kimsenin tebliğe kalkışması da son derece yanlıştır. Böyleleri, hayra çağırayım derken daha da zarar verirler. Makbul bir tebliğ için, Kur'ân hikmetleriyle yoğrulmuş hassas bir gönle ve İslâm'ın güler yüzünü yansıtan mütebessim bir çehreye sâhip olmak lâzımdır. Yine hakkın, hayrın, fazîlet ve doğruluğun canlı bir timsâli hâline gelmek ve örnek bir hayat yaşayarak rahmet saçan bir gönül diliyle konuşmak gerekir.

Tebliğ, ikrâm ile, ihsân ile, İslâm şahsiyetinin nezâket ve zarâfetini temsîl ile yapılmalıdır. Zîrâ insan, ihsâna mağluptur ve gördüğü yüksek şahsiyet ve karaktere meftûn olur.

Diğer taraftan tebliğ hizmetini îfâ eden biri, muhâtabı hangi cürmü işlemiş olursa olsun, onu tebliğ dâvetinden mahrum etmemelidir. Bir kayanın, hattâ duvarın içinden bile nice çiçeklerin ve ağaçların çıkabildiğini düşünerek, hiç kimseyi dışlamamalı, Allâh'ın rahmetinin sonsuzluğunu hatırından çıkarmamalıdır.

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, kızı Hazret-i Zeyneb'i deveden düşürerek vefâtına sebep olan Hebbâr bin Esved'e, Mekke fethine kadar her türlü düşmanlığı yapan İkrime bin Ebû Cehil'e, amcası Hazret-i Hamza'yı şehîd eden

Vahşî'ye ve hattâ amcasının ciğerini hırsla ısıran Ebû Süfyân'ın karısı Hind'e bile tebliğ kapısını kapatmamıştır. Bu bakımdan muhâtap, küfründe Firavun derecesinde şiddetli bile olsa, tebliğ dâvetinden mahrum bırakılmamalıdır. Nitekim Cenâb-ı Hak, Mûsâ -aleyhisselâm-'a, tanrılık iddiâsındaki Firavun'a gidip ona yumuşak bir lisân ile tebliğde bulunmasını emretmiştir.

Günah yükü altında ezilerek kendileri için artık bir kurtuluş ümîdi kalmadığını zanneden günahkârlara da Allâh'ın rahmet ve merhametinin büyüklüğünü telkin etmek gerekir. Zîrâ Rabbimiz buyurur:

"De ki: Ey nefislerine zulmetmekte aşırı giden kullarım! Allâh'ın rahmetinden ümîdinizi kesmeyiniz! Çünkü Allah bütün günahları affeder. Muhakkak O, Gafûr ve Rahîm'dir. Onun için ümidinizi kesmeyin de başınıza azap gelmeden evvel tevbe edip Rabbinize yönelin ve O'na teslim olun. Yoksa yardım göremezsiniz." (ez-Zümer, 53-54)

İşte günah batağında boğulan mücrimleri, İslâm'ın ümit ve merhamet dergâhına güzel ve hikmetli sözlerle ve rahmet üslûbuyla dâvet etmek îcâb eder.

Hâsılı, tebliğ husûsunda mü'minlere düşen; ye'se ve rehâvete kapılmadan, yorgunluk ve bezginlik göstermeden gayrete devâm etmek, neticeyi Allâh'a havâle edip tevekkül etmektir. Ayrıca İslâm'ın güzelliklerini, hakkı ve hayrı tebliğ imkânı varken birtakım zahmetlere katlanmayıp sırf kendi kurtuluşuyla yetinme bencilliğinden de Allâh'a sığınılmalıdır.

Cenâb-ı Hak, yarattığı sayısız mahlûkâtıyla bizlere nice hikmet ve hakîkatleri beyân etmektedir. Bu sır ve hikmetler âlemini okuyabilmek, kalbin sanatıdır. Kalbi ibret ve ders almaya istîdatlı kimseler için kâinat, muhteşem bir dershânedir. Hazret-i Mevlânâ ve Yûnus misâli Hak dostları, bu kâinât mektebinin en

güzîde talebeleri oldular. Bu âlemden hikmet ve sırlar devşirerek mârifete teşne gönüllere rûhânî râyihalar saçtılar. Rabbimiz bütün kâinâtı onlara âdeta bir kitap gibi açtı.

İşte Rabbimiz, gören gözler, hisseden gönüller için her bir varlıkta nice ibretler ve hikmetler sergilemektedir. Bunlar vâsıtasıyla da bilhassa **"diğergâmlık"** hikmetine dikkatimizi çekmektedir:

Meselâ kırk beş günlük bir ömrü olan arı, kendisi için bal yapar, fakat kendi ihtiyâcının belki yüz katı bal üretir. Böylece bir bakıma ömrünün asıl gâyesinin, başkalarına hizmet etmek olduğunu ifade eder.

Yine düşünmeli ki bir erik ağacının meyvesi, aynı zamanda onun tohumudur ve neslinin devamı içindir. Ama bir tanesi bile bir erik ağacının yetişmesi için yeterliyken fazla fazla meyve verir ki, başkaları da o nîmetten faydalansın. Bunlar, Rabbimizin mahlûkatta sergilediği ne güzel diğergâmlık örnekleridir.

Rabbimiz yine bir "çınar ağacı"yla dünyâ hayâtının misâlini bildirir. Büyük ve ihtişamlı bir ağaç olan çınar, kış gelince yapraklarını döker ve hâl lisânıyla ölümün hak olduğunu sessiz-sözsüz haykırır. Baharda ise yeşillenen yapraklarıyla sanki ölümden sonra dirilişin timsâli olur. Fakat bütün ihtişâmına rağmen çınar ağacının bir meyvesi yoktur. Hattâ kereste bile olmaz, sadece odun olabilir. Yâni faydası asgarîdedir. Bu bakımdan çınar ağacı hâl lisânıyla bizlere; "Fânîliğinizi idrâk edin ve benim gibi meyvesiz olmayın!" der.

Sâhip olduğumuz meziyetler, meselâ bir zeytin ağacınınki gibi âzamî faydalı meziyetler olmalıdır. İncecik gövdesi olan zeytin ağacı, dikildiğinin ertesi senesi mahsul vermeye başlar, ömrü boyunca bu hizmetine devâm eder. Yine bir gül de lisân-ı

hâl ile bizlere; "Ben dikenlere katlandığım için rengimle, güzel kokumla hep tebessüm hâlindeyim. Siz de böyle olun!" der.

Cömertlikten, diğergâmlıktan uzak bir zenginlik, şükür borcu ödenmeyen sağlık, makam, ilim vs. hep bir ihtişam vesîlesiyse de, bunlar âdeta "kuru bir çınar ihtişâmı"dır. Mü'minler için mühim olan; meyveli bir ağaç gibi olabilmek ve bu meyveleri her an daha da artırabilme gayreti içinde bulunmaktır.

İnsan, bu düşünce ve hissiyât içinde kendini muhâsebe etmelidir: "**Ben ne kadar kendimi, ne kadar etrâfımdaki muhtaçları düşünüyorum?** Nefsimden ne kadar fedâkârlıkta bulunuyorum? Bir arı, bir gül, bir erik ağacı, bir zeytin ağacı bana ne ifade ediyor?"

İnsan, arıdan, ağaçtan daha haysiyetli bir varlık olduğuna göre, kendi ihtiyacından kat kat fazlasıyla başkalarına faydalı olmaya çalışmalıdır. Yâni varlıklar içinde en şerefli bir mevkîde bulunan insana yakışan; **kendine bir, başkalarına bin** hizmet etmektir. Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur:

"...(Rasûlüm!) **Sana, neyi infâk edeceklerini sorarlar.** «قُلِ الْعَفْوَ» **De ki: «İhtiyaç fazlasını»** (verin)**..."** (el-Bakara, 219)

Rabbimiz cümlemizi, bütün nîmetlerin kadr u kıymetini lâyıkıyla bilip, ömrünü rızâ-yı ilâhîye muvâfık amellerle en verimli bir şekilde kullanabilen kullarından eylesin! Elinden, dilinden, hâlinden, ahlâkından insanların müstefîd olduğu sâlih mü'minler zümresine ilhâk eylesin! Niyetlerimizi, düşüncelerimizi, hislerimizi ve davranışlarımızı rızâsıyla te'lîf eylesin!

Âmîn...

Ehl-i Beyt Muhabbeti

Ehl-i Beyt, nebevî güzellikleri, yâni Hazret-i Peygamber'in yüzündeki nûr-i melâhati, sözlerindeki fesâhati, hareketlerindeki letâfeti, beyânındaki fevkalâde belâğati yakından müşâhede eden güzîde şahsiyetlerdir. Onlar, Allah Rasûlü'nün hâliyle hâllendikleri, ahlâkıyla ahlâklandıkları ve terbiyesi altında yetiştikleri için O'nun en sevdikleri idi.

EHL-İ BEYT MUHABBETİ

"Allah Teâlâ'yı, sizi nîmetleriyle perverde kıldığı için sevin. Beni, Allâh'ı sevdiğiniz için sevin. Ehl-i Beyt'imi de beni sevdiğiniz için sevin!" (Tirmizî, Menâkıb, 31/3789)

Muhabbet ve Dostluk

Muhabbet ve dostluk, hislerdeki ve hâllerdeki müştereklikten kaynaklanır. Müştereklik ne kadar çoksa, muhabbet de o nisbette artar.

Cenâb-ı Hak, cemâlî sıfatlarını kendilerinde müşâhede ettiği kullarını daha çok sever ve onları, husûsî yakınlık ve dostluğuna mazhar kılar.

Yâkub -aleyhisselâm-'ın on iki evlâdı içinde Hazret-i Yûsuf'a gönlünün daha çok meyletmesi, onda kendi duygu, düşünce, istîdat ve husûsiyetlerini daha fazla görmüş olmasındandı. Yâni **dostluk, sevenin sevilende kendi husûsiyetlerini görmesinden kaynaklanır.**

Tıpkı bunun gibi Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in hâl ve vasıflarının en üst seviyede müşâhede edil-

diği mübârek zevât da, O'nun en yakınları olan muhterem âilesi, yâni **"Ehl-i Beyt"**idir.

Zîrâ Ehl-i Beyt, nebevî güzellikleri, yâni Hazret-i Peygamber'in yüzündeki nûr-i melâhati, sözlerindeki fesâhati, hareketlerindeki letâfeti, beyânındaki fevkalâde belâğati, müstesnâ bir yakınlık mazhariyetiyle müşâhede eden güzîde şahsiyetlerdir. Onlar, hâliyle hâllendikleri, ahlâkıyla ahlâklandıkları, terbiyesi altında yetiştikleri Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in en sevdikleri idi.

Bu yüzden o azîz şahsiyetler, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ın sevgisine lâyık olabilmek, O'nun muhabbetinden hiçbir zaman mahrum kalmamak uğruna, ömürleri boyunca nice ağır bedelleri seve seve ödediler. O'nun geçtiği çile ve ıztırap çemberinin bir benzerinden onlar da geçtiler.

Zîrâ insan en büyük bedeli, muhabbet duyduğu şeyler uğruna öder. **Bu fânî âlemde ödenen en ağır bedel de, ilâhî muhabbetin bedelidir.**

İşte ilâhî muhabbetinin bedelini, büyük bir îman vecdiyle ve zevkle ödeyebilen İslâm kahramanları içinde Ehl-i Beyt, müstesnâ bir zirve teşkil eder.

Ehl-i Beyt

Varlık Nûru Hazret-i Peygamber'in mübârek ev halkı... Nebevî ahlâk, ilim, irfan ve fazîletlerle yoğrularak şahsiyet kazanmış şerefli neseb... Hazret-i Peygamber'e muhabbet ve bağlılıkta ihlâs ve takvâ âbidesi olan ümmetin efendileri, **"Âl-i Muhammed"** -sallâllâhu aleyhi ve sellem-...

Ehl-i Beyt, evveliyetle, Peygamber Efendimiz'in âile fertlerini ifade etmektedir. Bu mânâda Ehl-i Beyt; Rasûl-i Ekrem

Efendimiz ve âilesi, Hazret-i Ali, Câfer, Akîl, Abbâs ve âileleridir. Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e salât ü selâm getirmek, nasıl bütün mü'minler üzerine bir vecîbe ise, Ehl-i Beyt'e hürmet ve muhabbetle bağlı bulunmak da bütün mü'minlerin vazîfesidir.

Çünkü insanoğlunun bir kimseye duyduğu muhabbetin en tabiî neticesi, sevdiğiyle alâkalı olan herkes ve her şeyin bu muhabbete dâhil olmasıdır. Bunlar, şahıslar da olabilir, eşyâ da olabilir, davranışlar da olabilir, coğrafya da olabilir.

Meselâ bir kimseyi çok seviyorsanız, o kimseye mahsus hâl ve hareketleri kimde görseniz, sevdiğiniz kişiyi hatırlarsınız. O hâl ve hareketlerin sâhiplerini de, sırf sevdiğinizi hatırlattığı için muhabbet dâireniz içine alırsınız. Bu netice, muhabbetin derecesine göre tecellî eder. Yüksek bir muhabbetle sevilenin; oturması, kalkması, hattâ giyim-kuşamına âit husûsiyetleri bile gönle tesir eder. Nitekim Peygamber Efendimiz'in mübârek sakal-ı şerîflerine ve hırkalarına tâzim ve muhabbet de bu hâlet-i rûhiyenin bir eseridir.

Allâh'a muhabbet, sevme fiilinde nihâî bir zirvedir. Bir sonraki zirve ise, yaratılışımıza vesîle olması sebebiyle Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'e muhabbettir. Muhabbet-i Rasûlullâh ile yoğrulanlar, yukarıda ifade ettiğimiz gerçekler etrafında Ehl-i Beyt'i de sevmenin neşesi içinde, onların güzel hâllerine râm olurlar.

Zeyd bin Erkam -radıyallâhu anh- şöyle anlatır:

"Birgün Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Mekke ile Medîne arasındaki Hum suyu başında ayağa kalkarak bize bir konuşma yaptı. Allâh'a hamd ü senâdan sonra bize nasîhatte bulundu. Sonra da şöyle buyurdu:

«–Ey insanlar! Ben de bir insanım. Yakında Rabbimin elçisi bana da gelecek ve ben O'nun dâvetine icâbet edip gideceğim. Size iki mühim şey bırakıyorum. Biri, insanı doğruya götüren bir rehber ve nûr olan Allâh'ın kitâbı Kur'ân'dır. Ona yapışın ve sımsıkı sarılın!..»

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- Kur'ân-ı Kerîm'e bağlılık husûsunda bâzı tavsiyelerde bulunduktan sonra sözlerine şöyle devâm etti:

«–Size bir de Ehl-i Beyt'imi bırakıyorum. Allah'tan korkun da Ehl-i Beyt'ime hürmet gösterin! Allah'tan korkun da Ehl-i Beyt'ime hürmet gösterin!»"

Yanındakiler Zeyd -radıyallâhu anh-'a:

"–Hazret-i Peygamber'in Ehl-i Beyt'i kimlerdir yâ Zeyd? Hanımları da Ehl-i Beyt'inden değil midir?" diye sorunca o:

"–Hanımları da Ehl-i Beyt'indendir. Fakat O'nun asıl Ehl-i Beyt'i, kendisinden sonra da sadaka almaları haram olan Ali, Akîl, Câfer ve Abbâs'ın âileleridir." dedi. (Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 36)

Selman Bizdendir

Bir de mânen Ehl-i Beyt'ten olma durumu mevzubahistir. Nitekim Selmân-ı Fârisî -radıyallâhu anh-, her hâli ile o kadar güzel bir İslâm şahsiyeti sergiliyordu ki, Ensâr da Muhâcirler de:

"–Selman bizdendir." diyerek onu paylaşamaz olmuşlardı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz:

"–Selman bizdendir, Ehl-i Beyt'tendir!" buyurarak onu taltif etti. (İbn-i Hişâm, III, 241; Vâkıdî, II, 446-447; İbn-i Sa'd, IV, 83; Ahmed, II, 446-447; Heysemî, VI, 130)

Demek ki Ehl-i Beyt'ten olmanın en mühim şartı **"takvâ"** dır. Yâni zâhirî mânâda Ehl-i Beyt'e mensûb olmanın yanında, bir de mânen ve rûhen Ehl-i Beyt'ten olmak vardır. Bu ise, mü-'min gönüller için mertebelerin en şereflisidir.

Bu meyanda ashâb içinde yüksek fazîlet ve takvâsıyla tanınan Muâz bin Cebel -radıyallâhu anh-'ın hâli de ne güzel bir misâldir:

Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Muâz -radıyallâhu anh-'ı Yemen'e vâli olarak gönderirken, onu uğurlamak için Medîne'nin dışına kadar berâberinde gitmişti. Hazret-i Muâz binek üzerindeydi, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- ise yürüyordu. Ona bâzı tavsiyelerde bulunduktan sonra:

"–Ey Muâz! Belki bu seneden sonra beni bir daha göremezsin! İhtimal ki şu mescidimle kabrime uğrarsın!" buyurdu.

Bu sözleri duyan Muâz -radıyallâhu anh- ağlamaya başladı. Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Ağlama ey Muâz!" buyurdu ve sonra yüzünü Medîne'ye çevirerek:

"–İnsanlardan bana en yakın olanlar, kim ve nerede olursa olsun, Allâh'a karşı takvâ sâhibi olan müttakîlerdir." buyurdu.[15]

Bu hususta diğer bir misâl de Üsâme bin Zeyd -radıyallâhu anh-'tır. Nitekim birgün Ali ve Abbâs -radıyallâhu anhümâ-, Allah Rasûlü'ne gelerek, ehlinden en çok kimi sevdiğini sordular. Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

15. Ahmed, V, 235; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid,* Beyrut 1988, IX, 22.

"–Kızım Fâtıma'yı." buyurunca bu defâ:

"–Ama biz, kadınların en sevgili olanını sormuyoruz yâ Rasûlallah!" dediler. Bunun üzerine de Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- şu karşılığı verdi:

"–Ehlimin bana en sevgilisi, Allâh'ın ve benim nîmetime mazhar olan Üsâme bin Zeyd'dir..." (Tirmizî, Menâkıb, 40/3819)

İşte böylece; *"Şüphesiz benim dostlarım müttakîlerdir."* (Ebû Dâvûd, Fiten, 1/4242) buyuran Fahr-i Kâinât Efendimiz, kendisine yakınlığın en mühim şartının, Allah katında da yegâne üstünlük sebebi olan **"takvâ"** olduğunu beyân etmiştir.

Büyük muhaddis Hakîm et-Tirmizî, Allah dostlarının da dâimâ zikrullâh üzere bulundukları için mânen Ehl-i Beyt'ten sayıldıklarını, lâkin bunun sulbî bir yakınlık olmayıp, kalbî ve mânevî bir yakınlığı ifade ettiğini bildirir. "Zîrâ Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Allâh'ın zikrini îkâme edip insanların kalbine yerleştirmek için gönderilmiştir." der. (Hakîm et-Tirmizî, *Kitâbu Hatmi'l-Evliyâ,* s. 345-346)

O hâlde; *"Kişi sevdiğiyle berâberdir."* (Buhârî, Edeb, 96) hadîs-i şerîfi muktezâsınca Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'a yakın olmak, O'nun dostluk halkasına ve Ehl-i Beyt'ine dâhil olmak için, en başta gönlümüzün Allah korkusu ve muhabbetiyle dolu olması, yâni kalbimizin Allah ve Rasûlü'yle berâber olması îcâb etmektedir. Bu hâlin en net alâmeti de, ibâdet ve davranışlarımızda kendini gösterir.

Ehl-i Beyt Terbiyesi

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şefkatle üzerlerine titrediği âile efrâdının, insanlığa numûne olacak seviyede bir

takvâ hayâtı yaşamalarını arzu ediyordu. Son derece aziz tuttuğu Ehl-i Beyt'ini, dünyâda da âhirette de bu izzet içinde yaşatacak bir tevâzû, sadelik ve letâfet ile dâimâ ihlâs ve derin bir takvâya sevk ediyordu. *"Asıl hayat, âhiret hayâtıdır."* (Buhârî, Rikâk, 1) buyurarak, bâzen mübah olan hususlarda bile, dünyâ meyli başlar endişesiyle onları başkalarından daha fazla zühd, riyâzat ve takvâya yönlendiriyordu.

Fahr-i Kâinât Efendimiz'in, kızı Fâtıma vâlidemize apayrı bir muhabbeti vardı. Hiçbir kız, babasını Fâtıma vâlidemizin Peygamber Efendimiz'i sevdiği kadar sevemez. Hiçbir baba da kızını, Peygamber Efendimiz'in, kızı Fâtıma'yı sevdiği kadar sevemez. Bu sebeple her âilede bir Fâtıma isminin bulunmasının, Efendimiz'e yakınlık bakımından bir rahmet ve bereket vesîlesi olacağı kanaatindeyiz.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"Fâtıma benden bir parçadır. Onu üzen beni üzmüş, onu sevindiren beni sevindirmiş olur."[16] buyurup onun cennet hanımlarının en fazîletlilerinden olduğunu müjdelerken,[17] diğer taraftan da Hazret-i Fâtıma'ya Peygamber kızı olmasına güvenerek âhiret kurtuluşu husûsunda gaflet göstermemesi gerektiğini her fırsatta tembih ediyordu:

"Ey Fâtıma! Kendini cehennemden kurtarmaya bak! Çünkü sizi Allâh'ın azâbından kurtarmaya benim gücüm yetmez. Ama aramızdaki akrabalık bağı sebebiyle (kıyamette de) sizinle alâkamı kesmeyeceğim." (Müslim, Îmân, 348, 351)[18]

16. Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 93-96.
17. Ahmed, I, 293.
18. Ayrıca Bkz. Buhârî, Tefsîr, 26/2; Tirmizî, Tefsîr, 27/2.

Âile efrâdı içinde en çok Hazret-i Fâtıma'yı sevmesine rağmen, onun dünyâ nîmetlerini asgarî seviyede ve bir riyâzat hâli içinde kullanmasını isteyen Peygamber Efendimiz, fazla imkânların infâk edilmesini arzu ediyordu. Gönüllerinde dünyâya karşı en ufak bir meyil doğmasına dahî mahal vermiyordu. Böylece sevgili kerîmesini dâimâ Allâh'a ve âhirete yönlendiriyordu.

Birgün Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, kızı Fâtıma'da bir gerdanlık gördü. O ince ve zarif hanım, babasının memnûniyetsizliğini kavramakta gecikmedi. Derhâl gidip o gerdanlığı sattı ve kendisi de muhtaç olduğu hâlde müstağnî davranarak parasıyla bir köle alıp âzâd etti. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- kızının bu şefkat, merhamet ve îsâr hâlinden son derece memnun oldu. (Nesâî, Ziynet, 39)

Hazret-i Fâtıma -radıyallâhu anhâ-, zayıf ve nahif bir hanımdı. Ev işleri ise hayli yorucuydu. Hazret-i Fâtıma, ocağı yakar, yemek pişirmeye çalışırdı. Bâzen ateşi üflerken çıkan kıvılcımlar benek benek elbisesini yakardı. Evi süpürmekten üstübaşı toz-toprak içinde kalırdı. Un öğütmek için değirmen taşını çevirmekten ellerinin, su taşımaktan da sırtının yara içinde kaldığı zamanlar olurdu.

Bir ara Allah Rasûlü'ne savaş esirleri getirilmişti. Hazret-i Fâtıma, onlar içinden kendisine bir yardımcı vermesini babasından taleb etti. Lâkin Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- dünyâdaki en sevgili varlığı olan kızı Fâtıma'yı yine ebedî saâdete yönlendirerek:

"–Ey Fâtıma! Allah'tan ittikâ et! Allâh'ın farzlarını (huşû ile) edâ et! Âilenin işlerini yap! Yatağına girince otuz üç kere sübhânallâh, otuz üç kere el-hamdü lillâh, otuz dört kere Allâhu ekber, de! Böylece hepsi yüz yapar. Bu senin için hizmetkârdan daha hayırlıdır." buyurdu.

Hazret-i Fâtıma -radıyallâhu anhâ- büyük bir teslîmiyet ve rızâ hâli içinde:

"–Allah'tan ve Rasûlü'nden râzıyım!" dedi. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, bu kadar aziz tuttuğu kızına bir hizmetkâr vermekten müstağnî kaldı. (Ebû Dâvûd, Harac, 19-20/2988)

Diğer bir rivâyette Efendimiz'in şunları da söylediği nakledilmektedir:

"Vallâhi Ehl-i Suffe açlıktan mîdelerine taş bağlar ve ben de onlar için harcayacak bir şey bulamazken, size hizmetkâr veremem. Esirlerin karşılığında alacağım fidyeleri Ashâb-ı Suffe için harcayacağım." (Ahmed, I, 106)

İşte Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, evlâdını böylesine mütevâzı bir hayat tarzı içinde yetiştirmişti. Zîrâ o Fâtıma vâlidemiz ki, Ehl-i Beyt'e, altın silsilelere, yâni Şâh Geylânîlere, Bahâeddîn Nakşibendîlere, Ahmed er-Rifâîlere ve daha nice evliyâ, asfiyâ, ebrâr ve mukarrabîne "ana" olacak ve ümmetin hanımlarına da nezih hayâtıyla örnek teşkil edecekti.

Fahr-i Kâinât Efendimiz'in, âile efrâdına mânevî terbiye vermesi ve onları ebedî hayâta hazırlaması husûsundaki diğer bir misâl de şöyledir:

Ahzâb Sûresi'nden:

"Ey Peygamber'in hanımları! Siz kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'tan) **korkuyorsanız,** (yabancı erkeklere karşı) **çekici bir edâ ile konuşmayın; sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümîde kapılır. Güzel söz söyleyin! Hem vakarınızla evlerinizde durun da evvelki câhiliyet çıkışı gibi süslenip çıkmayın! Namaz kılın, zekât verin, Allah ve Rasûlü'ne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden,**

sadece günâhı gidermek ve sizi tertemiz kılmak istiyor." (el-Ahzâb, 32-33) âyetleri nâzil olduğunda Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, altı ay boyunca sabah namazına giderken tedbir mâhiyetinde Hazret-i Fâtıma'nın kapısına uğramış ve:

"*–Namaz(a kalkın) ey Ehl-i Beyt!* ***«Allah sizden, sadece günâhı gidermek ve sizi tertemiz kılmak istiyor.»***" buyurmuştur. (Tirmizî, Tefsîr, 33/3206)

Yine ebedî hayâtın en mühim saâdet sermâyelerinden biri olan teheccüd namazı için, yorgunluk sebebiyle kalkamamaları ihtimâline binâen, Peygamber Efendimiz bâzı geceler Hazret-i Ali ile Fâtıma'nın kapısını çalar, teheccüd vaktinin geldiğini hatırlatırdı.

Enes bin Mâlik -radıyallâhu anh- der ki:

"Âile fertlerine karşı Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'den daha şefkatli kimse görmedim."

Bu ifade aynı zamanda, âile halkını Peygamber Efendimiz'den daha güzel yetiştiren kimse yoktur, demektir. İşte Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, Ehl-i Beyt'ine, peygamber âilesi olmaları sebebiyle takvâ hayâtını en titiz ve mükemmel ölçüler dâhilinde yaşayıp etraflarına da örnek olmalarını telkin ediyordu.

Bu sâyededir ki, Allâh'ın bizzat terbiye ettiği Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, nasıl bütün peygamberlerin efendisi oldu ise, Rasûlullâh'ın husûsî terbiyesine mazhar olan Ehl-i Beyt de diğer insanların seyyid ve seyyideleri olmuşlardır.

Hakîkaten Ehl-i Beyt, âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah Rasûlü'nün etrâfında muhabbetle kenetlenmiş ve O'nun hâliyle hâllenmiş gönül insanlarıydılar. Tıpkı gül, karanfil ve nâ-

dide çiçeklerle bezenmiş bir bahçe üzerinden esen sabah melteminin, gittiği yerlere o bahçenin ferahlığını yansıtan latîf râyihalar götürmesi gibi, Allah Rasûlü'nün mânevî terbiyesi altında kemâle eren Ehl-i Beyt de O'nun rûhâniyetini kendisinden sonraki nesillere büyük bir ihlâs ve sadâkatle tevzî etmişlerdir. Bir mumla, sayısız mumların yakılması misâli, Allah Rasûlü'nün nûrunu asırlar ve nesiller boyunca devâm ettiren feyz ve rûhâniyet kandilleri olmuşlardır. Öyle ki, o kandillerden biriyle aydınlanma bahtiyarlığına erenler, o nûrun ilk kaynağı olan Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'a vuslatın hazzını tatmışlardır.

Nitekim Hazret-i Ali ve Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh-'tan gelen bütün tasavvuf silsilelerinin feyiz merkezini de Ehl-i Beyt imâmı Câfer Sâdık Hazretleri teşkil eder. İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe Hazretleri de Câfer Sâdık Hazretleri'nin en mümtaz talebesi ve mânevî evlâdı idi. Câfer Sâdık Hazretleri'nin kendisi için nasıl bir feyz kaynağı olduğunu, onunla geçen zamanlarını kastederek:

"Son iki yılım olmasaydı Nûman helâk olmuştu." sözleriyle ifade etmiştir:

İşte Ehl-i Beyt, Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in hâlini, ahlâkını ve fazîletlerini asırlara ve nesillere taşımakta müstesnâ bir zirvedir.

Ehl-i Beyt'e Muhabbet

Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de:

"...Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günâhı gidermek ve sizi tertemiz kılmak istiyor." (el-Ahzâb, 33) buyurarak Ehl-i Beyt'i tezkiye ve tebrie ettiğini bildiriyor. Yâni Ehl-i Beyt'i bizzat Cenâb-ı Hak medhediyor.

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- de âile efrâdını candan sever, ümmetinin de onları sevmesini arzu ederdi. Nitekim şöyle buyurmuştur:

"Allah Teâlâ'yı, sizi nîmetleriyle perverde kıldığı için sevin. Beni, Allâh'ı sevdiğiniz için sevin. Ehl-i Beyt'imi de beni sevdiğiniz için sevin!" (Tirmizî, Menâkıb, 31/3789)

Allah Rasûlü'nde fânî olan Ebû Bekir -radıyallâhu anh-, Ehl-i Beyt'e hürmet ve muhabbette de örnek bir şahsiyettir. O, buyuruyordu ki:

"Ehl-i Beyt'ine karşı edepli olmak sûretiyle Hazret-i Muhammed -aleyhissalâtü vesselâm-'a hürmet ediniz. Canım kudret elinde olan Allâh'a yemin ederim ki, Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in yakınları, kendi yakınlarımdan bana daha sevgilidir."

Ehl-i Beyt sevgisi o kadar mühim bir vazifedir ki, Rabbimiz, namazlarda Tahiyyat'tan sonra okuduğumuz "salli-bârik" duâlarında "Âl-i Muhammed" diyerek Ehl-i Beyt için de duâ etmemizi murâd etmiştir.

Namazlarda teşehhüdün hâtimesi kılınan ve "Âl-i Muhammed" için yapılan duâ, şüphesiz ki onların makamlarının yüceliğini gösterir. Tâzîm ve hürmetin böylesi, başka hiçbir "âile" için mevzubahis değildir.

Bâzı kasıtlı kişilerin ve gâfillerin ithamlarına karşı: *"Eğer Âl-i Muhammed'i sevmek Râfızîlik ise ins ü cin şâhid olsun ki ben Râfızîyim."* diyen İmâm Şâfiî Hazretleri, yine bu hususta ki duygularını şöyle ifade buyurmuştur:

"Ey Rasûlullâh'ın Ehl-i Beyt'i! Sizi sevmek, Allâh'ın Kur'ân'ında inzâl ettiği bir farzıdır. Size en büyük medâr-ı

iftihar olarak kâfîdir ki, size salât etmeyenin namazı kabul değildir." (Muhammed Pârsâ, *Faslü'l-Hitâb / Tevhîde Giriş*, s. 522)

Gökleri Titreten Cinayet (10 Muharrem, Kerbelâ)

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ın muhabbetle bağrına bastığı, şefkatle öpüp okşadığı, namazlarında bile mübârek sırtına aldığı aziz torunu Hazret-i Hüseyin'e karşı işlenen cinayet, İslâm târihinin gördüğü en acı felâketlerden biridir. Bu cinayetin İslâm dünyâsının bağrında açtığı yara hâlâ kanamaktadır. Bu vahşiyâne cinâyeti işleyenlerin her biri, Allâh'ın ayrı bir gazabına dûçâr olmuştur.

Hazret-i Hüseyin Efendimiz'in hunharca katli, İslâm dünyâsında o kadar nefretle karşılanmıştır ki, o devrin hükümdarı olan Yezid'in adı hakaret tâbiri olarak kullanılagelmiştir. Çünkü o menfur cinayete, hangi mezhepten olursa olsun her müslümanın yüreği feryat hâlindedir. Buna göre aslında Sünnîler ve Şiîler arasında herhangi bir husûmet sebebi yoktur. Varmış gibi gösterilmesi, kötü niyetli insanların tahriklerinden başka bir şey değildir. Dolayısıyla bugün her iki taraf da birbirlerine hiçbir şekilde husûmetle bakmamalıdır. Bugün bilhassa; **"Mü'minler ancak kardeştirler!.."** (el-Hucurât, 10) hükmü etrafında kenetlenmek şarttır.

Bu hususta ümmet-i Muhammed'in tevhîdini, yâni birlik ve beraberliğini bozacak tarzda kuru çekişmelere prim vermek, tartışma ve çatışmalara girmek, en başta o azîz neslin mübârek rûhunu incitecek hareketlerdir. Bilhassa yersiz taassuplar, târihten beri dâimâ zarar verici olmuştur. Zîrâ en ufak bir sürtüşme bile, ümmet-i Muhammed'i bölmek isteyen İslâm düşmanları-

nın ekmeğine yağ sürmek demektir. Bu hususta sâhip olmamız gereken en güzel hâl, îman firâsetiyle uyanık davranıp, gereksiz yere gıybet ve münâkaşalardan uzak durmaktır.

Bunda muvaffak olmamız için Kur'an ve Sünnet yanında sarsılmaz bir ortak noktamız daha vardır ki, o da Ehl-i Beyt muhabbetidir. Peygamber Efendimiz'in de bizzat emrettiği bu muhabbet, her müslümanın sâhip olması gereken gönül ufkudur.

Bu sebepledir ki ecdâdımız Osmanlı, Ehl-i Beyt'i dâimâ el üstünde tutmuş, saygıda kusur göstermeği gibi, onlara hürmet ve muhabbetin nasıl olması gerektiğine dâir, ümmete örnek olacak davranış güzellikleri sergilemiştir. Ehl-i Beyt'e hizmeti kıymetli bir vazîfe saymış ve onların şeref ve izzetinin muhâfazası için **"Nakîbü'l-Eşraflık"** diye resmî bir müessese geliştirmiştir.

Bizler de o mübârek ecdâdın torunları olarak Efendimiz'e lâyık olabilmek için, O'nun bizlere bıraktığı iki büyük emânet olan Kur'ân ve Ehl-i Beyt'in muhabbetiyle kalplerimizi ihyâ etmeliyiz. Güzel ahlâk ve muâmelâtımızla O'nu örnek almalıyız. Bunun için de en başta Peygamber Efendimiz'in, O'nun âl ve ashâbının hâliyle kendi hâlimizi mîzân etmeliyiz.

Yâ Rabbî! Gönüllerimize Peygamber Efendimiz'in, Ehl-i Beyt'inin, güzîde ashâbının ve onların izinden giden Hak dostlarının rûhâniyetlerinden hisseler ihsân eyle!

Âmîn...

Hulefâ-i Râşidîn'den Hayat Düsturları - 1

Hazret-i Ebû Bekir

-radıyallâhu anh- (632-634)

O, bir ömür ilâhî aşk ve muhabbet yangını içinde kendi benliğinden geçti. Yalnızca Allah Rasûlü'nün varlığında hayat buldu. Bu itibarla Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz ile her yeni buluşma vaktinde ve sohbetinde apayrı bir vecd ve istiğrak hâli yaşardı. Huzurlarındayken bile O'na olan muhabbet ve hasreti teskîn olacağı yerde daha da ziyâdeleşirdi.

Hulefâ-i Râşidîn'den Hayat Düsturları - 1

HAZRET-İ EBÛ BEKİR

-radıyallâhu anh- (632-634)

İnsanlık târihinde, fazîlet, adâlet, diğergâmlık ve yüce ahlâk bakımından en müstesnâ devir, hiç şüphesiz ki asr-ı saâdettir. Çünkü o mübârek devir, bütün âlemlerin yaratılış sebebi olan Muhammed Mustafâ -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in yaşadığı bir devirdir. O devir, O'nun feyz ve rûhâniyetiyle şekillenmiş bir devirdir. Yine o devir, derin bir tefekkür iklîminde ve müşâhede makamında Allah ve Rasûlü'nü yakînen tanıma devridir.

İşte o mübârek devrin toplumu, en koyu bir câhiliye karanlığından, en zirve fazîletler medeniyetine yükselerek, mârifetullâh, yâni Rabbi kalben tanıma ufkuna ulaşmıştır. Bu toplumun fertleri de, «**sahâbe-i kirâm**» yâni «Hazret-i Peygamber'e her hususta candan bağlı ve sâdık, çok kıymetli, mübârek dostlar» diye adlandırılmıştır.

Dolayısıyla; Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in sözlerini, davranışlarını ve hâllerini en güzel şekilde idrâk eden ve O'ndan bizlere nûrânî izler intikâl ettiren yegâne nesil, ashâb-ı kirâmdır.

Hulefâ-i Râşidîn

Ashâb-ı kirâm içinde de Allah Rasûlü'nün kalbî rikkatleri, ince duyuşları ve hassâsiyetleri ile yoğrularak şahsiyet kazananların başında **Hulefâ-i Râşidîn,** yâni dört büyük halîfe gelir. Çünkü onlar, Allah ve Rasûlü'ne çok müstesnâ bir aşk ve gönül bağı ile bağlanmışlar ve damlanın deryadaki hâli gibi, Hazret-i Peygamber'in yüce ahlâk ve hâliyle hâllenmişlerdir. Böylece onların gönül âlemleri, Allah Rasûlü'ne olan muhabbetle ilâhî aşkın tecellîgâhı, mârifetullâh hazînesinin de muhteşem bir sarayı hâline gelmiştir. Yine onların sözleri ve ibret dolu hâlleri, birer hikmet ve sırlar manzûmesi olmuş ve bütün ümmete en güzel öğüt ve örnek vasfına bürünmüştür.

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Hulefâ-i Râşidîn devrinin kıymetini ifade sadedinde:

"(Benden sonra) nübüvvet hilâfeti otuz senedir..."[19] buyurmuştur. Böylece, kendisinden sonra idârî yapıdaki işleyişin zaman zaman müsbet bir şekilde yürütüleceğine, zaman zaman da zaafa uğrayacağına işâret etmiştir.

Bu safhanın ilk yılları, asr-ı saâdetteki huzur ve âhengin devâm ettiği zamanlardır ki, bunun en büyük âmili, Ebû Bekir -radıyallâhu anh-'ın basîret ve liyâkatidir.

Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh-

İlk halîfe seçilen **Hazret-i Ebû Bekir,** devr-i saâdette yüksek sadâkat, teslîmiyet, aşk ve muhabbetiyle Allah Rasûlü'nde fânî olmuştu. O'nunla kalbî râbıtayı en üst seviyede yaşamıştı. O'nunla âdeta aynîleşmişti. Nitekim -aleyhissalâtü vesselâm- Efendimiz:

19. Ebû Dâvûd, Sünnet, 8; Ahmed, V, 50, 220, 221.

"Kalbimde ne varsa Ebû Bekir'e ilkâ ettim." buyurmuştur.[20] Fakat bu aynîleşme hâli, nice fedâkârlıklar ve büyük bedel ödemeler neticesinde gerçekleşmiştir. Zîrâ insan en ağır bedeli, muhabbeti uğruna öder. Bu fânî âlemde ödenen en ağır bedel ise, ilâhî muhabbetin bedelidir.

Hazret-i Ebû Bekir Efendimiz de, Allah ve Rasûlü ile dost olabilmenin ulvî lezzetine gark olmak için, ömrü boyunca bu dostluk ve muhabbetin bedelini ödeyebilme gayret ve heyecanı içinde yaşadı. Hicrette Allah Rasûlü'ne yoldaş olma şerefine erdi. Nice ilâhî esrar tecellîlerinin yaşandığı bu ulvî yolculukta Sevr Mağarası'nda üç gün Efendimiz'in sadrından sır ve hikmet devşirdi. Ulvî bir yakınlık ve beraberliğin şeref ve fazîletine mazhar oldu. İlâhî esrâra gark olma ve kalbi inkişâf ettirme dershânesi hâline gelen o yerde, üçüncüleri Allâh olan **«ikinin ikincisi»** pâyesine erdi. Varlık Nûru, bu azîz arkadaşına; **"Mahzûn olma, Allah bizimledir!.."** (et-Tevbe, 40) buyurarak **"maiyyet sırrı"**nın, yâni Allâh ile beraber olmanın keyfiyetini telkin ediyordu.

Bu hâli ârifler, gizli zikir tâliminin başlangıcı ve gönüllerin Allâh ile itmi'nâna ermesinin ilk tezâhürü olarak değerlendirmişlerdir. Yâni tasavvufta kalpten kalbe sır naklinin İslâm târihindeki bilinen ilk tezâhür mekânı Sevr Mağarası, onun tâlihli muhâtabı olarak da Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh- kabûl edilir. Bunun için Hazret-i Sıddîk, ucu kıyamete kadar devâm edecek olan **Altın Silsile**'nin Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'den sonraki ilk halkası olarak telâkkî edilmiştir.

Bu demektir ki, bütün ulvî yolculuklarda maksat, Allah ve Rasûlü'ne olan muhabbet nisbetinde hâsıl olur. Çünkü sevginin

20. Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, c. 2, s. 419.

şartı ve aşkın alâmeti, sevilen kişinin sevdiği şeyleri de sevmektir. Bu, sevilenin hâliyle hâllenip onunla aynîleşme yolunda mühim bir adımdır ki, Hazret-i Ebû Bekir'in hayâtı böyle tecellîlerle doludur.

Ebû Bekir Bendendir, Ben de Ondanım

O, bir ömür ilâhî aşk ve muhabbet yangını içinde kendi benliğinden geçti. Yalnızca Allah Rasûlü'nün varlığında hayat buldu. Bu itibarla Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz ile her yeni buluşma vaktinde ve sohbetinde apayrı bir vecd ve istiğrak hâli yaşardı. Huzurlarındayken bile O'na olan muhabbet ve hasreti teskîn olacağı yerde daha da ziyâdeleşirdi.

Birgün Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"Ebû Bekir'in malından istifâde ettiğim kadar başka hiçbir kimsenin malından faydalanmadım..." buyurmuştu.

Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh- ise bu iltifatkâr sözlere karşı gözyaşları içinde:

"Ben ve malım, yalnızca Sen'in için değil miyiz yâ Rasûlallah?!." (İbn-i Mâce, Fedâilu Ashâbi'n-Nebî, 11) demek sûretiyle kendisini bütün varlığıyla Peygamber Efendimiz'e adadığını ve O'nda fânî olduğunu ifade etmiştir.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- da bu aynîleşme sebebiyle:

"Ebû Bekir bendendir, ben de ondanım. Ebû Bekir dünyâda ve âhirette kardeşimdir."[21] buyurarak, mânâ âlemindeki beraberliklerini ve kalpten kalbe gerçekleşen hâl akışını ifade etmişlerdir.

21. Tirmizî, Menâkıb, 20.

Nebevî Esrârın En Yakın Mahremi

Ebû Bekir -radıyallâhu anh-, gönlünü, Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in kalb âlemini yansıtan berrak bir ayna hâline getirmişti. Bu itibarla o, Peygamber Efendimiz'de fânî olmanın en müşahhas numûnesi oldu. Bu fânî oluş sâyesinde de, Fahr-i Kâinât Efendimiz'e âit her şey, onun kalbinde çok derin bir mânâ kazandı. Öyle ki Ebû Bekir -radıyallâhu anh-, Allâh'ın âyetlerini, Rasûlullah Efendimiz'in sözlerini ve hâdiselerin akışını idrâk husûsunda ashâbın en önde geleni oldu. Hiç kimsenin kavrayamadığı nice nebevî nükteleri, üstün bir firâset ve basîretle sezdi. Nitekim Vedâ Haccı'nda:

"...Bugün size dîninizi ikmâl ettim; üzerinize olan nîmetimi tamamladım ve sizin için dîn olarak İslâm'ı seçtim..." (el-Mâide, 3) âyeti nâzil olmuştu. Herkes, dînin tamamlanmasına sevindi. Fakat Hazret-i Ebû Bekir, yüksek firâsetiyle bundan, Allah Teâlâ'nın pek yakında azîz Rasûlü'nü ebediyyet âlemine dâvet buyuracağını sezdi. Gönlüne düşen ayrılık ateşinin ıztırâbıyla hüzne gark oldu.[22]

Ebû Bekir -radıyallâhu anh-'ın bu ince kavrayışını gösteren misâllerden biri de şudur:

Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- son günlerinde hastalığının ağırlığı sebebiyle mescide çıkamamıştı. Cemaate namaz kıldırması için de Ebû Bekir -radıyallâhu anh-'ı imam tâyin etmişti. Fakat bir ara kendini iyi hissederek mescide çıktı. Ashâb-ı kirâma bâzı nasîhatlerde bulunduktan sonra:

"Şânı yüce olan Allah, bir kulunu, dünyâ ile kendi katındaki nîmetler arasında serbest bıraktı. O kul da Allah katındakini tercih etti!.." buyurdu.

22. Bkz. Elmalılı, III, 1569.

Bu sözler üzerine Hazret-i Ebû Bekir'in hassas ve rakik kalbi mahzunlaştı, ardından da sıcak gözyaşları dökmeye başladı. Zîrâ Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in kendilerine bir nevî vedâ hitâbında bulunduğunu hissetmişti. Çünkü o, nebevî esrârın en yakın mahremiydi. Ayrılıktan inleyen bir ney gibi feryâda başladı. Hıçkıra hıçkıra:

"–Anam, babam Sana fedâ olsun yâ Rasûlallah! Sana babalarımızı, analarımızı, canlarımızı, mallarımızı ve evlâtlarımızı fedâ ederiz!.." dedi. (Ahmed, III, 91)

Cemaat içinde O'ndan başka hiç kimse, Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in derin hissiyâtını ve dünyâya vedâ hâlinde olduğunu kavrayamamıştı. Hattâ ashâb, Hazret-i Ebû Bekir'in ağlamasına bir anlam verememiş, büyük bir hayretle birbirlerine:

"–Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Rabbine kavuşmayı tercih eden sâlih kişiden bahsederken şu ihtiyarın ağlaması, doğrusu şaşılacak şey!.." dediler. (Buhârî, Salât, 80)

Çünkü dünyâ ile Allah katındakiler arasında serbest bırakılan sâlih kulun, Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- olduğunu akıllarına bile getirmemişler ve Hazret-i Ebû Bekir'in sezdiği gerçeği sezememişlerdi. Bu esnâda Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, hem Hazret-i Ebû Bekir'in mahzun gönlünü tesellî hem de ashâbına onun değerini beyan için sözlerine şöyle devâm etti:

"Bize iyiliği dokunan herkese bunun karşılığını aynıyla veya fazlasıyla ödemişizdir. Ancak Ebû Bekir müstesnâ!.. Onun o kadar iyiliği olmuştur ki, karşılığını kıyâmet günü Allah verecektir.

Sohbetiyle olsun, malıyla olsun bana en fazla ikramda bulunan, Ebû Bekir'dir. Eğer ben, Rabbimden başkası-

nı dost edinecek olsaydım, mutlaka Ebû Bekir'i dost edinirdim. Fakat İslâm kardeşliği daha üstündür."

Sonra Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, gittikçe yaklaşan vefat ânı dolayısıyla da şöyle buyurdu:

"Mescide açılan bütün (husûsî) kapılar kapansın, sadece Ebû Bekir'inki açık kalsın! Ben, Ebû Bekir'in kapısının üzerinde bir nûr görüyorum..."[23]

Böylece o hazin vedâ ânında bütün kapılar kapatıldı, sadece Ebû Bekir -radıyallâhu anh-'ın kapısı açık kaldı.

İşârî mânâda bu demektir ki, Allah Rasûlü'ne husûsî yakınlık kapısı, O'na, Hazret-i Sıddîk misâli büyük bir itaat, teslîmiyet, sadâkat, fedâkârlık, dostluk ve muhabbet ile açılabilir.

Sarsılmaz Bir Îman Kalesi

Ashâbın en zenginlerinden biri olan Ebû Bekir -radıyallâhu anh-, Allah Rasûlü'nde fânî olunca, canını ve malını cömertçe O'nun yolunda fedâ etmişti. Servetini birçok defâlar tamamıyla Allah Rasûlü'ne getirmiş, tıpkı Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem- gibi, fakirliğe düşmekten korkmaksızın infakta bulunmuştu. Hattâ kendisine:

"–Çoluk çocuğuna ne bıraktın yâ Ebâ Bekir?" diye soran Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'a büyük bir gönül huzûruyla:

"–Allah ve Rasûlü'nü bıraktım!.." demişti.[24]

23. Bkz. Buhârî, Ashâbu'n-Nebî 3, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Salât 80; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 2; Tirmizî, Menâkıb 15; İbn-i Sa'd, II, 227.
24. Ebû Dâvûd, Zekât, 40.

Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, ashâbından hiçbirinin malını tamamıyla infâk etmesine izin vermez, yalnız Ebû Bekir'e müsâade ederdi. Zîrâ bütün malı-mülkü infâk ettikten sonra yaşanabilecek fakr u zarûret içinde, nefs ve şeytanın iğvâsıyla, gönüllerde bir pişmanlık peydâ olması muhtemeldir. Böyle bir pişmanlık ise, yapılan hayır ve hasenâtın fazîletini yok edip, ecrini zâyî eder. Fakat Hazret-i Sıddîk'ın gönül âlemi, Allah ve Rasûlü'nün muhabbetiyle perçinlenmiş, aslâ sarsılmaz bir îman kalesi gibiydi.

Nitekim Hazret-i Sıddîk'ın Mîrac hâdisesinde sergilediği kalbî sarsılmazlık ve tereddüdsüz bir şekilde Allah Rasûlü'nü tasdîk edişi de, ancak kalbinin kazandığı îman kuvvetiyle îzâh olunabilir. Onun bu kalbî mukâvemetini ifade sadedinde Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-:

"Hazret-i Ebû Bekir, hiçbir (menfî) rüzgârın tesir edemediği bir dağ gibidir." buyurmuştur.

Hakîkaten Ebû Bekir -radıyallâhu anh-, birçok defâ Allah yolunda bütün servetini cömertçe fedâ ettiğinden, fakr u zarûret içinde kaldığı zamanlar olmuştu. Fakat Allah ve Rasûlü'nün hoşnutluğu, ona bütün dünyevî sıkıntıları bir lezzet hâline getirmiş, büyük bir gönül huzûru ve rızâ hâli içinde yaşamasını sağlamıştır.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- da onun bu yüksek sadâkat ve fazîleti karşısında:

"Cehennemden âzâd edilmiş birine bakmak isteyen, Ebû Bekir'e baksın!" müjde ve iltifâtında bulunmuştur. (Ali el-Müttakî, no: 32617)

Tevâzû ve "Hiçlik" İklîmi

İşte kendi varlık ve benliğinden sıyrılarak âdeta Allah Rasûlü'nde var olan Ebû Bekir -radıyallâhu anh-, bu şekilde

Muhammedî ahlâkın canlı bir misâli olmuştu. O da Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- gibi kendi derdini unutmuş, şefkatte zirveleşmiş, ümmetin derdiyle dertlenmişti. **"Nefsî, nefsî"** hodgâmlığından geçmiş; **"ümmetî, ümmetî"** diğergâmlığına ermişti. Onun bu hâli, duâlarına şöyle aksediyordu:

"Yâ Rabbî! Benim vücûdumu cehennemde o kadar büyüt ki, başka kullarına orada yer kalmasın!.."

Şüphesiz ki onun bu ifadesi, hem şefkat ve merhametinin büyüklüğünü, hem de Allah korkusu sebebiyle nefsini nasıl bir tevâzû ve "hiçlik" iklîminde hakîr ve zelîl gördüğünü dile getiriyordu.

Ümmetin en fazîletlisi olan Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh-, halîfe seçildiğinde de minbere çıkarak büyük bir tevâzû içinde şöyle hitâb etti:

"Ey insanlar! En hayırlınız olmadığım hâlde sizin başınıza halîfe seçilmiş bulunuyorum. Şayet vazîfemi hakkıyla yaparsam bana yardım ediniz. Yanlış hareket edersem bana doğru yolu gösteriniz…" (İbn-i Sa'd, III, 182-183; Süyûtî, *Târîhu'l-Hulefâ,* s. 69, 71-72; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi,* II, 1181)

Yâni o büyük sahâbî, "**îkaz ve tembih kabûl etme"** fazîletini de büyük bir tevâzu ve olgunlukla yaşadı. Halk kendisine bey'at ederken de şöyle buyurdu:

"Ben, hiçbir zaman hilâfet istemedim, ona rağbet de etmedim. Gizli ve âşikâr hiçbir şekilde bunu Allah'tan dilemedim. Çünkü (mes'ûliyet endişesinden dolayı) ***halîfelikte bana rahatlık yoktur.****"*

Gerçekten de Ebû Bekir -radıyallâhu anh- halîfe olunca, önceki hayâtına göre daha mütevâzı, daha zâhidâne, daha müstağnî bir hâle bürünmüştü. Halîfe olmadan önce çevresin-

deki yetim kızların koyunlarını sağıverir, ihtiyaçlarını karşılardı. Halîfe olduktan sonra komşuları, artık onun meşgalelerinin artacağını, belki hayat şartlarının değişeceğini, bundan böyle yetimlerin koyunlarını sağmayacağını düşünmeye başlamışlardı. Ancak değişen bir şey olmadı. O, aynı mütevâzı hâliyle yetimlerin koyunlarını sağmaya ve ihtiyaçlarını bizzat karşılamaya devâm etti. (Süyûtî, *Târîhu'l-Hulefâ,* s. 80; Sarıçam, *Hz. Ebû Bekir,* s. 82)

Halîfeliğinden önce de sonra da aslâ dünyâya meyletmedi. Tıpkı Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- gibi, bütün arzusu; âhiret yolculuğunu, ilâhî vuslat iştiyâkı içinde ve dünyâ sıkletlerinden âzâde bir gönül huzûruyla tamamlamaktı. Bu sebeplerdir ki vefâtına yakın, büyük bir istiğnâ hâli içinde, kendisine âit bir arâzinin satılıp halîfeliği müddetince zarûreten aldığı maaşların devlet hazinesine geri ödenmesini vasiyet etti. (İbn-i-Eşîr, *el-Kâmil,* II, 428-429)

Muvâzene ve Îtidâl Numûnesi

Hayâtında muazzam bir ilâhî denge vardı. Her zaman büyük bir tevâzû ve mahfiyet sergiledi, ancak aslâ zillet ve acziyet göstermedi. Dâimâ vakarlı oldu, fakat gurur ve kibre kapılmadı. Son derece affedici, müsâmahakâr, mülâyim ve yumuşak huylu yaşadı, fakat gerektiğinde de sert ve cesur olmasını bildi. Her hâliyle büyük bir muvâzene ve îtidâl numûnesiydi.

Bütün bu sıfatlarıyla o, Hazret-i Peygamber'in emirlerine muhâlefete aslâ tahammül göstermedi. İslâm'ın sebatkâr bir müdâfii oldu. Dînin hükümlerinden hiçbir şekilde taviz vermedi. Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in vefâtından sonra başgösteren irtidat (dinden dönme) ve zekât mükellefiyetini reddetme hareketlerine karşı büyük bir dirâyet ve kararlılıkla mukâvemet gösterdi ve:

"–Şayet zekât mallarından küçücük bir ip parçasını bile benden saklayıp onu vermezlerse onlara savaş açarım!.." dedi. Böylece fitnenin büyümesine mânî oldu ve dînî tahrîfe sebep olacak bütün kapıları kapattı. Onun bu kat'î ve cesur tavrına, adâlet ve celâdet âbidesi Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- bile gıpta etmiş ve hayran kalmıştır.[25]

Hâsılı o yüce sahâbî, dâimâ sıdkıyet makâmında yaşadı ve yaşatmaya çalıştı. Bu noktada onun bizlere olan îkaz ve nasihatleri, o yüce makâma kapı açabilecek değer ve kıymettedir. O, sadâkat timsâli yaşayışı ile eşsiz bir numûne olurken bu yaşayışın sırlarını ifade eden hikmet incileriyle dolu sözleriyle de mü'min gönüllere hayat düsturu oldu. İşte onun, her biri birer hikmet ve hakîkat hazinesi olan sözlerinden bâzıları:

Hazret-i Ebû Bekir'den Hikmetli Sözler

"Allâh ile mahlûkâtından hiçbiri arasında bir neseb bağı yoktur. Allâh'a yakınlık, ancak O'na itaat ve emirlerine tâbî olmakla mümkündür."

"Allah, kulunun amelsiz sözünden râzı olmaz."

"Çok söz, kişiyi unutkan yapar."

"Ne söylediğini, ne zaman söylediğini ve kime söylediğini iyi düşün!"

"Hakk'ı tanıyan ârîflerin kölesi ol!"

"Sana yol göstermek isteyenden hâlini gizleme! Aksi takdirde kendini aldatırsın."

"Kendini ıslah et ki insanlar da sana karşı iyi davransınlar."

25. Ali el-Kârî, *Mirkât*, X, 381-383/6034.

"Dört kimse Allâh'ın sâlih kullarındandır:

1. Tevbe eden kişiyi gördüğü zaman sevinen.

2. Günahkârların affı için Rabbine yalvaran.

3. Din kardeşine gıyâbında duâ eden.

4. Kendinden muhtaç kişiye yardım ve hizmette bulunan."

"Benim nezdimde sizin en kuvvetliniz, hakkını alıncaya kadar, zayıf olan kimsedir. En zayıfınız da ondan başkasının hakkı alınıncaya kadar, güçlü kimsedir."

"İman sadece câmilerde, mal cimrilerde, silah korkaklarda, yetki zayıflarda olursa işler bozulur."

"Akıllı kimse takvâ sâhibi olan, akılsız da zâlim olandır."

"Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'de vereceğini va'dettiği mükâfâtı azap ile birlikte zikretti ki bu vesîleyle kul ibâdete rağbet etsin ve azaptan korksun."

"Bir hayrı kaçırırsan onu yakalamaya çalış, elde edince de onu geçmeye bak, daha güzelini yapmaya gayret et!"

"İnsanlara iyilik etmek, kişiyi âfetlerden ve belâlardan muhafaza eder."

"Şöhretten kaç ki şeref seni takip etsin. Ölüme karşı hazırlıklı ol ki sana hayat verilsin."

"Hiçbir belâ yoktur ki ondan daha kötüsü olmasın."

"Sabırda zarar, hüzün ve telaşta fayda yoktur."

"Sabır îmânın yarısı, yakîn ise tamamıdır."

"Allah'tan âfiyet isteyiniz. Hiç kimseye yakînden (kat'î bir îmandan) sonra âfiyetten daha fazîletli bir şey verilmemiştir."

"Bana göre âfiyette olup şükretmem, imtihan edilip sabretmemden daha makbûldür."

"Dünyâ mü'minlerin pazarı; gece ile gündüz sermâyeleri; güzel ameller ticâret malları; cennet kazançları; cehennem de zararlarıdır."

"Hazret-i Peygamber'e salevât getirmek günahları, suyun ateşi söndürmesinden daha çabuk yok eder. Ona (muhabbet ve ihlâsla) selâm göndermek pek çok köle âzâd etmekten daha fazîletlidir. Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'i sevmek ise, riyâzat ve mücâhededen, Allah yolunda kılıç sallamaktan daha üstündür." (Bağdadî, *Târihu Bağdâd*, VII, 161)

"Allah dostları (mizaçlarına göre) üç sınıftırlar. Her üç sınıf, üçer alâmetle bilinir:

Birinci sınıf (Hak dostları), ***havf*** *(korku) hâlinde olanlardır. Bunlar;*

1. Dâimâ mütevâzıdırlar.

2. Hayır-hasenâtları ne kadar çok olsa da onu az görürler.

3. En küçük hatâlarını bile büyük görürler. (Zîrâ kime karşı günah işlediklerinin farkındadırlar.)

İkinci sınıf (Hak dostları), ***recâ*** *(ümit) sâhibi kimselerdir. Bunlar da;*

1. Her hâl ve hareketlerinde insanlara fazîlet ve güzellikler sergileyerek örnek olurlar.

2. Mallarını Hak yolunda sarf ederek insanların en cömertlerinden olurlar.

3. Allâh'ın kullarına karşı dâimâ hüsn-i zan içindedirler.

Üçüncü sınıf (Hak dostları) ise, ***aşk ve muhabbet*** *vecdiyle Rabbine ibâdet eden (ârifler)dir. Bunlar da;*

1. Sevdikleri şeyleri (Allâh için) infâk ederler.

2. Her hâl ve hareketlerinde Allah rızâsını hedeflerler, bu yüzden câhillerin kınamalarına aldırmaz, onların kaba davranışlarından rahatsız olmazlar.

3. Nefislerine ağır gelen şeyleri nefislerinin muhâlefetine rağmen îfâya çalışırlar; bütün hâl ve hareketlerinde Allâh'ın emir ve nehiylerine itaat ederler." (İbn-i Haceri'l-Askalânî, *Münebbihât,* s. 94-95)

İşte Hazret-i Ebû Bekir, bu üç sınıf Hak dostlarının bütün hâl ve sıfatlarını kendisinde cem etmiş mübârek bir İslâm şahsiyetiydi. Rabbimiz, O'nun bu hikmetli öğütlerinden lâyıkıyla istifâde etmeyi ve güzel hâllerinden feyz almayı cümlemize nasîb eylesin. Bizleri, onun dostluk halkasına dâhil olanlardan kılsın! Zîrâ dostluğun kaynağına Allah ve Rasûlü'nde erişen Hulefâ-i Râşidîn, Ashâb-ı Kirâm, Hak dostları ve onlara güzelce tâbî olanlar, Rabbimizin lutfuyla ebedî saâdet kervanının bahtiyar yolcularıdır.

Sözlerimize, Ebû Bekir -radıyallâhu anh-'ın şu samîmî niyazlarına gönülden "âmîn" diyerek son verelim:

"Allâh'ım! Ömrümün en hayırlı devresi sonu, amellerimin en hayırlı kısmı neticeleri, günlerimin en hayırlısı da Sana kavuştuğum gün olsun." (Süyûtî, *Târîhu'l-Hulefâ,* s. 103)

"Allâh'ım! Bana hayırdan lutfettiğin en son şey, rızâ-yı şerîfin ve Naîm Cennetleri'ndeki yüksek dereceler olsun!" (Süyûtî, *Târîhu'l-Hulefâ,* s. 103)

Âmîn...

Hulefâ-i Râşidîn'den Hayat Düsturları - 2

Hazret-i Ömer

-radıyallâhu anh- (634-644)

Hazret-i Ömer, îmân ile şereflenmezden evvel, merhamet mahrumu ve hak-hukuk tanımaz câhiliye insanlarının tipik bir misâliydi. Îmanla şereflendiğinde ise, ince, diğergâm, hikmet ehli, adâlet ve fazîlet âbidesi bir insan hâline geldi. İslâm'dan evvelki sert ve haşin mizaçlı Ömer eriyip gitti; onun yerine gözü yaşlı, gönlü şefkat ve merhamet dolu, karıncayı dahi incitmekten sakınan, dâimâ ümmetin saâdetini düşünen, yüksek mes'ûliyet şuuruna sahip bir "Hazret-i Ömer" geldi.

Hulefâ-i Râşidîn'den Hayat Düsturları - 2

HAZRET-İ ÖMER

-radıyallâhu anh- (634-644)

İkinci halîfe Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- da, Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in nurlu izinden giden, O'nun yolunu sadâkatle devâm ettiren, hâl ve davranışlarıyla âbideleşen örnek bir İslâm şahsiyetidir.

Hazret-i Ömer, îmân ile şereflenmezden evvel, merhamet mahrumu ve hak-hukuk tanımaz câhiliye insanlarının tipik bir misâliydi. Îmanla şereflendiğinde ise, ince, diğergâm, hikmet ehli ve adâlet âbidesi bir insan hâline geldi. İslâm'dan evvelki sert ve haşin mizaçlı Ömer eriyip gitti; onun yerine gözü yaşlı, gönlü şefkat ve merhamet dolu, karıncayı dahî incitmekten sakınan, dâimâ ümmetin saâdetini düşünen, yüksek mes'ûliyet şuuruna sâhip bir **"Hazret-i Ömer"** geldi.

"Fırat'ın kenarında bir kuzu zâyî olsa, bu sebeple Allâh'ın beni hesaba çekmesinden korkarım."[26] diyerek kendisini sürekli bir nefis muhâsebesine tâbî tuttu. Geceleri sırtında erzak çuvalı ile mahalleleri dolaşıp zayıfların, muhtaçların

26. İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef,* VIII, 153.

yanıbaşında bulunmaya; yetimlerin, öksüzlerin ve kimsesizlerin kimsesi olmaya başladı. Kırık gönülleri tesellî etmeden, gözyaşlarını silmeden, onlara tebessüm ettirmeden gönlü huzur bulmaz oldu. Öyle bir emânet ve mes'ûliyet şuuruna erdi ki, halîfeliği müddetince ümmetin işleri için gecesini gündüzüne kattı. Buna rağmen, hizmetini aslâ yeterli görmedi. Allah Rasûlü'nü örnek aldığı için, zirve seviyedeki adâlet, dirâyet ve liyâkatine rağmen, vazîfesinin ağırlığı altında ezilen gönlünü hiçbir zaman teskin edemedi.

Uğradığı suikast sebebiyle ağır yaralandığında kendisine:

"–Yerinize birini tâyin etseniz!" denilmişti. O ise, hak ve adâlette kılı kırk yaran titizliğine rağmen şöyle cevap verdi:

"–Sizin mes'ûliyetinizi sağken üstlendiğim gibi (o mes'ûliyeti) vefat ettikten sonra da mı taşıyayım? Ben yaptığım halîfelikten bir mükâfat beklemiyorum. Bu vazîfedeki sevaplarımla vebâlimin birbirini dengelemesini ne kadar isterim! Ne lehime ne de aleyhime! Yeter ki (ilâhî mahkemede) muâheze edilmeyeyim!"[27]

Yerine, oğlu Abdullâh'ı bırakması teklif edildiğinde de:

"–Bir evden bir kurban yeter!" buyurdu.

İşte o mübârek sahâbî, ümmetin mes'ûliyetini yüklendiği, dertleriyle dertlendiği için, kendi dertlerini unutmuştu. Onun en mühim tasası, insanların huzur ve selâmetiydi. Bu yolda yegâne örneği de, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- idi. O'nun Allah yolunda katlandığı çile ve ıztırapları hiçbir zaman unutmuyor, tıpkı karda yürüyen bir insanın izini takip edercesine, Efendimiz'in mübârek izinde mesâfe alıyordu.

27. Müslim, İmâret, 11.

Zühd ve İstiğnâ

Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-, Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in mübârek vücûdunda, yattığı hasırın izlerini görmüş ve içli içli gözyaşları dökmüştü. Fahr-i Kâinât Efendimiz ona niçin ağladığını sorunca da:

"–Yâ Rasûlallah! Kisrâ ile Kayser'in ne şekilde yaşadığı mâlûm! Hâlbuki Sen, Allâh'ın Rasûlü'sün!" karşılığını vermişti. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- da:

"–Dünyânın onların, âhiretin de bizim olmasını arzu etmez misin, yâ Ömer?" buyurmuştu. (Müslim, Talâk, 31)

Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-'ın halîfeliği zamanında, Sûriye, Irak, Filistin, Mısır gibi beldeler fethedilmiş, İran toprakları baştanbaşa İslâm devletinin sınırlarına dâhil olmuştu. Bizans ve İran'ın zengin hazîneleri Medîne-i Münevvere'ye akmaya başlamıştı. Toplumun refah seviyesi yükselmiş, fakat mü'minlerin halîfesi Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-, bütün bu zenginlik ve bolluktan müstağnî kalmıştı. Devletin ihtişâmına, beytü'lmâlin zenginliğine rağmen, o yine yamalı elbisesiyle hutbe okuyordu. Makâmının şöhretinden nefsini korumak için çok mütevâzı bir hayat yaşıyordu. Kölesiyle Şam'a girerken:

"–Sıra sana geldi, haydi deveme sen bin!" demişti. Kölesi ise:

"–Yâ halîfe! Beni halîfe zannederler." diyerek itiraz etmek istediyse de, köleyi deveye bindirdi, kendisi yaya olarak Şam'a girdi. Böylece İslâm kardeşliğine dâir, hâtırası asırları aşan, müşahhas bir misâl bıraktı.

Halîfe Hazret-i Ömer, bâzen borçlanıyor, sıkıntı içinde hayâtını idâme ettiriyordu. Hazîneden ancak kifâyet miktarı bir

tahsisat almayı kabûl etmişti ve bununla da zor geçiniyordu. Onun bu mütevâzı hâli sebebiyle, kendisini tanımayan kimseler, onun, müslümanların halîfesi olduğunun farkına varamazlardı.

Ashâbın ileri gelenleri, halîfenin bu hâline dayanamadılar. Maaşını artırmak istediler. Fakat bunu kendisine söylemekten çekindikleri için, Peygamber Efendimiz'in zevcesi ve aynı zamanda Hazret-i Ömer'in kızı olan Hafsa vâlidemize başvurdular. Babasına bu teklifi arz etmesini istediler. Hazret-i Hafsa, ashâbın bu teklifini babasına açtı. Peygamber Efendimiz'in gün boyu açlıktan kıvranıp karnını doyuracak bir tek hurma bile bulamadığı günlerine şâhid olmuş bulunan[28] Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-, kızı Hafsa'ya:

"–Kızım! Rasûlullâh'ın yeme-içme ve giyimde hâli nasıldı?" diye sordu.

"–Kifâyet miktarı (ancak yetecek derecede) idi." cevâbını alınca da sözlerine şöyle devâm etti:

"–İki dost (Hazret-i Peygamber'le Ebû Bekir) ve ben, aynı yolda giden üç yolcuya benzeriz. Birincimiz (Hazret-i Peygamber) makâmına vardı. Diğeri (Ebû Bekir) aynı yoldan giderek birinciye kavuştu. Üçüncü olarak ben de arkadaşlarıma ulaşmak isterim. Eğer fazla yükle gidersem, onlara yetişemem! Yoksa sen, bu yolun üçüncüsü olmamı istemez misin?" dedi.[29]

Ömer -radıyallâhu anh-'ın tek gâyesi, Allâh'ın rızâsı idi. Bu hedefe öyle büyük bir azimle yönelmişti ki, ona ulaşma yolundaki bütün iptilâ ve musîbetler nazarında bir hiç hâline gelmişti. Bu uğurda her türlü çile ve ıztırâbı büyük bir sabır, rızâ ve

28. Bkz. Müslim, Zühd, 36.
29. Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, *Târih-i İslâm*, c. I, s. 367.

teslîmiyetle karşılıyordu. Allah Rasûlü'nün birçok defâ kendisini cennetle müjdelemesine rağmen, bütün hayâtını sıkı bir riyâzat hâlinde yaşıyordu.

Allah Rasûlü'ne Muhabbeti

Birgün Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, umre için kendisinden izin isteyen Hazret-i Ömer'e muhabbetle:

"–Bizi de duânda unutma kardeşim!"[30] buyurmuştu. Bu iltifat karşısında son derece duygulanan Hazret-i Ömer:

"–O kadar sevindim ki sanki dünyâlar benim oldu." demişti. Zîrâ Allâh'ın Rasûlü'nden gelen küçük bir iltifat, dünyâlara bedeldi. Hazret-i Ömer'in Peygamber muhabbetini sergileyen şu misâl de câlib-i dikkattir:

Peygamber Efendimiz'i çok seven, Firâs adlı bir sahâbî vardı. Efendimiz'e olan muhabbetinden dolayı teberrüken O'nun bir eşyâsına sâhip olmak istiyordu. Birgün Efendimiz'in, önündeki bir tabaktan yemek yediğini gördü ve tabağın kendisine hediye edilmesini istedi. Kimsenin isteğini geri çevirmeyen Allah Rasûlü de tabağı ona hediye etti.

Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- zaman zaman Firâs'ın evine gider:

"–Hele şu mübârek tabağı bir getir." derdi. Allah Rasûlü'nün mübârek ellerinin değdiği bu tabağı zemzemle doldurup kana kana içer; artan suları yüzüne gözüne serperdi. (İbn-i Hacer, *el-İsâbe*, III, 202)

30. Tirmizî, Deavât, 109; Ebû Dâvud, Vitr, 23.

Ömeru'l-Fârûk -radıyallâhu anh-

Hazret-i Ömer'in bir sıfatı da **"Fârûk"** idi. Yüce Rabbimiz:

"Ey îmân edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız, O size furkân (iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış) **verir..."** (el-Enfâl, 29) buyurmuştur. Allah korkusunda da zirve bir şahsiyet olan Hazret-i Ömer, karşılaştığı meselelerde, hakkı hak bilip ona uymak, bâtılı da bâtıl bilip ondan sakınmak husûsunda, Allâh'ın lutfuyla büyük bir isâbetle hüküm veriyordu. Nitekim Ömer -radıyallâhu anh-'ın pek çok hususta ki re'yinin daha sonra gelen âyetlere muvâfık düştüğü de meşhurdur. Onun bu fazîleti, bir hadîs-i şerîfte şöyle ifade buyrulmuştur:

"Allah Teâlâ, hakkı Ömer'in diline ve kalbine koymuştur." (Tirmizî, Menâkıb, 17/3682)

Diğer bir hadîs-i şerîfte de Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- şöyle buyurmuştur:

"Sizden önce yaşamış ümmetler içinde kendilerine ilham olunan kimseler vardı. Şayet ümmetim içinde de onlardan biri varsa, şüphesiz ki o, Ömer'dir." (Buhârî, Ashâbu'n-Nebî, 6)

Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-'ın bu dirâyetinin pek çok tezâhürleri görülmüştür. Ancak bunlar içinde son derece câlib-i dikkat bir hâdise vardır ki, onun apaçık bir kerâmetidir:

Ömer -radıyallâhu anh- minberde halka hutbe verirken:

"–Yâ Sâriye! Dağa, dağa!" diye seslenmişti. Hazret-i Ömer, hutbedeki mevzû ile alâkası olmayan bu sözü söylediği sırada, kumandan Sâriye, Medîne'ye bir aylık mesâfede Allah düşmanlarıyla harbetmekteydi. Fakat Allah -celle celâlühû-, Ömer -ra-

dıyallâhu anh-'ın sesini Sâriye'ye duyurmuştu. (İbn-i Hacer, *el-İsâbe*, II, 3)

Allâh'ın lutfuyla daha nice mânevî tecellîlere mazhar olan Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-, öyle bir doğruluk, adâlet ve hakkâniyet âbidesi hâline gelmişti ki, onun olduğu yerde insanları günah ve kötülüklere sevk eden iblis barınamaz, dolayısıyla da haksızlık ve zulüm hayat bulamazdı. Bundan dolayıdır ki Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, Hazret-i Ömer'e:

"Nefsim kudret elinde olan Allâh'a yemin ederim ki, şeytan sana yolda rastlamış olsa, mutlaka yolunu değiştirir." buyurmuştu. (Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 22)

Âyînesi İştir Kişinin...

Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-'ın firâset ve incelik dolu şu ifadeleri, ne muhteşem bir nasihattir:

"Bir kimsenin kıldığı namaza, tuttuğu oruca bakmayınız. Konuştuğunda doğru söylüyor mu, kendisine bir şey emânet edildiğinde emânete riâyet ediyor mu, dünyâ ile meşgul olurken helâl-haram gözetiyor mu, ona bakınız." (Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ,* VI, 288; *Şuab*, IV, 230, 326)

Zîrâ gerçek mânâda ve lâyıkıyla kılınan namazların ve tutulan oruçların, kulu her türlü kötülüklerden alıkoyacağı, ilâhî bir hakîkat ve müjdedir. Lâkin nefsini ıslâha çalışmayan, ahlâkını ve davranışlarını güzelleştirmeyen bir mü'minin yaptığı ibâdetlerde feyz ve rûhâniyet olmayacağı için, onu kötülüklerden ve yanlışlıklardan koruyamaz.

Nitekim çalışıp gayret etmeden işini tembelliğe terk eden, sonra da; "Biz tevekkül ehliyiz." diyen kimselere Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-:

"Siz Allâh'a değil, başkalarının malına güvenen kimselersiniz. Hakîkî mütevekkil; toprağa tohumu attıktan sonra Allâh'a îtimâd edendir!" diyerek ihtarda bulunmuştur. (İbn-i Receb, *Câmiu'l-Ulûm,* I, 441)

Yine birgün, bir kimse Hazret-i Ömer'in yanında başka birinden övgüyle bahsediyordu. Ömer -radıyallâhu anh-:

"–Onunla hiç yolculuk, komşuluk veya ticâret yaptın mı?" şeklinde suâller sordu. Adam her seferinde "hayır" cevâbını verince Hazret-i Ömer:

"–Allâh'a yemin ederim ki sen onu tanımıyorsun." buyurdu. (Gazâlî, *İhyâ,* III, 312)

İşte insanları tanıyıp değerlendirmede en çok dikkat edilecek husus budur. Yâni ecdâdın:

Âyînesi iştir kişinin lâfa bakılmaz,
Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde…

mısrâlarıyla dile getirdikleri hakîkat, Hazret-i Ömer'in en çok dikkat ettiği hayat düsturlarından biriydi. Buna göre kişinin sağlam bir karakter sâhibi olup olmadığı ve mânevî seviyesi, onun beşerî münâsebetlerinde, huy ve davranışlarında kendini gösterir.

Yine bu meyanda Hazret-i Ömer şöyle buyurmuştur:

"Görmediğim sürece sizin bana en sevimliniz, ismi en güzel olanınızdır. Gördüğümde bana en sevimliniz, ahlâkı en güzel olanınızdır. İmtihan ettiğimde sizin bana en sevimli olanınız ise, en doğru sözlünüzdür." (İbnü'l-Cevzî, *Menâkıb,* s. 219)

Kur'ân ile Yücelmiş Bir Ömür

Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-'ın Kur'ân-ı Kerîm'e ittibâ hassâsiyeti de çok derindi. Nitekim onun İslâm ile şereflenme-

sine, kız kardeşi Fâtıma'nın evinde dinlediği Kur'ân-ı Kerîm vesîle olmuştu.

Hazret-i Ömer, Kur'ân-ı Kerîm'in muhtevâsına nüfûz edebilmek ve muktezâsınca yaşamak için çok gayret gösterirdi. Bu hâl kendisine sonsuz bir haz ve lezzet verirdi.

Rivâyete göre Bakara Sûresi'ni on iki senede bizzat yaşayarak ikmâl etmiş ve bitirince de şükür niyetiyle bir deve kurban etmişti. (Kurtubî, *el-Câmî*, I, 40)

Velhâsıl Hazret-i Ömer, Kur'ân ve Sünnet'e bağlılıktaki sarsılmaz sebâtı, Allah yolunda ihlâs ve gayretteki örnek tavrı, hikmetler ve ibretlerle dolu hayâtı ile, müstesnâ bir irşad ve irfan menbaıdır.

Nitekim Hazret-i Ömer vefât ettiğinde Abdullah bin Mes'ûd -radıyallâhu anh- büyük bir teessür içinde:

"–İlmin onda dokuzu gitti." demiştir.

Bunu duyan sahâbîler kendisine:

"–Daha içimizde âlimler var!" dediklerinde de cevâben:

"–Ben mârifet ilminden bahsediyorum." demiştir.

İşte o mârifet menbaından lâyıkıyla istifâdenin lüzûmu sadedinde Hazret-i Âişe -radıyallâhu anhâ- vâlidemiz de şöyle buyurmuştur:

"Meclislerinizi Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e salevât getirmek ve Ömer bin Hattâb'dan bahsetmekle süsleyiniz." (İbnü'l-Cevzî, *Menâkıb,* s. 276)

İşte Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in güzel ahlâkını, ilim ve irfânını büyük bir firâset ve basîretle tahsîl ederek, o feyizle Allah yolunda hizmet eden Hazret-i Ömer'in gönül dünyâsını yansıtan hikmet dolu sözlerinden bâzıları:

Hazret-i Ömer'den Hikmetli Sözler

"Günah işlemekten vazgeçmek, tevbe ile uğraşmaktan daha kolaydır."

"En çok sevdiğim kimse, bana ayıp ve kusurlarımı haber verendir." (Süyûtî, *Târîhu'l-Hulefâ*, s. 130)

"Çok konuşan, çok yanılır. Çok yanılanın, hayâ duygusu azalır. Hayâ duygusu azalanın, günah ve harama düşme endişesiyle şüphelilerden sakınma titizliği kaybolur. Şüphelilerden sakınma titizliği kaybolanın, kalbi ölür."

"Gaybı iddiâ etmek olmasaydı, beş kimsenin cennet ehli olduklarına şâhitlik ederdim:

1. Çok çocuk sâhibi (olup şükür ve sabır hâlinde) olan fakir.

2. Kocası kendisinden râzı olan (sâliha) kadın.

3. Mehr-i müsemmâsını (yâni nikâh esnâsında iki tarafın da rızâsıyla tâyin edilen mehrini) kocasına tasadduk eden kadın.

4. Baba ve anası kendisinden râzı olan kişi.

5. Günahından (nefret ederek samîmiyetle) tevbe eden kimse…"

"Bütün dostları gezdim, gördüm; dili muhafaza etmekten daha iyi dost göremedim.

Bütün elbiseleri gördüm; iffet ve sakınmaktan daha iyi elbise görmedim.

Bütün malları gördüm; kanaatten daha iyi mal görmedim.

Bütün iyilikleri gördüm; nasihatten daha iyisini görmedim.

Bütün yemekleri görüp tattım; sabırdan lezzetlisini görmedim."

"İnsanlarla güzel dostluk kurmak, aklın yarısıdır. Yerinde suâl sormak, ilmin yarısı; iyi tedbir almak da yaşamanın yarısıdır."

"Âhiret yanında dünyâ nedir ki! Ancak tavşanın bir defâ sıçraması misâli bir şeydir." (İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, VIII, 152)

"Fazla lâkırdıyı terk eden kimseye hikmet bahşedilir.

Fazla (tecessüsle) bakmayı terk edenin kalbine tevâzû bahşedilir.

Fazla yemeyi terk edene ibâdet lezzeti bahşedilir.

Fazla gülmeyi terk edene heybet bahşedilir.

Mizahı terk edene izzet bahşedilir.

Dünyâ sevgisini terk edene, âhiret muhabbeti bahşedilir.

Başkasının ayıbı ile meşgul olmayı terk edene, nefsinin ayıplarını ıslah etme hâli bahşedilir.

(Müteâl, yâni idrâk ötesi olan) Allâh'ın keyfiyetinde araştırma ve tecessüsü terk edene, nifaktan kurtuluş bahşedilir."

"On şey, on şeysiz düzelmez:

Akıl, iffetsiz; fazîlet, ilimsiz; kurtuluş, korkusuz; sultan, adâletsiz; asâlet ve şeref, edepsiz; ferah, emniyetsiz; zenginlik, sehâvetsiz; fakirlik, kanaatsiz; yücelik, tevâzûsuz; cihâd, tevfiksiz iyileşip düzelmez."

"Merhamet etmeyene merhamet olunmaz, kusurları bağışlamayan bağışlanmaz, affetmeyen kişi affolunmaz, günahlardan korunmaya çalışmayan kimse de korunup takvâya erdirilmez." (Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, s. 415, no: 371)

"Duâ, semâ ile arz arasında durur. Rasûlullâh'a salevât getirilmedikçe, Allâh'a yükselmez." (Tirmizî, Vitr, 21)

"Bizim çarşımızda dîni(n ticâret kâidelerini) bilen kimseler satıcılık yapsın." (Tirmizî, Vitr, 21/487)

"Yüze karşı övmek, boğazlamak gibidir." (İbn-i Kuteybe, *el-Mesâil,* s. 145)

Hazret-i Ömer, vâlilerine şöyle yazmıştır:

"Benim katımda en mühim işiniz namazdır. Kim onu koruyup vakitlerine dikkat ederse, dînini korumuş olur; kim de onu yerine getirmeyip yitirirse, dînini de kısa zamanda yitirir." (*Muvatta'*, Vukûtu's-Salât, 6)

Kadı Şurayh, Hazret-i Ömer'e mektup yazarak nasıl hükmedeceğini sordu. Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- cevâben şöyle yazdı:

"Allâh'ın kitabında olanlarla hükmet. Eğer onda bulamazsan Allah Rasûlü'nün sünnetiyle hükmet. Allâh'ın kitabı ve Rasûlü'nün sünnetinde de bulamazsan sâlihlerin verdiği hükümlerle hüküm ver. Sâlihlerin verdiği hükümler arasında da yoksa istersen devâm et hükmünü ver, istersen geri dur. Geri durup hüküm vermemenin senin için daha hayırlı olduğu kanaatindeyim. Ve's-selâm." (Nesâî, Kudât, 11/3)

"Zenginlik de fakirlik de aynı şekilde birer binektir. Hangisine bineceğime aldırmıyorum."

"En akıllı kimse, insanların hareketlerini en iyi takdîr edendir."

"Bir kimsenin sorduğu sorudan onun akıl seviyesini anlarım."

"Bugünün işini yarına bırakma!"

"İş bir kere geri kalırsa artık hiçbir zaman ilerleyemez."

"Şerri bilmeyen, onun tuzağına düşer."

"Dünyâya az meylet ki hür yaşayasın. (Nefsin esâretine düşmeyesin.)"

"İnandığınız gibi yaşamıyorsanız, yaşadığınız gibi inanmaya başlarsınız."

"İnsanları düzeltebilmeniz için önce kendinizi ıslah etmeniz gerekir."

"İnsanların en câhili (ve ahmağı), kendi âhiretini başkasının dünyâsı için satandır."

"Bir iyiliğin şerefi, geciktirilmeden hemen yapılmasındadır."

"Kötü bir işin en gizli şâhidi vicdânımızdır." [Nitekim Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, iyiliğin ne olduğunu sormaya gelen birine; *"Kalbine danış! İyilik, kalbinin müsterih olduğu ve yapılmasını tasdik ettiği şeydir. Günah ise içini tırmalayan ve başkaları sana «Yap!» diye fetvâlar verse bile, içinde şüphe ve tereddüt uyandıran şeydir."* buyurmuştur. (İbn-i Hanbel, IV, 227-228)]

"Sırrını gizleyen, kendine hâkim olur."

"Şiddet göstermeksizin kuvvetli, zayıflık belirtmeksizin yumuşak ol."

İşte böyle yüce bir kalbî kıvâma ve takvâ hayâtına sâhip olan Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- dâimâ:

"Ey Allâh'ım! Beni ansızın yakalamandan, gaflet içerisinde bırakmandan ve gâfillerden kılmandan Sana sığınıyorum." diye duâ ederdi.[31] Akşamları da, elindeki kamçısıyla ayaklarına vurur ve; **"Bugün ne yaptın ey Ömer?"** diye kendisini hesâba çekerdi.[32] Bu nefs muhâsebesini her akşam kendine vird edinmişti.

Şüphesiz ki bütün bu hassâsiyetler, ondan bize yâdigâr kalan en güzel irşad numûneleridir. Bizler de o mübârek sahâbînin bu güzel hâllerini ve hatıralarını gönlümüze nakşetmeli ve sık sık; **"Bugün Allâh için ne yaptım?"** diyerek kendimizi vicdan muhâsebesine çekmeliyiz. Maddî ve mânevî vazîfelerimizde gaflet, ihmâl, atâlet ve tembellik göstermekten titizlikle sakınmalıyız. Rabbimizin huzûrunda hesaba çekilmeden evvel kendimizle hesaplaşmalıyız.

Rabbimiz, âhiretteki hesâbımızı kolay getirsin. Îman ve güzel ahlâk iklîminde amel-i sâlihlerle dolu bir dünyâ hayâtı yaşayıp ebedî hayâtın saâdetiyle gönüllerimizi mes'ûd eylesin. Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-'ın "Fârûk" sıfatından gönüllerimize bir nasîb ihsân eylesin!

Âmîn...

31. İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef,* VII, 82.
32. *İhyâ*, c. IV, s. 728.

Hulefâ-i Râşidîn'den Hayat Düsturları - 3

Hazret-i Osman

-radıyallâhu anh- (644-656)

Âlim, ârif, nâzik, cömert, rakîk kalbli, yumuşak huylu, hayâ sâhibi, gönül ehli, mütevâzı ve sevilen bir insan olan Hazret-i Osman -radıyallâhu anh-, Allah Rasûlü'nün ifâdesiyle; "ashâb içinde huyu en çok kendisine benzeyen sahâbî" idi.

Kur'ân okurken isyancılar tarafından mazlûmen şehîd edildi. Azîz şehîdin mübârek kanı, okumakta olduğu Mushaf'taki:

"...Onlara karşı Allah sana kâfîdir. O her şeyi işiten ve bilendir." *(el-Bakara, 137) âyet-i kerîmesi üzerine damladı.*

Hulefâ-i Râşidîn'den Hayat Düsturları - 3

HAZRET-İ OSMAN

-radıyallâhu anh- (644-656)

Dört büyük halîfenin üçüncüsü olan Hazret-i Osman -radıyallâhu anh-, Peygamber Efendimiz'e canıyla-malıyla hizmet etme ve O'na damat olma bahtiyarlığına ermiş güzîde sahâbîlerden biridir. Gerek Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- zamanında, gerek Hazret-i Ebû Bekir ve Hazret-i Ömer döneminde, gerekse de kendi halîfeliğinde çok büyük hizmetler îfâ etmiştir.

Zi'n-Nûreyn

Peygamber Efendimiz'in muhtereme kerîmesi Hazret-i Rukıyye ile izdivaç şerefine mazhar olan Hazret-i Osman, mübârek zevcesinin vefâtından sonra hüzne gark olmuştu. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- ona niçin bu kadar mahzun olduğunu sorunca Hazret-i Osman, teessürünün asıl sebebini şöyle ifade etti:

"–Yâ Rasûlallâh! Benim başıma gelen, kimsenin başına gelmedi. Kızınız Rukıyye vefât edince Siz'inle aramdaki hısımlık ve akrabâlık bağı kesilmiş oldu!.."

Yakınlarının, yeniden dünyâ evine girmesi tekliflerine rağmen Hazret-i Osman âdeta; "–Ben Allah Rasûlü'nden sonra kimi «kayınpeder» olarak görebilirim ki?! O'nun kızıyla izdivaçtan sonra kimi nikâhlayayım ki!?" diye düşünüyor ve o mübârek âile ile bağının kesilmesinden derin bir ıztırap duyuyordu.

Hazret-i Osman'ın bu hâlini müşâhede eden Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, onun müstesnâ muhabbet ve bağlılığından ziyâdesiyle memnun oldu. Ardından da küçük kızı Ümmü Gülsüm'ü ona nikâhladı. Bir müddet sonra Ümmü Gülsüm vâlidemizin de vefât etmesi üzerine Rasûl-i Ekrem Efendimiz:

"Şayet üçüncü bir kızım daha olsa muhakkak onu da sana verirdim."[33] buyurarak Hazret-i Osman'a olan husûsî muhabbetini izhâr etti.

Zîrâ âlim, ârif, nâzik, cömert, rakîk kalpli, yumuşak huylu, hayâ sâhibi, gönül ehli, mütevâzı ve sevilen bir insan olan Hazret-i Osman -radıyallâhu anh-, Allah Rasûlü'nün ifadesiyle; *"ashâb içinde huyu en çok kendisine benzeyen sahâbî"* idi.[34] Yine ashâb içinde Hazret-i Osman'dan daha güzel söz söyleyen görülmemişti. Yalnız o da gâyet az ve öz konuşurdu.

Hayâ Âbidesi

Hazret-i Osman, hayâ duygusu bakımından da örnek bir şahsiyetti. Melekler bile ondan hayâ ederdi.[35]

Nitekim birgün Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, Âişe vâlidemizle otururken Hazret-i Ebû Bekir müsâade isteyip içe-

33. Bkz. *Hz. Osman Zinnûreyn*, Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, sf. 12.
34. Bkz. *Hz. Osman Zinnûreyn*, Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, sf. 13.
35. Ahmed, I, 71; VI, 155.

ri girdi. Ardından Hazret-i Ömer, onun ardından da Sa'd ibn-i Mâlik girdi. Hazret-i Osman da içeri girmek için izin isteyince Peygamber Efendimiz hemen toparlandı, oturuşunu düzeltti ve Hazret-i Âişe'ye:

"–Sen geri çekil!" buyurdu.

Hazret-i Osman içeri girdi, bir müddet konuştuktan sonra izin isteyip ayrıldı. Hazret-i Âişe:

"–Babam Ebû Bekir ve diğer sahâbîler içeri girdikleri zaman oturuşunuzu değiştirmemiş ve bana «geri çekil» dememiştiniz. (Osman gelince niçin farklı davrandınız?)" diye sorunca Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Meleklerin bile kendisinden hayâ ettiği bir kimseden ben nasıl hayâ etmeyeyim?! Allâh'a yemin ederim ki melekler, Allah ve Rasûlü'nden hayâ ettikleri gibi, Osman'dan da hayâ ederler. Eğer sen yanımdayken o içeri girmiş olsaydı, çıkıncaya kadar ne konuşur ne de başını kaldırırdı." buyurdu.[36]

Hayâ ve edep âbidesi olan Hazret-i Osman:

"Gözü haramdan korumak ne güzel şehvet perdesidir." buyurur ve bu hususta da insanları irşâda çalışırdı:

Enes -radıyallâhu anh-, kendi rivâyetine göre; birgün Hazret-i Osman'a giderken yolda bir kadın görür. Kadının güzelliği aklına takılır. Bu düşünce ile Hazret-i Osman'ın yanına girer. Onu gören Hazret-i Osman:

"–Ey Enes! Gözlerinde zinâ izleri olduğu hâlde buraya giriyorsun." der.

36. Bkz. *Hz. Osman Zinnûreyn*, Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, sf. 143-144.

Bu söz karşısında neye uğradığını şaşıran Enes -radıyallâhu anh-, hem hayret hem de mahcûbiyet içinde:

"–Allâh'ın Rasûlü'nden sonra da mı vahiy geliyor?" diye sorar. Hazret-i Osman -radıyallâhu anh- ise:

"–Hayır, bu bir basîret ve doğru bir firâsettir." buyurur.[37]

Bu azîz sahâbîdeki güzel ahlâkın Hak katındaki kıymetini şu hadîs-i şerîf ne güzel ifade etmektedir:

Birgün Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-, Peygamber Efendimiz'e abdest alması için su getirir:

"–Ey Allâh'ın Rasûlü! Kıyâmet günü hesaba çağrılacak ilk kişi kimdir?" diye sorar. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"–Benim. Ben Allâh'ın huzûrunda dilediğim kadar dururum. Sonra oradan bütün günahlarım bağışlanmış olarak çıkarım." buyurur. Hazret-i Ali:

"–Sonra kim?" diye sorunca, Peygamber Efendimiz:

"–Sonra Ebû Bekir, (o da) Allâh'ın huzûrunda dilediği kadar duracak ve oradan bütün günahları bağışlanmış olarak çıkacak." buyurur. Hazret-i Ali:

"–Sonra kim?" diye sorunca, Peygamber Efendimiz:

"–Sonra Ömer bin Hattâb, (o da) Allâh'ın huzûrunda duracak ve oradan bütün günahları bağışlanmış olarak çıkacak." buyurur. Hazret-i Ali yine:

"–Sonra kim?" diye sorunca, bu defâ Peygamber Efendimiz:

37. Kuşeyrî, *Risâle,* Beyrut 1990, sf. 238.

"–Sonra sen." buyurur. Hazret-i Ali:

"–Osman bin Affan nerededir?" der. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"–Osman, (son derece yüksek bir) hayâ sâhibidir. Rabbimden onu hesap için durdurmamasını diledim. Rabbim de dileğimi kabûl etti." karşılığını verir. (Muhammed er-Râfiî el-Kazvinî, *et-Tedvîn fî Ahbâri Kazvin*, 1/114)

Allah Rasûlü'nün Kabûl Edilmediği Bir Yerde Ben de Yokum!..

Hazret-i Osman -radıyallâhu anh-, Peygamber Efendimiz'i canından çok sever, O'nun bir işâretini bile emir telâkkî eder, bu uğurda hiçbir fedâkârlıktan çekinmezdi. Nitekim Hudeybiye'de, Peygamber Efendimiz'in elçisi olarak Mekke'ye gitmişti. Müşriklere; niyetlerinin umre yapıp dönmek olduğunu anlattı. Müşrikler ise izin vermediler ve Hazret-i Osman'a, şayet istiyorsa yalnızca kendisinin Kâbe'yi tavâf edebileceğini söylediler. Osman -radıyallâhu anh- ise, Allah Rasûlü'ne olan sadâkatini bir kez daha tescilleyen, şu muhteşem cevâbı verdi:

"–Hazret-i Peygamber Kâbe'yi tavâf etmedikçe ben de edemem! Ben Beytullâh'ı ancak O'nun arkasında ziyâret ederim. Allah Rasûlü'nün kabûl edilmediği bir yerde ben de yokum!.." (Ahmed, IV, 324)

Hudeybiye'de bekleyen müslümanlara Hazret-i Osman'ın şehîd edildiği şâyiası ulaşınca da, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- gerekirse müşriklerle harbetmek üzere ashâbından bey'at aldı. Sonra, bir elini diğer elinin üzerine koyup:

"Allâh'ım, bu bey'at da Osman içindir. Şüphesiz o, Sen'in ve Rasûlü'nün hizmetindedir."[38] buyurarak ona olan îtimad ve muhabbetini dile getirdi. Derken müşrikler, anlaşma yapmak üzere elçi gönderdiler. Ardından da Hazret-i Osman sağ-sâlim döndü.

Sehâvet Güneşi

İşte böyle yüce bir sadâkat timsâli olan Osman -radıyallâhu anh-, **cömertlik**te de zirve bir şahsiyetti. Öyle ki; *"Zenginliğin saltanatı, şükürdür. Şükür ise bol bol infâk etmektir."* buyurur ve bu hususta da bizzat örnek olurdu. Nitekim yüzlerce köleyi Allah rızâsı için âzâd etmiş ve ettirmişti.[39]

Yine zor bir sefer olan Tebük Gazvesi'nde Hazret-i Osman, tek başına 300 deveyi tam techîzatlı bir şekilde hazırlayarak orduya hibe etti. Buna ilaveten bin dinar bağışladı. Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- onun hakkında:

"Osman'a (bu fedâkârâne infâkı sebebiyle) bundan sonra yapacağı hiçbir şey zarar vermez!"[40] müjde ve iltifatında bulundu.

Yine Osman -radıyallâhu anh-, Medîne'ye hicret edince müslümanların su sıkıntısı çektiğini görmüştü. Medîne'deki bütün kuyuların suyu acıydı. Sadece bir yahudiye âit olan Rûme Kuyusu'nunki tatlı idi. Yahudi, bu kuyunun suyunu satarak geçiniyordu.

38. Buhârî, Ashâbu'n-Nebî, 7.
39. Bkz. *Hz. Osman Zinnûreyn*, Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, sf. 163.
40. Tirmizî, Menâkıb, 18/3700; Ahmed, V, 63.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"–Rûme Kuyusu'nu, cennette ondan daha hayırlısını kazanmak üzere kim satın almak ve kendi kovasını müslümanların kovalarıyla eşit kılmak ister?" buyurdu. Yâni kuyuyu satın alan, diğer müslümanlarla eşit haklarda ondan istifade edebilecekti.

Hazret-i Osman, derhâl bu kuyuyu satın almak istedi. Lâkin yahudi kabûl etmedi. Sonunda bir gün yahudi, bir gün de müslümanlar kullanmak üzere yarı hissesini satın almaya muvaffak oldu. Daha sonra da tamamını satın aldı. Peygamber Efendimiz, Hazret-i Osman'a:

"–İnsanların ondan su içmeleri için (kuyuyu) vakfeder misin?" diye sorunca, o da bu arzuya gönülden icâbet ederek kuyuyu vakfetti. Böylece Hazret-i Osman'ın bu himmetiyle Medîneli müslümanlar su sıkıntısından kurtuldular.

Rivâyete göre Osman -radıyallâhu anh-, büyük bir fazîlet daha sergileyerek, kendisinin satın alıp vakfettiği bu kuyudan su alabilmek için herkes gibi sıraya girip beklerdi. Yine rivâyete göre Hazret-i Osman'ın bu eşsiz fedâkârlığı üzerine şu âyet-i kerîmeler nâzil oldu:

"Ey huzûra kavuşmuş nefis! Sen O'ndan râzı, O da senden râzı olarak Rabbine dön! (Sâlih) **kullarımın arasına katıl ve cennetime gir."** (el-Fecr, 27-30)

İslâm hızla yayılıp Medîne'ye gelenler çoğalınca Mescid-i Nebevî dar gelmeye başlamış, halkın bir kısmı mescidin etrafında çadırlar kurmuştu. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"–Mescidimizi bir zirâ' olsun genişleten, cennete girer." buyurdu.

Hazret-i Osman -radıyallâhu anh-:

"–Yâ Rasûlallah! Malım-mülküm Sana fedâ olsun. Mescidi genişletme işini üzerime alıyorum." dedi. Bunun üzerine şu âyet-i kerîme nâzil oldu:

"Allâh'ın mescitlerini ancak Allâh'a ve âhiret gününe îmân eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler îmâr eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır." (et-Tevbe, 18)[41]

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- Hazret-i Fâtıma ile evleneceği zaman, kendi zırhını satılması için pazara göndermişti. Zırhın parasını düğün masrafları için kullanacaktı. Hazret-i Osman -radıyallâhu anh- pazarda Hazret-i Ali'nin zırhını tanıdı. Hemen tellâlı çağırarak:

"–Bu zırhın sâhibi, buna ne kadar istiyor?" diye sordu. Dört yüz dirhem olduğunu öğrenince zırhı alıp parasını verdi. Sonra bu zırhı, yanına dört yüz dirhem daha ilâve ederek Hazret-i Ali'ye gönderdi:

"–Bu zırh, senden başkasına lâyık değildir. Bu dört yüz dirhemi de düğüne harca ve bizi mâzur gör." buyurdu.[42]

41. Bkz. *Hz. Osman Zinnûreyn*, Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, sf. 145.
42. Bkz. *Hz. Osman Zinnûreyn*, Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, sf. 139.

O sehâvet güneşinin yüce ahlâkını yansıtan şu hâdise de çok ibretlidir:

Hazret-i Ebû Bekir'in halîfeliği döneminde bir ara Medîne'de kıtlık başgöstermişti. O sırada Hazret-i Osman'ın Şam'dan yüz deve yükü buğday kervanı geldi. Kervanı görenler, buğday satın almak için koştular. Hattâ bir dirhemlik buğday için yedi dirhem teklif ettiler. Hazret-i Osman ise:

"–Hayır! Sizden daha fazla veren var, ona satacağım." dedi.

Ashâb-ı kirâm, mahzun bir şekilde ayrılıp halîfe Hazret-i Ebû Bekir'in yanına vardılar ve durumu kendisine şikâyet ettiler. Hazret-i Ebû Bekir, bu hâdisedeki nükteyi sezerek:

"–Osman hakkında hemen kötü düşünmeyiniz!.. O, Rasûlullâh'ın damadı ve Me'vâ Cenneti'nde arkadaşıdır. Herhâlde siz onun sözünü yanlış anladınız." dedi. Ardından beraberce Hazret-i Osman'a gittiler. Hazret-i Ebû Bekir:

"–Yâ Osman! Ashâb-ı kirâm senin bir sözüne üzülmüştür." deyince Hazret-i Osman:

"–Evet, ey Rasûlullâh'ın halîfesi! Bunlar bire yedi veriyor, hâlbuki onlardan daha hayırlı olan, bire yedi yüz veriyor. Biz buğdayı bire yedi yüz vererek alana verdik." buyurdu.

Sonra da yüz deve yükü buğdayı Allah rızâsı için Medîne fukarâsına dağıttı. Yüz deveyi de kurban etti. Buna çok sevinen Ebû Bekir -radıyallâhu anh-, Hazret-i Osman'ı alnından öptü ve:

"–Ashâbın, senin sözündeki inceliği kavrayamadıklarını önceden sezmiştim." buyurdu.[43]

43. Bkz. *Hz. Osman Zinnûreyn*, Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, sf. 140.

Kur'ân Âşığı

Hazret-i Osman'ın bu yüce ahlâkının temelinde, hiç şüphesiz ki Allâh'ın Rasûlü'nden ve O'nun getirdiği Kur'ân-ı Kerîm'den aldığı feyiz bulunmaktaydı. Hakîkaten Hazret-i Osman tam bir **Kur'ân âşığıydı.**

"Bana dünyâdan üç şey sevdirildi: Açları doyurmak, çıplakları giydirmek ve Kur'ân okumak." buyuran Hazret-i Osman, Hazret-i Ebû Bekir zamanında cem edilen Kur'ân'ın, kendi halîfeliği döneminde ehil sahâbîlerden müteşekkil bir heyet tarafından sûre tertibine göre tanzim edilip çoğaltılması hizmetini büyük bir titizlikle îfâ etti. Hicrî 30 senesinde, önemli merkezlere bu Mushaf'lardan gönderdi. Böylece Kur'ân-ı Kerîm hakkında çıkabilecek ihtilafların önünü kesmiş oldu.

Hazret-i Osman -radıyallâhu anh-, her sabah kalktığında Mushaf-ı Şerîf'i hürmetle öpmeyi âdet hâline getirmişti.

"Üzerimden, Allâh'ın kitabını açıp okumadığım bir gün ya da bir gecenin geçmesini istemiyorum." (Kenz, I, 225) buyuran Hazret-i Osman, çok okumaktan dolayı iki Mushaf eskitmişti.

Abdurrahman bin Osman et-Teymî diyor ki:

"Bir gece Hazret-i Osman, makâmında bir rekatta Kur'ân'ı hatmederek namazını ikmâl etmişti."[44]

Zühd ve Tevâzû

İşte o mübârek sahâbîleri mâneviyat semâsının yıldızları yapan müstesnâ hayat düsturları böyleydi. Ellerindeki mad-

44. Bkz. *Hz. Osman Zinnûreyn*, Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, sf. 144.

dî imkânların genişliğine rağmen, Allah Rasûlü'ne benzeme gayretiyle gayet mütevâzı ve riyâzat hâlinde bir hayat yaşıyorlardı.

Hazret-i Osman -radıyallâhu anh- ucuz ve kaba kumaştan îmâl edilen gayet sade ve temiz elbiseler giyer, mescitte öğle uykusunu toprak üzerinde uyur, kalktığında vücûdunda çakıl taşlarının izleri görülürdü. İnsanlara en kıymetli ve lezzetli yemekleri yedirdiği hâlde, kendisi evinde sirke ve zeytinyağı ile iktifâ ederdi. Gündüzlerini oruçla, gecelerini de namazla ihyâ eden Hazret-i Osman, hizmetçilerinin istirahat vakti olduğu gerekçesiyle geceleri abdest suyunu kendisi hazırlar, onlara rahatsızlık vermekten sakınırdı.

Kul hakkı husûsunda da çok titiz olan Hazret-i Osman'ın bu hassâsiyetini yansıtan bir hâdiseyi Ebu'l-Fürat şöyle anlatır:

Hazret-i Osman, kölesine:

"–Vaktiyle ben senin kulağını kıvırmıştım. Haydi sen de kısâsını yap." dedi.

Köle onun kulağını tuttu. Hazret-i Osman, köleye şöyle diyordu:

"–Sıkı çek yavrum, kısas bu dünyâdadır, âhirette kısas yoktur!"[45]

Mazlum Şehîd

İşte böylesine mütevâzı ve hakşinas biri olan Hazret-i Osman'ın halîfeliği, fetihler bakımından da çok bereketli geçmişti. Kıbrıs, Trablus, Taberistan, Ermenistan fethedilmiş, de-

45. Bkz. *Hz. Osman Zinnûreyn*, Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, sf. 141.

niz ticareti başlamış, Rodos ve Malta adalarına ve İstanbul'a seferler düzenlenmişti. Bizans'ın en büyük donanması Akdeniz'de imha edilmişti. Bu ve benzeri gelişmeler neticesinde halk ve devlet hazînesi zenginleşmişti.

Zenginliğin artmasıyla birlikte kimilerinin gönlünde dünyâ ihtirâsı peydâ olmuştu. Abdullah bin Sebe gibi yahudi kökenli münâfıkların tutuşturduğu fitne ateşi İslâm âlemini sarmış, Hazret-i Osman, muhtelif diyarlardan toplanıp gelen âsîler tarafından Medîne'deki hânesinde kuşatılmıştı. Öyle ki, öz malıyla satın alıp müslümanların istifadesine sunduğu içme suyundan bile mahrum edilmekteydi. Mü'minlerin halîfesi, içinde bulunduğu zor durumu ve tebaasındaki âsîler karşısında yaşadığı çâresizliği şöyle dile getiriyor ve kendisinden sonra da çıkacak olan fitnelere kerâmeten işâret ediyordu:

"Ben, yaşadığı müddetçe babasının sözünü dinlemeyen; öldüğü zaman da ona dert olan yaramaz çocukların babası gibiyim!"

Hazret-i Osman, isyancıları zor kullanarak bertaraf etmeyi teklif eden sahâbîlere, kendisi yüzünden kan dökülmesini istemediği için izin vermiyordu. Onlara:

"Benim için kan döküldükten sonra ölmektense kan dökülmeden önce (mazlum olarak) ölmeyi tercih ederim." diyordu.

Nitekim o sefih âsîlere birçok defâ nasîhat etmeye çalıştıysa da dinletemedi. Ve oruçlu olduğu bir gün, evinde Kur'ân okurken isyancılar tarafından mazlûmen şehîd edildi. O vakit yaşı sekseni geçmiş olan azîz şehîdin mübârek kanı, okumakta olduğu Mushaf'taki:

"...Onlara karşı Allah sana kâfîdir. O her şeyi işiten ve bilendir." (el-Bakara, 137) âyet-i kerîmesi üzerine damladı.

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

"Allâh'a yemin ederim ki, elbette Osman, ümmetimden hepsi de cehennemlik olan yetmiş bin kişiye şefâat edecek ve onları cennete sokacak." (Deylemî, *Firdevs*, 4/360)

İşte böylesine kadri yüce bir sahâbî olan Hazret-i Osman -radıyallâhu anh-'ın ilim, hikmet ve mârifet nurlarıyla dolu gönül iklîminden hisse almak ümîdiyle onun şu özlü ve hikmetli sözlerine gönül verelim:

Hazret-i Osman'dan Hikmetli Sözler:

"En akıllı insan; nefsini hesaba çeken, onu iyi idâre eden, ölümden sonrası için amel işleyen ve kabir karanlığı için Allâh'ın nûrundan istifâde edendir."

"Kul, gözleri gördüğü hâlde Allâh'ın kendisini âmâ olarak diriltmesinden korksun! Hikmetten anlayana mânâlı bir söz kâfîdir. Mânen sağır olanlar, zaten hakkı duyamazlar..."

"Beş şey müttakîlerin (sâlihlerin) alâmetidir:

1. Dînî gayret içinde olanlarla beraber olmak.

2. Nefsini ıslâh edip diline hâkim olmak.

3. (Allah sevgisini unutturan) dünyâlıklardan nefsine hoş gelen bir şeye eriştiğinde onun zarar-ziyanını ayırt ede-

bilmek, dinden kendisine az bir şey bile nasip olduğunda onu da ganîmet bilmek.

4. Haram karışır endişesiyle midesini helâlden (de olsa) doldurmamak (ve riyâzat içinde yaşayabilmek).

5. Bütün insanların kurtulduğunu, yalnız kendisinin mahvolduğunu düşünmek."

"Gerçek mü'min altı çeşit korku içindedir:

1. Îmânını kaybetme korkusu.

[Zîrâ âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"Rabbimiz! Bizleri hidâyete erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme!.." (Âl-i İmrân, 8)

"Ey îmân edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak müslümanlar olarak can verin." (Âl-i İmrân, 102)]

2. Kıyâmet günü kendisini rüsvâ edecek şeylerin melekler tarafından yazılması korkusu.

[Âyet-i kerîmede buyrulur:

"İşte o gün (yer) **Rabbinin ona bildirmesiyle bütün haberlerini anlatır."** (ez-Zilzâl, 4-5)]

3. Amelinin şeytan (aleyhi'l-lâ'ne) tarafından boşa çıkartılması korkusu.

[Âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"(İblis) **dedi ki: Rabbim! Beni azdırmana karşılık ben de yeryüzünde onlara** (günahları) **süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım! Ancak onlardan ihlâslı kulların müstesnâ."** (el-Hicr, 39-40)]

4. Ölüm meleği Azrâil'e gaflet içindeyken ve ansızın yakalanma korkusu.

[Âyet-i kerîmede buyrulur:

"Ve sana yakîn (ölüm) **gelinceye kadar Rabbine ibâdet et!"** (el-Hicr, 99)

Hadîs-i şerîfte buyrulur:

"Kişi yaşadığı hâl üzere ölür ve öldüğü hâl üzere haşrolunur." (Müslim, Cennet, 83; Münâvî, V, 663)

Nitekim Hazret-i Osman -radıyallâhu anh- Kur'ân ile yaşadı, Kur'ân'ı infâk etti ve Kur'ân okurken şehîd edilerek rahmet-i Rahmân'a kavuştu.]

5. Dünyâ ile mağrur olup, âhiretten gâfil kalma korkusu.

[Âyet-i kerîmede buyrulur:

"...Bu dünyâ hayâtı, aldatma metâından başka bir şey değildir." (Âl-i İmrân, 185)]

6. Çoluk-çocuğuyla fazlaca meşgûliyete dalıp Allah Teâlâ'nın zikriyle yeterince meşgul olamama korkusu."

[Âyet-i kerîmede buyrulur:

"Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir ve büyük mükâfat Allah katındadır." (el-Enfâl, 28)]

"Muhakkak ki dünyâ fânî, âhiret ise bâkîdir. Fânî olan sizi şımartıp azdırmasın, bâkî olandan alıkoymasın. Siz, bâkîyi fânî olana tercih ediniz. Dünyâ sonludur, dönüş Allâh'adır. Allah'tan korkunuz." (İbn-i Ebi'd-Dünyâ, *Mevsû'a*, I, 77)

"Ecel gelip çatmadan yapabileceğiniz iyiliği hemen yapınız."

Cenâb-ı Hak bu hikmet dolu nasîhatlerin muktezâsıyla amel edebilmeyi ve o güzîde sahâbînin şefâatine erebilmeyi nasîb eylesin. Onun sevgisini gönüllerimize nakşederek âhirette dostluk ve komşuluğuna mazhar eylesin!

Âmîn...

Hulefâ-i Râşidîn'den Hayat Düsturları - 4

Hazret-i Ali

-radıyallâhu anh- (656-661)

O yüce Ehl-i Beyt İmâmı'nın doğumu Kâbe'nin içinde; vefâtı, Kûfe Mescidi'nde sabah namazını kıldırırken şehîden vukû buldu. O, hikmetler ve fazîletler âbidesiydi. Onun sayısız hikmetli nasihatlerinden biri şöyledir:

"Dört şey devam ettiği müddetçe din ve dünya, huzur ve selâmetle ayakta duracaktır:

1. Zenginler, kendilerine verilen mal ile cimrilik etmedikçe.

2. Âlimler, öğrendikleri ve bildikleri şeyle amel ettikçe.

3. Câhiller, bilmedikleri şeyle kibirlenmedikçe.

4. Fakirler de âhiretlerini dünyaları için satmadıkları müddetçe."

Hulefâ-i Râşidîn'den Hayat Düsturları - 4

HAZRET-İ ALİ

-radıyallâhu anh- (656-661)

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-, kimseye nasîb olmamış bir mazhariyetle, Kâbe-i Muazzama içinde dünyâya geldi.[46] Ailesi kalabalık olduğundan, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- onu himâyesine aldı. Beş yaşından itibâren Peygamber Efendimiz'in terbiyesi altında yetişti. Bu yüzden câhiliye döneminin kötü âdetleri ona hiç bulaşmadı. Çocuklardan ilk îmân eden kimse oldu.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, kendisine risâlet vazîfesi verildikten sonra, her sene hac için Mekke civârındaki panayırlarda toplanan kabîlelere İslâm'ı tebliğ etmeye gider, Hazret-i Ali'yi veya Hazret-i Ebû Bekir'i de yanında götürürdü. Hazret-i Ali'yi geride bıraktıkları zaman, o da tenhâ kalan Kâbe'ye gider, oradaki putlardan birkaçını kırıp dönerdi.

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- Peygamber Efendimiz'in hicreti esnâsında da pek mühim hizmetler gördü. Efendimiz

46. Hâkim, *Müstedrek*, III, 549.

-aleyhissalâtü vesselâm-'ın müşrikler tarafından kuşatılmış bulunan hâne-i saâdetlerinde, suikastçilere hedef şaşırtmak için Efendimiz'in yeşil hırkasına bürünüp yatağına korkusuzca uzandı.

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-, Mekkelilerin, Peygamber Efendimiz'e bıraktıkları emânetleri sâhiplerine teslim ettikten sonra, hasretle Medîne istikâmetinde yola çıktı. Gece yürüyüp gündüz dinlenmek sûretiyle meşakkatli bir yolculuğun ardından; yürümekten şişen ayaklarından kan damlar vaziyette, Medîne'de Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'a kavuştu.

Hicretin ikinci senesi, Allâh'ın emri üzerine Fâtıma vâlidemizle izdivaç şerefine nâil oldu. Böylece Peygamber Efendimiz'in muhterem dâmâdı ve "**Ehl-i Beyt**"i olma bahtiyarlığına erdi. Turuk-ı Aliyye'den on bir mübârek zâtın Fahr-i Kâinât Efendimiz'e nisbeti, onun vesîlesiyle hâsıl oldu. Zevce-i muhteremeleri Fâtıma vâlidemizle zâhidâne yaşayışları, ferâgat ve fedâkârlıkları, dâsitânî bir ufka ulaştı. Bu bakımdan Ehl-i Beyt, İslâm tasavvufunda güzîde isimler hâline geldi.

Cömertlerin Sultânı

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- nebevî terbiye neticesinde hiçbir zaman dünyâya meyletmedi. Bu yüzden hayâtı, İslâm kardeşliğinin ve diğergâmlığının misli görülmemiş tezâhürlerine sahne oldu. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"Allah, bir kuluna hayır murâd ettiğinde onu insanların ihtiyaçlarını karşılama yolunda istihdâm eder." buyurmuştu. (Süyûtî, II, 4/3924)

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- da bu nebevî müjdeye nâil olabilme heyecanı içinde şöyle buyurmuştu:

"İki nîmet vardır ki, beni hangisinin daha çok sevindirdiğini bilemiyorum. Birincisi, bir adamın ihtiyacını karşılayacağımı sanarak bana gelmesi, bütün samimiyetiyle benden yardım istemesidir.

Diğeri de, o kimsenin arzusunu Allâh'ın benim vâsıtamla yerine getirmesi yahut kolaylaştırmasıdır. Bir müslümanın işini görmeyi, dünyâ dolusu altın ve gümüşe sâhip olmaya tercih ederim." (Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, VI, 598/17049)

Bu yüce ahlâkın fiilî misâllerinden birkaçı şöyledir:

Birgün Hazret-i Ali, zevce-i muhteremesi Fâtımatü'z-Zehrâ'ya:

"–Çok acıktım, evde yiyecek bir şey var mı?" diye sordu. Hazret-i Fâtıma, evde yiyecek bir şey bulunmadığını, yalnız altı akçelerinin olduğunu söyledi. Hazret-i Ali bu altı akçeyle yiyecek almak üzere çarşının yolunu tuttu. Yolda giderken birinin, bir müslümanın yakasına yapışmış:

"–Ya hakkımı ver ya da yürü mahkemeye gidelim!" dediğini duydu. Borçlu adam biraz mühlet istiyorsa da alacaklı müsâade etmiyordu. Adamların çekişmelerini gören Hazret-i Ali:

"–Münâkaşanız kaç para içindir?" diye sordu.

"–Altı akçe için." cevâbını alınca, kendisinin de muhtaç olduğu o altı akçeyi vererek, borçlu müslümanı sıkıntıdan kurtardı. Ardından Hazret-i Fâtıma'ya ne cevap vereceğini düşünmeye başladı. Sonunda; «Nasıl olsa Fâtıma, kadınların seyyidesi, Rasûlullâh'ın kızıdır, anlayış gösterir.» diyerek evine dön-

dü. Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- yaptığı îsârı Fâtıma vâlidemize anlattı. O da:

"–Çok iyi yapmışsın, el-hamdü lillâh, bir müslümanı hapisten kurtarmışsın. Hak Teâlâ bize kâfîdir." buyurdu. Fakat biraz da mahzun oldu. Hazret-i Ali, onun üzüntüsünü sezip, iki oğlunun da açlıktan ağladığını görünce gönlünde bir kırıklık hissederek dışarı çıktı. «Bâri Rasûlullâh'a gideyim de O'nun mübârek yüzünü seyrederek üzüntümü unutayım.» diye düşündü. Bu düşünceyle yürürken, elinde besili bir deve olan bir kimseye rastladı. O şahıs Hazret-i Ali'ye:

"–Bu deveyi satıyorum, alır mısın?" diye sordu. Hazret-i Ali parasının olmadığını söylediyse de adam veresiye olarak deveyi yüz akçeye sattı. Hazret-i Ali, elinde deve ile biraz uzaklaşmıştı ki, yolda rastladığı başka bir adam:

"–Bu deveyi bana üç yüz akçeye satar mısın?" diye sordu. Hazret-i Ali kabûl etti ve deveyi o şahsa sattı. Üç yüz akçeyi peşin alınca da çarşıdan yiyecek bir şeyler alıp evine götürdü. Hazret-i Fâtıma'ya, olup biteni anlattı. Yemeklerini yiyip Allâh'a hamd ü senâlar ettiler. Daha sonra Hazret-i Ali, evinden çıkıp Peygamber Efendimiz'in yanına gitti. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"–Yâ Ali! Deveyi kimden alıp, kime sattın biliyor musun?" buyurunca:

"–Allah ve Rasûlü bilir." dedi. Peygamber Efendimiz:

"–Sana deveyi satan, Cebrâil -aleyhisselâm-; satın alan da İsrâfil -aleyhisselâm- idi. Deve de cennet develerinden idi. O müslümanı sıkıntıdan kurtardığın için Hak Teâlâ

dünyâda bire elli verdi. Âhirette vereceğinin hesabını ise kendisinden başka kimse bilmez." buyurdu.[47]

İbn-i Abbâs -radıyallâhu anhümâ-'dan rivâyetle Atâ -rahimehullâh- der ki:

"Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- bir gece bir miktar arpa karşılığında bir hurmalığı sulamıştı. Sabah olunca ücreti olan arpayı alarak evine geldi. Getirdiği arpanın üçte birini öğütüp «hazîra» denilen bir yemek yaptılar. Yemek pişince bir yoksul geldi ve yemek istedi. Onlar da pişen yemeği olduğu gibi yoksula verdiler. Sonra arpanın ikinci üçte birini öğütüp yemek yaptılar. Yemek pişince bu sefer bir yetim gelip bir şeyler istedi. Bu yemeği de o yetime verdiler ve arpadan kalan son üçte biri öğütüp tekrar yemek yaptılar. Yemek piştiğinde müşriklerden bir esir geldi ve bir şeyler istedi. Son yemeklerini de ona verdiler ve o günü aç olarak geçirdiler.

Diğer bir rivâyete göre, üç gün üst üste iftarlıklarını fakire, yetime ve esire vererek kendileri su ile iftar ettiler. İşte bunun üzerine şu âyet-i kerîmeler nâzil oldu:

"Kendileri de muhtâc oldukları hâlde yiyeceklerini, sırf Allâh'ın rızâsına nâil olabilmek için fakire, yetime ve esire ikrâm ederler ve: «Biz size bunu sırf Allah rızâsı için ikrâm ediyoruz. Sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz. Biz, çetin ve belâlı bir günde Rabbimizden (O'nun azâbına uğramaktan) **korkuyoruz.**» (derler)**. Allah da onları o günün felâketinden muhâfaza eder, yüzlerine nûr, gönülle-**

47. Bkz. Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, *Hz. Aliyyü'l-Murtezâ,* sf. 119-122.

rine sürûr verir." (el-İnsân, 8-11) (Vâhidî, *Esbâbu Nüzûl,* s. 470; Zemahşerî, *el-Keşşâf,* VI, 191-192; Râzî, XXX, 244)

İşte bu güzel ahlâkından dolayı Hazret-i Ali hakkında Rasûl-i Ekrem Efendimiz; **"Sultânü'l-Eshıyâ"** yâni "Cömertlerin Sultânı" buyurmuştur.

Hazret-i Ali, ashâb-ı kirâm içinde fedâkârlık ve îsârı, engin ilim ve irfânı, isâbetli kararları kadar, cesaret ve yiğitliğiyle de temâyüz etmişti.

Allâh'ın Gâlip Arslanı

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- bütün gazvelere katıldı ve büyük kahramanlıklar gösterdi. Yalnız Tebük Gazvesi'ne iştirâk edemedi. Zîrâ Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- onu, Medîne'deki müslümanların ve Ehl-i Beyt'in muhâfazasına nezâret etmek üzere geride bırakmıştı. Hattâ cesaret ve şecaati herkesçe mâlum olan o yiğit sahâbî:

"–Yâ Rasûlallah! Beni kadınların ve çocukların başına mı bırakıyorsunuz?" deyince Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"–Yâ Ali! Mûsâ'ya göre Hârun ne ise, sen de bana osun! Ancak benden sonra peygamber yoktur." buyurarak onu taltif ve tesellî etmişti.[48]

Arap âdetleri gereğince savaşlarda ordunun en namlı cengâverleri er meydanına çıkar, karşısına çarpışmak için en yiğit ve asil kimseleri çağırırdı. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- da

48. Bkz. Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, *Hz. Aliyyü'l-Murtezâ,* sf. 54.

ekseriyetle Hazret-i Ali'yi er meydanına çıkarırdı. Hazret-i Ali, karşısına çıktığı bütün cengâverlere Allâh'ın lutfuyla gâlip gelirdi. Bu yüzden onun, Allâh'ın inâyetiyle mazhar olduğu bu vasfını ifade etmek üzere kendisine **"Esedullâhi'l-Gâlib"** (Allâh'ın gâlip arslanı) unvânı verilmişti.

Hiç şüphesiz ki, onun zâhirdeki bu kahramanlığının temelinde, Allah Rasûlü'nün nebevî terbiyesi altında vâkıf olduğu yüksek mânevî değerler bulunmaktaydı. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- şöyle buyurmuşlardı:

"Gerçek babayiğit, güreşte rakibini yenen değil, öfkelendiği zaman nefsine hâkim olabilen kimsedir." (Müslim, Birr, 107)

İşte asıl cengâverlik ve pehlivanlığın, nefse karşı cihaddaki gâlibiyete bağlı olduğu şuuruyla yaşayan Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-, bu hadîs-i şerîfin de canlı bir misâli oldu.

Nitekim bir gazâda Hazret-i Ali, bir düşman neferini altına almış, tam onu öldürmek üzereydi. Ölümün pençesine kendisini kaptıran adam, âcizlik içinde iğrenç bir davranışa meylederek Hazret-i Ali'nin mübârek yüzüne tükürdü.

Allâh'ın gâlip arslanı Hazret-i Ali, o an nefsinin galebesinden endişe ederek birdenbire durdu ve elindeki kılıcı yere indirip düşmanını öldürmekten vazgeçti.

Bu hâl, tam öldürüleceği anda serbest kalan kâfirin gönlünde büyük bir muammâ oldu. O hengâmede savaşı, kavgayı unuttu, Hazret-i Ali'ye niçin kendisini serbest bıraktığını sordu. O Hak âşığı şöyle buyurdu:

"–Bizim gazâmız iki türlüdür: Biri, senin gibi kâfirle

gazâ etmektir ki, Allah rızâsı için olur. Diğeri de nefsimizle gazâdır ki, nefsânî arzuları köreltmekle olur. Seninle savaşmam, Allah rızâsı içindi. Fakat sen benim yüzüme tükürdüğünde seni öldürseydim, nefsimin öfkesini tatmin etmek için öldürmüş olurdum ve böylece nefsim beni mağlûb etmiş olurdu. Bu yüzden seni âzâd ettim. Nefsimi zaptedip gazâ-yı ekber etmiş oldum. Zîrâ bir mü'minin, nefsinin arzularına esir olması, senin gibi bir kâfirin zararından daha büyüktür."[49]

O gönül erinin bu ârifâne cevâbı karşısında, kâfirin gözünden gaflet perdeleri kalktı, gönlü îman nûruyla aydınlandı. Daha sonra Hazret-i Ali'yle birlikte nice gazâlara katıldı. Hak uğrunda öfke ile nefsinden gelen öfkeyi birbirine karıştırmadan, önce nefsine, sonra da düşmana karşı kahramanca savaştı.

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- cenk meydanlarında eşsiz kahramanlıklar sergilerken, diğer taraftan ibâdet hayâtında da müstesnâ bir huzur ve huşû iklîminde yaşardı. Bir muhârebede ayağına ok isâbet etmişti. Iztırâbının şiddetinden dolayı oku çıkaramadılar. Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-:

"–Ben namaza durayım da öyle çıkarın!" dedi.

Dediği gibi yaptılar. Hiçbir zorluk çekilmeden, kolayca çıkarıldı. Hazret-i Ali selâm verip; "–Ne yaptınız?" diye sorunca, oradakiler; "–Çıkardık!" dediler.

Zîrâ Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-'ın vücûdu, namazın huşûu ve mânevî hazzı ile âdeta kendinden geçmiş, dünyâdan tecerrüd etmişti...

49. Bkz. Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, *Hz. Aliyyü'l-Murtezâ,* sf. 117.

Kâbe'den Kûfe Mescidi'ne...

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ın âhirete irtihâlinden sonra iş başına gelen halîfelere gücü yettiğince yardımcı oldu. Onların istişâre meclislerinde hazır bulundu, firâset ve basîret dolu görüşleriyle, isâbetli kararlar almalarına yardımcı oldu.

Hazret-i Osman -radıyallâhu anh-'ın Medîne'de âsîler tarafından şehîd edilmesinin ardından, ashâbın ısrarları neticesinde hilâfeti kabûl etti. Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-'ın ilk icraatlerinden biri, hükûmet merkezini Medîne-i Münevvere'den Kûfe'ye taşımak oldu. Zîrâ Allah Rasûlü'nün aziz hâtıralarıyla dolu o mübârek beldenin siyâsî mücadelelere sahne olması, bütün mü'minlerin gönlünü yaralıyordu. Bu yüzden orayı lâyık olduğu âsûde iklîm içinde bir ilim ve irfan ocağı olarak muhâfaza etmek için, bu kararı aldı. Nitekim gittiği Kûfe'de, ömrünün kalan kısmı, fitne, fesat ve karışıklıklarla mücâdele içinde geçti.

Bir defâsında Hazret-i Ali'ye:

"–Ey Mü'minlerin Emîri! (İzin verin) size bekçilik yapalım?" denilmişti. O ise:

"–Kişinin bekçisi ecelidir." buyurdu.

Şehîd olmasına birkaç gün kala, âdeta vefât edeceğini hissederek, yeme-içmeden kesildi. Niçin yemediğini soranlara:

"Emr-i ilâhînin, ben aç iken gerçekleşmesini arzu ederim." buyuruyordu. Nitekim çok geçmeden Kûfe Mescidi'nde sabah namazını kıldırırken, İbn-i Mülcem tarafından şehîd edildi. O sırada 63 yaşında idi.

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- ağır yaralıyken Cündeb bin Abdullah ona:

"–Ey mü'minlerin emîri! Allah bize senin eksikliğini göstermesin ama, şayet sana bir hâl olursa, biz oğlun Hasan'a bey'at ederiz." dedi. Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- ise vaktiyle Hazret-i Ömer'in gösterdiği firâsetle:

"–Bu hususta size ne emrederim ne de nehyederim. Siz işinizi daha iyi bilirsiniz." diyerek sözü kesti. Ardından Hasan ve Hüseyin Efendilerimize şu vasiyette bulundu:

"Size takvâyı vasiyet ederim. Dünyâya rağbet etmeyiniz. Zâyiiniz için ağlamayınız. Dâimâ doğru söyleyiniz. Allâh'ın Kitâbı ile amel ediniz. Zâlimin hasmı, mazlumun yardımcısı olunuz. Dînin hükümleri husûsunda kınayanın kınamasına aldırmayınız."[50]

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-, daha sonra kelime-i tevhîd getirdi. Son nefesiyle hayat kitâbını hatmeyledi. Hayâta, Kâbe-i Muazzama'da açtığı gözlerini, yine bir mescidde kapama şerefiyle yüce makâmına erdi.

Hazret-i Ali'ye karşı girdiği mücâdelelerden büyük pişmanlık duyan Muâviye'nin, ömrünün son demlerinde söylediği şu sözler, onun bu ıztırâbını çok açık bir şekilde ifade etmektedir:

"Âh keşke Kureyş'ten Zî-Tuvâ Vâdisi'nde (kendi hâlinde yaşayan, sıradan) bir kimse olsaydım da şu işlere (idâreciliğe) hiç girmeseydim." (İbn-i Esîr, *el-Bidâye*, VIII, 135)

50. Bkz. Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, *Hz. Aliyyü'l-Murtezâ,* sf. 74.

Büyük Hak dostu Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri der ki:

"Eğer Hazret-i Ali muhârebelerden biraz fırsat bulsaydı, bize Kur'ân ilimlerinden neler neler öğretirdi. Zîrâ o, âriflerin reisidir. O hiç kimsenin söylemediği ve benzerini de kimsenin söyleyemeyeceği sözler söylemiştir."[51]

İşte Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-'ın ilim, irfan ve hikmet hazinesi gönül iklîminden, her biri hayat düstûru kıymetindeki birkaç ifade:

Hazret-i Ali'den Hikmetli Sözler

"Düşündürücü ve hikmetli sözlerle ruhlarınızı dinlendirin. Zîrâ bedenlerin yorulduğu ve zayıfladığı gibi ruhlar da yorulur."

"Huşûsuz kılınan namazda, dilin âfetlerinden ve boş şeylerden sakınmaksızın tutulan oruçta, Kur'ân'ı tefekkürsüz okumakta, kalbe nakşolmayan ilimde, infâk edilmeyen malda, zor günlerde gösterilmeyen kardeşlikte, şükredilmeyen nîmette, gönülden edilmeyen ihlâssız duâda hayır yoktur."

"İnsanlar bilmedikleri şeyin düşmanıdır."

"Cennet cömertlerin, cehennem câhillerin yeridir."

"Âlimlere; «Niçin öğretmediniz?» sorusu sorulmadan câhillere; «Niçin öğrenmediniz?» sorusu sorulmayacaktır."

"Cenneti arzulayan, hayırlara koşar. Ateşten korkan, şehvetlerden sakınır. Öleceğine inananın, nefsânî ve şehvânî lezzetleri yıkılır. Dünyâyı bilene, musîbetler zâhir olur."

51. Bkz. Ramazanoğlu Mahmud Sâmî, *Hz. Aliyyü'l-Murtezâ*, sf. 113.

"Namus, güzelliğin sadakasıdır."

"Dinde edep ve mürüvvet, akl-ı selîmin meyvesidir."

"Aklı tam olanın, sözü az olur."

"Sözlerinin amellerinden sayıldığını bilen kimse, az konuşur ve ancak kendisini ilgilendiren şeyleri söyler."

"Soruluncaya kadar susmak, susturuluncaya kadar söylemekten hayırlıdır."

"Alçakça söylenen söze karşılık vereyim deme, çünkü o sözün sâhibinde onun gibi daha nice düşük sözler vardır. Cevabına yine onlarla cevap verir."

"Câhil ile sakın latîfe etme. Dili zehirli olduğundan gönlünü yaralar."

"İnsanlara anlayacakları şekilde konuşunuz."

"Eğrinin gölgesi de eğri olur."

"Allâh'ın kullarına karşı hüsn-i zan sâhibi ol. Böyle olursan birçok yorgunluktan kurtulursun."

"Yanında Allâh'ın, Rasûlullâh'ın ve evliyânın sünneti olmayan kimsenin elinde hiçbir şey yok demektir. Allâh'ın sünneti, sırrı gizlemek; Rasûl'ün sünneti, insanlar arasında güzel ahlâk ile idâre yolunu bulmak; evliyânın sünneti de, insanlardan gelen eziyetlere katlanmaktır."

"Bir adamla dost olmak istersen (önce) onunla muayyen bir mesâfede kal; bu durumda iken sana normal davranırsa dostluğunu sürdür, yoksa vazgeç."

"Kalbi düşmanlıklarla meşgul olan kişi, faydalı işler yapamaz. Çünkü kalb, iki zıt meşgûliyeti bir arada bulunduracak kadar geniş değildir."

"Mü'minin tebessümü yüzünde, hüznü ise kalbindedir."

"Nîmetin tamamına erişmek, İslâm üzere ölmektir."

"Övünmek Âdemoğlunun neyine ki?! Evveli nutfe, sonu ise cîfedir! Kendi rızkını dahî yaratamadığı gibi, kendini helâkten de kurtaramaz."

"Hayat iki günden ibarettir. Bir gün lehine (yâni sana tebessüm hâlinde), bir gün de aleyhine (yâni hüzün içinde)-dir. Gün lehine olduğunda şımarma, aleyhine olduğunda da daralıp feryâd ü figân etme!"

"Bugün amel işleme günüdür, hesap yoktur. Yarın ise hesap vardır, amel işleme imkânı yoktur."

"Nefesler, ecele doğru atılan adımlardır."

"Dört şey devâm ettiği müddetçe din ve dünyâ, huzur ve selâmetle ayakta duracaktır:

1. Zenginler, kendilerine verilen mal ile cimrilik etmedikçe.

2. Âlimler, öğrendikleri ve bildikleri şeyle amel ettikçe.

3. Câhiller, bilmedikleri şeyle kibirlenmedikçe.

4. Fakirler de âhiretlerini dünyâlarına satmadıkları müddetçe."

"Zenginlerin, Allah katındaki mükâfâtı taleb ederek tevâzu göstermeleri ne güzeldir. Bundan daha güzeli ise, fakirlerin Allâh'a tevekkül ederek zenginlere karşı müstağnî davranmalarıdır."

"Mahrûmiyet, minnet altında kalmaktan daha hayırlıdır."

"İffet, fakirliğin; şükür de zenginliğin süsüdür."

"Cimrilik bütün kötü ahlâkı kendinde toplar."

(Bu hakîkatin mefhûm-ı muhâlifince; merhamet, cömertliği; cömertlik, tevâzûyu; tevâzû da hizmeti beraberinde getirir.)

"Yoksul düştüğün zaman sadaka vererek Allâh ile ticâret yap. Eline nîmet geçtiği zaman çok şükret! Sakın az şükürle Allâh'ın nîmetlerini elinden kaçırma!"

"Dünyânın; nîmetlerinden İslâm nîmeti sana kâfîdir. Meşgûliyetlerinden, tâat meşgûliyeti sana kâfîdir. İbretlerinden, ölüm ibreti sana kâfîdir."

"İlim, en hayırlı mirastır. Edep, en hayırlı sanattır. Takvâ, en hayırlı azıktır. İbâdet, en hayırlı sermayedir. Sâlih amel, en hayırlı rehberdir. Güzel ahlâk, en hayırlı yakın dosttur. Hilim, en hayırlı yardımcıdır. Kanaat, en hayırlı zenginliktir. Ölümü tefekkür, en hayırlı uslandırıcıdır."

"Amel-i sâlih gibi ticâret, sevap gibi kazanç, Allâh'ın tevfîki gibi fayda, tevâzû gibi asâlet, ilim gibi şeref, şüphelilerden uzak durmak gibi verâ, güzel ahlâk gibi Allâh'a yakınlık, farzları edâ gibi ibâdet, tedbir gibi akıl, birlik ve beraberlik gibi insanı kendini beğenmekten uzak tutan başka bir haslet yoktur."

"Amellerin en güç olanı dört haslettir:

1. Öfkeli anda affetmek.

2. Muhtaçken de cömert davranmak.

3. Kapalı ve tenha yerlerde nefsin şerrinden korunmak.

4. Korktuğu veya bir menfaat umduğu kimseye karşı da doğru söylemek."

"Küçük musîbetleri büyük göreni, Allah büyük musîbetlere mübtelâ kılar."

"Mal, nefsânî arzuların hammaddesidir. (Nefsânî ve dünyevî) arzular, sıkıntıların anahtarıdır. Hased de boş yorgunluğun bineğidir."

"(Dünyevî) arzu ve ümitler, basîretli kimseleri bile âmâ eder."

"Kişinin kıymeti, istek ve arzularının kıymeti kadardır."

"Kim nefsin bitmek bilmeyen istek ve arzularının zebûnu olursa, amelleri de kötü olur."

"Nasîb, kendisine gelmeyene de gider."

"Canlarınız için cennetten başka bir karşılık ve değer yoktur. Öyleyse canlarınızı ancak cennet karşılığında satın!"

"Allah dostları o kişilerdir ki, insanlar dünyânın zâhirî görünüşüne baktıkları zaman onlar, dünyânın içyüzünü görürler."

"Bir kul, Allâh'ın katındakine kendi elindekinden daha fazla güvenmezse îmânı kâmil olmaz!"

Rabbimiz, bu hikmetli sözleri lâyıkıyla idrâk edip muktezâsıyla amel edebilmeyi nasîb eylesin. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ın en yakın dostları olan dört büyük halîfenin muhabbetini gönüllerimizden eksik eylemesin. Âhirette bizleri onlarla birlikte haşr u cem eylesin!

Hiç şüphesiz ki o mübârek sahâbîler ile âhiretteki beraberlik, daha bu dünyâda başlar. Onlarla bugün dost olabilirsek ve bu dostluğun hukûkuna riâyet edebilirsek -inşâallah- yarın kıyâmette onların yakınlığına mazhar oluruz.

Rabbimiz Hulefâ-i Râşidîn'in güzel ahlâkı ile ahlâklanmayı cümlemize nasîb eylesin. Şefâatlerine nâil buyursun!

Âmîn...

Toplum ve İdâreciler

İdârecilerle idâre edilen halk, âdeta görüntüleri birbirine akseden aynalar misâlidir. Buna göre en küçük bir âile ve cemaatten başlayarak büyük milletlere kadar bütün toplumlar, idârecilerinin maddî-mânevî seviyelerine göre şekillenirler. Buna mukâbil idâreciler de, toplumun maddî-mânevî liyâkat ve nasîbine göre şekillenirler. Bu hâl, sanki birbirini dengede tutan hassas bir terazinin kefeleri gibidir.

TOPLUM ve İDÂRECİLER

Cenâb-ı Hak, halkettiği varlıkların husûsiyetlerine göre, onlara muhteşem bir hayat nizâmı ve toplum tarzı lutfetmiştir. Rabbimiz, maddî ve mânevî güzellikler ve istîdatlarla en mükemmel şekilde yaratılan insanın da, kâinattaki ilâhî azamet tecellîleri ve kudret akışlarının âhengine râm olmuş bir kalbî kıvâm ile yaşamasını arzu etmektedir. Nitekim âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"Semâyı Allah yükseltti ve mîzânı (ölçü, nizam ve dengeyi) **O koydu. Sakın dengeyi bozmayın."** (er-Rahmân, 7-8)

Yine Rabbimiz, insanı diğer mahlûkattan farklı olarak, birbirlerine daha muhtaç bir hâlde yaşamaya mecbur kılmıştır. Bu sebepledir ki insanlar, târih boyunca ferdî olarak değil, küçük bir kabîleden devlet teşekkülüne kadar dâimâ toplum hâlinde yaşama temâyülü altında bulunmuşlardır. Bu temâyülün âhenkli bir nizam dâhilinde hayat bulabilmesi için de, toplumlara yön veren idârecilerin mevcûdiyeti ve onlarla toplum arasında muvâzenenin temini şarttır.

Hikmet nazarıyla bakıldığında, idârecilerle idâre edilenlerin, âdeta görüntüleri birbirine akseden aynalar misâli olduğu görülür. Buna göre en küçük bir âile ve cemaatten başla-

yarak büyük milletlere kadar bütün toplumlar, idârecilerinin maddî-mânevî seviyelerine göre; buna mukâbil idâreciler de toplumun maddî-mânevî liyâkat ve nasîbine göre şekillenirler. Baştakilerin kâbiliyet ve adâleti, toplumun sulh ve selâmetine; bunun zıddına beceriksiz ve ehliyetsiz olması da toplumun sefâletine sebep olur.

Diğer taraftan toplum da, kendi hâlini düzelttiği takdirde sâlih idârecilere sâhip olurken; güzel hâl ve meziyetlerini terk edip ahlâkî zaaflara dûçâr olduğunda, buna mümâsil menfaatperest idâreciler başlarına musallat olur. Zîrâ idâreciler de halkın mahsûlüdür, yâni toplum içinden çıkmaktadır.

Bu bakımdan ictimâî huzur ve saâdet için, hem idârecilerin hem de toplumun, kusuru öncelikle kendilerinde aramaları ve kendi hâllerini ıslâh gayreti içinde olmaları şarttır. Yâni tasavvuftaki **"muâhezeyi nefsine, müsâmahayı gayriye yöneltme"** ahlâkı, sadece kalbî hayâtın değil, ictimâî hayâtın da sulh ve selâmeti için elzemdir. Nitekim âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

"...Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar, Allah, onlarda bulunan hâli değiştirmez..." (er-Ra'd, 11)

"Bu da, bir millet kendilerinde bulunanı (güzel ahlâk ve meziyetleri) **değiştirinceye kadar, Allâh'ın onlara verdiği nîmeti değiştirmeyeceğinden dolayıdır..."** (el-Enfâl, 53)

Âyet-i kerîmelerde buyrulduğu üzere bir topluma olan ilâhî ikram, ihsan ve rahmet tecellîleri, onların güzel hâllerini devâm ettirmelerine bağlıdır. Ne zaman ki Rabbimizin râzı olduğu güzellikler terk edilir, o vakit Allâh'ın rahmet ve nîmeti de o top-

lum üzerinden kalkar, anarşi baş gösterir. Hadîs-i şerîfte buyrulduğu vechile, "toprağın altı, üstünden daha hayırlı" hâle gelir.

Bu bakımdan, başlarındaki idârecilerin sâlih kimseler olmasını dileyen ve huzur içinde yaşamak isteyen toplumlar, öncelikle kendi hâl ve gidişatlarının ilâhî rızâya muvâfık olup olmadığına dikkat etmelidirler. Nitekim Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- bir hadîs-i şerîflerinde, toplumu îkaz maksadıyla:

"Siz nasılsanız, öyle idâre edilirsiniz." buyurmuştur. (Süyûtî, *Câmiu's-Sağîr,* II, 82)

Bu gerçeği ifade eden şu hâdise de ne kadar mânidardır:

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-, İbn-i Mülcem tarafından ağır bir şekilde yaralandığında, insanlar başına toplanmış ve ona:

"–Ey mü'minlerin emîri! Bize bir idâreci tâyin et!" demişlerdi.

Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- ise onlara şu cevâbı verdi:

"–Ben sizi, Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in bizi bırakıp gittiği gibi bırakıyorum. Vaktiyle biz de:

«–Yâ Rasûlallâh! Bizim üzerimize bir idâreci tâyin etseniz!» demiştik de Fahr-i Kâinât Efendimiz:

«–Allah Teâlâ sizde bir hayır görürse sizin üzerinize hayırlılarınızı idâreci yapar.» buyurmuştu.

O zamanlar Cenâb-ı Hak bizde bir hayır gördü ki, başımıza Hazret-i Ebû Bekir'i geçirdi." (Hâkim, III, 156/4698)

Yine Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-'ın hilâfeti zamanında pek çok ihtilâf ve fitneler ortaya çıkmıştı. Birgün ona:

"–Senden evvelki halîfeler zamanında böyle ihtilâflar olmadığı hâlde, senin zamanında bütün bunlar niçin oluyor?" tarzında bir suâl yöneltildiğinde, ilim ve hikmet şehrinin kapısı olan o büyük zât:

"–Onlar, benim gibi insanlara; ben ise sizin gibilere idâreci oldum." buyurarak, idârecinin davranışlarının, idâresine memur olduğu insanların mânevî istihkak ve nasîbine göre meydana geldiğini ifade etmiştir. Bu gerçeğe, idâreciler açısından bakıldığında da, durum aynıdır.

Nitekim Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- bu hususta şöyle buyurmuştur:

"اَلنَّاسُ عَلَى سُلُوكِ مُلُوكِهِمْ: İnsanlar idârecilerinin takip ettiği yol, üslûp veya tavır üzeredirler."

"İdârecileri istikâmet üzere bulunduğu müddetçe insanlar da müstakîm olurlar." (İbnü'l-Cevzî, *Menâkıb,* s. 223)

Hakîkaten de halk, umûmiyetle başlarındaki kimseleri taklid eder ve onlara uyar. Şu târihî misâl, toplumların, başlarındaki idârecilerin mânevî durumlarına göre vaziyet aldıklarını ne güzel îzâh eder:

"Emevî halîfelerinden Velid bin Abdülmelik, güzel binâlara meraklıydı. İnsanlar da ona uyarak binâ merâkına düştüler.

Meclislerde devamlı inşaattan bahsedilir oldu. Süleyman bin Abdülmelik, yeme-içmeye çok düşkün bir hükümdardı. Onun zamanındaki insanlar da yeme-içme lâkırdılarıyla vakitlerini israf ederlerdi.

Ömer bin Abdülaziz ise, âbid ve zâhid bir kimseydi. Onun zamanında halk, ibâdet ve tâat yoluna girdi. Kendi aralarında birbirlerine tavsiye mâhiyetinde; «Bu gece evrâdın ne idi,

Kur'ân-ı Kerîm'den kaç âyet hıfzettin, bu ay kaç gün oruç tuttun, kaç garibin, hastanın, yetimin gönlünü hoşnud ettin?» gibi, kalbe rûhâniyet aşılayan sözler söyler oldular."[52]

Hakîkaten, baştakilerin hâl ve tavırları, er veya geç, topluma bir şekilde sirâyet etmektedir. Buna göre baştakilerin yapacakları hayırlı ve güzel işler, toplum üzerinde umûmî bir hayır ve güzellik iklîminin oluşmasına; bunun aksine baştakilerin yapacakları yanlışlıklar ve beceriksizlikler de, bütün bir toplumda fitnenin yaygınlaşmasına sebep olmaktadır.

Nitekim atalarımız da; "Balık baştan kokar." demişlerdir. Bu bakımdan, âile reislerinden vakıf ve dernek yöneticilerine, cemaat liderlerinden büyük toplumlara yön verenlere kadar bütün idâreciler, son derece hassas ve titiz davranmak zorundadırlar. Mes'ûliyetlerinin büyüklüğünü muhâsebe etmelidirler. Şeyh Edebali Hazretleri'nin, Osman Gâzî'ye:

"Unutma ki yüksekte yer tutanlar, aşağıdakiler kadar emniyette değildir." tavsiyesi de bu hassas vaziyeti ifade etmektedir.

Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-, insanlara bir şeyi emrettiği veya yasakladığı zaman, evvelâ kendi âilesinden başlardı. Âile fertlerini bir araya toplayarak onlara şöyle derdi:

"Şunu ve şunu yasakladım. İnsanlar sizi yırtıcı kuşun eti gözetlediği gibi gözlerler. Siz bu yasağı çiğnerseniz onlar da çiğnerler, siz korkup geri durduğunuzda, onlar da böyle yaparlar. Allâh'a yemin ederim ki, herhangi biriniz bu yasaklara uymazsa, bana yakın olduğu için ona daha fazla cezâ veririm. Şimdi isteyen ileri gitsin, isteyen de geri dursun!" (İbnü'l-Cevzî, *Menâkıb,* s. 266)

52. Bkz. Ahmed Cevdet Paşa, *Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ,* İstanbul 1976, c. 1, s. 717; Taberî, *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Kâhire 1939, V, 266-267.

Toplumların yükseldiği zamanlara bakıldığında, idârî mevkîlerde bulunanların, vazîfelerini ne büyük bir hassâsiyet ve dirâyetle icrâ ettikleri göze çarpar. Osmanlı'nın muhteşem sultânı Kânûnî Sultan Süleyman'ın, Gâzî Bâlî Bey'e gönderdiği tâlimatnâmedeki şu ifadeler, bu titizliği ne güzel aksettirmektedir:

"Tebaaya (halkına) göz kulak ol ki, beyler ve vekiller sâlih insanlar olurlarsa, toplumun hâli de sâlihleşir. Tebaa, baştakilerin hâlini yansıtır.

Bâzı kimseler vardır ki, gündüzleri sâim (oruçlu) geceleri de kâimdirler (namaz kılar, ibâdet ederler). Lâkin bunlardan bir kısmı dünyâ malına aşırı muhabbet gösterirler, böylece mallarının putperesti olurlar. Toplumu mal sevgisinden daha fazla azdıran başka bir şey yoktur. Sakın sen de fânî şeylere meyletme. Elindeki nîmetleri Allâh'ın kulları üzerine cömertçe sarf et, kerem elini aç, haset etmekten son derece sakın…"

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in hâl ve davranışları, idâreciler için de ne güzel bir numûnedir. O, ashâbının bütün sıkıntılarıyla bizzat ilgilenir, en zor zamanlarda bile ashâbının en önünde olurdu. Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- gibi cengâver sahâbîler dahî en zor ve tehlikeli anlarda:

"–Biz, Allah Rasûlü'nün arkasına sığınırdık." demişlerdir.

Bu bakımdan, insanlara öncülük edenler, dâimâ nefislerinden fedâkârlıkta bulunarak en önde olmalı, uzaktan kumanda ile makbul bir hizmet îfâ edilemeyeceğini bilmelidirler.

Yine Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, seferlerde arkada kalan zayıflara yardımcı olmak için onların yanında yürürdü. Zîrâ, merhametli bir çoban, sakatlanan bir koyunu aslâ olduğu yerde bırakmaz, bilâkis onu kucağında taşır ve sürüsünden ayırmaz.

Diğer taraftan toplumların önünde bulunanlar, mevkîleri sebebiyle şımarmamalı; Allâh'ın mülkünde bir memur gibi tasarrufta bulunduklarını, âdeta bir veznedar hükmünde olduklarını ve birgün mutlaka ilâhî mahkemede sorguya çekileceklerini unutmamalıdırlar. Nitekim İmam Mâlik, zamanın halîfesine yazdığı bir mektubunda şu nasihatlere yer verir:

"Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- on defâ haccetti. Benim bildiğime göre bir haccında ancak on iki dinar harcardı. Çadırda değil, ağaç gölgesinde konaklardı. Süt kırbasını boynunda taşırdı. Çarşı-pazar dolaşır, oradaki yardıma muhtaç insanların hâlini sorar, onların ihtiyaçlarını giderirdi. Mâlum olduğu üzere, yaralandığı zaman ashâb-ı kirâm yanına geldiler, onu medh ü senâ ettiler. Ömer -radıyallâhu anh- ise onlara şöyle dedi:

«Böyle fânî iltifatlara kapılan aldanmıştır. Eğer dünyâ dolusu altınım olsa, mahşer gününün korkularından kurtulmak için onların hepsini fedâ ederdim.»"

İmam Mâlik Hazretleri, nasîhatlerine devamla şöyle der:

"Hazret-i Ömer ki, her işi doğru ve adâlet üzereydi. Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- onu cennetle müjdelemişti. Buna rağmen o, yine de büyük bir korku içinde, üzerine aldığı müslümanların işlerini daha iyi idâre edebilme gayretinde idi. O böyle düşünürse başkalarının hâli nice olur…"

Endülüs fâtihi Târık bin Ziyâd'ın îman hassâsiyeti ve tevâzû hâli de bu hususta ne güzel bir numûnedir:

Târık bin Ziyâd'ın beş bin kişilik ordusu, doksan bin kişilik İspanya ordusunu perişan etmişti. Târık, kralın hazineleri üzerine ayağını koyarak kendi kendine şöyle dedi:

"Ey Târık! Dün boynu tasmalı bir köle idin. Gün geldi, Allah seni hürriyetine kavuşturdu. Sonra da bir kumandan ol-

dun. Bugün, Endülüs'ü fethettin ve kralın sarayında bulunuyorsun. **Şunu iyi bil ve hiçbir zaman unutma ki, yarın da Allâh'ın huzûrunda olacaksın!**"

Toplumları sevk ve idâre mevkiinde bulunanlar, kendilerini, halkın ihtiyaçlarını karşılamak için vazîfelendirilmiş bir nevî hizmetkâr olarak telâkkî etmelidirler. Merhum pederimiz Mûsâ Efendi -kuddise sirruh- da toplumların önünde bulunan kimselerin, kendilerini halkın hizmetçisi olarak görmeleri îcâb ettiğini ve bulundukları mevkîden dolayı kibir ve ucuba kapılmayıp insanlara dâimâ şefkat, merhamet ve bilhassa tevâzû ve şükran duygularıyla hizmet etmeleri gerektiğini şöyle ifade buyururlardı:

"Hizmet ehli, şu idrâk içinde olmalıdır ki; hizmet etme fırsatı Rabbimizin bir lutfudur, lâkin bu lutuf, herkese nasîb olmaz. Çok kimseler vardır ki, her hususta hizmet kâbiliyetleri olduğu hâlde, zaman ve mekân müsâit olmadığından hizmet etmekten nasipleri yoktur. Hizmet edenler, hizmeti bir nîmet bilip tevâzûlarını artırmalı ve hattâ bu nîmete vesîle oldukları için hizmet edilenlere teşekkür edâsı içinde bulunmalıdırlar."

İşte idârecilerin böyle bir mânevî hassâsiyet sâhibi oldukları devirlerde, toplumlar da maddî-mânevî bakımdan âbâd ve ihyâ olmuşlardır. Fakat böyle zamanların idârecilerinin en mühim fazîletlerinden biri de, halkın âlim ve âriflerinin îkaz ve irşadları karşısında kemâl-i edeple boyun eğmeleri, etraflarında liyâkatli bir istişâre heyeti oluşturmuş bulunmalarıdır.

Bu itibarla idâreciler, çevrelerinin dalkavuklar tarafından kuşatılmasına izin vermemeli, halkın gerçek dertlerini kendisi-

ne doğru bir sûrette aktarıp çâre yolları gösterecek ilim ve irfân ehli kimselerle istişâre etmelidirler. Zîrâ ehli ile istişâre, mühim bir sünnet-i seniyyedir. Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, te'yîd-i ilâhîye mazhar olduğu hâlde, bizlere numûne olmak için, her işinde istişâre hâlinde olurdu.

Diğer taraftan halk da, toplumun sulh ve selâmeti için, başlarındaki idârî otoriteye, âdilâne davrandıkları sürece hürmetkâr ve itaatkâr olmalıdır. Bununla birlikte, idârecileri dâimâ murâkabe etmeli, istikâmetlerini muhâfaza yönünde gerekli îkazları, nezâket ve mahfiyet içerisinde yerine getirmelidir.

Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- hilâfete geçtiği vakit:

"–Ey insanlar! Ben haktan, adâletten ayrılırsam ne yaparsınız?" diye sormuştu. Ahâlîden biri:

"–Yâ Ömer! Sen eğrilir ve doğruluktan saparsan, seni kılıcımızla doğrulturuz!" cevâbını verince Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-:

"–Elhamdülillâh! Eğrilirsem beni kılıçları ile doğrultacak arkadaşlarım varmış!.." diyerek memnûniyetini izhâr etmiştir.

Yine Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- şöyle buyurmuştur:

"En çok sevdiğim kimse, bana ayıp ve kusurlarımı haber verendir." (Süyûtî, *Târîhu'l-Hulefâ,* s. 130)

Bu itibarla idâreciler de, halkın îkaz ve tenkitlerine açık olmalı, hatâ ve kusurlarının dile getirilmesinden rahatsız olmak yerine bilâkis memnûn olup hâllerini ıslâha çalışmalıdırlar.

Toplum da, idârecilerini Allah rızâsı için samîmiyetle îkâz edebilmeli, gerektiğinde bu hususta fânî menfaatlerini geri plana atabilecek bir fedâkârlık gösterebilmelidir. Zîrâ toplumun

saâdet ve selâmeti husûsundaki mes'ûliyet, sadece idârecilerde değil, onlarla birlikte fert fert bütün bir millettedir.

Dünyevî menfaatler uğruna baştakilerin yanlışlıklarına göz yumup onları îkâz etmemek ve hattâ onların zulüm ve haksızlık çarklarının dönmesi için destek sağlamak, büyük bir âhiret hüsrânıdır. Bu dünyâda kötü liderlerin peşinde yürüyenler, âhirette de onların peşinde ateşe gideceklerdir. Bu bakımdan herkes kimin peşinde gittiğine çok dikkat etmelidir.

Âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"Her insan topluluğunu önderleri ile birlikte çağıracağımız o günde kimlerin amel defteri sağından verilirse, onlar, en küçük bir haksızlığa uğramamış olarak amel defterlerini okuyacaklar." (el-İsrâ, 71)

"(Firavun, kavmini dünyâda denize sürükleyip boğduğu gibi) **kıyâmet gününde de kavminin önüne geçer, onları** (suya götürür gibi) **ateşe sürükler. O vardıkları yer, ne kötü bir yerdir."** (Hûd, 98)

Bu bakımdan toplumlara yön veren idârecilerin de hakka ve hayra yönlendirilmesi, mü'minlerin en mühim vazîfelerinden biridir. İmam Ebû Yûsuf, Halîfe Hârun Reşîd'e yazdığı *Kitâbu'l-Harâc* isimli eserinde şu tavsiyeye yer verir:

"Allâh'ın sana lutfettiği hükümranlık sahasında bir an da olsa hakkı ayakta tutmaktan geri kalma! Zîrâ kıyâmet günü Allah nezdinde en mes'ûd çoban (idâreci), sürüsünün (halkının) kendisinden memnun kaldığı kimsedir. Sen doğruluktan sapma, aksi hâlde halkın da sapar. Hevâ ile emretmekten ve öfke ile hüküm vermekten sakın. Biri uhrevî, diğeri dünyevî olmak

üzere iki ihtimalle karşılaştığında, sen âhiret işini dünyâ işine tercih et. Zîrâ âhiret bâkî, dünyâ ise fânîdir."[53]

Netice olarak insanların tutum ve davranışları, başlarında bulunanların tutum ve davranışlarına bağlıdır. Tabiî ki bunun zıddına, toplum önündekilerin tutum ve davranışları da, insanların içinde bulunduğu hâl ve tavırlarla yakından irtibatlıdır. Bütün bu sözler, netîcede aynı kapıya çıkmakla beraber, birinde idârecilerin, diğerinde ise, idâre edilenlerin hâl ve tavırlarını düzeltmeleri îkâz edilmektedir. Buna göre idâreci de idâre edilen de maddî-mânevî istihkâkını iyi yönde değiştirmek istiyorsa, önce kendi hâlini ıslâha çalışmalıdır.

Bir tâmircinin mesleğindeki mahâreti, tâmir ettiği eşyâda tezâhür eder. Tâmircinin onaramadığı eşyâ, onun beceriksizliğini ortaya koyar. Bunun gibi, öndekiler de, etraflarında bulunanların yanlışlıklarından kendilerini mes'ûl görmeli, onların zaaf ve kusurlarının, kendilerini ilgilendiren yönüne dikkat kesilmelidirler.

Günümüzde, hâlinden şikâyetçi olmayan yok gibidir. Fakat hemen herkes, eksiklik ve kusuru kendi dışında aramaktadır. Hâlbuki gerek idâreciler gerekse idâre edilenler, önce kendi zaaflarından şikâyetçi olmalıdırlar. Bunu düşünerek hâlimizi ıslâha çalıştığımız ve toplum içinde sâlih kimseleri çoğalttığımız takdirde milletimizin maddî-mânevî istihkâkının hayırlı istikâmete döneceği ve -ilâhî bir lutfa nâil olarak- daha mükemmel idârecilerin başa geçeceği şüphesizdir. İdâreciler de toplumdan şikâyetçilerse, aynı nefis muhâsebesini ve kendini ıslah gayretini göstermelidirler.

53. Ebû Yûsuf, *Kitâbu'l-Harâc,* Bulak 1302, s. 3-4.

Nitekim Osmanlı sultanlarından, Kosova şehîdi I. Murad Hüdâvendigâr'ın, hâdiseler karşısında önce enfüsî muhâsebede bulunarak kusuru kendinde arama ahlâkını sergileyen şu hâli, ne güzel bir misâldir:

I. Murad Han, ordusuyla birlikte Kosova ovasına girdiğinde ortalığı toz-dumana katan bir fırtına ile karşılaşmıştı. Öyle ki, âdeta göz gözü görmüyordu. Dünyevî saltanatla mânevî sultanlığı gönlünde mezcetmiş olan Murad Han, iki rekât namaz kıldıktan sonra, gözyaşları içinde Rabbine şöyle ilticâ etti:

"Yâ Rabbî! Bu fırtına, şu âciz Murad kulunun günahları sebebiyle çıktıysa, onun yüzünden şu mâsum askerlerimi cezâlandırma! Yâ İlâhî! Bunca müslüman askerin helâkine beni sebep kılma!.."

Murad Hân'ın bu duâsından sonra fırtına dindi, yapılan savaşta düşman büyük bir hezîmete uğradı. Murad Han da savaş sonrası harp meydanını gezerken yaralı taklidi yapan bir Sırp askeri tarafından hançerlenerek şehâdet şerbetini içti.

İşte bizler de iç muhâsebemizi yapar ve hâlimizi ıslah gayreti içinde olursak, -ümîd edilir ki- mânevî istihkâkımızın değişmesiyle, toplum hayâtında da buna paralel bir nâiliyete kavuşabiliriz.

Lâkin insanlık târihinde bu umûmî görüşle bağdaşmaz gibi görünen oluşlar da yok değildir. Meselâ, kitlelerin âzamî sûrette sapıklığa düştükleri hengâmda Cenâb-ı Hak, toplumları ıslâha memur peygamberler göndererek, o hâli hayra tebdîl eder. Nitekim, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ın, insanların puta taptıkları, kız çocuklarını diri diri gömecek kadar vicdansızlaştıkları bir devirde, yarı vahşî bir toplumu, zulüm ve cehâlet bataklığından fazîlet semâsının zirvesine çıkarması, bunun apaçık

bir misâlidir. Bu ilâhî lutfu, toplumun mânevî seviyesine bağlı bir nâiliyet ile îzah etmek mümkün değilse de, bunun da dayandığı başka bir ilâhî kânun mevcuttur. O da, Allâh'ın **"Latîf"** sıfatının îcâbı olan bir tecellîdir.

Bununla birlikte, artık bizim için böyle bir tecellî beklemek, mümkün değildir. Çünkü bu kapı Âhirzaman Peygamberi'nin gönderilmesiyle artık ebediyyen kapanmıştır. O hâlde bize düşen vazîfe, artık sadece mânevî istihkâkımızı yükseltmek maksadıyla hâlimizi ıslâha çalışmaktan ibârettir.

Hâlimizi ıslâh ve mânevî istihkâkımızı yükseltmek için fırsat ve imkânlar da sonsuzdur. Lâkin günümüzde, bu meyanda yapılması gereken işlerin başında, rehber insanlar yetiştirecek müesseseleri ihyâ etmek gelmektedir. Zîrâ bir mütefekkirin dediği gibi:

"Hâkim milletlerle mahkûm milletler arasındaki en mühim fark, bir avuç iyi yetişmiş insandır!"

İşte toplumun maddî-mânevî susuzluğunun giderilmesi, terörün bertarâf edilmesi ve hakkın-hukûkun tevzî edilmesi, bu bir avuç insana bağlıdır.

Her ideal, onu temsil edenlerin karakter ve şahsiyetine bağlı olarak yücelir ve şekillenir. Kitleleri peşinden sürükleyen, yüksek karakter ve şahsiyet sâhibi insanlardır. Toplumların yükselişinde, onların önündeki âbide şahsiyetlerin mühim bir yeri vardır. Bu bakımdan, bu bir avuç insanı yetiştirmenin gayreti içinde bulunmak, en mühim vazîfelerimizdendir.

Merhum Necip Fâzıl'ın; **"Tomurcuk derdinde olmayan ağaç, odundur."** ifadesi, hepimize bu noktadaki mes'ûliyetimizi ihtâr etmektedir.

Yine bu hususta gayretlerin lüzûmunu ifade sadedinde bir Hak dostu da; **"Muhtaç olduğun insanı kendin doğuracaksın."** buyurmuştur.

Yâni dînî inançları sağlam, târih şuuruna sâhip, milleti için fedâkârca hizmet edecek vatanperver bir nesil yetiştirmeye mecbûruz. Aksi hâlde Cenâb-ı Hakk'ın, ihsân ettiği nîmetleri geri alması, sünnetullâh'tır, yâni ilâhî bir kânundur. Târih sayfaları da, bu ilâhî kânûnun tezâhürleriyle doludur.

Bu itibarla, Allâh'ını ve Peygamber'ini seven, milleti uğruna nefsinden fedâkârlık yapabilen, topluma önderlik edebilecek keyfiyette insanlar yetişmesini istiyorsak, önce Allah ve Peygamber muhabbetini kendi ruhlarımızın derinliklerine nakşetmeli, Kur'ân ve Sünnet muhtevâsında fazîlet dolu bir mü'min şahsiyeti sergilemeliyiz. Toplum, bizlerle gerçek bir müslüman şahsiyetinin nasıl olması gerektiğini görmelidir.

Rabbimiz, en alt kademeden en üst kademeye kadar idârî vazîfe üstlenen bütün mü'minlere mes'ûliyet şuuru ihsân eylesin! Fert ve toplum olarak hâlimizi lutfuyla ıslâh eylesin! Maddî-mânevî istihkâkımızın yükselişine medâr olacak samîmî gayretlerde bulunarak, vatanımızın, milletimizin ve bütün ümmet-i Muhammed'in müstakbel kaderinde hayırlı hizmetlere namzet, îmanlı nesiller yetiştirebilmeyi cümlemize nasîp ve müyesser eylesin!

Âmîn...

Hak ve Adâlet

-1-

Unutmamalı ki, kullarına hak ve adâleti emreden Allah Teâlâ, dâimâ mazlumların yanındadır. Dünya âleminde hak, hukuk ve adâleti çiğneyerek yakayı kurtardığını zannedenler, birgün "أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ" "Hâkimlerin Hâkimi" Allah Teâlâ'nın huzûrunda boyun büküp hesap vereceklerdir.

HAK ve ADÂLET - 1

Bütün insânî güzellik ve mükemmelliği ihtivâ eden ve insanın rûhunu fazîlette zirveleştiren İslâm ahlâkı, hak ve adâlette de müstesnâ bir öze, sarsılmaz bir temele sâhiptir. Çünkü insanlığın huzûru, ancak hak ve adâleti tevzî etmekle temin edilebilir.

O hâlde hak ve adâlet nedir?

En genel târifiyle:

Herkese ve her şeye hak ettiği şekilde muâmele etmek, doğru hüküm vermek, dengeli ve ölçülü davranmaktır.

Buna göre bir kimseye hak ettiğinden fazla vermek, başkalarının hakkını çiğnemek olduğu gibi, eksik vermek de, hakkı gasbetmek, yâni adâleti ihlâl etmektir. Gerçek mü'minler, böyle bir cürümden son derece sakınırlar. Yâni mü'min, vicdânen, her hak sâhibine hak ettiğini vermek mecbûriyetindedir.

Zîrâ İslâm, hayâtın her safhasında ve her hâlükârda âdil davranmayı emretmektedir. Öyle ki, Allâh'ın râzı olduğu şekilde yaşamak, ancak hak ve adâlet dengesine riâyet ölçüsünde gerçekleşir. Yâni adâlet mefhumu, ilâhî emir ve yasakların merkezindedir. Dolayısıyla bu da, mü'minin; önce Yaratan'ına,

sonra bütün mahlûkâta, sonra da kendi nefsine karşı âdil davranmasını gerektirir.

Şu hâlde her mü'min, ölçüp tartarken, insanlar arasında hüküm verirken, konuşurken, yazarken, şâhitlik ederken âdil davranmak mecbûriyetindedir. Ayrıca ilâhî hakîkatlere ve ibâdetlere de gereken ehemmiyeti göstermek ve onların hakkına riâyet etmek mecburiyeti de vardır. Çünkü bu, Cenâb-ı Hak için bir hak, kul için bir borç ve vazîfedir.

Eğer bir mü'min, bu şuur ile hak ve adâlet ölçüleri içerisinde yaşarsa, **"ahsen-i takvîm"**e, yâni **"en güzel yaratılış kıvâmı"**na ulaşır. Çünkü hak ve adâlet, Allâh'ın sıfatlarındandır. **"el-Adl"** ism-i şerîfi, Allah Teâlâ'nın, hak ve adâletin mutlak sâhibi ve bizzat kendisi olduğunu ifade eder.

Cenâb-ı Hakk'ın bu yüce ismi, her zaman tecellî hâlindedir. Bilhassa ilâhî mahkemenin kurulacağı âhirette bütün ihtişamıyla tecellî edecektir. Âyet-i kerîmede buyrulur:

"Biz, kıyâmet günü için adâlet terâzileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş,) **bir hardal tanesi kadar dahî olsa, onu** (adâlet terâzisine) **getiririz. Hesap gören olarak Biz** (herkese) **yeteriz."** (el-Enbiyâ, 47)

Unutmamalı ki, kullarına hak ve adâleti emreden Allah Teâlâ, dâimâ mazlumların yanındadır. Dünyâ âleminde hak, hukuk ve adâleti çiğneyerek yakayı kurtardığını zannedenler, birgün "أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ" "Hâkimlerin Hâkimi" Allah Teâlâ'nın huzûrunda boyun büküp hesap vereceklerdir.

Diyebiliriz ki, hak ve adâlet bahsinde en büyük hesabı, varlıklar içerisinde insanoğlu verecektir. Çünkü insan, yaratılmışların en şereflisi olarak bütün varlıkların kendisine âmâde kı-

lınması dolayısıyla onların hak ve hukuklarının mes'ûliyetini de üzerine almıştır. Bu itibarla insan, sadece kendine âit hakları değil, bütün varlıkların haklarını korumakla da vazifelidir. Yâni bitkilerin de, hayvanların da, eşyanın da haklarını muhâfaza mes'ûliyeti, insana âittir.

Bu bakımdan Hak dostları, diğer varlıkların haklarına riâyet hususunda da son derecede hassâsiyet göstererek bizlere örnek olmuşlardır. Şu misâl, pek mânidardır:

Hak dostlarından Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri, bir yere seyahat ederken bir ağaç altında durur ve yemek yer. Ardından yoluna devâm eder. Bir müddet gittikten sonra, torbasının üzerinde bir karınca görür ve:

"–Allâh'ın bu mahlûkunu vatanından ayrı düşürdüm." diyerek geri döner. Karıncayı tekrar o ağacın altına bırakır.

Şâir Firdevsî, *Şehnâme* adlı eserinde ne güzel söyler:

"Bir yem tânesi çeken karıncayı dahî incitme! Çünkü onun da canı vardır. Can ise, tatlı ve hoştur."

Kıyamet günü insanoğluyla beraber diğer varlıklar da dirilecekler ve dünyâda iken çiğnenen haklarını alacaklardır. Bunun için, bir hayvana cefâ vermek, onu haddinden fazla yormak, hattâ lüzumsuz yere yaş bir dalı koparmak bile dînen yasaklanmıştır. Hattâ zararlı bir mahlûku zarûret dolayısıyla öldürürken dahî zulmetmek câiz kılınmamıştır. Meselâ bir yılanı bertaraf ederken bile, eziyet etmeden, bir vuruşta öldürmek emredilmiştir.

Velhâsıl her mü'min, hak ve hukûkun derin mânâsını en güzel şekilde kavramak ve hayâtı boyunca da adâlet terâzîsini düzgün kullanmak mecbûriyetindedir. Mü'min için, hak ve adâ-

leti yaşayıp tevzî etmek, en büyük fazîlettir. Olgunluk yolunda mesafe alan has kullar için bir üst fazîlet daha vardır ki o da:

Adâlette Af Fazîleti...

Îman ve ahlâkta yüksek bir görüş ufkuna ulaşan kâmil mü'minler, kendilerine karşı işlenen kusurlara, adâlet yerine, af ve merhametle mukâbele etmeyi tercih ederler. Zîrâ âhiretteki ilâhî mîzanda Cenâb-ı Hakk'ın, kendilerine adâletle değil; af, merhamet, lutuf ve ihsân ile mukâbele etmesini ümîd ederler. Bu güzel ahlâk, Cenâb-ı Hak tarafından şöyle takdîr edilmektedir:

"Eğer cezâ verecekseniz, size yapılan eziyetin misliyle cezâ verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır." (en-Nahl, 126)

Bütün mesele, âhirette Hak Teâlâ'nın lutf u keremiyle mukâbele görmek değil midir?

Bunun için sâlih ve ârif kullar, bugün kendi şahıslarına yapılan ezâ ve cefâlara aynıyla mukâbele etmezler ve cezâlandırmaya da yönelmezler. Allah için sabra sarılıp öfkelerini yutarlar. Dâimâ af ve müsâmaha yolunu tutarlar. Böylece Allâh'ın kullarını affede affede, ilâhî affa lâyık hâle gelmeye çalışırlar.

İşte bu düsturla Ebû Bekir -radıyallâhu anh-, kızı Âişe vâlidemize iftirâ atan şahsı affetmiş ve ona sadaka vermeye devâm etmiştir.[54] Bu yüce ahlâkı teşvik eden şu âyet-i kerîme ne kadar mânidardır:

"İçinizden fazîletli ve servet sâhibi kimseler, akrabâya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) **ver-**

54. Hâdisenin teferruâtı için bkz. sf. 62.

meyeceklerine dâir yemin etmesinler; bağışlasınlar; ferâgat göstersinler. Allâh'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız?..” (en-Nûr, 22)

Bu itibarla ârif kullar:

“İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) **en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost oluverir.”** (Fussilet, 34) âyetinin muktezâsınca hareket ederler.

Bu ahlâkın Kur'ân-ı Kerîm'deki en güzel misâllerinden bir diğeri de, kardeşlerinin ağır zulmüne mâruz kalan Yûsuf -aleyhisselâm-'dır. O büyük peygamber, kendisinden yardım istemeye gelen kardeşlerine kendini tanıtmadan birçok ikram ve ihsanda bulundu. Onlar da bu cömert ikramlardan sonra onun Yûsuf olduğunu anlayınca şâhit oldukları bu yüksek fazîlet karşısında hakkı teslîm ettiler ve:

“«Allâh'a andolsun, hakikaten Allah seni bize üstün kılmış. Gerçekten biz hatâya düşmüşüz.» dediler.” (Yûsuf, 91)

Hazret-i Yûsuf ise büyük bir af örneği sergileyerek:

“Bugün sizi kınamak yok, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir.” (Yûsuf, 92) buyurmak sûretiyle fazîletini daha da ziyâdeleştirdi.

Ayrıca:

“...Aramızı şeytan bozdu!..” (Yûsuf, 100) ifadesiyle, suçu kardeşlerine değil, iblise izâfe etti. Sonra da:

“Ben bir köle olarak satıldım. Sizin sâyenizde Mısır'da da peygamber evlâdı olduğum bilindi.” diyerek kardeşlerine iltifat etti, fazîlet üstüne fazîlet sergiledi.

Böylece kardeşlerinin, vaktiyle kendisine yapmış olduğu zulüm ve haksızlıkların üstüne bir af perdesi çekerek onları bağışladı. Netice itibârıyla, sergilediği bu üstün fazîlet ve ahlâk sâyesinde onları kendisine mest eyledi.

Bu yüce ahlâktan hareketle diyebiliriz ki, suçlular hakkında adâleti merhamete dönüştürerek onları affetmek, apayrı bir ıslah ve irşad metodudur. Tabiî suçlunun pişmanlık ve nedâmet duyması şartıyla…

Unutmamalı ki, suçlu şahsın bir daha o suçu işlememeye dâir samîmî pişmanlık duyması hâlinde onu affetmek, cezâlandırmaktan çok daha hayırlıdır. Fakat suçlunun böyle bir nedâmet göstermediği durumlarda affetmek, bir fazîlet olmaktan çıkar, zaaf ve âcizliğe dönüşür. Yâni merhamet ve af tavsiyesi, suçlu şahsın hâl ve karakterine göre netice verir.

Meselâ suçunda ısrar eden fâsık ve zâlim birini affetmek, onu zulüm ve haksızlığa cesaretlendirmek, hattâ teşvik etmekten başka bir işe yaramaz. Böyle olunca şahsa karşı işlenen kusurları affetmede, bir ıslah ihtimâli görünmüyorsa, suçlunun cezâlandırılmasını istemek, mağdurun en tabiî hakkıdır.

Diğer taraftan ferdî ve şahsî meselelerde, kusurlu şahsın ıslâhı için onu affetmek, fazîlet ve takvâya daha uygun olmakla birlikte, başkalarını veya umûmu ilgilendiren meselelerde, adâletin tam olarak yerini bulması îcâb eder. Aksi hâlde cezâsız kalan suçlar, suçluların daha da azgınlaşmasına sebep olur. Bundan da bütün bir toplum zarar görür, herkese zulmedilmiş olur.

Hayat rehberimiz Rasûl-i Ekrem Efendimiz, şahsına yapılan kusurları affederdi. Lâkin başkalarına karşı işlenen haksızlıklara tahammül edemez, hak sâhipleri haklarını alıncaya kadar

huzur bulamazdı. Böylece mutlaka adâleti temin ederdi. Hak ve adâlet sâhibi olmanın bir ölçüsü de budur.

İşte bu şekilde âdil olabilen kimseler, aynı şekilde adâletli davranışlara mazhar olurlar. Yâni insanlarla münâsebetlerimizde önce kendimiz âdil olmalıyız ki başkalarından da adâlet beklemeye hakkımız olsun. Çünkü beşerî hayâtın huzur ve saâdeti, hak ve adâlet terâzîsinin karşılıklı dengede tutulmasına bağlıdır.

Hâsılı bütün bu gerçekler etrafında adâlet mefhûmu, toplumlardaki nizam, insicam ve huzur için vazgeçilmez ve hayâtî bir ihtiyaçtır.

Ancak bu mefhum, insanoğlunun, Rabbine karşı sâhip olması gereken şuur ve hislerinde çok farklı bir muhtevâ arz eder.

İlâhî adâlet anlayışı, günümüzde pek çok insanın hatâya düştüğü mühim bir meseledir. Çünkü dünyâda herkes eşit imkânlara sâhip değildir. Kimi insan zengin, kimi fakir, kimi doğuştan sakat, kimi sıhhatli, kimi uzun ömürlü, kimi kısa ömürlüdür. Bunu takdîr eden de Allah Teâlâ olduğuna göre; dıştan, kaba bir akılla ve nâdan bir gönülle bakıldığında bu durum, ilâhî adâlete zıt gibi görünmektedir. Ancak zâhiren sûret-i haktan görünen bu iddiâlara, îman ve hikmet penceresinden bakıldığında meselenin aslı tamamen gözler önündedir. Çünkü:

Adâlet, İstihkâk ile Kâimdir!..

Hiçbir insan, hak etmiş olmasından dolayı yaratılmış değildir. İnsanın yoktan var edilişi, şükründen âciz kalınacak kadar büyük bir ilâhî lutuftur. Yokluktan varlık âlemine çıkmak, var-

lıklar içinde de; yılan-çıyan, taş-toprak veya ot-yaprak değil de varlıkların en şereflisi olan **"insan"** olarak var edilmek, ne muazzam bir ilâhî ikramdır.

Bu ve benzeri daha nice mazhariyetler, tamamen ilâhî bir lutuf olarak meccânen bahşedilmiş değil midir? Bizler bu nîmetlere nâil olmak için acabâ hangi bedeli ödedik?

Hâl böyleyken, yaşadıkları birtakım gel-geç mahrûmiyetler sebebiyle Cenâb-ı Hak'tan -hâşâ- hesap sorarcasına bir gaflet içerisinde adâlet isteyenler, yok olmayı istemiş olurlar! Çünkü kulun var olmak için bir hakkı ve sermâyesi yoktur ki, Allah'tan adâlet istemeye hakkı olsun! Zîrâ adâlet, ancak istihkâk ile, yâni hak etmekle, çalışıp kazanmakla ve bedel ödemekle kâimdir.

Düşünmeliyiz ki:

Biz insan olarak yaratılmak için hangi bedeli ödedik? Hangi çalışma ve hangi kazanç ile insan olduk?

Herkesin cevâbı belli:

"Hiç! Kocaman bir hiç!.."

O hâlde şunu iyi idrâk etmeliyiz:

Hayâtı, dünyâ ve ukbâ olarak iki safha hâlinde murâd eden Cenâb-ı Hak, bunların birincisinde "**Latîf**", ikincisindeyse "**Âdil**" sıfatını daha bâriz tecellî ettirmektedir. Yâni âlemi ve insanı var eden, Allâh'ın "Âdil" sıfatı değil, "Latîf" sıfatıdır. Mahlûkâtın yaratılıştan gelen ne sermâyesi varsa, hepsi de Allâh'ın bir lutfudur.

Bu durumda Allah Teâlâ, nîmetlerini eşit vermeye -hâşâmecbur değildir. Zaten yaratılanlar içinde sadece iki varlık bile mutlak mânâsıyla eşit yaratılmış olsaydı, onlardan biri-

nin varlığı abes, yâni hikmetsiz olurdu. Abesle iştigal ise, kâinâtı son derece hassas dengeler içinde yaratıp tanzim eden Allah Teâlâ'nın **"Müteâl"** yâni hayal ötesi mükemmellik sıfatı için bir noksanlık teşkil ederdi. Allah ise bütün noksanlıklardan münezzehtir.

Bu itibarla hiç kimse; "Benim ne kabahatim var da boyum kısa? Niye bir âlimin değil de bir câhilin çocuğu olarak doğdum?" veya "Niye zengin değil de fakir bir babanın çocuğu olarak dünyâya geldim?" diyemez. Çünkü bütün bunlar, tamamen ilâhî lutfun dağılımındaki farklı tecellîlerden ibârettir.

Asr-ı saâdette yaşanan şu hâdise, işte bu gerçeği sergilemektedir:

Zengin olmak için kendisinden duâ isteyen Sâlebe'ye Allah Rasûlü:

"Sâlebe! Şükredebileceğin az bir varlık, şükrünü îfâ edemeyeceğin çok varlıktan daha hayırlıdır." buyurdu.

Sonra da onu iknâ için:

"Ey Sâlebe! Benim hâlim sana güzel bir misâl değil mi?.." diye sordu.

Sâlebe ise bu nebevî işâretlere âmâ kaldı. Israrla zengin olmayı istedi. Allah Rasûlü de onun zengin olması için duâ etti. Efendimiz'in îkazlarını idrâk edemeyecek kadar hırsa kapılmış olan Sâlebe, neticede zengin olduysa da Kârun'un düştüğü nankörlük çukuruna yuvarlanmaktan kurtulamadı. Ömrünün sonuna doğru da, Efendimiz'in nasihatlerini tatbik etmediği için büyük bir teessür yaşadı. Ölüm döşeğindeyken de:

"Ah keşke Peygamber Efendimiz'in nasihatlerini dinleseydim!" diyerek ebedî hayâtını zindan eden ihtirâsının nedâmetiyle kahroldu.[55]

Bu itibarla:

"Nihayet o gün (dünyâda yararlandığınız) **nîmetlerden elbette ve elbette hesâba çekileceksiniz."** (et-Tekâsür, 8) âyet-i kerîmesini hiçbir zaman hatırdan çıkarmamak îcâb etmektedir.

Allâh'ın verdiğine râzı olmak, kul için hem bir mes'ûliyettir hem de bir olgunluk îcâbıdır.

Bu bakımdan lutfedilen nîmetlerde eşitlik olmaması, adâletsizlik değildir. Allah Teâlâ bir kulunu sıhhatli, diğerini sakat yaratabilir. Birini çok akıllı, diğerini az akıllı yaratabilir. Yarattıklarından birini yılan yapar süründürür, birini kuş yapar uçurur. Bundan dolayı mahlukâttan herhangi birinin îtirâza aslâ hakkı yoktur.

Esâsen hayvanatta da ancak hayâtını idâme ettirebilecek derecede bir akıl, idrak ve hissiyat bulunduğu için, hepsi de hâlinden memnundur. Mîdelerini doyurup fıtratlarındaki tabiî arzularını tatmin etmekten başka bir dertleri yoktur. Bu yüzden, niçin insan olarak yaratılmadım, diye düşünmeleri veya bunun ıztırâbını duymaları söz konusu değildir.

Bir hayvanın veya bitkinin; "Niye ben insan olarak yaratılmadım?" deme hakkı olamayacağı gibi, sakatlık, hastalık, fakirlik, mahrûmiyet vs. gibi birtakım sıkıntılar içinde bulunanların da, Allâh'ı -hâşâ- adâletsizlikle ithâm etmeleri, en başta akla, mantığa, iz'an ve vicdâna zıt bir keyfiyettir.

55. Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân,* XIV, 370-372.

Kaldı ki bir kul hakkında ilâhî lutuf ve ikramların azlığının mı, çokluğunun mu daha hayırlı olduğu, ancak âhiretteki mîzanda belli olacaktır. Zîrâ az nîmetin doğurduğu borç az, çok nîmetin doğurduğu borç ise çoktur.

Kaderin hikmet ve sırlarını lâyıkıyla idrâk etmekten âciz olan insana, Allâh'ın takdîrine teslîm olmaktan daha doğru bir yol yoktur.

Bu hususta, sahâbeden Ebû Talha ile zevcesinin rızâ hâli ne güzel bir numûnedir. Hulâsa olarak hâdise şöyledir:

Ebû Talha'nın ağır hasta olan bir çocuğu vefât etmişti. Ebû Talha o sırada evde değildi. Hanımı Ümmü Süleym, çocuğunu gasledip kefenledi. Ebû Talha gelince oğlunun nasıl olduğunu sordu. Ümmü Süleym:

"–Çocuğun ıztırâbı sakinleşti, rahatladığını zannediyorum." dedi…

Sabah olup da, Ebû Talha evden çıkmak istediği sırada, zeki ve takvâ sâhibi bir hanım olan Ümmü Süleym:

"–Ey Ebû Talha! Şu komşumuzun yaptığına bak, kullanmak üzere aldığı emâneti istediğim zaman vermek istemedi." dedi. Ebû Talha:

"–Hiç olur mu, iyi etmemişler!" dedi. Bunun üzerine Ümmü Süleym:

"–Ey Ebû Talha! Oğlun senin yanında Allâh'ın bir emânetiydi, onu geri aldı." deyiverdi. Ebû Talha önce biraz şaşırdı, sonra bir müddet sustu ve:

« اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّآ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ » **"Biz Allâh içiniz ve muhakkak**

O'na döneceğiz."[56] dedi... (Bkz. Buhârî, Cenâiz 42, Akîka 1; Müslim, Edeb 23, Fedâilu's-Sahâbe 107)

İşte bir imtihan âlemi olan bu dünyâda Allâh'ın nîmetlerine karşı sâhip olunması gereken emânet şuuru...

İşte Allah nîmet verdiğinde de, verdiğini geri aldığında da gösterilmesi gereken rızâ ve teslîmiyet hâli...

Zîrâ Cenâb-ı Hakk'a yakın bir kul olabilmenin en mühim şartlarının başında, tıpkı İbrâhim -aleyhisselâm-'ın hâli gibi, değişen imtihan şartlarına rağmen dâimâ; "أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ" **"Âlemlerin Rabbine teslim oldum."**[57] diyebilmek gerekmektedir.

Yâ Rabbî! Böylesine yüce, mânâlı ve hakikatli bir rızâ ve teslîmiyet içinde yaşamayı bizlere nasîb eyle! Bizleri hak ve adâletten ayırma! Hak ve adâletle birlikte cümlemizi af ve merhamet ile de taçlandırarak mahşer gününde affınla muâmele eyle!

Âmîn...

56. Bkz. el-Bakara, 156.
57. Bkz. el-Bakara, 131.

Hak ve Adâlet

-2-

Bir imtihan mekânı olan bu cihâna gâyesiz gelmediğimiz gibi, burada başıboş bırakılmış da değiliz. Dünyâ, nefsânî arzuların menfaat sahası değildir. İnsan, nefsânî arzularına râm olursa, farkına varmadan zâlim oluverir. Böylece kendisinin ebedî hayatını ziyân eder.

HAK ve ADÂLET - 2

İçinde yaşadığımız bu muazzam kâinât, tesâdüfen meydana gelmemiştir. Nefsânî arzuların menfaat sahası olarak da yaratılmamıştır. Ancak yüce bir gaye ve maksat için yaratılmış ve bu çerçevede insanoğlu için bir imtihan mekânı kılınmıştır. Dolayısıyla cihânın da insanın da yaratılışı, abes değil; yâni sebepsiz, gâyesiz, hikmetsiz ve boşuna değildir.

Çünkü yüce Rabbimizin bir ism-i şerîfi de, **"el-Hak"**tır ve O, her türlü abeslikten/sebepsizlikten, gâyesizlikten, hikmetsizlikten ve boşunalıktan münezzehtir. O'nun her şeyi, ancak haktır. Âyet-i kerîmede buyrulur:

"O, gökleri ve yeri hak (ve hikmet) **ile yaratandır..."** (el-En'âm, 73)

İşte muhteşem birer sanat harikası olan cihan, insan ve diğer varlıklar!.. Hepsi de sayısız hikmetler, ibretler, fevkalâde hassas ölçüler ve dengeler içinde yaratılmıştır. Akl-ı selîm sâhibi her insan, bu ilâhî kudret ve azamet tecellîlerini, derin derin tefekkür etmek mecbûriyetindedir.

Hak Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de bu hakîkate dikkat çekerek biz kullarını şöyle îkaz buyurur:

"Göğü Allah yükseltti ve mîzânı (dengeyi) **O koydu. Sakın dengeyi bozmayın!"** (er-Rahmân, 7-8)

"Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları, oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. Onları sadece gerçek bir sebeple yarattık. Fakat onların (yâni insanların) **çoğu** (gafletlerinden dolayı) **bilmiyorlar."** (ed-Duhân, 38-39)

"İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır!" (el-Kıyâme, 36)

"Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzûrumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?" (el-Mü'minûn, 15)

Âyet-i kerîmelerde açıkça ifade edildiği üzere bir imtihan mekânı olan bu cihâna gâyesiz gelmediğimiz gibi, burada başıboş bırakılmış da değiliz. Rabbimiz, hayra da şerre de kullanabileceğimiz irâdemizi, bâzı yasak ve hudutlarla sınırlandırmış ve bu sınırlara riâyeti emretmiştir. Buna bîgâne kalıp da dünyâ hayâtında ilâhî hudutlara gerektiği kadar dikkat etmeyen insan, nefsinin fesâdına râm olarak kolayca zâlim olabilir. Böylece kendisinin ebedî hayâtını ziyân etmiş olur.

İlâhî hudutlara riâyet demek olan kulluk da, aslında kişinin kendi nefsini ilâhî azaptan koruması demektir. Aksi hâlde, kendi azâbına kendisi sebep olduğundan, bizzat nefsine zulmetmiş olur. Unutmamalı ki:

Adâletin Zıddı, Zulümdür...

Cenâb-ı Hak, âyet-i kerîmede insanoğlunun şu vasfına dikkat çeker:

"...Doğrusu o (insan)**, çok zâlim ve çok câhildir."** (el-Ahzâb, 72)

Cehâlet, insanı zulme ve haksızlığa sürükleyen belli başlı sebeplerden biridir. Âyet-i kerîmede bahsedilen **cehâlet**in zıddı ise **ilim**dir.

Gerçek ilim; kişiyi mârifetullâha, yâni Cenâb-ı Hakk'ı kalben tanımaya sevk eden ilimdir. Dolayısıyla cehâlet, kişiyi zulme dûçâr ettiği gibi, ilim de insanı hayra, hakka ve adâlete istikâmetlendirir.

Hak ve hakîkatlerin merkezi ve kaynağı, Allah Teâlâ'dır. Kâinâtın yaratıcısı ve sâhibi, bize hak ve hakîkat nâmına neyi bildirmiş ise, hak ve hakîkat odur. Âyet-i kerîmede buyrulur:

"...De ki: Allâh'ın hidâyeti, doğru yolun ta kendisidir. Bize âlemlerin Rabbine teslim olmamız emredilmiştir." (el-En'âm, 71)

O hâlde Allah ve Rasûlü'nün ebedî saâdet rehberi olan emir ve yasaklarına bîgâne kalmak; o yüce hakîkatlere haksızlık ederek kişinin nefsine zulmetmesidir. Zulümlerin en fecî olanı da, ilâhî hakîkatlere âmâ kalmaktır. Her zulmün belli ağırlıkta bir cezâsı vardır. Fakat ilâhî hakîkatlere karşı işlenen haksızlığın cezâsı, **"ebedî bir azâb"** olarak takdîr edilmiştir. Bu da gösteriyor ki, kişinin kendisini ebedî cehennemlik kılacak olan îmansızlık; zulüm ve haksızlığın en büyüğüdür.

Zulüm, zâhirde her ne kadar başkalarına zarar veriyormuş gibi gözükse de, neticede dönüp dolaşıp o zulmü irtikâb edeni acı bir azâba sürükleyecektir. Yâni zâlimin en büyük zararı yine kendisinedir. Bunun içindir ki Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık; **"nefislerine** (kendilerine) **zulmedenler"** ifadesi zikredilir.

Mevlânâ -kuddise sirruh-, adâlet ve zulmü şu çarpıcı teşbihlerle îzâh eder:

"Adâlet nedir? Meyve ağaçlarını sulamaktır. Zulüm nedir? Dikenleri sulamaktır."

"Adâleti bilmeyen kişi, kurt yavrusunu emziren keçiye benzer."

Yâni besleyip büyüttüğü zulüm, kendi helâkini hazırlar, gün gelir onu paramparça ederek ortadan kaldırır.

Târih şâhittir ki, fânî menfaatler için hakkı ihlâl edenler, ancak kendi kuyularını kazmış olurlar. Sonunda o girdapta boğulur giderler.

O hâlde, nefse ne kadar ağır gelse de, dâimâ adâlet üzere bulunmak ve hakkı şiâr edinmek îcâb eder.

Velhâsıl zulüm; haksız yere acı çektirmektir.

Varlıklar içinde en şerefli bir mevkîde yaratılan insanoğlunun; fânî hazlar, nefsânî arzular ve gelgeç sevdâlar sebebiyle, özündeki yüce kıymet ve haysiyete yazık ederek günah ve isyan bataklığına sürüklenmesinin ebedî azap faturası kime kesilecektir?

Öyleyse kişinin başkalarına karşı âdil olması, evvelâ kendi nefsine karşı âdil ve merhametli olmasının bir îcâbıdır. Bunu gerçekleştirebilme husûsunda da en yüce örneğimiz, Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'dir.

Adâlette En Güzel Örnek

Rabbimiz, Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'i bütün insanlığa örnek şahsiyet olarak lutfetmiştir. Bütün

emir ve nehiylerini, Peygamber Efendimiz'in nezih hayâtıyla örneklendirerek ümmet için **fiilî kıstaslar** bahşetmiştir.

Dolayısıyla yüce dînimiz İslâm, en güzel şekilde yaşanabilir bir hayat dînidir. Yâni İslâm'ın yüce prensipleri, hayâta tatbik edilemeyen ve sırf nazariyeden ibâret kalan beşerî dünyâ görüşleri gibi değildir. Çünkü Cenâb-ı Hak, İslâm'ın bütün hükümlerini fiilî örneklerle insanlığa takdîm etmiştir.

Nitekim Peygamber Efendimiz, ümmetine bir şeyi emredince, onu evvelâ kendisi ve yakınları tatbik etmiş, bir şeyden nehyedince de evvelâ kendisini ve yakınlarını ondan sakındırmıştır. Adâlet önünde kendisi hakkında bile aslâ bir imtiyaz kabûl etmediği gibi, toplumdaki zenginlerin veya önde gelenlerin de diğer insanlardan farklı muâmele görmesine kesinlikle müsâade etmemiştir.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ın örnek şahsiyeti, her hususta olduğu gibi hak ve adâlet mevzuunda da hayranlık verecek ölçüde yüksek fazîlet numûneleriyle doludur. İşte bunlardan birkaçı:

Kızım Fâtıma Bile Olsa...

Asr-ı saâdette birgün, Benî Mahzûm Kabîlesi'nden hatırı sayılır bir aileye mensup bir kadın hırsızlık yapmıştı. Kadının yakınları, kimi aracı gönderelim ki Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- onu affetsin, diye düşünmeye başladılar. Sonunda Peygamber Efendimiz'in çok sevdiği sahâbîlerden biri olan Üsâme bin Zeyd'i göndermeye karar verdiler.

Üsâme, Peygamber Efendimiz'e giderek kadının affedilmesini talep etti. Bu talep karşısında Peygamber Efendimiz -sallâl-

lâhu aleyhi ve sellem-'in mübârek yüzünün rengi değişti. Çok sevdiği Üsâme'ye sitem dolu nazarlarla bakarak:

"–Allâh'ın koyduğu cezâlardan birinin tatbik edilmemesi için aracılık mı yapıyorsun?!" diye sordu.

Üsâme -radıyallâhu anh-, Peygamber Efendimiz'in ne kadar üzüldüğünü görünce son derece pişman oldu ve derhâl özür dileyerek:

"–Ey Allâh'ın Rasûlü! Benim bağışlanmam için duâ et!" dedi. (Buhârî, Megâzî, 53; Nesâî, Kat'u's-Sârik, 6, VIII, 72-74)

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- ayağa kalktı ve halka şöyle hitâb etti:

"–Sizden önceki milletler, şu sebeple helâk olup gittiler: Aralarından soylu, makam-mevkî sâhibi biri hırsızlık yapınca onu bırakıverirler, zayıf ve kimsesiz biri hırsızlık yapınca da onu hemen cezâlandırırlardı.

Allâh'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, elbette onun da elini keserdim!" (Buhârî, Enbiyâ, 54; Müslim, Hudûd, 8, 9)

Âyet-i kerîmede buyrulur:

"Ey îmân edenler! Adâleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabânız aleyhinde bile olsa Allâh için şâhitlik eden kimseler olun. (Haklarında şâhitlik ettikleriniz) **zengin olsunlar, fakir olsunlar, Allah onlara** (sizden) **daha yakındır. Hislerinize uyup adâletten sapmayın…"** (en-Nisâ, 135)

İşte örnek hayâtı âdeta canlı bir Kur'ân tefsîri mâhiyetinde olan Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, adâlet önünde ken-

di âilesinin bile bir imtiyâzının olmadığını çok açık bir üslûb ile beyân ederek toplumdaki güçlü kimselere imtiyaz tanınmasına kat'î bir lisanla karşı çıkmıştır.

Hakkı Tutup Kaldırmak

Peygamber Efendimiz'in, daha risâletle vazîfelendirilmeden evvel iştirâk ettiği **"Hılfü'l-Fudûl"** adlı cemiyet de, ticârî ve ictimâî hayatta adâleti hâkim kılma gâyesine hizmet etmekteydi. Bu cemiyet, hakkı gasbedilen ve hakkını arayamayan zayıf ve yabancı kimselere yardımcı olur, zayıfın gasbedilen hakkını güçlüden alıp sâhibine teslim ederdi.

Hak ve adâlet hassâsiyetin tezâhürleri, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ın bütün hayâtında görülmekteydi. Nitekim bu hâl, O'nun hadîs-i şerîflerine de şöyle yansımıştı:

"...İçindeki zayıfların, incitilmeden haklarını alamadıkları bir cemiyet iflâh olmaz..." (İbn-i Mâce, Sadakât, 17)

"...Güçsüzlerin hakkının güçlülerden alınmadığı bir toplumu Allah nasıl temize çıkarır?!" (İbn-i Mâce, Fiten, 20)

"Kıyâmet gününde insanların Allah Teâlâ'ya en sevgili olanı ve O'na en yakın yerde bulunanı, adâletli idârecidir. Kıyâmet gününde insanların Allah Teâlâ'ya en sevimsiz olanı ve O'na en uzak mesâfede bulunanı da zâlim idârecidir." (Tirmizî, Ahkâm, 4/1329; Nesâî, Zekât, 77)

Yine Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz, dünyâya vedâ ederken kendilerinden duyulan son hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurmuşlardır:

"Namaza, özellikle namaza dikkat ediniz. Elinizin altında bulunanlar hakkında da Allah'tan korkunuz." (Ebû Dâvûd, Edeb, 123-124/5156; İbn-i Mâce, Vasâyâ, 1)

Adâleti Yanıltmak: Cehennemden Bir Pay

Fahr-i Kâinât -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz şöyle buyurur:

"Ben sadece bir beşerim. Sizler bana (aranızdaki ihtilâflar sebebiyle) muhâkeme olmak üzere geliyorsunuz. Belki biriniz, delilini getirmekte diğerinden daha becerikli olabilir ve merâmını daha iyi anlatabilir. Ben de dinlediklerime göre o kimsenin lehinde hüküm veririm. Kimin lehine kardeşinin hakkını alıp hüküm vermişsem, ona cehennemden bir pay ayırmış olurum." (Buhârî, Şehâdât, 27; Müslim, Akdiye, 4)

Hakîkaten bâzı insanlar, güzel konuşmaları ve yüksek zekâları sâyesinde, yaptıkları zulmü, dünyâ plânında örtbas edebilirler, haksız iken kendilerini haklı gösterebilirler. Ancak onlar hiçbir zaman kurtulduklarını zannetmemelidirler. Bu dünyâda beşerî adâleti yanıltıp kendilerini kurtardıklarını düşünseler bile âhiretteki ilâhî mahkemede her şey bir bir ortaya dökülecek ve haklının hakkı haksızdan alınacaktır. Âhirette düşülecek bu rezil durum ise, dünyâ plânındaki rezillik ve zilletten çok daha ağır olacaktır.

Bu itibarla, hâkim huzûrunda başka birinden hak talep eden kişinin, gerçekten haklı olup olmadığını vicdânında çok iyi muhâsebe etmesi îcâb eder.

Adâlet meselesi, hayâtın sadece belli alanlarında değil, tamamında mühimdir. Ticâretten eğitime, çevreden âileye kadar… Âile içinde de:

Evlâtlar Arasında Adâlet

Cinsiyet farkı sebebiyle evlâtlar arasında ayrım yapmak, Allah Teâlâ'nın takdîrine hürmetsizliktir, rızâ ve teslîmiyet zaafıdır.

Sırf cinsiyeti yüzünden kız çocuklarının, birçok haklarından mahrum bırakılarak zulme mâruz kaldıkları, bilinen bir gerçektir. Allah Teâlâ, yegâne üstünlük ölçüsünün "**takvâ**" olduğunu beyân ederken, **"cinsiyet**" gibi bir meseleyi üstünlük sebebi ittihâz etmek, ilâhî hakîkatlere haksızlıktır, zulümdür.

Sahâbînin biri, Peygamber Efendimiz'in yanında otururken, yanına küçük oğlu geldi. Hemen onu kucaklayıp öptü ve dizine oturttu. Az sonra da küçük kızı geldi. Adam onu dizine değil, yanına oturttu. Bunu gören Peygamber Efendimiz:

"–Çocuklar arasında adâleti gözetmen gerekmez miydi?" buyurdu.

Böylece kız ile erkek çocuğa -sırf cinsiyeti sebebiyle- farklı davranmamak ve birini diğerine tercih etmemek gerektiğini ifade buyurdu.[58]

Nûman bin Beşîr -radıyallâhu anhümâ- şöyle anlatır:

Babam beni Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e götürdü ve:

"–Ben, sâhip olduğum bir köleyi bu oğluma verdim." dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem:

58. Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-Âsâr,* Beyrut 1987, IV, 89; Beyhakî, *Şuab*, VII, 468; Heysemî, VIII, 156.

"–Buna verdiğini diğer çocuklarına da verdin mi?" diye sordu.

Babam:

"–Hayır, vermedim." dedi.

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–O hâlde yaptığın hibeden (bağıştan) dön!" buyurdu. (Buhârî, Hibe 12, Şehâdât 9; Müslim, Hibât 9-18)

Hakkı Titizlikle Tevzî Edebilmek

Hayber zaferinden sonra Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Abdullah bin Revâha'yı tahsîlât için oraya gönderirdi. Abdullah -radıyallâhu anh- da, alınması gereken hurma miktârını büyük bir titizlikle tahmin edip bunu tahsîl ederdi.

Hayber arâzîsini işleyen yahudiler, Abdullâh'ın tahminde gösterdiği titizlikten rahatsız oldular. Hattâ bir ara, kadınlarının süs eşyalarından biraz mücevherat topladılar ve:

"–Bunlar senin, taksim esnâsında bizim lehimize davran ve bize biraz göz yum!" dediler.

Abdullah ise onlara:

"–**Vallâhi birçok menfilikleriniz sebebiyle size duyduğum buğz, size karşı âdil davranmama mânî olamaz.** Sizin bana teklif ettiğiniz şey, rüşvettir. Rüşvet ise haramdır, biz onu yemeyiz!" dedi.

Yahudiler, Abdullah -radıyallâhu anh-'ı iknâ edemeyeceklerini anladılar ve onu takdîr edip:

"–İşte bu adâlet ve doğrulukla gökler ve yer nizâm içinde ayakta durur." dediler. (*Muvatta*, Müsâkât, 2)

Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Ey îmân edenler! Allâh için adâletle şâhitlik eden kimseler olunuz. Bir topluluğa karşı duyduğunuz kin, sizi adâletten saptırmasın. Âdil davranın, zîrâ takvâya en yakışanı budur..." (el-Mâide, 8)

Kendi düşmanlarına karşı bile, binbir îtinâ ile adâleti emreden dînimiz ne yücedir! Müslüman, kâfire bile yapılsa, zulümden mutlaka hesâba çekileceğini düşünerek dâimâ hakka riâyet eder, adâlet üzere hareket eder. Zîrâ hadîs-i şerîfte şöyle buyrulur:

"Mazlumun bedduâsından son derece sakının, çünkü onun bedduâsı ile Allah arasında bir perde yoktur." (Buhârî, Zekât 41, 63, Meğâzî 60, Tevhîd 1; Müslim, Îmân 29, 31)

İslâm târihinde gayr-i müslimlere bile büyük bir titizlikle sergilenen hak ve adâlet fazîletinin tipik misâllerinden bir diğeri de şöyledir:

Müslümanlar, Bizans ordusunun üzerlerine gelmekte olduğunu haber alınca, himâye ve idâreleri altında bulunan Humus ahâlîsinden almış oldukları vergileri iâde ettiler ve:

"–Biz şu anda büyük bir saldırıya mâruz kaldığımız için sizi muhâfaza imkânından mahrumuz. (Bu vergileri ise sizi muhâfaza karşılığında almıştık.) Artık serbestsiniz, dilediğiniz gibi hareket edebilirsiniz." dediler.

Humus ahâlîsi:

"–Vallâhi sizin idâreniz ve adâletiniz, bizim için daha önce içinde bulunduğumuz zulüm ve zorbalıktan çok daha iyidir.

Sizin vâlinizle birlikte şehri Bizans'a karşı müdâfaa edeceğiz." dediler.

Kendileriyle sulh yapılmış olan diğer şehirlerin hristiyan ve yahudi ahâlisi de aynı şekilde hareket etti. Netice İslâm ordusu gâlip gelince de, şehirlerini tekrar müslümanlara açtılar, huzur içinde yaşayıp vergilerini ödemeye devâm ettiler.[59]

İslâm ordusu bu adâleti yalnız Humus'ta değil, önce fethedip sonra çekilmek zorunda kaldığı bütün beldelerde tatbik etmiştir. Meselâ, Plevne düştüğü zaman Gâzi Osman Paşa, hristiyan halktan, onları muhâfaza karşılığında almış olduğu cizyeleri iâde etmiştir.

Hak ve adâlet mevzuundaki bu ve benzeri hassas ölçüler sebebiyledir ki, târih boyunca nice insaf ehli gayr-i müslim mütefekkir, İslâm adâletinin yüceliğini îtiraf etmek zorunda kalmıştır.

Nitekim 1789'da Fransız ihtilâlcilerinden bir **"insan hakları beyannâmesi"** hazırlamaları istenmişti. Bu gâye ile dünyâdaki bütün hukuk sistemlerini araştıran heyette bulunan Lafayet, İslâm hukukunun üstünlüğünü görünce, Peygamber Efendimiz'i kastederek:

"–Ey şanlı Arab! Sen, adâletin ta kendisini bulmuşsun!" demekten kendini alamamıştır.

Adâlet, devletleri ayakta tutan temel direktir. Öyle ki; **"Küfr ile pâyidâr olunur, zulm ile olunmaz!"** sözü meşhur-

59. Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân,* Beyrut 1987, s. 187.

dur. Bütün idârenin adâlet ile kâim olduğunu ifade için de; **"Adâlet mülkün** (idârenin) **temelidir."** denilmiştir.

Hakîkaten milletler ve devletler, güç ve iktidârı elde tutan idârecilerle ayakta dururlar. Ancak bir güç ve iktidârın makbûliyeti, hak ve adâlet ölçülerine riâyeti nisbetindedir. Hak ve adâletten mahrum bir kuvvet; ancak zulüm ve zorbalık doğurur. Nitekim Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh-:

"Kuvvete dayanmayan adâlet âcizdir. Adâlete dayanmayan kuvvet ise zâlimdir." buyurmuştur.

Yâni hak ve adâlet ölçüleriyle dizginlenmemiş güç ve kuvvet, ancak bir zulüm vâsıtası olur. Ayrıca adâlet, ancak onu tevzî edebilecek dirâyetli ve âdil ellerde bütün ihtişâmıyla tezâhür eder. Zayıf ve ehil olmayan kimseler elinde ise zillet ve acziyete dönüşebilir.

Yûsuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig* adlı eserinde ne güzel söyler:

"Zulüm, yanan bir ateştir; yaklaşanı yakar. Adâlet ise, sudur; akarsa nîmet yetişir."

Yâni bir toplumda zulüm ve haksızlık yangını devâm ederken adâlet suyu imdâda yetişmiyorsa, o su, sâfiyetini, akıcılığını ve öz kıymetini yitirmiş demektir. Mazlumların feryatlarını dindirmeyen bir adâlet sistemi de, dura dura kokuşan sulara benzer.

Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh-, halîfe seçildiğinde minbere çıkarak büyük bir tevâzû içinde halka şöyle hitâb etmiştir:

"Ey insanlar! En hayırlınız olmadığım hâlde sizin başınıza halîfe seçilmiş bulunuyorum. Şayet vazîfemi hakkıy-

la yaparsam bana yardım ediniz. Yanlış hareket edersem bana doğru yolu gösteriniz…" (İbn-i Sa'd, III, 182-183; Süyûtî, *Târîhu'l-Hulefâ,* s. 69, 71-72; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi,* II, 1181)

Dolayısıyla âdil kimselerin yanında olmak, hatâ ettiklerinde de çekinmeden onları îkaz etmek, mü'minlerin en mühim vazifelerindendir.

Zulüm ve Haksızlığa Karşı Durmak

Hadîs-i şerîfte buyrulur:

"Cihâdın en fazîletlisi, zâlim sultânın karşısında hakkı ve adâleti söylemektir." (Ebû Dâvûd, Melâhim, 17; Tirmizî, Fiten, 13)

Zîrâ hakkın sükût ettiği yerde bâtıl hortlar. Hakkı müdâfaa durumunda olup da sessiz kalmak, dilsiz şeytana dönmektir. Zâlime sükût, onu putlaştırmaktır. Nitekim zâlim Firavun'a; **"Ben sizin yüce rabbinizim!"** dedirten, etrâfındaki Hâmân ve emsâli, insan sûretli şeytanlardı. Onlar da Firavun'un zulmüne payanda oldukları için, aynı âkıbetle ebedî hüsrâna dûçâr oldular. Zîrâ dünyevî menfaatler için zulme yaltaklanmak, ebedî bir zillet ve hüsran sebebidir.

Hakka gönül verenler ise hakkın kuvvetinden feyz alırlar. Hakka dayanmanın izzetiyle dâimâ doğrunun yanında, zâlimin karşısında olurlar.

Bunun içindir ki; zulmüyle meşhur olan Haccâc-ı Zâlim karşısında Hasan-ı Basrî Hazretleri susmadı, ne pahasına olursa olsun hak ve adâleti tebliğ ve tevzî etti. Halîfe Câfer Mansur'un haksız icraatlerine âlet olmak istemeyen İmâm-ı Âzam Hazretleri, zindanda kırbaçlanmak pahasına Bağdat kadılığını reddetti…

Zîrâ hak söz, îmânın sesi; hakkı söylemek ve tevzî etmek, kâmil mü'minlerin şiârıdır. Hakkı söyleyen ve hakka hizmet edenler bulundukça haksızlığa giden yollar kapalı kalacaktır.

Bu itibarla nefsine uyarak zulme sapanlar veya zâlime destek olanlar, şunu iyi bilmelidirler ki; bâtılın ve zulmün geçici bir galebesi vardır, fakat kalıcı ve ebedî bir zaferi yoktur. Zîrâ zulmün sonu zevâldir. Hakkı tanımamak, hak ve adâlet kâidelerini çiğnemek, Allah -celle celâlühû-'ya isyan ve muhâlefet mânâsına geldiği için, zâlimlerin -er ya da geç- ilâhî kudretin çetin azâbı ile karşılaşmaları muhakkak ve mukadderdir.

Zulüm ve haksızlık târihi, ilâhî intikam tatbikâtının dehşetli tezâhürleriyle doludur. Nitekim âyet-i kerîmede:

"...Zaten Biz ancak halkı zâlim olan memleketleri helâk etmişizdir." (el-Kasas, 59) buyurulmaktadır.

Velhâsıl, kaba kuvvete râm olanlar nazarında zulmün başlangıcı her ne kadar parlak görünse de, târih sayfaları tekrar tekrar göstermiştir ki, onun sonu dâimâ zifiri karanlıktır. Diğer taraftan adâlet de, her ne kadar zor görünse de, nihâyeti nurlu ve huzurludur. Bu itibarla, her zaman, her yerde ve herkese karşı âdil olan bir müslüman, Allâh'ın ve kullarının sevgisini kazanır, iki cihanda da azîz ve bahtiyâr olur.

Nefislerine uyarak adâletten ayrılanların ise hiçbir şey elde etmeleri mümkün değildir. Aldatıcı ve geçici bâzı menfaatler sağlasalar bile bu, nihâyetinde zarar, pişmanlık ve hüsrandan başka bir şey getirmez.

Rabbimiz, kalplerimizi fânî menfaatler uğruna eğrilmekten muhâfaza buyursun! Cümlemizi, hak ve adâlet üzere yaşayıp vicdan huzuruyla ilâhî dîvâna varabilen mes'ûd ve bahtiyar kullarından eylesin!

Âmîn...

Mes'ûliyet

Îman kardeşliğinden doğan mes'ûliyet hassâsiyeti çok mühimdir. Mü'minler birbirlerini, farklı bedenlerde olsalar da tek yürek hâlinde yaşayan bir vücûdun uzuvları gibi telâkkî etmeye mecburdurlar. Bir uzvun acısını bütün bir vücut hissettiği gibi, din kardeşlerinin ıztırâbını duymak, bütün mü'minler için bir vicdan imtihânıdır.

MES'ÛLİYET

İnsan, yaratılanların en şereflisi ve cihânın en güzîde ziynetidir. Cenâb-ı Hak, insanoğluna diğer mahlûkâtına vermediği sayısız nîmet ve kâbiliyetler lutfetmiştir. Bu müstesnâ ihsan ve ikramlarına mukâbil, onu mes'ûliyet sâhibi bir varlık kılmıştır.

Allah Teâlâ, biz kullarını imtihan etmek için, nefislerimize **"fücûr"** ve **"takvâ"** esaslarını koymuş ve bizlere bu ikisi arasında bir irâde hürriyeti bahşetmiştir. Böylece -neticesine râzı olmak şartıyla- irâdemizi hayra da şerre de yönlendirebilme husûsunda bir serbestlik lutfetmiştir.

Dünyâ imtihânının bir îcâbı olarak da her bir kuluna ayrı ayrı hayat şartları takdîr etmiştir. Yâni insanoğlu, toplum hayâtının nizam, insicam ve huzur üzere devâmı hikmetine binâen, maddî ve mânevî bakımdan çok farklı seviyelerde yaratılmıştır.

Bütün insanlara aynı istîdat, aynı meslekî kâbiliyet, aynı maddî ve mânevî özellikler verilmiş olsaydı, toplumda bir hiyerarşi kurulamaz, dolayısıyla huzurlu bir hayat nizâmı söz konusu olmazdı. Bunun içindir ki insanlar, toplum hayâtında birbirini yıkayan iki el gibi birbirlerine muhtaç kılınmış ve bir bütünün parçaları gibi birbirini tamamlayan farklılıklar içinde hayat sür-

meye memur edilmişlerdir. Dolayısıyla bir imtihan âlemi olan bu dünyâda, insanların çok farklı imkânlara sâhip olması, hikmetsiz değildir.

Bu durum, mü'minler arasında îmânî ve vicdânî bâzı hak ve mes'ûliyetler meydana getirmektedir. Allah Teâlâ, insanlar içindeki zayıf, güçsüz ve mahrum kullarına, sabredip bu imtihanın ecrine nâil olmalarını; diğer taraftan güçlü, dirâyetli, varlıklı ve kâbiliyetli kullarına da şımarmayıp şükretmelerini emretmiştir.

Şükür ise, sırf dil ile yapılamaz. Asıl şükür, nîmeti ondan mahrum olanlara da ikrâm etmek sûretiyle gerçekleşir. Allah rızâsı için zayıfların dâimâ yanıbaşında bulunmak, onların mahrûmiyetlerini telâfîye çalışmak ve onların hayır duâlarını alabilmek, şükrün en güzel ifadesidir.

Hakîkaten zaman zaman kendimize sormamız gerekir ki, "–Ben sağlam ve sağlıklıyım, fakat falan şahıs niye sakat veya hasta? Ben varlıklıyım, fakat falanca niye fakir ve mahrum?" Cevap olarak kendimize demeliyiz ki: "–Allah Teâlâ onu bana emânet etti ve beni ondan mes'ûl kıldı. O hâlde elimdeki imkânları, bu imkânlardan mahrum olanlara tevzî gayreti içinde bulunmaya mecbûrum!.."

Nitekim Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"Mü'min kardeşinin derdiyle dertlenmeyen bizden değildir." buyurmuştur. (Hâkim, IV, 352; Heysemî, I, 87)

İman kardeşliğinden doğan mes'ûliyet hassâsiyeti çok mühimdir. Mü'minler birbirlerini, farklı bedenlerde olsalar da tek yürek hâlinde yaşayan bir vücûdun uzuvları gibi telâkkî etmeye

mecburdurlar. Bir uzvun acısını bütün bir vücut hissettiği gibi, din kardeşlerinin ıztırâbını duymak, bütün mü'minler için bir vicdan imtihânıdır.

Târihimizdeki şu misâl, ne kadar rakik bir mü'min gönlünü sergilemektedir:

Osmanlı sultanlarından 1. Abdülhamid Han, Özi Kalesi elden çıkıp mâsum ahâlisi kılıçtan geçirildiğinde:

"–Eyvah! Asker evlâtlarım ve mâsum ahâlim parçalandı!" diyerek teessüründen felç olmuş ve bu acıya dayanamayıp vefât etmiştir. Bu hâl, ne derin bir mes'ûliyet hissinin tezâhürüdür! Koca bir cihan sultânına, hayâtına mâl olacak derecede "âhh!" çektiren ve kalbini elemle eriten îman hassâsiyeti ne muhteşemdir.

İşte bu îman hassâsiyeti kaybolduğu zaman, din kardeşliğinin hukûkuna riâyet edilmemiş ve dolayısıyla da mes'ûliyetler ihlâl edilmiş olur.

Mü'minler bu şuur içinde, birbirlerini sevmeyi ve birbirlerine hizmet etmeyi, birbirlerini kollayıp gözetmeyi, rızâ-yı ilâhîye nâiliyet için vazîfe bilmelidirler.

Yine mü'minler, iyilik ve duâda dâimâ birbirlerine muhtaçtırlar. Zayıf ve muzdarip mü'minler, güçlü ve varlıklı mü'minlerin iyiliklerine muhtaç, imkân sâhibi mü'minler de zayıf ve mahrumların hayır duâlarına muhtaçtırlar.

Mevlânâ Hazretleri bu hakîkati ne güzel dile getirir:

"Güzeller, saf ve berrak ayna aradıkları gibi, cömertlik de fakir ve zayıf kimseler ister. Güzellerin yüzü ayna-

da güzel görünür, ikram ve ihsânın güzelliği de fakir ve gariplerle ortaya çıkar."

Diğer taraftan, hayâtı çeşitli sıkıntılar içinde yaşayan kimseler de başlarına gelen ezâ ve cefâları, bir cezâ olarak telâkkî etmemelidirler. Bunların, ilâhî imtihan muktezâsı olduğunu bilmelidirler. Her hâlükârda sabredip hamd ederek, bunun ecrine tâlip olmalıdırlar.

Bunun içindir ki; **şükreden zenginler ile sabreden fakirler**, ilâhî rızâya nâiliyet bakımından müsâvîdirler. Aralarındaki tek fark, birinin yoklukla, diğerininse varlıkla imtihan edilmesidir.

Cenâb-ı Hak buna bir misâl olmak üzere, Hazret-i Süleyman ile Hazret-i Eyyûb'un hâlini bildirir.

Nâmütenâhî varlık sâhibi kılınan Süleyman -aleyhisselâm- hiçbir zaman mağrur olmamış, dünyâ nîmetleri aslâ kalbini işgal etmemiş, nîmetlerin asıl sâhibi olan Allâh'a dâimâ şükür hâlinde bulunmuştur. Bu güzel hâli sebebiyle de Cenâb-ı Hakk'ın; "نِعْمَ الْعَبْدُ" **"ne güzel kul"**[60] iltifâtına mazhar olmuştur.

Öte yandan yokluk ve hastalıklarla imtihan edilen Eyyûb -aleyhisselâm- da, bu imtihânı kendisine takdîr edenin, Allah Teâlâ olduğunu düşünerek dâimâ hâline rızâ göstermiş, hiçbir zaman şikâyet etmemiştir. Eyyûb -aleyhisselâm- da bu rızâ ve teslîmiyeti ile Rabbimiz'in tıpkı Süleyman -aleyhisselâm-'a buyurduğu gibi; "نِعْمَ الْعَبْدُ" **"ne güzel kul"**[61] iltifâtına nâil olmuş-

60. Bkz. Sâd Sûresi, 30. âyet.
61. Bkz. Sâd Sûresi, 44. âyet.

tur. Dolayısıyla kulun ne sûrette imtihan edildiği değil, imtihânına ne şekilde cevap verdiği mühimdir.

Bu yüzden gerçek bir mü'min, irâdesini her şeyden önce Allah'tan râzı olmak istikâmetinde kullanmalıdır. Bu hissi kökleştirmek için de, mânevî hususlarda kendisinden daha fazîletli olanlara bakıp onları kendisine misâl almalı; buna mukâbil maddî hususlarda kendisinden aşağıdakilere bakıp şükrünü artırmalıdır. Bizzat Cenâb-ı Hak tarafından takdîr edilmiş mahrûmiyetlerden şikâyet etmemeli, dünyâ ve ukbâyı bir bütün olarak düşünüp bunun, ebedî âlemdeki mes'ûliyetini azaltacağı düşüncesiyle tesellî bulmalıdır.

Zîrâ Cenâb-ı Hak, kulları içinde çok nîmet lutfettiği kimselere çok, az nîmet lutfettiği kimselere de az hesap soracaktır. Yâni bu dünyâda nâil olunan nîmetler nisbetinde âhirette hesap vardır. İlâhî adâlet, bu şekilde tezâhür edecektir.

Bu itibarla, meselâ Afrika'da dünyâya gelmiş ibtidâî kavimlere mensup bir insanın veya gâfil bir toplum içinde yaşayan birinin, dînî hakîkatleri kabul husûsundaki mes'ûliyeti, şartları onunla kıyaslanamayacak derecede müsâit olan bir başka dindar ve medenî ülkedeki insanla bir ve aynı olamaz. Dolayısıyla kula lutfedilen bütün nîmetler, onun mes'ûliyet hudutlarını tâyin eden ve mükellefiyet nisâbını belirleyen unsurlardır.

Âyet-i kerîmede:

"Allah hiç kimseyi gücünün yetmediğinden mükellef kılmaz..." (el-Bakara, 286) buyrulur.

Demek ki Allah ne kadar güç ve imkân verdiyse o kadar mes'ûl tutar. Âyet-i kerîmenin mefhûm-ı muhâlifince, bir kul,

gücünün yettiklerini îfâ etmez ise, bundan da mes'ûl olur. Yâni muktedir olup da yapamadığımız iyilikler ve meselâ hakkı ve hayrı tavsiye edip zulüm ve şerden sakındırmak gibi hizmetlerden dolayı da âhirette hesâba çekileceğimizi dikkate almak mecbûriyetindeyiz.

Bu noktada biz mü'minler için çok mühim bir mesele ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki; zekât gibi maddî bir mükellefiyetin nisâbını, yâni ne miktarda verdiğimizde mes'ûliyetinden kurtulacağımızı tespit etmek kolaydır. Lâkin Allâh'ın kuluna lutfettiği maddî-mânevî bütün nîmetler de, o kulda bir mes'ûliyet nisâbı meydana getirir ki, bunun miktarını tâyin etmek çok zordur. Meselâ Allah yolunda gayret etmek, bütün insanlara Cenâb-ı Hakk'ın yüklediği bir borçtur. Lâkin zekâttakinin zıddına, bunun ne nisâbı ne de nisbeti bellidir.

Kimi insan, az nîmete nâil olduğundan, onun mes'ûliyetinin nisâbı -faraza- bir "**bardak**" hacmi kadardır. Hâlbuki kimi insanın mes'ûliyet nisâbı, -faraza- bir "**kazan**" gibi geniş bir hacme sâhiptir. Yâni üzerimizde ilâhî takdirle meydana gelen nasipler, bizi farklı nisaplarla mükellef kılmıştır. Elinde kazan olan, onun dibinde bir bardaklık su götürürse, kazanı boş götürmüş olur. Nasıl ki yüz milyar zekât borcu olan bir adam, on milyar ödemekle bu borçtan kurtulamazsa, diğer nîmetlerin doğurduğu mes'ûliyetler de aynen böyledir.

Bu bakımdan üzerimizdeki nîmetlerin doğurduğu mes'ûliyetin nisâbını tam olarak bilmemiz mümkün olmadığından, yapmış olduğumuz namaz-niyaz ve hayır-hasenâta aslâ güvenmememiz îcâb eder. Zîrâ mes'ûliyet kabımızın istiâbı belki çok daha büyüktür de, yaptığımız sâlih ameller o kabın içerisinde kaybolup gidiyordur.

Devr-i saâdette buna dâir pek çok misâl yaşanmıştır. Bir bedevî gelip; yalnız farzları yapacağını söylemiş, Efendimiz de onun hakkında;

"–Eğer sözüne sâhip çıkarsa kurtuldu." buyurmuştur.[62] Çünkü o şahsın kabı bir bardaklıktır.

Buna mukâbil, Allah Rasûlü, fazîlet ehli güzîde sahâbîlerden biri olan Muâz -radıyallâhu anh-'a her seferinde; *"Bu da kâfî değil!"* diyerek üst üste pek çok tavsiyelerde bulunmuş, en son olarak da:

"–Sana bütün bunların kıvamının kendisine bağlı olduğu şeyi (can damarını) bildireyim mi?" buyurmuştur.

Muâz -radıyallâhu anh-:

"–Evet, bildir yâ Rasûlallâh!" deyince Peygamber Efendimiz dilini tutmuş ve:

"–Dilini koru!" buyurmuştur.

Muâz -radıyallâhu anh-:

"–Biz konuştuklarımızdan da hesâba çekilecek miyiz?" diye sorunca Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"–Allah iyiliğini versin ey Muâz! İnsanları yüzüstü cehenneme sürükleyen, ancak dillerinin ürettikleridir!" buyurmuştur.[63]

Velhâsıl mes'ûliyet hacmi bakımından, elimizde bir bardak mı, yoksa koca bir kazan mı bulunduğunu kesin olarak

62. Hâdisenin tafsîlâtı için bkz. Buhârî, Îmân 34, Savm 1, Şehâdât 26; Müslim, Îmân 8, 9.
63. Hâdisenin tafsîlâtı için bkz. Tirmizî, Îman, 8; İbn-i Mâce, Fiten, 12.

bilemeyiz. Zâten nefsimiz de bunu bilmemizi istemez. Çünkü belki kazanımız vardır da; "Benim bardağım var, bu kadar su bana yeter, yâni bu kadar hayır-hasenât ve sâlih amel beni kurtarır!" diye kendimizi avutuyoruzdur. Nice kazan sâhibi, kendisini bardak sâhipleriyle kıyaslayıp; "Ben kabımı doldurdum!" zannetmektedir. Birçok kimse de, Akdeniz'le Marmara Denizi'ni mukâyese etmek gibi bir gaflet içerisinde, kendi hâlini toplumun vaziyetiyle kıyaslayarak vicdânını tesellî etmektedir.

Hâlbuki Allâh'ın topluma verdiği nîmetlerle şahıslara verdiği nîmetler ayrı ayrıdır. Bunun için hiçbir zaman Allah yolunda yaptığımız hizmetleri kâfî görmemeli, yapabileceğimiz hizmetlerin nihâyetine erdiğimizi de düşünmemeliyiz. Nâil olduğumuz nîmetlerin doğurduğu mes'ûliyetin gereğini yapabilmek için, son nefesimize kadar var gücümüzle gayret etmeliyiz.

Ayrıca çeşitli mahrûmiyetler sebebiyle kendimizi Allah yolunda gayretten muaf görme gafletinden de sakınmalıyız. Bu hususta fedâkâr sahâbîlerin hâli ne güzel bir numûnedir:

Sahâbeden Abdullah ibn-i Ümm-i Mektum -radıyallâhu anh- âmâ olduğu için seferden muaf tutulmuş olmasına rağmen "Ben de sancağı taşırım." diyerek Kadisiye Seferi'ne katılmıştı. Tebük Seferi esnâsında da fakir bir sahâbî, binek bulamadığı için seferden muaf tutulduğu hâlde, savaş kazanılır da gâzî olursa alacağı ganimeti bağışlama karşılığında bir süvârinin bineğine ortak olmuş, yine de o seferden geri kalmamıştı. Zîrâ o mübârek sahâbîler çok iyi biliyorlardı ki, bir hayrı işleyebilmek için çekilen çileler ve yapılan fedâkârlıklar, onun ecrinin katlanarak artmasına vesîle olmaktadır.

Allah rızâsı arayışıyla yapılan bütün samîmî hizmetler, kalbî olgunluğun bir tezâhürüdür, Rabbimiz'e yakınlık vesîlesidir.

O hâlde; hastalık, sakatlık, fakirlik ve benzeri mahrûmiyetler içinde bile bulunsak; "Nasıl olsa ben mâzurum..." diyerek bir kenara çekilmek yerine, bu yoldaki fânî engelleri bertarâf ederek Allâh'ın dînine hizmet için elimizden gelen her hayrı îfâya çalışmalıyız.

Âyet-i kerîmede buyrulur:

"Ey îmân edenler! Eğer siz Allâh'a (Allâh'ın dînine) **yardım ederseniz, O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz."** (Muhammed, 7)

Kendinizi Tehlikeye Atmayın!..

Emevîler devrinde, Allah Rasûlü'nün fetih müjdesine nâil olmak isteyen İslâm ordusu, İstanbul önlerine gelmişti. Ordunun içinde Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri de bulunmaktaydı. Rumlar, arkalarını şehrin surlarına vermiş savaşırlarken, Ensâr'dan bir zât, atını Bizanslıların ortasına kadar sürdü. Bunu gören bir İslâm askeri; "**Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız!"** âyet-i kerîmesinden hareketle ve hayretler içinde:

"–Lâ ilâhe illâllâh! Şuna bakın! Kendini göz göre göre tehlikeye atıyor!" dedi. Bunun üzerine Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri şöyle dedi:

"–Ey mü'minler! Bu âyet, biz Ensâr hakkında nâzil oldu. Allah, Peygamberi'ne yardım edip dînini gâlip kıldığında biz; «Artık mallarımızın başında durup onların ıslâhı ve nemâlanma-

sıyla meşgul olalım.» demiştik. Bunun üzerine; **«Allah yolunda infâk ediniz de, kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız. Bir de ihsanda bulununuz, zîrâ Allah,** (yaptığını en güzel şekilde yapan ve ihsan şuuru ile yaşayan) **muhsinleri sever.»** (el-Bakara, 195) âyeti nâzil oldu. Âyet-i kerîmede buyrulan **«kendi eliyle kendini tehlikeye atmak»**tan maksat; bağ ve bahçe gibi dünyâlıklarla uğraşmaya dalıp, Hak yolunda gayreti terk ve ihmâl etmemizdir."

İşte bu ilâhî îkâza bütün samîmiyetiyle ittibâ eden Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri de, kulluk mes'ûliyetinin hakkını verebilme endişesi içerisinde, hiçbir zaman amellerini yeterli görmemiş ve Allah yolunda hizmetten geri kalmamıştır. Îman heyecanıyla seksen küsur yaşlarında iken katıldığı bu sefer esnâsında vefât ederek şehidlik mertebesine nâil olmuştur. (Bkz. Ebû Dâvûd, Cihâd, 22/2512; Tirmizî, Tefsîr, 2/2972)

İslâm târihine iki buçuk senelik hilâfetiyle en büyük imzalardan birini atan Ömer bin Abdülaziz de, dâimâ bir vicdan muhâsebesi içinde bulunurdu. Hanımının kendisini tesellî sadedinde söylediği sözlerine mukâbil:

"–Ey Fâtıma! Yarın hesap gününde Rabbim beni mes'ûl olduğum insanlardan dolayı sorguya çekerse, Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- bana itâb ve serzenişte bulunursa, ben nasıl cevap vereceğim?!" der ve sanki suya düşmüş yaralı bir kuşun çırpınışı gibi hâlden hâle girerdi…

Âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"Ey îmân edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak müslümanlar olarak can verin." (Âl-i İmrân, 102)

"Sana yakîn (ölüm) **gelinceye kadar Rabbine kulluğa devâm et!"** (el-Hicr, 99)

"Boş kaldın mı hemen (başka bir) **işe koyul ve yalnız Rabbine yönel."** (el-İnşirah, 7-8)

Âyet-i kerîmeler mûcibince ömrümüzün sonuna kadar, devamlı artan bir hizmet aşkı içinde bulunmaya gayret etmeliyiz. Bu hususta da Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ı örnek almalıyız. O, geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanmış olduğu hâlde, geceleri sabahlara kadar gözyaşları içinde namaz kılar, istiğfâr ederdi.

Mescid yapılırken mübârek sırtında taş taşırdı.

Arâziye çıktıklarında yemek pişirilmesi için odun toplardı.

Bedir Harbi'ne gidilirken de üç sahâbî ile nöbetleşe deveye bindi. Sahâbîler, kendi haklarını ısrarla O'na ikrâm etmek istediler. Fakat O, bunu kabûl etmedi ve:

"–Siz yürümeye benden daha tahammüllü değilsiniz. Ayrıca ben de sevap kazanma husûsunda sizden daha müstağnî değilim." buyurdu. (İbn-i Sa'd, II, 21; Ahmed, I, 422)

Velhâsıl, Cenâb-ı Hakk'ın biz kullarına lutfettiği kâbiliyet ve imkânların nisâbını tâyin etmek mümkün olmadığından, son nefesimize kadar, tâkatimiz nisbetinde kendimizi Hak yolunda hizmete adamak durumundayız.

Öte yandan îman nîmetinin doğurduğu şükür borcumuzun en güzel îfâ ediliş şekli, îmandan mahrumlara veya günahkâr insanlara, yumuşak bir lisan ve İslâm'ın güler yüzüyle yapılacak

olan tebliğ ve irşadlardır. Fakat şuna da dikkat etmek gerekir ki, günahkâr insanlar, yaralı bir kuş gibidirler. Onlara fayda verecek olan, öfke değil, merhamettir. Yâni günâha duyulan nefreti günahkâra taşırmamak îcâb eder. Böyle nezih ve derin bir duygu ise -daha ziyâde- tasavvufu lâyıkıyla hazmetmiş muhitlerin müsâmahakâr iklîminde elde edilebilir.

Günümüzde pek çok insan, dînen irâde zaaflarıyla mâlûl olduğundan, toplum içinde hastahane koridorlarında dolaşan bir doktor hissiyâtı içinde bulunmamız gerekmektedir. Nasıl ki bir doktorun hastaya tedâvî çâreleri sunması, onun insânî ve vicdânî mes'ûliyeti ise, mânevî hastalıklara müptelâ insanlar karşısında biz de irşad mes'ûliyeti taşımak mecbûriyetindeyiz.

Nitekim Peygamber Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"Din, nasihattir." buyurmuştur. (Buhârî, Îmân, 42) Ve nasîhatin mükerrerliğinin lüzûmuna işâret etmek için de bu sözünü üç kere tekrarlamıştır.

Ameline Güvenme!..

Kulun hiçbir ameli, kendisine lutfedilmiş olan nîmetlerin şükür borcunu tam olarak ödemeye kâfî gelmez. Bunun içindir ki, sâlih ve ârif kullar ve hattâ peygamberler dahî, yalnız amellerinin mukâbilinde değil, onlara ilâveten Allâh'ın af ve merhametiyle muhâsebe olunmayı arzu ederler.

Nitekim birgün Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- ashâbını ifrat ve tefritten uzak, muvâzeneli bir kulluk hayâtı yaşamaya dâvet ederek:

"–Orta yolu tutunuz, (Kitap ve Sünnet'in istikâmeti üzere) dosdoğru olunuz. Biliniz ki, hiçbiriniz ameli sâyesinde kurtuluşa eremez." buyurmuşlardı.

Sahâbîler:

"–Siz de mi kurtulamazsınız, ey Allâh'ın Rasûlü?" diye hayretle sordular.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"–(Evet) ben de kurtulamam. Ancak Allah, rahmet ve keremi ile beni bağışlamış olursa, o başka!" cevâbını verdi. (Müslim, Münâfikîn, 76, 78)

Diğer bir hadîs-i şerîfte de şöyle buyrulur:

"Bir adam, doğduğu günden, yaşlanıp öldüğü güne kadar Allah rızâsı için ve tâat niyetiyle alnını yerden kaldırmayıp gayret etse, o adam yine de kıyâmet günü amellerini az görür." (Ahmed, c. IV, s. 185)

Yâni böyle âbid bir mü'min bile amellerinin kurtuluşuna kâfî gelmeyeceğini anlar.

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- de geceleri ayakları şişinceye kadar namaz kıldığı hâlde yine de:

"Allâh'ım! Sen'i lâyık olduğun şekilde medh ü senâdan âcizim! Sen kendini nasıl medh ü senâ etmişsen öylesin!" (Müslim, Salât, 222) niyâzında bulunarak insanoğlunun bu hususta ki mutlak aczini beyân etmiştir.

Dolayısıyla bizlere düşen, hiçbir zaman gayreti elden bırakmamakla birlikte, amellerimizle kendimizi tesellî etmeyip Allah'tan af ve kerem dilemektir.

Velhâsıl, insanların fânî lezzetler ve nefsânî arzular kıskacında ve rûhî buhranların girdabında âdeta boğulduğu günümüzde, üzerimizdeki ilâhî mes'ûliyetlerin daha da ağırlaşmış olduğu muhakkaktır.

Rabbimiz, üzerimizdeki mes'ûliyetlerin gerekli kıldığı ölçüde gayret gösterebilmemizi nasîb eylesin! Kusur ve noksanlarımızı bağışlayıp cümlemizi cennet ve cemâliyle müşerref kılsın!

Âmîn...

Emânet Şuuru

Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, mü'minlerin birbirlerine karşı büyük mes'ûliyetlerinin bulunduğunu, bir duvarın tuğlaları gibi birbirine kenetli olmaları gerektiğini, bir bedenin âzâları gibi birinin yaşadığı dram ve ıztırâbı hepsinin hissetmesi lâzım geldiğini, komşusu açken tok uyumanın İslâm ahlâkıyla bağdaşmadığını, velhâsıl mü'minlerin de birbirine emânet olduğunu bildirmiştir.

EMÂNET ŞUURU

Allâh'a îmân edenlerin umûmî bir ismi olan "mü'min" tâbiri, aynı zamanda Allâh'ın güzel isimlerinden biridir ve O'nun emniyet menbaı oluşunu, kullarına güven vermesini, onları emîn kılmasını ifade eder. Peygamberlerini "emânet" sıfatıyla vasıflandıran, yâni onları güvenilir kılan da O'dur. Bu itibarla mü'min kimse de; îmân eden, emniyet telkin eden, güvenilir kimse demektir.

Emânete riâyet duygusu, mü'minlerin îman dokusunu ihyâ eden bir unsurdur. Bu hakîkati dile getiren şu mânidar hadîs-i şerîf, aynı zamanda ne dehşetli bir îkâz-ı peygamberîdir:

"Hiç şüphesiz Azîz ve Celîl olan Allah, bir kulu helâk etmeyi murâd ettiği zaman, ondan hayâyı çekip alır. Hayâyı alınca, o kul gazaba uğrayan biri olur. Gazaba uğradığı zaman, ondan emânet (güvenilirlik) kaldırılır. Emânet kaldırılınca, o ancak hâin olur. Hâin olduğu zaman, kendisinden rahmet kaldırılır. Rahmet kaldırılınca, o ancak lânete uğrar, mel'ûn olur. Lânete uğradığı ve mel'ûn olduğu zaman da, kendisinin İslâm ile olan bağı koparılır!" (İbn-i Mâce, Fiten, 27)

Hadîs-i şerîfin de beyân ettiği üzere emânet duygusu, îmânın sıhhat şartlarından biridir. Bu yüzden onu hassâsiyetle muhâfaza etmemiz için Rabbimiz birçok ilâhî îkazda bulunmaktadır. Bunların birkaçında şöyle buyrulur:

"Birbirinize bir emânet bırakırsanız, emânet bırakılan kimse o emâneti (zamânı gelince) **sâhibine versin ve bu hususta Allah'tan korksun."** (el-Bakara, 283)

"...Kim emânete hıyânet ederse, kıyâmet günü, hâinlik ettiği şeyin günâhı boynuna asılı olarak gelir..." (Âl-i İmrân, 161)

"Ey îmân edenler! Allâh'a ve Peygamber'e hâinlik etmeyin; (sonra) **bile bile kendi emânetlerinize hâinlik etmiş olursunuz."** (el-Enfâl, 27)

"Allah size, emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emrediyor..." (en-Nisâ, 58)

"**Emânet**", peygamberlerin beş fârik vasfından biridir. Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, câhiliyye Arapları'nın dahî o derecede îtimâdını kazanmıştı ki, O'nu "**el-Emîn**" ve **"es-Sâdık"** vasıflarıyla tavsîf etmişlerdi. Hattâ Allah Rasûlü'nün amansız bir düşmanı olan Ebû Cehil bile O'na birgün:

"–Yâ Muhammed! Ben sana, Sen yalancısın demiyorum. Fakat şu getirdiğin dâvetini istemiyorum..." diyerek Efendimiz'in doğruluğunu vicdânen kabûl ettiğini, fakat dâvetine icâbet etmekte nefsine mağlûb olduğunu bir bakıma îtirâf etmişti.

Nitekim bu hâl, âyet-i kerîmede şöyle beyân edilmektedir:

"...(Rasûlüm!) **Onlar Sen'i yalanlamıyorlar, fakat o zâlimler açıkça Allâh'ın âyetlerini inkâr ediyorlar."** (el-En'am, 33)

Emânete ve ahde riâyet husûsunda hiç kimsenin Peygamber Efendimiz'in kâbına varabilmesi mümkün değildir. Abdullah bin Ebi'l-Hamsâ -radıyallâhu anh-'ın anlattığı şu hâdise O'nun bu hâline ne güzel bir misâldir:

"Peygamberliğinden önce Allah Rasûlü ile bir alışveriş yapmıştım. Kendisine borçlandım, biraz beklerse hemen getireceğimi va'dederek oradan ayrıldım. Fakat verdiğim sözü unutmuştum. Üç gün sonra hatırlayıp konuştuğumuz yere geldiğimde, onu aynı yerde beklerken buldum. Allah Rasûlü, bu yaptığım karşısında bana serzenişte bulunmayıp sadece:

«–Ey delikanlı! Bana zahmet verdin, üç gündür burada seni bekliyorum.» buyurdu." (Ebû Dâvûd, Edeb, 82/4996)

Peygamber Efendimiz, herkes tarafından, dürüstlüğü, adâleti ve emniyet telkin eden sağlam karakteri ile tanınmıştı. Nitekim Mekke'nin asîl ve şerefli hanımı Hatîce vâlidemiz, O'nun bu husûsiyetine hayran kalarak kendisine evlenme teklifinde bulunmuştu.

İslâm düşmanı yahudiler bile kendi aralarında ihtilâfa düştükleri zaman, adâlet ve dürüstlüğünden emîn oldukları için O'na gelirlerdi. Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- de onların ihtilâflarını çözerdi.

Bizans kralı Herakliyus'a İslâm'a dâvet mektubu ulaştığında, o vakitler azılı bir İslâm düşmanı olan Ebû Süfyân da Şam'da bulunuyordu. Herakliyus, Ebû Süfyân'a Peygamber Efendimiz hakkında birçok suâller sordu. Bilhassa O'nun daha önce hiç yalancılıkla ithâm edilip edilmediğini, sözünde durma-

ma gibi bir hâlinin vâkî olup olmadığını merak ediyordu. Ebû Süfyân ise -o zamanlar bir İslâm düşmanı da olsa- O'nun aslâ yalan söylemediğini ve verdiği söze sâdık olduğunu söylemek mecbûriyetinde kalmıştı.

İşte bu da gösteriyor ki, Efendimiz'in peygamberliğini tasdîk etmeyenler bile, O'nun dürüstlüğünü ve doğruluğunu kabûl ediyorlardı. Nitekim O, hicret ettiğinde, nezdinde müşriklerin bâzı emânetleri bulunuyordu. Efendimiz, Hazret-i Ali'yi bu emânetleri sâhiplerine vermek üzere vekil bırakmıştı.

Velhâsıl; müslim, gayr-i müslim, herkes O'na îtimad hâlindeydi. Allah Rasûlü'nün doğruluk şuuru öyle bir kalbî rikkat hâline gelmişti ki, bir kadının çocuğunu çağırırken:

"–Gel bak sana ne vereceğim!" demesi üzerine hemen kadına, ona ne vereceğini sormuş, kadın da birkaç hurma vereceğini söyleyince:

"–Şayet ona bir şey vermeyecek olsaydın, sana bir yalan günahı yazılırdı." buyurmuşlardı. (Ebû Dâvud, Edeb, 80/4991; Ahmed, III, 447)

Peygamber Efendimiz'in bu hassâsiyeti sadece insanları değil, hayvanâtı dahî şümûlüne almaktaydı. Nitekim bir sahâbînin atını yanına çağırmak için sanki elinde atın yiyebileceği bir şey varmış gibi davranması, O'nu öyle rahatsız etmişti ki, bu sahâbîyi çağırıp îkaz buyurmuştu. (Bkz. Buhârî, Îmân, 24)

Yine bir defâsında seferden dönülüyordu. Bir iki sahâbî, bir kuşun yavrularını yuvadan almış seviyorlardı. Derken ana kuş geldi. Yavrularını yuvada göremeyince acıyla çırpınmaya başladı. Allah Rasûlü durumdan haberdâr olunca derhâl yavruların yerine konulmasını ve ana kuşa eziyet verilmemesini emretti. (Bkz. Ebû Dâvûd, Cihâd, 112)

İbn-i Abbas -radıyallâhu anh- da şöyle anlatıyor:

"Birisi, kesmek üzere bir koyunu yatırmış ve hayvanın gözü önünde bıçağını biliyordu. Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- bu şahsa:

«Onu defâlarca mı öldürmek istiyorsun?! Bıçağını, onu yatırmadan evvel bileseydin ya!» buyurdu." (Hâkim, IV, 257)

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, mahlûkâta Hâlık'ın şefkat nazarıyla baktığı için, yaş bir dalın bile kesilmesini men etmiş ve kedisini aç bırakan âbid bir kadının cehenneme gittiğini, susuzluktan ölmek üzere olan bir köpeğe su veren günahkâr bir kadınınsa ilâhî rahmet tecellîsine nâil olduğunu bildirmiştir. Zîrâ O, bütün mahlûkâtı **Allâh'ın bir emâneti** biliyor ve mü'minlerin de yeryüzünde emniyet ve huzûrun temsilcileri olmalarını arzu ediyordu.

Bu bakımdan her mü'min, "**el-Emîn**" ve "**es-Sâdık**" sıfatlarını hâiz bir peygamberin ümmeti olduğu şuuruyla, sözünde ve özünde sâdık, elinden-dilinden insanların ve hattâ diğer mahlûkâtın bile emniyette olduğu bir kimse olmalıdır. Etrafına sağlam bir İslâm karakteri sergileyebilmelidir. Zîrâ insanlar, sağlam karakterli, vakarlı, örnek şahsiyetlere hayran olur ve onların izinden giderler.

Emânet duygusunun mü'minlerin bir şahsiyet kimliği hâline gelmesini arzulayan Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- bir hadîs-i şerîflerinde:

"Sana emânet bırakanın emânetini (vaktinde) iâde et. Sana ihânet edene (bile) ihânet etme!" buyurmuşlardır. (Ebû Dâvud, Büyû, 79/3534)

Yine Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, emânetlerin zâyî edilmesini, dünyâ hayâtını kıyâmet sahnelerine çevirecek

derecede büyük bir ifsat sebebi olarak görmüştür. Birgün ashâbıyla konuşurken bir kimsenin:

"–Kıyâmet ne zaman kopacak?" suâline:

"–Emânet zâyî edildiği zaman kıyâmeti bekle!" cevâbını vermiştir.

"–Emânet nasıl zâyî olacak?" diye sorulduğunda ise:

"–İşler ehil olmayan kimselere verildiği zaman kıyâmeti bekle!" buyurmuştur. (Buhârî, İlim, 2)

İnsanoğluna bahşedilen bütün nîmetler birer emânettir. Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Vedâ Hutbesi'nde:

"…Size öyle bir emânet bırakıyorum ki, ona sımsıkı sarıldığınız müddetçe yolunuzu şaşırmazsınız. O emânet, Allâh'ın Kitâbı ve Nebîsi'nin Sünnet'idir…" buyurmuştur. (Hâkim, I, 171/318)

Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Seniyye, Allah ve Rasûlü'nün bizlere tevdî buyurduğu en büyük mukaddes emânetlerdir.

Yine Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, mü'minlerin birbirlerine karşı büyük mes'ûliyetlerinin bulunduğunu, bir duvarın tuğlaları gibi birbirine kenetli olmaları gerektiğini, bir bedenin âzâları gibi birinin duyduğu acıyı hepsinin hissetmesi lâzım geldiğini, komşusu açken tok uyumanın İslâm ahlâkıyla bağdaşmadığını, velhâsıl mü'minlerin de birbirine emânet olduğunu bildirmiştir.

Mübârek ecdâdımızın, o zamanların şartlarında bütün imkânlarını seferber ederek tâ dünyânın öbür ucundaki Açe'de bulunan mü'minlerin imdâdına koşmuş olması, İslâm ahlâkının

emânet telâkkîsinden başka neyle açıklanabilir ki? Yine onların Yaratan'dan ötürü yaratılanlara şefkat düstûruyla yirmi altı bin küsur vakıf kurarak insandan hayvanâta ve hattâ nebâtâta kadar, ulaşabildikleri her yere hizmet götürmeleri, bütün mahlûkâtı ilâhî bir emânet olarak telâkkî etmelerinin bir netîcesiydi.

Kosova şehîdi Murad Hân'ın emâneti olan Balkanlardaki din kardeşlerimiz, Fâtih Sultan Mehmed'in İstanbul'dan on sene sonra fethettiği Bosna'daki evlâd-ı Fâtihân, Filistinli, Ortaasyalı, Kafkasyalı, velhâsıl İslâm coğrafyasındaki bütün kardeşlerimiz bize ecdâdımızın emânetleridir. Zîrâ Çanakkale'de bizim dedelerimizle o diyarlardan gelen dedelerimiz omuz omuza savaşarak aynı gâye uğruna can vermişlerdir.

Diğer taraftan, nîmetleriyle perverde olduğumuz aziz vatanımız da çok mühim bir mukaddes emânettir. Dînin yaşanabilmesi, ırzın, nâmusun, mülkiyetin muhâfazası ve bayrağın dalgalanabilmesi, ancak vatanı korumakla mümkündür.

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in Medîne'ye hicretinin birçok hikmeti vardır. Bunların biri de dînini yaşayabilmek için bir vatan temin edebilmektir.

Şanlı târihimizde, 1071'de Malazgirt'te başlayan îlâ-yı kelimetullâh emânetini kıtalara taşıma heyecânıyla, üzerinde yaşadığımız topraklar asırlar boyunca şehid kanlarıyla sulanarak aziz bir vatan hâline getirilebilmiştir. Bu emâneti muhâfaza şuurunun bir tecellîsi olarak Alparslan Malazgirt'te beyazlara, yâni kefene bürünmüş ve askerlerine; "Bugün ben de sizden biriyim!" diyerek kendisi de şehidliği hedeflemiş ve ordusuna örnek olmuştur.

Fatih'in askerlerinin, Rum ateşlerine ve üzerlerine kızgın yağ dökülmesine rağmen surlara tırmanırken birbirlerine; "Bugün şehîd olma sırası bize geldi!" demeleri, onların dîn,

îmân ve vatan emânetini yaşatma ve gelecek nesillere taşıma heyecânının ne muhteşem ifadeleridir.

Kânûnî Sultan Süleyman'ın, Akdeniz'i bir Türk gölüne çeviren muzaffer donanmayı seyrederken; "–Şimdi övünme ve gururlanma değil, bu nîmeti bize lutfeden Allâh'a şükretme zamanıdır!" demesi; yine sefere giden Osmanlı ordularının geçtikleri bağ ve bahçelerden yedikleri meyvenin parasını ağaçların dallarına asmaları, vatan emânetinin hangi mânevî duygularla bugünlere kadar getirilebildiğinin bir başka ifadesidir.

Plevne Gâzisi Osman Paşa'nın esir düştükten sonra, gayr-i müslim teb'aya artık kendilerini muhâfaza edemeyeceği için, onlardan almış olduğu cizyeleri, yâni vergileri iâde etmesi de, emânet ve adâlet telâkkîsinin mânidar bir tezâhürüdür.

Çanakkale ve İstiklâl Harbi de, aynı rûh vecdi içinde; dîn, îman, ırz, namus, vatan ve bayrak emânetini muhâfaza azminin şâhikalarıyla doludur. Nitekim Çanakkale'de Binbaşı Lütfü Bey'in; "Yetiş yâ Muhammed! Kitabın elden gidiyor!" diye feryâd etmesi, ne büyük bir emânet şuurunu yansıtmaktadır.

Ecdâdımızın vatan müdâfaası esnâsında bulundukları hâlet-i rûhiyeyi ve taşıdıkları îman vecdini yansıtan şu ibret dolu hâdise ne kadar muhteşemdir:

Çanakkale harbinin devâm ettiği günlerde bir Ramazan bayramı arefesiydi. Cephe kumandanı **Vehip Paşa**, 9. Tümen'in genç imamını çağırarak mahzûn bir şekilde istemeye istemeye şöyle dedi:

"–Hâfız! Yarın Ramazan bayramı. Asker toplu olarak bayram namazı kılmak istiyor. Ancak böyle bir şey, pek tehlikeli, yâni düşmanın arayıp bulamayacağı toplu bir imhâ fırsatı olur.

Ben ne dediysem vazgeçiremedim. Bunu münâsip bir dille erâta bir de sen anlatıver!.."

İmam Efendi, Paşa'nın yanından henüz ayrılmıştı ki, karşısına nûr yüzlü bir zât çıktı ve:

"–Oğlum! Sakın ola askerlere bir şey söyleme! Gün ola hayır ola; Allah ne derse, öyle olur." dedi.

Ertesi sabah, herkesi hayrette bırakan ilâhî bir tecellî yaşandı. Gökten hevenk hevenk bulutlar indi ve gönlü Allâh'a kulluk aşkıyla dopdolu olan mü'min askerlerin üzerini kapladı. Onları dürbünle gözetleyen düşman kuvvetleri, artık bembeyaz bulutlardan başka bir şey göremez oldu. O sabah bambaşka bir mânevî heyecan içinde kılınan bayram namazında alınan gür tekbirler, dalga dalga semâya yükseliyordu. Nûr yüzlü ihtiyar zât, Fetih Sûresi'nden birkısım âyetleri tilâvet ederken askerlerin gönüllerinden taşan kelime-i tevhîd sesleri, birer îman sayhası hâlinde düşman saflarından bile duyulmaktaydı.

İşte bu esnâda İngiliz kuvvetleri arasında büyük bir kargaşa başgösterdi. Zîrâ çeşitli İngiliz sömürgelerinden kandırılarak toplanıp getirilmiş bulunan birkısım müslüman askerler, yine kendileri gibi müslüman bir toplulukla savaştıklarını, işittikleri tekbir seslerinden anlamışlar ve bunun üzerine isyân etmişlerdi. Ne yapacağını şaşıran İngilizler, onların bir kısmını kurşuna dizdi, diğerlerini de alelacele cephe gerisine çekmek zorunda kaldı.

İşte vatan emâneti, îmanlı sînelerin omuzlarında böyle ilâhî nusret tecellîleriyle günümüze kadar geldi. Gönülleri Allah ve Rasûlü'nün muhabbetiyle yoğrulmuş, kendilerini Hakk'a kurban olmaya adamış Mehmetçik, o dehşetli harp hengâmesinde bile Kur'ân'dan, evrâd ü ezkârdan ayrılmıyor, Rablerine kavu-

şacakları ânın şehâdetle taçlanan bir vuslata dönüşmesi ümîdiyle cepheden cepheye koşuyorlardı. Zîrâ onlar Kur'ân istikâmetinden ayrılmayıp dînde sebat gösteren ve tevhîdi bayrak edinen milletlerin âbâd olduğunu, bunun aksine Kur'ân'a sırt dönerek kör bir gaflet karanlığına dalanların âkıbetinin de berbâd olduğunu çok iyi biliyorlardı. Nitekim bu husus, hadîs-i şerîfte şöyle beyân edilmiştir:

"Şüphesiz ki Allah Teâlâ, bu Kitap (Kur'ân-ı Kerîm) sebebiyle (yâni ona bağlılık sâyesinde) birkısım milletleri yüceltir, (bu istikâmetten uzak olan) diğer milletleri de alçaltır." (Müslim, Müsâfirîn, 269)

İşte vaktiyle dört yüz çadırlık bir aşîret iken **Kur'ân-ı Kerîm'**e dâsitânî bir hürmetle temeli atılan Osmanlı'nın kıtalara yayılan bir cihan devleti hâline gelmesinin ve bu coğrafyaya **"çil çil kubbeler serpen ordular"** meydana getirebilmesinin hikmetini bu ilâhî tecellîde aramak gerekir.

Ayrıca Yavuz Selim Han zamanında mukaddes emânetlerin de İstanbul'a getirilip onlara Topkapı Sarayı'nda husûsî odalar tahsîs edilerek bu emânetlerin başında asırlarca devâm edecek bir sûrette Kur'ân-ı Kerîm tilâveti an'anesinin başlatılması ve ilk Kur'ân okuyanın da Yavuz Hân'ın kendisi olması, bu dâsitânî hürmetin başlıca numûnelerindendir. Bunun içindir ki Osmanlı, müstesnâ bir ilâhî lutfa mazhar olarak altı yüz küsûr sene şanla, şerefle hükümrân olmuştur.

Unutmamak gerekir ki, milletlerin maddî ve zâhirî sahadaki ihtişâmının da temelinde yatan sır, mâneviyat âlemindeki hikmetlere riâyettir. Osmanlı'nın hiçbir İslâm devletine nasîb olmayan altı yüz küsûr senelik ihtişâmı, asıl mâneviyâta verdiği ehemmiyetten kaynaklanmıştır.

Bu bakımdan bizim vazifemiz de; îmanlı, mânevî değerlerine bağlı, vatanperver bir nesil yetiştirmektir. Zîrâ îmânı, nâmusu, ırzı, canı ve malı muhâfaza; vatanı muhâfaza ile mümkündür. Nasıl ki bizden evvel bu topraklarda yaşayan ecdâdımız canları ve kanları pahasına onu bizlere armağan etmişler ise, bizler de bu mübârek vatanı, Kur'ân sadâları, ezanları ve hür bayrağı ile bizden sonraki nesillere daha müreffeh bir durumda intikâl ettirmek zorundayız. Zîrâ Cenâb-ı Hak:

"Nihayet o gün (dünyâda yararlandığınız) **nîmetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz."** (et-Tekâsür, 8) buyurmaktadır.

En büyük nîmet de dînimizi, îmanımızı hür bir vatanda yaşayabilmektir. Bu emânet şuuruna dikkat edilmediği taktirde yaşanacak âkıbete, bugün zulüm ve esâret altında inleyen Filistin ve Mescid-i Aksâ'nın muzdarip hâli acı bir misâldir. Merhum **Âkif**, bu büyük hakîkati asırlara ve nesillere şöyle hatırlatır:

Sâhipsiz olan memleketin batması haktır,
Sen sâhip olursan bu vatan batmayacaktır!..

Diğer taraftan milletler, târih sahnesinde hayâtiyetlerini kendi bünyelerine has **"kültür"** değerleriyle devâm ettirebilirler. Bu bakımdan kültür de mühim bir emânettir. Bu emânetin âdeta sacayağını da **dîn, dil** ve **târih** şuuru oluşturur.

Dîn, yaratılışın gâyesi, kundak ile kefen arasındaki hayâtı tanzîm eden, böylece kulu âhiret saâdetine hazırlayan ilâhî kanunlar mecmûasıdır. Dil, onun ortaya koyduğu hakîkatlerin ifade vâsıtası, târih de bu iki unsur çerçevesinde yaşanan hâdiselerin sebep ve neticelerinin tahlîli ile milletlerin istikbâlini aydınlatan bir meş'aledir. Bu yüzden bu üç unsur birbirinden ayrı düşünülemez.

Atalarımızın mukaddes emâneti olan dîn, dil ve târih mîrâsına, yâni kültür emânetine lâyıkıyla sâhip olabilmek, sadece harâbe hâline gelmiş olan maddî eserlerin tâmirinden ibâret değildir. Aslolan, o rûh, heyecan ve medeniyetin canlandırılması ve gelecek nesillere intikâlidir. Milletimizi Osmanlı medeniyetinin temelini oluşturan İslâm kültüründen uzaklaştırmak için, bir kısım nâdanların müdâhalesiyle tahrîb edilmiş olan dilimiz, âdeta ciddî bir tefekküre imkân vermeyecek bir sûrette kısırlaştırılmıştır.

1890'da yayınlanan Redhause Türkçe-İngilizce Lügat'te 92 bin Türkçe kelime yer alırken, 1945'te Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Türkçe Sözlük'te bu sayı 15 bine kadar düşürülmüştür.[64] Günümüzde ise bu sayıdan geriye ne kadar kaldığını tahmin etmek zor değildir. Bu hâl, dildeki erozyonun bâzı mihraklar eliyle ne dehşetli bir sûrette sürdürüldüğünü gözler önüne sermektedir. Halbuki lisânımızı kurtarmadıkça, başımıza musallat olan binbir çeşit gâileden kurtulmamız mümkün değildir. Zîrâ insanlar kelimelerle düşünürler. Mefhumları ve kelimeleri eksiltilmiş ve çarpıtılmış bir "dil" ile derin İslâmî tefekkürün ufuklarına açılmak aslâ mümkün değildir. Bu yapılmadıkça da, hareketlerin temelini teşkil eden tefekkür, ciddî bir seviye kazanamaz. Sıhhatli fikirler üretemeyen sığ ve kısır bir tefekkür ufku ile de millî ve mânevî bünyemize kasteden fikir akımlarına karşı kâfî derecede mukâvemet gösterilemez. Bunun için, millî kültürümüze ve millî şuurumuza zıt olan ve hem mânâ hem de telâffuzu tahrîb ederek meydana getirilmek istenen uydurma dile aslâ îtibâr etmemek gerekir.

64. Türk Diline dâir çalışmalarıyla tanınan Dr. Mehmed Doğan'ın bir konferansından.

Öte yandan târihimizi de gerçek mâhiyetiyle öğrenip öğretmemiz şarttır. Yoksa birtakım kasıtlı ve sözde yerli târihçiler ile İslâm ve Türk düşmanı bâzı yabancıların yazdığı târihlerle cihan-şümûl bir medeniyeti doğru olarak îzâh edebilmek mümkün olamaz! Bunun için ecdâdımızın bizlere bıraktığı târih mîrâsının, milletimizin şuur ve idrâkine doğru aksettirilmesi, dînî ve millî bir vazîfedir.

Târih şâhittir ki, milletler ve fertler, hayatlarını, geçirdikleri tecrübelerin ışığında tanzîm ederler. Târih, âdeta milletlerin hâfızasıdır. Bu sebepledir ki milletler, târihî hâdiselerin îkaz ve irşâdına dâimâ muhtaçtırlar. Bir millet, gerçek târihini ve maddî-mânevî rehberlerini tanıyıp bunları yerli yerince takdîr ettiği müddetçe ileri ve büyük millet demektir. Yetişen yeni nesiller, kendi târihlerini, yabancılardan daha iyi bilir ve geçmişten gerekli ibretleri alırlarsa, gelecekten endişe edilmez! Mâzîye istinâd etmeyenlerin ise, hiçbir zaman geleceği emniyet altında olmamıştır. Dolayısıyla köklerimiz mâzîye, dallarımız istikbâle uzanmalıdır.

Târih ilmini sadece kuru bir hâdiseler yığını sanmak da büyük bir hatâdır. Gerçek târih ilmi, milletlerin çeşitli hâdiselerle dolu mâzîlerinde hak ile bâtılın, doğru ile yanlışın asıl zeminini gösteren hikmetli bir ilimdir. Milletlerin geleceğine mükemmel bir sûrette düzen verebilmek için bu zemini doğru olarak tanımak ve ondan gerekli ders ve ibretleri çıkarmak şarttır. Merhum Âkif, ne güzel söyler:

Târihi tekerrür diye târîf ediyorlar,
Hiç ibret alınsaydı tekerrür mü ederdi!..

Mâzimiz, bizlere arslanın kafese konulamayacağının telkinidir. Bu millet de millî ve mânevî vasıflarını koruduğu müddetçe esârete dûçâr olmaz.

Ecdâdımız, îman zemîninde yücelmiş bir toplum idi. Onlar, maddî ve mânevî duygularını canları pahasına muhâfaza ettiler ve asla zillete düşmediler.

Bizler, ecdâdımızın millî ve mânevî değerleriyle bütünleşebildiğimiz zaman, onların bizlere bıraktıkları mukaddes emânetleri şerefle taşıyabilmiş oluruz. Aksi hâlde, millî ve mânevî değerlerimiz talan edilirken sessizce seyretmek, emânetin elden çıkmasıyla neticelenebilecek dehşet verici bir gaflettir. Uğrunda nice canlar verilerek elde edilen emânetleri muhâfaza için bugün lâyıkıyla gayret gösterelim ki, yarın o ağır bedelleri tekrar ödemek mecbûriyetinde kalmayalım. Târihî bir hakîkattir ki, korunmayan emânetler elden çıkmış ve ona lâyık olununcaya kadar da elde edilememiştir.

Rabbimiz, mukaddes emânetlerimizi muhâfaza husûsunda bizleri ve nesillerimizi muvaffak eylesin! Bu hususlarda gâfil bir mîrasyedi edâsıyla gaflet bataklığına düşmekten bizleri muhâfaza buyursun! Üzerimizdeki emânetlerden terettüb eden vazîfeleri hakkıyla îfâ ederek müsterih bir kalb ile huzûruna varabilmeyi cümlemize nasîb eylesin!

Âmîn...

Tefekkür

Hayat ve kâinâtı ibretle seyrettiğimizde, cevapları rûhumuzun derinliklerinde gizli pek çok suâl ile karşılaşırız:

Bu cihâna nereden geldik? Niçin yaratıldık? Bu cihân nedir? Kimin mülkünde yaşıyoruz? Nasıl yaşamalıyız? Nasıl düşünmeliyiz? Yolculuk nereye? Fânî hayatın hakîkati nedir? Ölüm gerçeğinin sırrı nasıl çözülür? Ona nasıl hazırlanılır?..

Tefekkürle inkişâf eden rûh idrâk eder ki:

"İbâdette bedenin kıblesi Kâbe, her nefeste rûhun kıblesi ise Cenâb-ı Hak'tır."

TEFEKKÜR

Tefekkür, sadece insana değil, bütün mahlûkata verilmiş, hayâtî bir kâbiliyettir. Bu kâbiliyeti, her varlık kendi dünyâsı içinde ve kendi yaratılışına uygun bir şekilde kullanır. Ağırlık merkezi de daha ziyade ten ve nefsâniyet plânına âittir. Yiyip içmek, daha iyi, daha rahat yaşayabilmek ve nesli devâm ettirebilmek gibi hususlar ön plândadır. Bunun için bir yırtıcı mahlûkun tefekkürü, ancak avını parçalayıp mîdesini doyurmaya yöneliktir. Bunun dışında onun, hayat, kâinat ve istikbâle dâir herhangi bir düşünce ve endişesi yoktur. Zaten ona verilen tefekkür kâbiliyeti de, ancak bu kadarına kâfî gelir.

Fakat insana gelince… Onun durumu farklıdır…

Nefsânî ve Rûhânî Tefekkür

İnsanoğlu, varlıkların en şereflisi ve kâinâtın gözbebeği olarak yaratıldığı için, onun mes'ûliyet ve vazifeleri büyüktür. Buna göre de kendisine engin bir tefekkür kâbiliyeti ihsân edilmiştir.

Çünkü insan; yiyip içme, yaşama ve neslini devâm ettirebilme bakımından diğer mahlûkatla benzer özelliklere dâir **nefsânî tefekkür** ile değil, ancak kendisini inkişâf ettirecek ve bu

vesîleyle cennet ve cemâlullâh'a nâil edecek olan **rûhânî tefekkür** ile insanlık haysiyet ve şerefini hâizdir.

Fakat insan, rûhânî yapısını tekâmül ettiremezse, maalesef tefekkür istîdâdını nefsânî arzuların anaforunda helâk etmiş olur. Böyle gâfilâne bir hayat; çocuklukta oyun, gençlikte şehvet, erginlikte gaflet, ihtiyarlıkta elden gidenlere hasret ve nedâmetten ibârettir. Yeme-içme ve mal-mülk biriktirme gibi nefsânî hevâ ve heveslerin girdabında, Allâh'ın verdiği tefekkür nîmetini ziyân etmektir.

Rûhî derinliğe ulaşmış bir mütefekkir, bu hakîkati hulâsa ederek şöyle buyurur:

"Bu cihân, âkiller (akıl sâhipleri) için seyr-i bedâyî (ilâhî sanatı ibretle temâşâ ve tefekkür); ahmaklar için ise yemek ile şehvettir!"

Dolayısıyla insanı insan yapan husus, onu şuur iklîminde yeşertecek olan rûhânî bir tefekkür derinliğidir. Allah Teâlâ da kullarından, gerek îmânın, gerekse ibâdetlerin yüksek bir şuur ve idrâk içinde tezâhürünü istemektedir. Bu da ancak ilâhî azamet ve kudret akışlarını tefekkür ile mümkündür.

Rûh İnkişâfı

Tefekkürde derinleşmek ve böylece rûhu inkişâf ettirmek, kulun en mühim mes'ûliyetlerinden biridir. Zîrâ ibâdetlerde huşûya, kalbin rikkat kazanmasına, muâmelâtta nezâkete ve ahlâkta kemâle erebilmek, ancak rûhu inkişâf ettirecek bir tefekkür ile mümkündür.

Hakîkaten ilâhî kudretin eserlerine ibret nazarıyla bir bakacak olursak, sayısız hikmet tabloları görebiliriz. Meselâ tonlarca

ağırlıktaki bir fili, on yaşında bir çocuk çekip götürebilmektedir… Sırtı yere gelmeyen bir pehlivanı, çıplak gözle görülemeyecek kadar küçük bir mikrop ölüm döşeğine düşürebilmektedir… O hâlde kim güçlü, kim zayıftır? Güç veya acziyetin, varlık veya yokluğun miyârı nedir?

Hayat ve kâinâtı ibretle seyrettiğimizde, cevapları rûhumuzun derinliklerinde gizli daha pek çok suâl ile karşılaşırız:

Bu cihâna nereden geldik? Niçin yaratıldık? Bu cihân nedir? Kimin mülkünde yaşıyoruz? Nasıl yaşamalıyız? Nasıl düşünmeliyiz? Yolculuk nereye? Fânî hayâtın hakîkati nedir? Ölüm gerçeğinin sırrı nasıl çözülür? Ona nasıl hazırlanılır?..

İşte bu nevî tefekkürler, Kur'ân ve Sünnet'in rehberliği ile ilâhî kudret ve azamet tecellîleri karşısında kulu hiçlik ve acziyetini idrâke sevk eder. Yoktan var edilen insana, varlık ve benlik iddiâsında bulunmanın ne büyük bir yanlış olduğunu hatırlatır.

Hakîkaten insan, dâimâ Rabbine muhtaçtır. Bütün canlılar, var olmak ve hayatta kalmak için nasıl büyük bir kudrete muhtaçsa, insan da aynı kudrete muhtaçtır. Fakat bunun farkında olmamak, ne hazin bir gaflettir.

Tefekkür ile ulvî bir ruh kıvamına eren mü'minin ise kulluk hayâtında ve ibâdetlerinde yüksek bir feyz ve rûhâniyet hâsıl olur.

Tefekkürle inkişâf eden rûh idrâk eder ki:

"İbâdette bedenin kıblesi Kâbe, her nefeste rûhun kıblesi ise Cenâb-ı Hak'tır."

Bunun içindir ki Hazret-i Ali -radıyallâhu anh-:

"İlimsiz ibâdette ve tefekkürsüz Kur'ân tilâvetinde fayda ve feyz azalır." buyurmuştur. Zîrâ Hak'tan gâfil bir gönülle yapılan ibâdetler, derece derece kıymetini yitirir, hattâ bâzen bir yorgunluktan ibâret kalır.

Bu sebeple Hak dostları da; namazı, son namazmış gibi düşünerek kılmayı; orucu, nîmetlerin kadrini ve muhtaçların ıztırâbını tefekkür ederek tutmayı, yâni bütün ibâdetleri mutlakâ tefekkür cihetine de riâyetle edâ etmeyi öğütlemişlerdir.

Ebu'd-Derdâ -radıyallâhu anh- şöyle buyurur:

"Bir saat tefekkür; kırk gece nâfile ibâdetten üstündür." (Deylemî, II, 70-71, no: 2397, 2400)

Nitekim böyle bir tefekkür de duyuşları derinleştirerek ibâdetleri kolaylaştırır, huşû hâlini ve şükrü artırır.

Dinde îtikâdın tam olması îcâb ettiği gibi, ibâdet de zarûrîdir. Lâkin ibâdetleri makbul kılan, onun gönle nüfûz eden bir tefekkür iklîminde, mânevî dikkat, incelik ve zarâfet içinde îfâ edilmesidir. Bu sâyede kul, Rabbine yakın hâle gelir. Ashâb-ı kirâmın ve onları ihlâsla tâkip eden sâlih mü'minlerin en mühim hasleti de bu kalbî kıvâma sâhip olmalarıydı.

Nitekim Abdullah bin Mes'ûd -radıyallâhu anh-, ibâdet ehli dostlarına şöyle derdi:

"Siz, ashâbdan daha çok namaz kılıyor ve cihâd ediyorsunuz. Ama onlar dünyâya karşı sizden daha zâhid, âhirete karşı sizden daha rağbetli idi."

Rabbimiz, biz kullarından, ilâhî kudret ve azametini, kâinattaki büyük nizâmın sır ve hikmetlerini, kullarına olan sayısız

ikramlarını tefekkür etmemizi, bu tefekkür neticesinde de dünyânın fânîliğini, asıl hayâtın âhiret hayâtı olduğunu idrâk ederek tevâzû ve hiçlik duyguları içinde, takvâ üzere, güzel bir kul olmamızı arzu etmektedir.

Allah Rasûlü'nün Tefekkür Hayâtı

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in örnek yaşayışı, Rabbimizin kullarında görmeyi murâd ettiği mânevî tekâmül için tefekkürün ne kadar lüzumlu olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Zîrâ O, geceleri ayakları şişinceye kadar gözyaşları içinde kulluk ve ibâdete devâm etmiş, gözleri uyusa bile kalbi dâimâ uyanık kalmış, Allâh'ın zikrinden, tefekkür ve murâkabesinden bir an bile uzaklaşmamıştır.

Âişe -radıyallâhu anhâ- vâlidemiz, Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in kalbî rikkatine ve tefekkür ufkuna dâir bir misâli şöyle nakleder:

"Bir gece Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- bana:

«–Ey Âişe! İzin verirsen, geceyi Rabbime ibâdet ederek geçireyim.» dedi. Ben de:

«–Vallâhi Sen'inle berâber olmayı çok severim, ancak Sen'i sevindiren şeyi daha çok severim.» dedim.

Sonra kalktı, güzelce abdest aldı ve namaza durdu. Ağlıyordu... O kadar ağladı ki; mübârek sakalları, elbisesi, hattâ secde ettiği yer sırılsıklam oldu.

O, bu hâldeyken Bilâl -radıyallâhu anh- ezan okumaya geldi ve Allah Rasûlü'nü perişan bir hâlde buldu. Âlemlerin Efendisi'nin ağladığını görünce, O'nu bu kadar mahzun ve mağmûm eden hâdisenin ne olduğunu merak ederek:

«–Yâ Rasûlallâh! Allah Teâlâ sizin geçmiş ve gelecek bütün günahlarınızı bağışladığı hâlde niçin ağlıyorsunuz?» diye sordu.

Bunun üzerine Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

«–Allâh'a çok şükreden bir kul olmayayım mı? Vallâhi bu gece bana öyle âyetler indirildi ki, onu okuyup da üzerinde tefekkür etmeyenlere yazıklar olsun!» dedi ve şu âyetleri okudu:

«**Şüphesiz ki göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, akl-ı selîm sâhipleri için** (Allâh'ın birliğini gösteren) **kesin deliller vardır.**

Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her an) **Allâh'ı zikrederler; göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin tefekkür ederler ve:**

Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın. Sen'i tesbîh ederiz; bizi cehennem azâbından koru! (derler)**.»** (Âl-i İmrân, 190-191)" (İbn-i Hibbân, II, 386; Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî,* IV, 157)

İşte bu âyet-i kerîmeler nâzil olduğu gece Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, güller üzerindeki şebnemleri imrendirecek gözyaşları ile sabaha kadar ağlamıştı. Mü'minlerin, ilâhî kudret ve azamet tecellîlerini tefekkür ile dökecekleri gözyaşları da, Allâh'ın lutfu ile, fânî gecelerin ziyneti, kabir karanlıklarının aydınlığı, cennet bahçelerinin şebnemleri olacaktır.

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, tefekkür husûsundaki fermân-ı ilâhîye, daha risâlet vazîfesine başlamadan önce bile, Hira Mağarası'ndaki inzivâ ve tefekkür hayâtı ile tâbî olmuş durumda idi. O'nun Hira'daki ibâdeti, tefekkür etmek, atası İbrâhim -aleyhisselâm- gibi göklerin ve yerin

melekûtundan ibret almak ve Kâbe'yi seyretmek şeklindeydi.[65] O günlerde olduğu gibi Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, daha sonraki hayâtında da dâimâ hüzünlü ve tefekkür hâlinde idi. Konuşması zikir, sükûtu tefekkür idi. Nitekim hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurmuşlardı:

"Rabbim bana sükûtumun tefekkür olmasını emretti, (ben de size tavsiye ediyorum.)"[66]

"Allâh'ın yarattıkları üzerinde tefekkür edin..." (Deylemî, II, 56; Heysemî, I, 81)

"Tefekkür gibi ibâdet yoktur." (Ali el-Müttakî, XVI, 121)

Ahmed er-Rifâî -kuddise sirruh- da şöyle buyurur:

"Tefekkür, Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in ilk amelidir. Nitekim bütün farzlardan önce O'nun ibâdeti, Allâh'ın mahlûkâtını ve nîmetlerini tefekkürden ibâretti. Öyleyse siz de tefekküre iyi sarılın ve ibret vesîlesi yapın."

Velhâsıl, ümmeti olmakla şeref duyduğumuz Fahr-i Kâinât Efendimiz'e lâyık olabilmek için hayat ve kâinatta sergilenen derin hikmetlere gönül vererek tefekkür iklîminde yaşamamız îcâb etmektedir.

Âmâ Bir Sahâbînin Tefekkür Derinliği

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in mânevî terbiyesi altında yetişen sahâbe-i kirâmın hayat ve hâdiselere bakışta sergiledikleri tefekkür inceliği de muhteşemdir. İşte bunlardan biri:

65. Aynî, *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî,* Beyrut, İdâretü't-Tıbâati'l-Münîriyye, ts, I, 61; XXIV, 128.
66. Hadîs-i şerîfin tamamı için bkz. İbrâhim Canan, *Hadis Ansiklopedisi,* XVI, 252, hadis no: 5838.

Kadisiye Seferi'ne çıkılacağı zaman, âmâ sahâbî Abdullah ibn-i Ümm-i Mektum -radıyallâhu anh- da büyük bir îman heyecanı içinde orduya iştirâk etmek istemişti. Fakat kendisine seferden muâf olduğu söylenince, o mübârek sahâbî büyük bir hüzne gark oldu. Yüksek bir îman ufku ve kulluk şuuru ile durumunu tefekkür edince de, kendisinin harpten muâf olduğunu söyleyenlere, -rivâyete göre- şu muhteşem cevâbı verdi:

"–Benim bu hâlimle de size büyük bir faydam dokunabilir. Çünkü ben âmâ olduğum için düşman kılıçlarını göremem, bu yüzden de cesaretim kırılmadan en önde sancağı taşırım. Benim korkusuzca düşman üstüne yürüdüğümü gören İslâm askerlerinin de cesaret, kahramanlık ve heyecanı artar."

Âmâ sahâbî İbn-i Ümm-i Mektûm'un bu hâli, gözü gören ve gücü yerinde olanlar için ne müthiş bir fiilî nasihattir…

Hayat ve Kâinâtı Tefekkür ile Okumak

Kâinatta hiçbir şey abes yaratılmamıştır. Yaratılışın hikmet ve gâyelerini her zerre lisân-ı hâl denilen, kendine has bir lisân ile beyân etmekte, gönülleri îmâna ve Allah muhabbetine çekmektedir. İşte gerçek tefekkür, bu beyanları lâyıkıyla okuyabilmektir.

Kâinattaki varlıkları, hayat ve hâdiseleri sırf baş gözüyle seyretmek, olgun bir idrâk için kâfî değildir. Seyredişin, bir de zihin ve gönlün müşterek faâliyeti olan tefekkür ile olgunlaştırılarak, ibret nazarıyla temâşâ sûretinde gerçekleştirilmesi îcâb eder. Ancak bu sâyede kâinattaki ilâhî kudret tecellîleri, rûha apayrı bir zindelik, kuvvet ve kemâlât kazandırır.

Aslında hiçbir şey, insanın tefekkür iştiyâkını, Kâinâtın Yaratıcısı'nın varlığına vâkıf olmak ve O'na muhabbet duymak kadar tatmîn edemez. Zîrâ âyet-i kerîmede buyrulduğu üzere:

"Kalpler, ancak zikrullâh ile itmi'nâna (hakîkî huzura) **erişir."** (er-Ra'd, 28)

Rabbimiz, bu âlemde her şeyi ve her hâdiseyi, belli sebepler etrafında meydana getirmektedir. İlimler de bu sebepleri araştırmakla meşguldür. Fakat Müsebbibü'l-Esbâb, yâni sebeplerin sebebi ise, Cenâb-ı Hak'tır. Bu durumda insan idrâkini, sebepleri var eden Hak Teâlâ'ya ulaştırmayan her türlü ilim ve düşünce eksiktir; çıkmaz sokaklarda yorulmaktan ibârettir.

Boş yorgunluk ve çıkmazlardan kurtulmak için, önce Rabbimizin **"oku"** emrini ârifâne bir tefekkürle kavramalıdır. Sonra da bu emri hayâtın bütün safhalarındaki hâdiselere tatbik etmelidir. Çünkü bu keyfiyet, insanı sebeplerin sebebine ulaştırarak **"hikmet"**in menbaına nâil eder. İdrâk ve şuurda olgunluk başlar. Akıl ve gönül, Cenâb-ı Hakk'ın her hâdisede ne murâd ettiğini kavrayabilecek bir hâle gelir.

Dolayısıyla, bu âlemde olup biten her şeyi îman penceresinden ibret nazarıyla temâşâ edip rûhu tefekkürle inkişâf ettirmek zarûrîdir. Neticede hâdiselerin özündeki ilâhî murâda dâir hikmet parıltıları, Allâh'ın izniyle damla damla gönle akacaktır.

Hikmetle Derinleşme Yolu: Tasavvuf

Nice âbide şahsiyetler yetiştirmiş olan tasavvufun özü de hakîkatte böyle bir feyz ve rûhâniyeti tahsilden ibârettir. Bu bakımdan **tasavvuf, hikmetle derinleşerek Hakk'a doğru mesa-**

fe alma yoludur. O aslâ dünyâdan el-etek çekmek, Yûnus'un buyurduğu gibi yalnızca tâc ile hırkaya bürünmek ve ancak belirli bir evrâd u ezkâr ile iktifâ etmek değildir.

Yâni **tasavvuf, her şeyden önce mes'ûliyetimizi tefekkür etmektir, kendimizi muhâsebe hâlinde bulunmaktır, idrakte yol katedebilmektir, iz'anda mesafe alabilmektir.**

Kısacası her türlü nefsânî düşüncelerden kurtulmak ve ancak rûhânî tefekkürle derinleşmek ve bu tefekkürle de merhale merhale yücelerek nihâyette ebedî mîrâca ermektir.

İmam Gazâlî -kuddise sirruh- da:

"Âriflerden olmak istersen; sükûtun tefekkür, bakışın ibret ve arzun tâat olsun. Zîrâ bu üç haslet, âriflerin alâmetidir." buyurmuştur.

Tasavvuftaki rûhî olgunluğun gerçekleşmesinde de tefekkürün çok mühim bir yeri vardır. Çünkü mesele, kuru kuruya amel işlemek değil, onu rakik bir gönül, yâni kalb-i selîm ölçüleri içerisinde Hakk'a arz eyleyebilmektir. Bu da elbette ki şuurlu bir tefekkür sâhibi olmaktan geçer.

Tefekkür-i Mevt

Kalbin dirilişi ve rûhâniyetin inkişâfı, ancak nefsâniyetten vazgeçebilmekle mümkündür. Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- de âdetâ bunun usûlünü ifade sadedinde:

"Bütün zevkleri kökünden yok eden ölümü çokça hatırlayınız!" buyurmuştur. (Tirmizî, Kıyâmet, 26)

Hakîkaten fânî dünyâ hayâtı, ebedî âhiret hayâtı yanında kısacık bir an gibidir. Ânı sonsuza tercih etmek, yani anlık zevkler uğruna ebedî saâdeti zâyi etmek hangi aklın kârıdır?

Bastığımız toprak, bugüne kadar gelen milyarlarca insanın cesetleriyle doludur. Sanki üst üste çakışmış sayısız gölge gibi… Onlar da iki kapılı bir hân olan bu cihâna bir kapıdan girdiler, sonra nefsânî veya rûhânî davranış ve hislerle dolu dar bir koridor olan dünyâ hayâtını yaşadılar, en nihâyet mezar kapısından geçip ebedî âleme intikâl ettiler. Yarın bizler de aynı durumda olacağız. Bir gün gelecek ki, o günün yarını olmayacak! O gün, hepimiz için meçhul bir gün!

İşte tefekkür-i mevt, o meçhul gün gelmeden evvel ölümü çokça hatırlamaktır. Nefsânî taşkınlıklardan uzaklaşarak Rabbimizin huzûruna hazırlanmanın dâimî bir şuur hâline getirilmesidir. Gâye; ölümün ürkütücü manzaralarından kendimizi koruyup, ölümü güzelleştirebilmektir.

Rabbimizin beyânı çok açık ve nettir:

"Her can ölümü tadacaktır. Sonunda Biz'e döndürüleceksiniz." (el-Ankebût, 57)

Velhâsıl hayat ve kâinât, ilâhî bir ibret dershânesi… Bizlere düşen de, bu dershânenin ihlâslı ve gayretli bir talebesi olabilmek… Fânî bir misâfirhâne olan dünyâda kalıcı edâsıyla oturma gafletine düşmemek…

İnsan tefekkür-i mevt netîcesinde nefs engelini aşarak âhiret azığını iyi tedârik edebilirse, ölüm, hayâl ötesi muazzam ve mükemmel olan Allah Teâlâ'ya vuslatın mecbûrî bir şartı olarak addedilir. Böylece, ekseriyetle insanlarda soğuk ürpertilere sebep olan ölüm duygusu, vuslat heyecanına dönüşür. Böyle ölümler, tasavvuf yolunun büyüklerinden Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin tâbiriyle âdeta bir "Şeb-i Arûs", yâni düğün gecesidir…

Hâsılı tefekkür, en fazla muhtaç olduğumuz hasletlerden biridir. Rûhumuzun inkişâfı, îmânımızın kuvvet kazanması, ibâdetlerimizin huşû ile edâsı, muâmelâtımızın istikâmet bulması ve gönül ufkumuzun sadece dünyâ planda sıkışıp kalmaması, tefekkür hasletini lâyıkıyla yaşamamıza bağlıdır.

Rabbimiz, şuur ve idrâkimize olgunluk ihsân eylesin! Allah Rasûlü'nün, sahâbe-i kirâm'ın ve evliyâullâh'ın tefekkür iklîminden gönüllerimize hisseler ikrâm eylesin! Dünyevî ve nefsânî düşüncelerin kıskacında bunalan gönül ve dimağları, ulvî duygu ve düşüncelerin huzur ve sükûnuna nâil eylesin! Hayat ve hâdiseleri îman ışığıyla ve ibret nazarıyla temâşâ ederek; "Oku" emr-i ilâhîsini ârifâne bir tefekkürle hayâtımıza tatbik edebilmemizi nasip ve müyesser eylesin!

Âmîn...

Hz. Mevlânâ'nın Gönül İkliminden

Hikmet Parıltıları

Hak dostları, fânî vücutları toprak altına girdikten sonra bile mâzî olmazlar. Zîrâ kâmil mü'minlerin gönülleri, toprak altında çürüyüp yok olmaz. Bu sebepledir ki, onların gönül mahsûlü eserleri de ebedîleşir. Nitekim dünyâdaki hizmetlerini berzah âleminde de devâm ettiren nice Hak dostu, bugün hâlâ aramızda yaşıyor, bizleri irşâd ediyor. Bizler öldükten sonra da onlar irşadlarıyla gönüllerde yaşamaya devâm edecekler.

HZ. MEVLÂNÂ'NIN GÖNÜL İKLÎMİNDEN

HİKMET PARILTILARI

-Dünyâ Mevlânâ Yılı Münâsebetiyle-

Hak dostları, îmânı aşkla yaşayan Peygamber vârisleridir. Onlar, Kur'ân ve sünnetten feyz alarak, gönüllerini güzel ahlâk ve davranış mükemmelliğine erdiren bahtiyarlardır. Hazret-i Peygamber ve O'nun güzîde ashâbını göremeyenler için, tâbî olunacak örnek şahsiyetlerdir.

Hak dostları, fânî vücutları toprak altına girdikten sonra bile mâzî olmazlar. Zîrâ kâmil mü'minlerin gönülleri, toprak altında çürüyüp yok olmaz. Bu sebepledir ki, onların gönül mahsûlü eserleri de ebedîleşir. Nitekim dünyâdaki hizmetlerini berzah âleminde de devâm ettiren nice Hak dostu, bugün hâlâ aramızda yaşıyor, bizleri irşâd ediyor. Bizler öldükten sonra da onlar irşadlarıyla gönüllerde yaşamaya devâm edecekler. Onların irşâd ömürleri; Hakk'a yakınlıkları nisbetinde, devirleri ve diyarları aşıyor. Yine onların ihlâs ile buyurdukları hikmetli sözleri ve kaleme aldıkları gönül eserleri, âdeta istikbâle gönderilmiş, muhâtabı meçhul mektuplar mesâbesindedir. Bu mektuplar, kendilerinden asırlar sonra keşfedilen mekânlara kadar ulaşmaktadır.

Nitekim günümüzün Amerika kıtasında insan rûhuna dâir en çok alâka gören eserler arasında **Hazret-i Mevlânâ**'nın *Mesnevî*'sinin de bulunduğu mâlumdur. Ayrıca Mevlânâ Hazretleri'nin doğumunun 800'üncü senesi münâsebetiyle 2007 yılının UNESCO tarafından Mevlânâ'yı anma yılı îlân edilmesi de, bu hususta dikkat çekici gelişmelerden bir diğeridir.

Demek ki o büyük Hak dostunun asırlar önce insanlığa ihlâs ile yazdığı irşad mektubu, bugün bütün dünyâda akis buluyor ve heyecan uyandırıyor. Zîrâ *Mesnevî*, insanın iç dünyâsına ayna tutarak kendini tanımasına ve mânevî problemlerini çözmesine yardımcı oluyor. Asrımızın materyalist zihniyetinin sultası altında ezilen insanların ruh dünyâsını huzur ve sükûna kavuşturuyor, hidâyetlere vesîle oluyor.

Cenâb-ı Hak, velî kullarına muhtelif tecellîler nasîb etmiştir. Bu yüzden Hak dostları, mânâ âleminde nâil oldukları Hakk'a muhabbet, Hakk'a tâzîm ve Hakk'ı gönüllerinde tanıyabilme tecellîlerine göre farklı hâllerle insanlığa irşad meş'alesi olurlar.

Bâzı Hak dostları, azamet-i ilâhiyye karşısında hayret vâdilerine düşmüş; sessiz, sözsüz ve dilsiz bir şekilde, sükûtun münzevîliği içinde yaşamışlardır. Fânî ömürlerini, rûhânî bir sükûtun şi'riyyeti içinde geçirmişlerdir. Böyleleri hakkında İbn-i Abbâs -radıyallâhu anhümâ- şöyle buyurur:

"Allah Teâlâ'nın öyle belâgat sâhibi kulları vardır ki, onları Hakk'a muhabbet ve tâzîm, sükûta büründürmüştür!"

Ehlullâh'ın bir kısmı da vardır ki, gâyet az konuşmayı tercih ederler. Bahâeddin Nakşibend Hazretleri gibi, onlar da ârifâne bir idrâke sâhip olanlara, umûmiyetle hâl lisânıyla irşadda bulunmaya memur kılınmışlardır. Nitekim Nakşibend

Hazretleri'nin, mânevî terbiyede hâl lisânını sehl-i mümtenî üslûbuyla hulâsa eden şu beyti pek mânidardır:

Âlem buğday ben saman,
Âlem yahşî ben yaman!.. (herkes tam, ben kusurlu…)

Şüphesiz ki Nakşibend Hazretleri'nin en güzîde eseri, kendi sohbetlerinde hâl in'ikâsı yoluyla yetiştirdiği mânevî şahsiyetlerdir. O şahsiyetler, asırlar boyu onun kalbinin satırlarındaki hikmetleri okumuş, bunları gönüllerden gönüllere sohbet yoluyla intikal ettirmiş ve hâlen de ettirmektedirler.

Nakşibend Hazretleri'nin sözden ziyâde sükûtu tercih etmesinin temelinde, rûhâniyetinden müstefîd olduğu Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh-'ın hâli ve şu tâlimâtı vardır:

"Ne söylediğini, ne zaman söylediğini ve kime söylediğini iyi düşün."

Buna mukâbil ayrı bir tecellî olarak Cenâb-ı Hak, Yûnus Emre misâli bâzı velî kullarını da aşk-ı ilâhî bülbülü eylemiştir.

Kimini de **Hazret-i Mevlânâ** gibi gönlünden ve dilinden hikmetler fışkıran bir mânâ menbaı kılmıştır.

Bilhassa Mevlânâ Hazretleri, hâl lisânına ilâveten, bir de sözlü beyâna memur edilmiştir. Bu yüzden o Hak âşığı, kalemiyle, kelâmıyla, gönül eserleriyle ve feyizli sohbetleriyle, hakîkati arayan, Hakk'a teşne gönülleri asırlardan beri ihyâ etmeye devâm edegelmektedir.

Rabbimizin kelâm sıfatının kesif tecellîlerine nâil olan Mevlânâ Hazretleri, bu yönüyle âdeta Hak dostlarının sözcüsü mevkiindedir. Yâni Cenâb-ı Hakk'ın lutfettiği ilim, irfan, sır ve hikmetleri, kendisine verilen müstesnâ bir beyan ve îzah salâhiyetiyle kelimelere aksettirmiştir. Lâkin bu ifadeler de ancak kendisine verilen müsâade nisbetindedir. Bu bakımdan Mevlânâ

Hazretleri'nin vâkıf olduğu ilâhî sır ve hikmetler, sırf kelâma aksettirdiklerinden ibâret zannedilmemelidir. Kim bilir, o büyük Hak âşığının deryâ misâli gönül âleminin derinliklerinde, nazarlardan gizli kalmış daha nice kıymetli mânâ incileri mevcuttur.

Bütün Hak dostları gibi Mevlânâ Hazretleri'nin feyiz kaynağı da şüphesiz ki **Kur'ân ve Sünnet**'tir. O, bir rubâîsinde bu hakîkati bütün cihâna şöyle îlân eder:

"Canım var oldukça ben Kur'ân'ın kölesiyim. Ben Hazret-i Muhammed Muhtâr -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in yolunun toprağıyım. Eğer bir kimse, benim sözümden bundan başka (bu istikâmetin dışında) en ufak bir şey bile nakledecek olursa, o kimseden de, onun sözünden de incinirim, tiksinirim."

Bu beyânıyla Hazret-i Mevlânâ kendisini açıkça; **"Kur'ân'ın kulu, kölesi; Hazret-i Peygamber'in nurlu yolunun toprağı"** olarak takdîm etmektedir. Bu sebepledir ki O, Kur'ân ve Sünnet'ten aldığı feyz ve ilham ile gönülleri sırât-ı müstakîm'e yönlendiren, hikmetler menbaı bir âlim ve sırlar tercümânı bir ârif olmuştur.

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- bir hadîs-i şerîflerinde, Hazret-i Lokman -aleyhisselâm-'ın, oğluna şu tavsiyelerde bulunduğunu bildirir:

"Yavrucuğum! Âlim kimselerle beraber ol ve onlardan ayrılmamaya çalış. Hikmet ehlinin sözlerini dinle! Zîrâ Allah Teâlâ, bol yağmurla toprağa hayat verdiği gibi, hikmet nûruyla da kalplere hayat bahşeder." (Heysemî, I, 125)

İşte ârifler sultânı Hazret-i Mevlânâ'dan, İslâm ahlâkına dâir, Kur'ân ve Sünnet ölçülerinin şerhi mâhiyetindeki hikmetli ifadeler:

Sabır ve Tahammülde Edeb

Âyet-i kerîmede buyrulur:

"Rahmân'ın (has) **kulları onlardır ki, yeryüzünde tevâzû ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara lâf attığında** (incitmeksizin) **«Selâm!» derler** (geçerler)**."** (el-Furkân, 63)

Bu âyet-i kerîmenin feyziyle Hazret-i Mevlânâ -kuddise sirruh- şöyle buyurur:

"Câhil kimsenin yanında kitap gibi sessiz ol."

"Kargalar ötmeye başlayınca bülbüller susar."

"Bil ki edep, ancak her edepsizin edepsizliğine sabır ve tahammül gösterebilmektir."

[Çilelere tahammül, kalpleri kemâle erdirir. Zîrâ tahammül, çileler dünyâsında en büyük imtihan edebidir. Öyle ki, bu haslet, bir îmân ölçüsüdür. Nitekim Hazret-i Mevlânâ buyurur:

"Aklım kalbime sordu, din nedir? Kalbim de aklımın kulağına eğildi ve fısıldayarak: «Dîn edepten ibârettir!» dedi."

Edebin kaynağı da Hazret-i Peygamber'dir. Sahâbe-i kirâm, O'nun bâkire bir kızdan daha hayâlı olduğunu ifade etmişlerdir.]

"Gülün güzel kokulu olması, onun dikenlere katlanmasındandır. Zîrâ gülün dostu dikendir."

[Hakk'a teşne gönüller için kâinât binbir türlü sessiz ve sözsüz misâllerle müzeyyendir. Dikene katlanan gül, çiçeklerin şâhı olmuştur. Zîrâ saâdetler, cefâlara katlanmanın neticesindedir. Nefsin süflî arzularına ve hayâtın ağır imtihanlarına tahammül, iki cihan saâdetinin kapısıdır.

İptilâlar, musîbetler, çâresizlikler, kulu Rabbine döndürür. Dâimâ; "Aman yâ Rabbî!" dedirtir. Bu hâlin zıddına, her derdine çâre bulan veya dert ve kederden âzâde olan insanların nefsi kabarık olur. Hayatta çâresizliği tatmayan insanın nefsi âdeta "azgın bir aygıra" döner.

İnsanlar, aştıkları engeller nisbetinde rûhen mukâvemet kazanırlar. Sıkıntı ve ıztıraplar, mânevî terbiyede en mühim terakkî vâsıtasıdır. Hak Teâlâ bu sebeple en çok peygamberlerini çile çemberinden geçirmiştir. İnsanoğlu da, verilen nîmetler mukâbilinde imtihana tâbî tutulacaktır. Cenâb-ı Hak bu dünyâda kuluna ne ikrâm ettiyse, ondan imtihan edecek ve âhirette de hesâba çekecektir.]

Yine Hazret-i Mevlânâ, huzûru arayan insana, hayâtın dengesini iyi kavramak gerektiğine işâretle şöyle buyurur:

"Körler çarşısında ayna satma, sağırlar çarşısında gazel atma."

[Bir mü'minin fârikası, basîretli ve firâsetli olmasıdır. Muhâtabını sîmâsından ve hâlinden tanıyarak onun seviyesine göre hitâb etmesidir. Nitekim Hazret-i Ali -radıyallâhu anh- da:

"İnsanlara anlayacakları şekilde (yâni akıl ve idrak seviyelerine göre) konuşunuz." buyurmuştur. (Buhârî, İlim, 49)

Bu, insanlara, kendi aklınızın erdiği kadar değil, onların akıllarının kavrayacağı derecede söz söyleyin, demektir. İnsanların idrak seviyesini anlamak için de Mevlânâ Hazretleri'nin şu ifadeleri kâfî bir düsturdur:

"Bir insanın nasıl güldüğünden terbiyesini, neye güldüğünden ise akıl ve zekâsının seviyesini anla!"]

Allâh'a Yaklaşmaya Vesîle Arayın!

Âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"Ey îmân edenler! Allah'tan korkun ve sâdıklarla beraber olun." (et-Tevbe, 119)

"Ey îmân edenler! Allah'tan korkun. O'na yaklaşmaya vesîle (yol) **arayın ve yolunda cihâd edin ki kurtuluşa eresiniz."** (el-Mâide, 35)

Gönül feyzini Kur'ân-ı Kerîm'den alan Hazret-i Mevlânâ -kuddise sirruh- buyurur ki:

"İnsana, meşgul olduğu ve aradığı şeye bakılarak değer verilir."

"Bir şeyi bulunmadığı yerde aramak, onu aramamak demektir."

"Kılavuzun hareket etmedikçe hareket etme. Başsız hareket eden, kuyruk olur."

"Hak dostu bir kişiye bende olmak, padişahların başlarına taç olmaktan iyidir."

[Cihan Sultânı Yavuz Selim Han, büyük fütûhâtından İstanbul'a dönerken, fânîlerin alkış ve iltifatları karşısında nefsinin kendine bir pay çıkarmasından ürkmüş, nefis terbiyesinin zarûretini ifade sadedinde şu beyti söylemiştir:

Pâdişâh-ı âlem olmak bir kuru kavga imiş,
Bir velîye bende olmak cümleden âlâ imiş...]

Hazret-i Mevlânâ buyurur:

"Gönlün yitirdiği hikmet kumaşı, gönül ehlinin katında ele geçer."

"Katı taş olsan, mermer kesilsen bile, bir gönül sâhibine ulaştın mı inci olursun."

"Kuş, ancak kendi cinsinden kuşlarla uçar."

"Allâh ile oturup kalmak isteyen kişi, velîler huzûrunda otursun. Velîlerin huzûrundan kesilirsen, helâk oldun gittin demektir."

"(Sâlih) insanlarla dost ol (ki sâdıklar kervanı çoğalsın). Çünkü bu kervan ne kadar kalabalık ve cemaati çok olursa, yol kesenlerin (isyankârların) beli o kadar kırılır."

[İnsan kelimesi, bir rivâyete göre "üns" kelimesiyle, yâni ünsiyetle alâkalıdır. Bu da onun dostluk ve ülfet kurma meyli ile donatıldığını ifade eder. İşte bu temâyülü, Rabbimizin emrine uyarak sâlih ve sâdık insanlar için kullanmak zarûrîdir. Zîrâ insan; şeytan ve nefs olmak üzere iki ateşin ortasında ve onların tasallutu altındadır. İmam Şâfiî -rahmetullâhi aleyh- ne güzel söyler:

"Kendini hak ile meşgûl etmezsen, bâtıl seni işgâl eder."

Bu yüzden insanın Hakk'a kulluk haysiyet ve şerefini muhâfaza edebilmesi için, kendilerinden kalben feyz alabileceği sâlih mü'minlerle berâber olması îcâb eder. İnsan dâimâ rehbere muhtaçtır. Bu zarûretten dolayıdır ki, Cenâb-ı Hak ilk insanı, ilk peygamber olarak göndermiştir.

Şeyh Sâdî-i Şîrâzî, ülfet ve dostluk edilen kimselerin mânevî hâllerinin kişiye sirâyetini şu misâlle ne güzel îzâh eder:

"Ashâb-ı Kehf'in köpeği, sâdıklarla berâber olduğu için büyük bir şeref kazandı, nâmı Kur'ân-ı Kerîm'e ve târihe geçti. Nûh ve Lût peygamberlerin karıları ise fâsıklarla berâber oldukları için küfre dûçâr oldular."

Görüldüğü gibi, gâfillerle ve fâsıklarla beraberlik, zamanla onların düşünce tarzına yaklaşmaya sebebiyet verir. Bu **"zihnî akrabâlık"** bir müddet sonra **"kalbî akrabâlığa"** döner ki bu da, kulu mânen helâk ve hüsrâna sürükler.]

Nefis Tezkiyesi

Âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"Temizlenen, Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden kimse şüphesiz kurtuluşa ermiştir." (el-A'lâ, 14-15)

"Nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de fücur ve takvâsını ilhâm edene yemin ederim ki, nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklere gömen de ziyan etmiştir." (eş-Şems, 7-10)

Bu âyet-i kerîmelerin feyziyle Hazret-i Mevlânâ -kuddise sirruh- buyurur ki:

"Ey Hak yolcusu! Gerçeği öğrenmek istiyorsan; Mûsâ da, Firavun da ölmediler; bugün senin içinde yaşıyorlar, senin varlığına gizlenmişler, senin gönlünde savaşlarına devâm ediyorlar! Bu sebeple birbirine düşman olan bu iki kişiyi kendinde araman gerekir!"

"İnsan bir ormana benzer. Nasıl ki ormanda binlerce domuz, kurt, temiz ve pis huylu hayvan varsa, insanda da her türlü (rûhî) güzellik ve (nefsânî) çirkinlik vardır."

"Teni aşırı besleyip geliştirmeye bakma! Çünkü o, sonunda toprağa verilecek bir kurbandır. Sen asıl gön-

lünü beslemeye bak! Yücelere gidecek ve şereflenecek olan odur."

"Rûha mânevî gıdâlar ver. Olgun düşünüş, ince anlayış ve rûhî gıdâlar sun da, gideceği yere güçlü, kuvvetli gitsin."

"Sen süflî ve nefsânî huylarından sıyrılıp öldüğün, yâni Hakk'a teslîm olduğun vakit, sırlar denizi seni başının üstünde taşır."

"Hiçbir ayna, tekrar demir olmadı. Hiçbir ekmek, varıp harmanda buğday olmadı. Hiçbir üzüm artık koruk olmadı. Hiçbir olmuş meyve, yeniden turfanda hâle gelmedi. Piş, olgunlaş da bozulmaktan kurtul!"

"Gündüz gibi ışık saçmak istiyorsan, geceye benzeyen nefsini yakmalısın."

[Cenâb-ı Hak ömür nîmetini bir defâya mahsus olarak lutfetmiştir, tekrarı yoktur. Bu yüzden ömür sermâyemizi dikkatli kullanıp Hakk'a yakınlığa medâr olacak mânevî olgunluğa erişmemiz îcâb eder. Zîrâ dünyâ hayâtında sadece mânevî kemâle erebilen insanların kayıp ve firesi az olur. Rûhî olgunluktan mahrum bir şekilde nefsinin arzularına râm olma gafleti, insanı iki cihan bedbahtı eder. Çünkü mânevî terbiye ve tezkiye ile dizginlenmemiş bir nefis, azgın bir ata benzer. Azgın bir at, sâhibini menzil-i maksûda ulaştırmak yerine, uçurumlardan yuvarlayarak onun helâkine sebep olur. Fakat bir binek atı iyi terbiye edilip, güzelce gemlenmişse, sâhibini en tehlikeli yollarda bile selâmetle taşıyıp götürür.]

Kalbin Kanseri: İhtiras

Âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"...Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azâbı müjdele! (Bu paralar) **cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün** (onlara denilir ki)**: «İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin** (azâbını) **tadın!»"** (et-Tevbe, 34-35)

Bu âyet-i kerîmelerden ilhamla Hazret-i Mevlânâ -kuddise sirruh- şöyle buyurur:

"Ne kadar zengin olursan ol, ancak yiyebileceğin kadar yersin. Denize testiyi daldırsan, alabileceği kadar su alır, gerisi kalır."

"Nice balık vardır ki su içinde her şeyden eminken boğazının hırsı yüzünden oltaya tutulmuştur."

"Dünyâ nedir? Dünyâ, Hak'tan gâfil olmaktır."

"(İmtihan mekânı olan) dünyâ, (süflî arzuların) bir mıknatısı gibidir, bütün samanları çeker; ancak özlü buğday (yâni iç âlemi sır ve hikmetlerle dolu ârif bir mü'min), onun çekişinden kurtulur."

"Nefsin tuzağı, dünyâ malıdır; dünyâ malı kimini sarhoş eder, aldatır. Dünyâya gönül verenlerin kalp gözü, bu yüzden kördür. Çünkü onlar balçıktaki acı ve tuzlu suyu içerler. (Rûhânî âlemin saâdetini tatmadıkları için sefâletlerini saâdet zannederler.)"

"Aç gözlülük ve dünyâ nîmetlerini elde etme hırsı, insanı hakkı olmayan şeylere el uzatmaya zorlar."

[Dünyâ ihtirâsı, en büyük gaflet sebeplerinden biridir. İhtiras; kalbi hak ile bâtıl, helâl ile haram, doğru ile yanlış gibi hususlarda âdeta âmâ hâle getirir. Mevlânâ Hazretleri, dünyâ ihtirâsının, kalp gözünü nasıl kör ettiğini müşahhas bir misâl ile şöyle ifade eder:

"Köpek bile kendisine atılan bir kemiği veya ekmeği koklamadan yemez."

Yâni gözünü hırs bürümüş bir insanın dünyâ nîmetleri karşısındaki tavrında bir köpekteki kadar bile bir dikkat, hassâsiyet ve sakınma görülmez. Dünyâ hırsı bu derece fecî bir mânevî felâkettir.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- da bizleri îkaz sadedinde insanoğlunun dünyâya karşı ne büyük bir zaaf içinde olduğunu şöyle ifade buyurur:

"Âdemoğlunun iki dere dolusu malı olsa bir üçüncüsünü ister. Âdemoğlunun içini (karnını) topraktan başka bir şey dolduramaz." (Buhârî, Rikâk, 10; Müslim, Zekât, 116)

Bir misâl vermek îcâb ederse, dünyâ ihtirâsına yenik düşenler, kendilerine bütün dünyâ bile verilse, -tâbir câizse- "Acaba Ay'da ve Merih'te de birer parsel elde edebilir miyim?" kaygısı içinde yaşarlar. Maalesef günümüzde, materyalist dünyânın zebûnu olmuş çürük ruhların ihtirasları, nice toplumların helâkine rağmen bitip tükenmek bilmiyor. Bugünkü dünyânın hazin manzarası işte budur.

Sahâbe-i kirâmdan Ebû Zer -radıyallâhu anh-'a âit şu hikmetli sözler de, onun dünyâ nîmetlerine bakış tarzını ne güzel hulâsa etmektedir:

"Bir malda üç ortak vardır. Birincisi mal sâhibi, yâni sen, ikincisi kaderdir. O, hayır mı, yoksa felâket ve ölüm

gibi şer mi getireceğini sana sormaz. Üçüncüsü mîrasçıdır. O da bir an önce başını yere koymanı (yâni ölmeni) bekler, ölünce malını alır götürür, sen de hesâbını verirsin. Eğer gücün yeterse, sen bu üç ortağın en âcizi olma.

Allah Teâlâ: ***«Sevdiğiniz şeylerden infâk etmedikçe birre*** *(hayrın kemâline)* ***eremezsiniz...»*** *buyuruyor. İşte benim en sevdiğim malım şu devemdir, (âhirette karşıma çıkması için) onu kendimden önce gönderiyor (sadaka olarak veriyor)um."* (Ebû Nuaym, *Hilye*, I, 163)

Velhâsıl dünyâ nîmetleri ilâhî bir emânettir. Ne vakte kadar kulun tasarrufunda kalacağı meçhuldür. Her an kaybedilmesi muhtemeldir. Kader ise sürprizlere açık bir meçhuldür. Onun ne getireceği belli değildir. En kaçınılmaz gerçek olan ölüm de, kader takviminde meçhul bir zamana bağlanmıştır. O hâlde ebedî saâdet ve selâmet için, eldeki nîmetleri Allah yolunda kullanmak ve her an ölüme hazır olmak îcâb eder.]

Kalbin Devâsı, İki Cihan Saâdeti: İnfak

Âyet-i kerîmede buyrulur:

"Herhangi birinize ölüm gelip de: «Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip sâlihlerden olsam!» demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan (Allah yolunda) **harcayın."** (el-Münâfikûn, 10)

Bu âyet-i kerîmeden ilhamla Hazret-i Mevlânâ -kuddise sirruh- şöyle buyurur:

"Fakr u zarûret içinde boğulan gönüller, dumanla dolu bir eve benzer. Sen onların derdini dinleyerek ve

o derde dermân olarak o dumanlı eve bir pencere aç ki, onun dumanı çekilsin ve senin de kalbin rakikleşip rûhun incelsin!..”

“Sende ne var, sen ne elde ettin? Denizin dibinden nasıl bir inci çıkardın? Ölüm gününde bu ortaya çıkacak ve kesinlik kazanacaktır.”

“Dostların ziyaretine eli boş gitmek, değirmene buğdaysız gitmektir.”

“Ecel, verileni almadan önce, verilmesi gerekenleri vermek gerekir.”

[Bu hususta merhum Necip Fâzıl’ın şu beyti ne kadar mânidardır:

Hasis sarraf, kendine bir başka kese diktir!
Mezarda geçer akçe neyse, onu biriktir!..]

Velhâsıl bütün bu hikmetli nasihatler, gönüllerimizin ihyâsı için bir âb-ı hayat mesâbesindedir. Bu hikmet hazînelerinin kıymetini lâyıkıyla takdîr edebilenler, onları hayatlarına tatbik ederek kendilerine ebedî saâdet sermâyesi kılabilen kâmil mü’minlerdir.

Rabbimiz hikmete teşne bir gönül iklîminde yaşayabilmeyi; hakîkat ve esrâra âşinâ olabilmeyi; “اِقْرَأْ : oku” tâlimâtı gereğince Kur’ân, kâinât ve insanı lâyıkıyla okuyabilmeyi cümlemize nasip ve müyesser eylesin!

Âmîn…

Rûhânî Bir Hayat Terbiyesi :

Ramazân-ı Şerîf

Müslümanlık, sadece Ramazan'a mahsus ve muayyen günlere âit bir merâsim değil, ömürlük bir takvâ hayatıdır.

Ramazan, bir takvâ mektebi; bayram ise onun rûhânî bir şehâdetnâmesidir. Bayram, mü'minlerin takvâ imtihânından muvaffakıyetle ilâhî huzura çıktıkları o mes'ûd vuslat gününden bir tecellîyi daha bu dünyâdayken yaşatan mübârek bir gündür. Gerçek bayram, Hakk'ın bizden râzı olmasıdır. Bunun içindir ki, bilhassa o sevinç günlerinde yetim, kimsesiz, fakir ve muhtaçları sevindirelim ki, ilâhî rahmet ve merhamet tecellîlerinden nasîb alabilelim.

Rûhânî Bir Hayat Terbiyesi:
RAMAZÂN-I ŞERÎF

Rabbimiz, kullarının ebedî saâdeti için; hayat takviminde, ilâhî rahmet, af ve mağfiretin âdeta tuğyân ettiği birtakım mânevî kazanç mevsimleri tâyin buyurmuştur. Bu mevsimlerin en bereketlisi, hiç şüphesiz ki Ramazân-ı Şerîf'tir. Zîrâ:

- Hidâyet rehberimiz Kur'ân-ı Kerîm, bu mübârek ayda indirilmiştir.

- Müstesnâ bir rûhî olgunluk vesîlesi olan oruç ibâdeti, bu aya mahsus bir farz kılınmıştır.

- Bin aydan hayırlı olan Kadir Gecesi, Ramazan geceleri içinde lutfedilmiştir.

- Bu ayın geceleri; iftar, terâvih ve sahurlarla bereketlendirilmiştir.

- Çeşitli ihtiyaç ve mahrûmiyetler içinde kıvranan muzdarip gönüller, en çok bu ayın gelişiyle ümit ve sevince gark olurlar. Zîrâ zekât, sadaka ve infak gibi ibâdetler, tebessümü unutmuş nice yüzleri bilhassa bu ayda sürûra kavuşturur.

- Bu ayda ulvîliklerin ve cennetlerin kapıları açılır.

- Günahlardan korunmak, kötülüklerden el çekmek sûretiyle cehennem kapıları kapanır.

- Şerler ve şeytanlar da, kâmil mü'minlerin takvâ zincirleriyle bağlanır.

Böylece mü'minlere ebedî saâdet kapılarını açan Ramazan; bütün bir ümmetin ikbal kapılarını da aralar.

Kur'ân ve Ramazan

Cenâb-ı Hak buyurur:

"Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'ân'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden Ramazan ayını idrâk edenler, onda oruç tutsun..." (el-Bakara, 185)

Âyet-i kerîmede Kur'ân'ın Ramazan'da indirildiği ve onun hak ile bâtılı, hayır ile şerri, iyi ile kötüyü birbirinden ayırt edecek hikmet ve hakîkat nurlarıyla dolu bir kitap olduğu bildirildikten sonra, bu mübârek aya kavuşanların Kur'ân terbiyesi altında oruç tutmakla mükellef oldukları beyân edilmektedir.

Bu bakımdan Kur'ân ile Ramazan arasındaki derin yakınlık ve ince irtibâtın çok iyi idrâk edilmesi îcâb eder.

Abdullah bin Abbas -radıyallâhu anhümâ- şöyle anlatır:

"Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- insanların en cömerdi idi. O'nun en cömert olduğu zamanlar da Ramazan'da Cebrâîl -aleyhisselâm-'ın, kendisi ile buluştuğu vakitlerdi. Cebrâîl -aleyhisselâm-, (vahiy getirme vazîfesinin dışında da)

Ramazan'ın her gecesinde Peygamber Efendimiz ile buluşur, (karşılıklı) Kur'ân okurlardı. Bu sebeple Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Cebrâîl ile buluştuğunda, hiçbir engel tanımadan esen rahmet rüzgârlarından daha cömert davranırdı." (Buhârî, Bed'ü'l-Vahy 5, 6, Savm 7; Müslim, Fezâil 48, 50)

Bu hakîkatin bizlere telkin ettiği mânevî tâlimâtı güzelce idrâk etmemiz gerekir. Buna göre; Ramazân-ı Şerîf'in feyz ve bereketinden lâyıkıyla istifade için, bilhassa bu ayda Kur'ân-ı Kerîm ile çok daha fazla meşgûl olmamız îcâb etmektedir.

Esâsen mü'minin her yirmi dört saatinde mutlakâ yer alması gereken Kur'ân tilâvetini bu mübârek günlerde daha da artırmaya gayret etmeliyiz. O'nun mânâ iklîmine girerek, muktezâsınca amel etmeye, hâl ve tavırlarımızı, bu ilâhî tâlimatlar önünde mîzân ederek eksiklerimizi telâfîye çalışmalıyız.

Zîrâ ferdin ve toplumun huzûru, Kur'ân'ın rûhânî hayâtına girmekle tahakkuk eder. Kur'ân, mü'minin iç ve dış dünyâsını aydınlatan ilâhî bir nurdur. İnsanı, ibretler, hikmetler ve kıssalarla irşâd ederek Hakk'a vâsıl eden ebedî bir saâdet kılavuzudur.

Hayat ve istikbâlin meçhulleri içinde daralmış, karışık felsefelerin kasvet ve buhranları ile sarsılmış olan **"ebediyet yolcusu"**nu huzur ve sükûna sevk edecek en tatminkâr irşad sesi, Kur'ân-ı Kerîm'dir.

Fânî hayâtın med-cezirleri arasında bunalanları tesellî eden; iki mezar taşı arasında tıkanıp kalan idraklere ebedî saâdet huzûrunu ikrâm eden, yine Kur'ân'ın engin muhtevâsından başkası değildir.

Hayat Nîmetinde Ramazan Fırsatı

Rabbimiz, Kur'ân-ı Kerîm'de zamana yemin ediyor. Hayat ırmağımızın şiddetle akmakta olduğunu, fânî ömürlerimizin büyük bir hızla tükeniş hâlinde bulunduğunu hatırlatıyor. Dünyâ hayâtının kısa bir zaman dilimi olduğunu, asıl hayâtın âhiret hayâtı olduğunu açıkça beyan buyuruyor. Böylece bizleri gafletten îkaz ediyor. O hâlde mü'min:

- Allâh'ın lutfettiği zaman nîmetinin kadrini tefekkür edip onu en kıymetli gâyeler için ve en bereketli şekilde değerlendirme azminde bulunmalıdır.

- Hayâtı amel-i sâlihlerle geçirmenin lüzûmunu idrâk etmelidir.

- Hayat senedinin vâdesi dolmadan, duâ ve tevbede acele etmelidir.

Düşünmek gerekir ki; sayılı günlerden ibâret olan dünyâ hayâtı, yine sayılı günlerden ibâret olan Ramazan'a ne kadar da benzemektedir. Bu itibarla, mânevî bakımdan müstesnâ bir lutuf ve kazanç mevsimi olan Ramazân-ı Şerîf'i de büyük bir dikkat ve titizlikle ihyâ etmek îcâb eder.

Hazret-i Âişe -radıyallâhu anhâ- anlatıyor:

"Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Ramazan ayında ibâdet husûsunda diğer aylarda görülmeyen bir gayret içerisinde olurdu. Ramazan'ın son on gününde ise kendisini çok daha fazla ibâdete verirdi. Bu günlerde geceyi ihyâ eder, âilesini uyandırır ve izârını bağlardı. (Yâni ibâdet için hazırlıklarını tamamlar ve büyük bir azimle Hakk'a yönelirdi.)" (Buhârî, Fadlu Leyleti'l-Kadr, 5; Müslim, İ'tikâf, 8)

Ramazân-ı Şerîf'i lâyıkıyla ihyâ edenler, sayısız nîmetlere nâil olurlar. Ona duyarsız kalanlar ise, dehşetli bir mahrûmiyete dûçâr olurlar. Zîrâ hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz şöyle buyurur:

"Cebrâîl -aleyhisselâm- bana göründü ve; «Ramazan'a erişip de günahları affedilmeyen kimse rahmetten uzak olsun!» dedi. Ben de «Âmîn!» dedim…" (Hâkim, IV, 170/7256; Tirmizî, Deavât, 100/3545)

Oruca Sarıl…

Ramazân-ı Şerîf'in lâyıkıyla ihyâsı yolunda en çok dikkat edilecek husus, şüphesiz ki **oruç** ibâdetidir. Oruç, bize dünyânın fânî nîmetleri elinden alınacak bir âhiret yolcusu olduğumuzu hatırlatır.

Kur'ân'ın rûhâniyeti altında, bâzı fânî nîmetlerden mahrûmiyetle gerçekleşen bu nefis terbiyesi, ebedî cennet nîmetlerinin bir müjdecisi mâhiyetindedir.

Ebû Ümâme -radıyallâhu anh- birgün:

"–Yâ Rasûlallâh, bana öyle bir amel tavsiye et ki, Allah Teâlâ beni onunla mükâfatlandırsın." deyince, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- cevâben:

"–Sana, oruca sarılmanı tavsiye ederim. Zîrâ o, misli olmayan bir ibâdettir." buyurdular. (Nesâî, Sıyâm, 43)

Sahurların yüksek fazîlet ve kıymetine de şöyle işâret ettiler:

"Bir yudum su ile dahî olsa sahur yapınız." (Abdurrazzâk, *Musannef*, IV, 227/7599)

"Sahur yemeği yiyin, zîrâ sahurda bereket vardır." (Buhârî, Savm, 20)

Ramazan orucu, helâllerin bile bir riyâzat içinde kullanılmasının tâlimidir. Bu hâl, bize haram ve şüphelilerden ne kadar büyük bir titizlikle sakınmamız gerektiğini telkin etmektedir.

Abdullah bin Ömer -radıyallâhu anh- şöyle buyurur:

"Namaz kılmaktan zayıflayıp yay gibi, oruç tutmaktan da eriyip çivi gibi olsanız da, haram ve şüphelilerden kaçmadıkça, Allah o ibâdetleri kabûl etmez."

Orucun, haram ve şüphelilerden sakındırma husûsundaki bu terbiyevî yönüne dâir, Hazret-i Mevlânâ ne güzel buyurur:

"Oruç der ki: «–Allâh'ım! Bu kişi helâl lokmayı bile Sen'in emrine uyarak yemedi. Susuzken su içmedi. Bu kişi nasıl olur da harâma el uzatır?!»"

İşte oruç, içimizdeki nefis canavarını zabt u rabt altına alan ve böylelikle insanın derûnunda fıtraten meknuz olan merhamet ve şefkat duygularının inkişâfına zemin hazırlayan rûhî bir disiplindir.

Hakîkaten oruç; nîmetlerin kadrini bildiren, hamd ve şükre sevk eden, yoksulların hâlinden anlamayı öğreten, muhtaçların "acıyın bize" feryatlarına karşı gönüllerde merhamet akisleri uyandıran, şefkat ve merhameti bütün fânî sevdâların üzerine yükselten ve kimsesiz bîçârelere yardım hissini canlandıran, ulvî bir kulluk şuurudur. Yine oruç, gönüllerdeki ihtiras ve tamâ fırtınalarını dindiren ve sabır meziyetini tâlim eden ne güzel bir terbiye mektebidir.

Nefisleri terbiye eden bu mektebin en mühim yönü de şüphesiz ki insana yaşattığı birtakım imtihanlardır. İnsan bu

imtihanlara, doğru karşılık verebildiği ölçüde ve önüne çıkan engelleri sabırla aşabildiği nisbette orucun hakîkatine yaklaşmış olur.

Nitekim oruçluyken sabırla aşılması gereken bu imtihanlardan biri, hadîs-i şerîfte şöyle ifade buyrulur:

"Hiçbiriniz oruçlu olduğu gün çirkin söz söylemesin ve kimse ile çekişmesin. Eğer biri kendisine söver veya çatarsa «ben oruçluyum» desin." (Buhârî, Savm, 9)

Esâsen insanlarla çekişip münâkaşaya girmek, hiçbir zaman tasvib edilecek bir tavır değildir. Kaldı ki oruçlu bir insanın böyle bir çirkinliğe bulaşması, tuttuğu orucun rûhâniyetini zedeler, onun feyzini zâyi eder. Bu hususta her zaman takınmamız gereken tavrı, yüce Rabbimiz şöyle beyân etmektedir:

"Rahmân'ın (has) **kulları onlardır ki, yeryüzünde tevâzû ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında** (incitmeksizin) **«Selâm!» derler** (geçerler)**."** (el-Furkân, 63)

Bunun içindir ki oruç ibâdeti, rûhî bir derinlikle, mâlâyânîden el çekerek, nezâket, zarâfet ve hassâsiyetle îfâ edilmelidir. Yalnızca mîdeyi aç bırakmakla kâmil bir oruç tutulmuş olmaz. Makbul bir oruç, bedendeki bütün uzuvların haram ve şüphelilerden muhâfaza edilmesi yönünde nefsin dizginlenmesini gerektirir.

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in âzatlısı Ubeyd şöyle anlatır:

İki kadın oruç tutuyorlardı. Öğle üzeri bir kimse gelerek dedi ki:

"–Yâ Rasûlallah! Şurada iki kadın var, oruç tutuyorlar. Neredeyse susuzluktan ölecekler. (Müsâade buyurun da oruçlarını bozsunlar.)" dedi.

Allah Rasûlü ondan yüz çevirdi, cevap vermedi. Gelen kimse sözünü tekrar etti:

"–Yâ Nebiyyallâh! Vallâhi neredeyse ölecekler!" dedi.

Fahr-i Kâinât Efendimiz:

"–Çağır onları!" buyurdu. Kadınlar geldiler. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- bir kap istedi. Kadınlardan birine vererek:

"–İçindekileri çıkar!" dedi. Kadın, kabın yarısını doldura-cak şekilde kan, cerahat ve et kustu. Diğerine de aynı şekilde emir buyurunca, o da kabı doldurunca kadar kan ve taze et çıkardı. Bunun üzerine Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Bunlar, Allâh'ın helâl kıldığı şeylerden kendilerini tuttular, onlara karşı oruçlu oldular; haram kıldığı şeylerle de oruçlarını açtılar. Birbirinin yanına oturup, insanların etlerini yemeye (gıybet etmeye) başladılar." buyurdu. (Ahmed, V, 431; Heysemî, III, 171)

Yâni oruçlu iken ağza bir şey girmemesine dikkat edilmesi gerektiği gibi, ağızdan çıkan her söze de dikkat edilmelidir. Dilimiz kalplere saplanan bir diken değil, rahmet lisânı olmalıdır. Gerçek ve feyizli bir Ramazan hayâtı yaşayabilmek için Kur'ân hikmetleriyle yoğrulmuş hassas bir gönle ve İslâm'ın güler yüzünü yansıtan mütebessim bir çehreye sâhip olmak gerekir.

İhlâs ile Kulluk

Ramazân-ı Şerîf, aynı zamanda güzel bir kulluk terbiyesidir. Allâh'a samîmî bir gönülle kul olamayanlar, neticede kula kul olmak gibi kötü bir âkıbete dûçâr olurlar. Bu hâl ise insanlık haysiyet ve şerefine yazık etmektir.

Muhammed İkbal, Allah'tan uzaklaşıp kullara kul olmanın zavallılığını şöyle ifade eder:

"Ben bir köpeğin bile, diğer bir köpeğin önünde eğildiğini görmedim."

İşte Ramazan'ı lâyıkıyla idrâk ve ihyâ edebilmek, tevhîd'in hakîkatinde derinleşerek yalnızca "Hakk'a kulluk" şuurunu yaşamaya bağlıdır. Bunun için de mânevî bir lutuf mevsimi olan Ramazân-ı Şerîf'te bilhassa rûhâniyetimizi seviyelendirmeye gayret etmemiz îcâb eder.

Bu hususta yeğâne geçer akçe de; **"ihlâs"**tır. İbâdetlerin kemâlini artıran; kalp temizliği, niyet berraklığı ve samîmiyettir. Nefsânî menfaat düşüncelerinin karıştığı, Hak rızâsından gayrı gâyelerin ortak edildiği ibâdetlerden bir hayır umulamaz. Nitekim bir hadîs-i şerîfte şöyle buyrulur:

"Nice oruç tutanlar vardır ki, orucundan kendisine kuru bir açlıktan başka bir şey kalmaz! Geceleri nice namaz (terâvih ve teheccüd) kılanlar vardır ki, namazlarından kendilerine kalan, yalnız uykusuzluktur." (İbn-i Mâce, Sıyâm, 21)

Zîrâ Allah rızâsına ulaştırmayan ve âhirete saâdet sermâyesi kılınmayan ameller, ebedî istikbâlin tehlikeye atılmasıdır. Âhiret yolculuğuna azıksız çıkmak ise, en büyük hüsran sebebi-

dir. İhlâs ve huşû ile îfâ edilmeyen ibâdetler, âhirette kulun eli boş kalmasına sebebiyet verir.

Büyük bir kazanç mevsimi olan Ramazan'da yapılan ibâdetler de, bu aya mahsus bir alışkanlık veya geleneğin îcâbı olarak değil, Cenâb-ı Hakk'a samîmî bir kulluk şuuruyla îfâ edilmelidir. Aksi hâlde ibâdetlerin rûhâniyeti kaybolur; tutulan oruçlar bir perhiz; sür'atle kılınan terâvihler ise bir hazım vâsıtası olmaktan öteye geçemez.

Hâlbuki, bilhassa bu feyizli gün ve gecelerde ibâdetlere daha büyük bir titizlik göstermek gerekir. Namazları, Rabbimizle müstesnâ bir mülâkat vasfında kılmak îcâb eder. Zîrâ gerçek mânâda kılınan bir namaz; kişinin kusur, acziyet ve hiçliğini îtirâf ile maddî-mânevî bütün ihtiyaçlarını Hak Teâlâ'ya arz etmesidir.

Namazın tam ve makbul olması için, erkekler tarafından cemaatle kılınması da Allah Rasûlü'nün mühim bir tavsiyesidir. Zîrâ cemaat hâlindeki mü'minlerin duygu derinliği artar. Nitekim Fâtiha Sûresi'nde hep tekrarladığımız; **"Ancak Sana kulluk eder ve ancak Sen'den yardım dileriz."** niyâzı da mü'minlere cemaat şuurunu telkin eder.

İbâdetlerin özü olan duâ da, kulun benliğinden sıyrılarak Rabbine sığınmasıdır. Allâh ile kul arasında en mühim bir mânevî bağ durumundadır. Bu bağı koparanlar, Hak katındaki değerlerini de zâyi etmiş olurlar. Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur:

"(Rasûlüm!) **De ki: Sizin** (kulluk ve) **yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin?!.."** (el-Furkân, 77)

Öte yandan sahurlar da mü'minlere bir bakıma seher vaktinin feyzinden istifade yönünde bir mânevî terbiye zamanıdır. Seher vakitleri, Cenâb-ı Hakk'ın kullarına husûsî dâvet anlarıdır. Kulun, Rabbinden gelen bu dâveti nîmet bilmesi ve teşekkürlerle karşılaması îcâb eder. Âyet-i kerîmede; "وَ الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْاَسْحارِ : **seherlerde istiğfâr edenler"** (Âl-i İmrân, 17) medhedilmektedir.

Hak dostlarının ganîmet bildikleri seher vakitleri, duâ ve ilticâların en çok kabûl edildiği zamanlardandır. Muhammed İkbal der ki:

"Dünyâyı örten semâ kubbesinin dışına bir yol buldum ki, oradan seher vakti «Âh!..» eden insanların niyâzı, düşünceden de hızlı bir şekilde Allâh'a doğru uçar, vuslata doğru mesâfe alır."

Seher vakitlerinde ibâdet ve tazarrû ile meşgul olmak, gönle apayrı sır ve hikmet ufukları açar. Bu hususta Hazret-i Mevlânâ şöyle buyurur:

"Geceleri uyan ve Hakk'a yürü! Çünkü gece, senin için sırlar yurduna rehberlik eder. Herkes uyurken ilâhî aşk sırları, mânâ zevkleri gönlüne bereketli bir yağmur gibi yağar. Çünkü geceleyin gönül pencereleri açılır, ötelerden nasipler gelir. Lâkin bu hâller, yabancıların gözlerinden gizlenir."

Yine bu mübârek ayda, bol bol zikrullâh ile meşgûl olarak, alıp verdiğimiz nefeslerimizi dahî mânen arındırmamız îcâb eder.

İşte evveli rahmet, ortası mağfiret, sonu da cehennemden kurtuluş vesîlesi olan Ramazân-ı Şerîf'ten lâyıkıyla istifâde için,

ibâdetlerimizi ihlâs ve samîmiyetle îfâ etmek ve gücümüz nisbetinde bunları çoğaltmak îcâb eder. Zîrâ bu kazanç mevsimindeki ameller, âhiret yolculuğumuzun belki de en kıymetli azığı olacaktır. Nitekim Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"Mü'min öldüğü zaman, namazı başucunda, zekâtı sağında, orucu solunda bulur." (Bkz. Heysemî, III, 51) buyurarak ibâdetlerimizin kabrimizde bize yoldaş olacağını haber vermiştir.

Ömer bin Abdülaziz -rahmetullâhi aleyh- de şöyle buyurur:

"(Kabir ve âhiret) yolculuğunuzun nasıl olmasını arzu ediyorsanız, hazırlığınızı ona göre yapın!"

Kadir Gecesi

Kadir gecesi, Cenâb-ı Hakk'ın, ümmetler içinde sadece ümmet-i Muhammed'e müstesnâ bir ikrâmı olarak lutfettiği, en zengin mânevî hazinelerden biridir. Onun ihtişam ve azameti, kıymet ve ehemmiyeti, müstakil bir sûre-i celîle ve birçok hadîs-i şerîflerle müjdelenmiştir.

Rabbimiz bu gecenin şânını şöyle beyan buyurur:

"Biz onu (Kur'ân'ı) **Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin? Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır. O gecede, Rablerinin izniyle melekler ve Rûh** (Cebrâil)**, her iş için iner dururlar. O gece, esenlik doludur. Tâ fecrin doğuşuna kadar."** (el-Kadr, 1-5)

Kadir gecesi, Kur'ân indirilmekle nurlanmış, başta Cebrâil -aleyhisselâm- olmak üzere sayısız meleklerin akın akın yeryü-

züne nüzûlüyle feyizlenmiş bir gecedir. Mü'min gönüllere, görünmez rûhânîler tarafından selâmlar verilen, Rabbine duâ ve tevbe ile yönelenlere selâmet ve mağfiret saçılan, feyz ve bereket dolu, bin aydan hayırlı bir ilâhî lutuf gecesidir.

Kadir gecesinin, bu müstesnâ fazîleti sebebiyledir ki, Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz, o geceyi Ramazan geceleri içinde bizzat aramış ve aranılması husûsunda da ümmetine emir buyurmuştur.

Seksen üç seneden daha hayırlı olan Kadir gecesinin vaktinin kesin olarak bildirilmeyişinin de ayrı bir hikmeti vardır. Hadîs-i şerîflerin beyânına göre Kadir gecesi, Ramazan'ın son onundaki tek gecelerde ve bilhassa yirmi yedinci gecesinde aranmalıdır. Fakat bu hüküm, o gecenin kat'î olarak bu günler içinde bulunduğu mânâsına da gelmemektedir.

İmâm-ı Âzam ve Muhyiddîn-i Arabî Hazretleri, Kadir gecesinin sene içinde deverân ettiğini ve mutlak sûrette Ramazan'a mahsus olmadığını beyân etmişlerdir.

Bu hususta İmâm Şârânî Hazretleri'nin şu ifadeleri pek mühimdir:

"Kanaatime göre Kadir gecesi her sene devreder (zamanı değişir). Çünkü ben, onu Şâban'da, Rebî ayında ve Ramazan'da, (muhtelif zamanlarda) gördüm. Fakat en fazla gördüğüm, Ramazan ayı ve bunun son günleridir."[67]

Bu hikmete binâendir ki Hak dostları senenin her vaktini mânen büyük bir teyakkuz içinde geçirmenin ehemmiyetine

67. Abdülvehhâb eş-Şârânî, *Kibrît-i Ahmer*, sf. 98. İzmir İlahiyat Vakfı Yay. 2006.

işâret etmişlerdir. Kadir gecesi, muhakkak olarak sene içinde gizli olduğundan İbn-i Mes'ûd -radıyallâhu anh-:

"Kim, bütün seneyi ihyâ ederse Kadir gecesine erer." buyurmuştur.

Nitekim bu hakîkati beyân etmek üzere de; "Her gördüğünü Hızır, her geceni Kadir bil." ifadesi, sâlih mü'minler için bir hayat düstûru olagelmiştir.

Bayram

Bayram gün ve geceleri de ince ruhların kavrayabileceği, derin ve duygulu gönüllerin sezebileceği nûrânî tecellîlerle doludur.

Hadîs-i şerîfte buyrulur:

"Ramazan ve Kurban bayramı gecelerini, sevâbını Allah'tan umarak ibâdetle ihyâ edenlerin kalbi, -bütün kalplerin öldüğü günde- ölmeyecektir." (İbn-i Mâce, Sıyâm, 68)

Ramazan, bir takvâ mektebi; bayram ise onun rûhânî bir şehâdetnâmesidir. Bayram, mü'minlerin takvâ imtihânından muvaffakıyetle ilâhî huzura çıktıkları o mes'ûd vuslat gününden bir tecellîyi daha bu dünyâdayken yaşatan mübârek bir gündür.

Gerçek bayram, Hakk'ın bizden râzı olmasıdır. Bunun içindir ki, bilhassa o sevinç günlerinde yetim, kimsesiz, fakir ve muhtaçları sevindirelim ki, ilâhî rahmet ve merhamet tecellîlerinden nasîb alabilelim. Zîrâ:

"Sizler yeryüzündekilere merhamet edin ki, gökyüzündekiler de size merhamet etsin." buyrulmuştur. (Ebû Dâvûd, Edeb, 58)

Unutmayalım ki bayramlar, aslâ tâtil ve eğlence gibi ferdî mutluluk günleri değildir. İnsan tek başına, ferdî olarak bayram yapamaz. Yâni tek başına bir bayram namazı, tek başına bir bayramlaşma tasavvur olunamayacağı gibi, sırf kendi şahsının veya kendi âilesinin mutluluğuna hasredilmiş bir bayram da düşünülemez. Bilâkis bayramlar, sıla-i rahimde bulunmak, geçmişlerimizi hayırlarla yâd edip ruhlarını şâd etmek, îman kardeşliğini cemiyet planında yaşatmak gibi nice mükellefiyetlerimizin edâsına vesîle olan, bütün toplumu kucaklayıcı ibâdet günleridir.

Velhâsıl Ramazan; rûhânî bir hayat terbiyesidir. Müslümanlık, sadece Ramazan'a mahsus ve muayyen günlere âit bir merâsim değil, ömürlük bir takvâ hayâtıdır.

İmâm Şârânî Hazretleri der ki:

"Ramazan'ın diğer aylarda bulunmayan bir hürmeti vardır. Hak Teâlâ'nın Ramazan'ı kamerî aylar içinde bulundurması da, Ramazan'daki şeref ve bereketi senenin bütün aylarına yaymak içindir."[68]

Bu itibarla, nasıl ki Rabbimiz, senenin bütün vakitlerini Ramazan ayıyla şereflendirmiş ise, bizim de bütün ömrümüzü Ramazan'ın feyz ve bereketini umarak ve o aydaki zarâfet, nezâket ve hassâsiyet içinde idrâk ve ihyâ etmemiz îcâb eder. Bunun için de Ramazan terbiyesi altında geçirdiğimiz mânevî hâtıraları hiçbir zaman unutmamamız gerekir. Zîrâ ömürler görünüşte ne kadar uzun olursa olsun, ebedî âhiret hayâtının yanında bir aylık Ramazan mevsiminden de kısadır.

68. Abdülvehhâb eş-Şârânî, *Kibrît-i Ahmer*, sf. 110.

Rabbimiz, yapmış olduğumuz ve yapacağımız ibâdet ve amel-i sâlihleri kabul buyursun. İdrâk ettiğimiz Ramazan aylarını, ihlâslı niyetlerle ve takvâ ölçüleriyle bir sonraki senenin Ramazan'ına bağlayabilmemizi ve böylece hayâtımızı dâimî bir Ramazan rûhâniyeti içinde yaşayabilmemizi nasîb eylesin. Yine Ramazân-ı Şerîf'i; vatanımız, milletimiz ve bütün İslâm dünyâsı için huzur ve saâdet vesîlesi kılsın!

Âmîn...

Îman, Îtikad ve Ibâdette

İsraf - 1

İsraf, insanoğlunun haddini aştığı her husûsu şümûlüne alan geniş bir mânâyı ifâde eder. Buna göre kulun, -her ne hususta olursa olsun- Allâh'ın koymuş olduğu ilâhî hudutların dışına çıkması da, israftır. Yâni nîmeti boşa harcayarak ziyân etmektir.

Îman, Îtikad ve İbâdette

İSRAF -1-

Rabbimizin kullarına lutfettiği bütün nîmetler O'nun rahmet, merhamet ve muhabbetinin âşikâr bir nişânesidir. Bu ilâhî ikramlar, kullara meccânen, yâni bir bedel ödemeden veya çalışıp hak etmeden, Cenâb-ı Hak tarafından ihsân edilmiştir. Allah Teâlâ, âyet-i kerîmede:

"O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından (bir lutuf olarak) **size âmâde kılmıştır. Elbette bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır."** (el-Câsiye, 13) buyurmaktadır.

Lâkin bu durum, nîmetlerin hiçbir kayıt ve şarta tâbî tutulmadan, istenildiği gibi gelişigüzel kullanılabileceği mânâsına da gelmez. Nitekim diğer bir âyet-i kerîmede de:

"İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır!" (el-Kıyâmet, 36) buyrulmaktadır.

O hâlde, Allâh'ın lutfettiği nîmetleri sarf ederken ilâhî emir ve nehiy ölçülerini göz önünde bulundurmak mecbûriyetindeyiz. Helâlin hesâbı, harâmın da azâbı olduğunu unutmamalıyız. Haramlardan kaçınmak kadar, helâl nîmetleri kullanırken **"israf"** sınırlarına taşarak diğer bir harâma düşmekten de sakın-

malıyız. Zîrâ nîmetleri kullanmada haddi aşarak ilâhî ölçülere hürmetsizlik demek olan israf, Cenâb-ı Hakk'ın lutuf ve ihsânına karşı büyük bir nankörlüktür.

"İsraf" ifadesi, umûmiyetle mal ve servet gibi maddî imkân ve kıymetler hakkında kullanılırsa da, bu onun ilk akla gelen sınırlı mânâsıdır. Hâlbuki israf, insanoğlunun haddini aştığı her husûsu şümûlüne alan geniş bir mânâyı ifade eder. Buna göre kulun, -her ne hususta olursa olsun- Allâh'ın koymuş olduğu ilâhî hudutların dışına çıkması da, israftır. Yâni nîmeti boşa harcayarak ziyân etmektir. Nitekim İyâs -rahimehullâh-:

"Allâh'ın emirleri hâricine taşan her şey israftır." demiştir.

İnsanoğlu, sâhip olduğu benlik sebebiyle, kendi hatâlarını mâzur görme temâyülündedir. En ağır bir cürmü irtikâb eden kâtiller dahî birtakım sebep ve bahânelerin ardına sığınarak kendilerini mâzur görmeye çalışırlar. Onlar bile böyle olunca, müsrifler ve cimriler -haydi haydi- kendi hâllerinden memnûn olma bedbahtlığına düşerler. Üstelik içine düştükleri israf çılgınlığını ve cimrilik sefâletini saâdet zannetme gafletinden de ekseriyetle kurtulamazlar. Bu yüzden ilk olarak, boş bir çerçeve gibi görünen "israf" mefhûmunu, ilâhî beyanlara muvâfık bir şekilde doğru olarak doldurmak lâzımdır.

Nasıl ki maddî emânetlerde israf, dînimizce men edilmişse; bunlarla birlikte mânevî kıymeti hâiz **îtikad, ibâdet, ilim, ahlâk, zaman ve akıl** gibi hususlarda yapılan hoyratça harcamalar ve haddi aşma türünden davranışlar da men edilmiş, hattâ bunlar daha tehlikeli birer kayıp olarak görülmüştür. Zîrâ bu davranışlar, gelgeç dünyevî zevkler uğruna ebedî bir saâdeti gâfilce israf ve ziyân etmektir.

Rabbimiz, günlük hayâtımızdaki yeme-içme, giyinme gibi ihtiyaçlarımızdan mânevî hayâtımıza âit kıymetlerimize kadar

bütün hususlarda israf ve cimriliği yasaklayıp îtidâl üzere bulunmayı emretmiştir. Bu yüzden, her mü'min, bu iki zıt nokta arasında muvâzene örneği bir hayat yaşamak mecbûriyetindedir. Zîrâ maddî ve mânevî bütün nîmetlerin kullanılmasında ilâhî ölçülere riâyet edilmediği takdirde insan, israf veya cimrilik illetlerinden birine düşmekten kurtulamaz.

Dünyâ ve âhirette âkıbetimizi felâkete sürükleyecek en mühim israflardan bir kısmını ve onlardan kurtulma yollarını şu şekilde sıralayabiliriz:

a. Îman ve Îtikadda İsraf:

Bu, israfların en korkuncudur. Aklî ve kalbî haysiyeti muhâfaza edemeyip idrâki bâtıllara, efsânelere, hurâfelere ve kötü fikir cereyanlarına kaptırmak sûretiyle insanın yaratılışında mevcûd olan "İslâm fıtratı"nın sâfiyetini zedeleyerek ebedî saâdeti ziyân etmektir.

Îmânı zaafa uğratmak, ekseriyetle fâsıklarla ülfetten doğan bir mânevî felâkettir. Rabbimiz, biz kullarını bu hâle düşmekten îkaz sadedinde şöyle buyurmaktadır:

"Âyetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları gördüğünde, başka bir söze geçinceye kadar onlardan uzak dur. Eğer şeytan sana unuttursa, hatırladıktan sonra artık o zâlimler topluluğu ile oturma." (el-En'am, 68)

Zîrâ fâsıklarla olan alâka ve fikrî yakınlık, zamanla kalbî yakınlığa, o da îmânı zaafa uğratarak ebedî hayâtın helâkine sebebiyet verir. Bu îman israfının başlıca sebepleri, âyetlerde şöyle ifade edilir:

"Cennetlikler, günahkârlara: «Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir?» diye sorarlar. Suçlular derler ki: «Biz namaz kı-

lanlardan değildik, fukarâya yemek yedirmezdik, (dünyâya) **dalanlarla birlikte dalardık, cezâ gününü de yalan sayardık."** (el-Müddessir, 40-46)

Bu âkıbete düşmemenin yolunu da Yüce Rabbimiz:

"Ey îmân edenler! Allah'tan korkun ve sâdıklarla beraber olun." (et-Tevbe, 119) âyetiyle beyân etmektedir.

Diğer bir âyet-i kerîmede de Allâh'ın âyetlerine, yâni emir ve nehiylerine gâfilâne ve boş nazarlarla bakmayıp duygu derinliğine varmanın zarûreti şöyle ifade edilmektedir:

"Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığında, onlara karşı sağır ve kör davranmazlar." (el-Furkân, 73)

Bu bakımdan, meselâ kalbî idrak melekelerini asıl yaratılış maksadının dışında kullanıp Allâh'ın âyetlerini hiç görmeyen insanlar da, hislerinin duyarsızlığı sebebiyle bir hissiyat israfına düşmüşler demektir. Âyet-i kerîme ise israfın acı âkıbetini şöyle beyân etmektedir:

"...Muhakkak ki Allah, isrâf eden ve çokça yalan söyleyen kimseleri hidâyete erdirmez." (el-Mü'min, 28)

Bir de îtikadda sapmalar, yâni ölçüyü kaçırmalar vardır ki, bunların en mühimlerinden biri de sâlih kimselerin kabirlerini ziyâret ederken hâcetleri doğrudan doğruya onlardan istemektir. Yapılması gereken; onların dünyâ hayâtındaki sâlih amellerini tefekkür edip Cenâb-ı Hak katındaki yüksek mevkîlerini düşünerek onların hürmetine Allah Teâlâ'dan istemektir.

Bununla birlikte sâlih kimselerin "şefâat"ine kayıtsız şartsız güvenerek "Şu zât bana şefâat eder" demek de bâtıl bir akîdedir. Zîrâ âyet-i kerîmede buyurulduğu gibi ancak; **"O gün, Rahmân'ın şefâat izni verdiği..."** (Tâhâ, 109) kişiler şefâatte bulunabilecektir.

Sâlih kimselerin her şeyi bildiğini, kalplerden geçeni okuduğunu söylemek de yanlıştır. Onlar ancak Allah Teâlâ bildirdiği takdirde bilebilirler. Yoksa peygamberler dahî her şeyi bilemezler.

Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- bâzı sorulara; *"Sorulan bu konuda sorandan daha bilgili değildir."* buyururdu. Nitekim İfk Hâdisesi'nde vahiy bir ay sonra gelmiş, bu arada Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- meselenin hakîkatine dâir bir şey söyleyememiştir. Tebük Seferi'nden ihmâl ve gaflet sebebiyle geri kalan üç kişi hakkındaki vahiy de yine elli gün sonra gelmiştir.

Osman bin Maz'ûn -radıyallâhu anh-, Medine'de Ümmü'l-Alâ isminde bir kadının evinde vefât etmişti. Bu kadın:

"–Ey Osman, şehâdet ederim ki şu anda Allah Teâlâ sana ikrâm etmektedir." dedi.

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- müdâhale ederek:

"–Allâh'ın ona ikram ettiğini nereden biliyorsun?" buyurdu.

Kadın:

"–Bilmiyorum vallâhi!" dedi.

Allah Rasûlü şöyle buyurdu:

"–Bakın, Osman vefât etmiştir. Ben şahsen onun için ***Allah'tan hayır ümîd etmekteyim.*** *Fakat ben peygamber olduğum hâlde, bana ve size ne yapılacağını (yâni başımızdan ne gibi hâller geçeceğini) bilmiyorum."*

Ümmü'l-Alâ der ki:

"Vallâhi, bu hâdiseden sonra hiç kimse hakkında bir şey söylemedim, (sadece Rabbimden hayır ümîd ettim)." (Buhârî, Tâbîr, 27)

Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilemem. Ben sadece bana vahyedilene tâbî olurum. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım." (el-Ahkâf, 9)

Bir kimse Hazret-i Yâkûb -aleyhisselâm-'a:

"–Ey kalbi münevver, akıllı peygamber! Yûsuf'un gömleğinin kokusunu Mısır'dan gelirken duydun da, neden yanı başındaki kuyuya atılırken onu görmedin?" diye sorar.

Yâkûb -aleyhisselâm- cevâben:

"–Bizim bu hususta nâil olduğumuz ilâhî nasip, çakan şimşekler gibidir. Bundan dolayı, bize bâzen çok uzaklar ayân olur, bâzen de en yakınımız bile kapalı kalır!" buyurur.

İnsanların birbirlerine yaptığı gelişigüzel ve gâfilâne iltifatlar da, men edilmiş olan israflar cümlesindendir. Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"Birinizin kardeşini medhetmesi gerekiyorsa ve onda o vasıflar varsa, «Falanı şöyle zannediyorum, Allâh ona kâfîdir, Allâh'a karşı kimseyi tezkiye etmem, zannederim şöyle şöyledir.» gibi güzel sözler söylesin." buyurmuştur. (Buhârî, Şehâdât, 16)

İmânın kemâli, vahiyle mezcolmuş kâmil bir akla; aklın kemâli de, içindeki îman nûruna, yâni kalbin olgunlaşmasına bağlıdır. İlâhî nûrdan mahrum, hurâfe ve efsânelerle dolu îtikad ve fikirler; yağsız kandiller veya cereyansız ampüller gibidir. Vahyin kontrolünden mahrum böyle bir akıl da ölçüsüz ve dengesiz cereyan alan ampül gibi günün birinde mahvolup gitmeye mahkûmdur.

b. İbâdette İsraf:

Her hususta îtidal ölçüsünün esas alınarak ibâdet ve muâmelâtın feyizli bir îtiyad hâline getirilmesi, dînimizin temel emirlerindendir. Zîrâ nasıl alışılırsa ekseriyetle öyle devâm edileceği muhakkaktır.

İbâdetlerin îfâsı esnâsında yaşanan israflara dâir ilk akla gelen husus, **abdest** ve **gusülde** vesveseye kapılarak lüzûmundan fazla su kullanmaktır. Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, abdest almakta olan Sa'd -radıyallâhu anh-'a uğramıştı:

"–Bu israf da ne, ey Sa'd?!" buyurdular.

Sa'd -radıyallâhu anh-:

"–Abdestte de israf olur mu?" deyince Efendimiz şu cevâbı verdiler:

"–Evet, akan bir nehir üzerinde bulunsan bile!" (İbn-i Mâce, Tahâret, 48)

İmkân var iken **namazı** cemaatle kılmamak, namazı mecbûriyet savar gibi rûhâniyetten uzak bir şekilde îfâ etmek gibi hâller de, ibâdet hayâtına âit israflar cümlesindendir. Namazı huşû ve huzurdan mahrum olarak kılan kimseler için Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

"Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar." (el-Mâûn, 4-5)

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz de, kalbî kusurlar sebebiyle fazîleti kaybedilen, yâni içi boşaltılarak israf edilen namaz hakkında şöyle buyurmuştur:

"Bir kul namaz kılar, fakat namazının yarısı, üçte biri, dörtte biri, beşte biri, altıda biri, yedide biri, sekizde biri, dokuzda biri, hattâ ancak onda biri kendisi için yazılır." (Ebû Dâvûd, Salât, 123, 124)

Demek ki Cenâb-ı Hak bizden akıl ve kalbin rûhâniyeti içinde bir ibâdet arzu etmektedir. **"Secde et ve yaklaş!"** (el-Alak, 19) emriyle, alnımız secdeye varırken kalbimizin de Allâh'ın huzûrunda tazarrû ve niyaz hâlinde ve ihsan duygusu içinde bulunmasını istemektedir. Zîrâ insanı hakîkî mü'minliğin kemâline erdiren, beyin ve kalp faâliyetlerinin müşterek kullanılmasıdır.

Âyet-i kerîmede namazlarını lâyıkıyla edâ edenler hakkında şöyle buyrulur:

"Mü'minler kurtuluşa erdi. Onlar ki namazlarını huşû ile kılarlar." (el-Mü'minûn, 1-2)

İslâm'ın beş esâsından biri olan **orucu**, yalan, gıybet, kovuculuk gibi ahlâkî zaaflarla zedeleyerek ecrini asgarî seviyeye düşürmek de büyük bir israftır. Peygamber Efendimiz şöyle buyurur:

"Kim yalan konuşmayı ve yalan-dolanla iş yapmayı terk etmezse, Allah o kimsenin yemesini, içmesini bırakmasına kıymet vermez." (Buhârî, Savm 8, Edeb 51)

Oruç bize, Rabbimizin ihsân ettiği nîmetlerin kadrini idrâk ettirmelidir. Yine oruç, yarım günlük bir açlıkla ne kadar âciz olduğumuzu göstererek iktisâden zayıf olan kardeşlerimizin hâlinden anlamayı, yüreğimizin onlara uzanabilmesini, sadakalarımızı bir ibâdet heyecanıyla Allâh'a verir gibi tevâzu ve teşekkür edâsıyla verebilmeyi temin etmelidir. Zîrâ âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"...Allah kullarının tevbesini kabûl eder ve sadakaları alır..." (et-Tevbe, 104)

Orucun farz olarak tutulduğu **Ramazân-ı Şerîf** de, baştan sona feyiz, rûhâniyet, rahmet, mağfiret ve lutuflarla dolu bir ibâdet ayıdır. Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz,

bu mübârek ayın israf edilmeden feyizli ve bereketli bir şekilde değerlendirilmesini emretmiştir.

Bununla birlikte seherleri; uyanık bir gönülle îfâ edilen teheccüd, istiğfâr, zikir, tefekkür ve Kur'ân tilâvetiyle, gündüzleri; gönlü Hakk'a vererek yapılan ibâdet, infak ve amel-i sâlihlerle, icâbet saati olan iftar vakitlerini; istiğfar, duâ ve bir mü'mine iftar ettirebilmenin huzûru ile, akşamları da tâdil-i erkân ile edâ edilen terâvih namazları ile ihyâ etmelidir. Bu mübârek ayı hakkıyla değerlendiremediğimiz takdirde yanı başımızda akıp giden rahmet ve mağfiret deryâsından istifade edememiş ve onu hazîn bir israfın girdâbına terk etmiş oluruz.

Öte yandan malın helâliyetine, insanların hak ve hukûkuna dikkat etmemek, mâlâyânî ile meşgul olarak rûhâniyet ve feyzi dağıtacak davranışlarda bulunmak da **hac ibâdeti**nin israfı demektir.

Nitekim hadîs-i şerîfte, haram parayla hacca giden kimse: «Lebbeyk» dediğinde kendisine: «*Sana ne lebbeyk ne de sa'deyk. Çünkü senin kazancın haram, azığın haram, bineğin haramdır. Hiçbir sevap almadan günahkâr olarak dön! Hoşlanmayacağın şeyle karşılaşacağından dolayı üzül!*» şeklinde karşılık verileceği beyan buyrulur. (Heysemî, III, 209-210)

Zekât ve **sadaka**lardaki israf ise, başa kakmak sûretiyle muhtâcı minnet altında bırakmak, riyâ ve ucub gibi kalbî hastalıklara mübtelâ olmaktır. Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

"Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden ezâ gelen sadakadan daha hayırlıdır... Ey îmân edenler! Başa kakmak ve incitmek sûretiyle, yaptığınız hayırları boşa çıkarmayın..." (el-Bakara, 263-264)

Bir mü'min, zekâtı ehline verebilmek için titiz bir gayret içinde bulunmalıdır. Zîrâ Cenâb-ı Hak böyle kullarını medhe-

derek: **"Onlar ki zekât vermek için faâliyet gösterirler."** (el-Mü'minûn, 4) buyurmaktadır.

Zekât ve sadakalarımızı ehline verebilmek, çok mühim bir mazhariyettir. Bunun için ciddî bir araştırma yapmak ve **muhtaçları sîmâlarından tanımayı meleke hâline getirmek,** Rabbimizin en mühim emirlerindendir.[69] Aslında malı ehil kimselere verebilmek, onu hangi yollardan kazandığımıza bağlıdır. Diğer bir ifadeyle zekât, sadaka ve infaklarımızın sarf yerleri, kazancımızın helâliyet derecesini gösteren aynalar mesâbesindedir.

Kur'ân-ı Kerîm'i lâyıkı vechile okuyup anlama gayreti içine girmemek, emir ve nehiylerine bîgâne kalmak da, böylesine büyük ve kıymetli bir ilâhî hazîneyi israf etmek mânâsına gelir. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm husûsunda israfa düşenlerle, onun feyzinden güzelce istifâde edenleri şöyle beyan buyurur:

"Sonra Kitâb'ı, kullarımız arasından seçtiğimiz kimselere verdik. İnsanlardan kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allâh'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazîlet budur." (Fâtır, 32)

İnsanların en seçkinleri Muhammed ümmeti olduğu gibi, onların en fazîletlileri de Kur'ân'ı okuyan, ezberleyen, muhtevâsını öğrenen ve ahkâmıyla amel eden mü'minlerdir. İnsanların kimisi nefsine zulmeder, Kur'ân'ı öğrendiği hâlde gereği gibi okuyup amel etmeyerek en büyük nîmeti ziyân etmiş olur. Kimi orta yoldadır, kâh amel eder, kâh ihmâl eder. Kimisi de Allâh'ın izniyle hayırlarda ileri gider.

Kur'ân-ı Kerîm, yerin göğün lisânı, rûhlar için bereket ve rûhâniyet hazinesidir. İnsana ithâf edilen bir beyan mûcizesidir.

69. Bkz. el-Bakara, 273.

Kur'ân ile buluşan mü'min yürekler, Kâinâtın Hâlıkı'nın müstesnâ bir tecellî mekânı olur. Kur'ân ile yaşayan bir insan, şu muazzam ve muhteşem kâinâtın bir yelpaze misâli dürülüp içine sığdığı minyatür bir âlem olmanın huzur ve saâdetini yaşar. Gönül insanı için Kur'ân-ı Kerîm, tefekkür dünyâsının derinliklerine açılan ihtişamlı bir kapıdır.

Kur'ân okurken bedenî temizlik kadar kalbî temizlik de zarûrîdir. Çünkü kalbî hastalıklar, insanın Kur'ân'la doğru bir şekilde buluşmasına mânî olur. Kur'ân'ın rahmeti, şifâsı ve hidâyeti ile buluşamayanlar, tam aksine büyük bir hüsrâna dûçâr olurlar. Kur'ân, murâd-ı ilâhîyi ifade ettiği için onu en iyi, Allâh'a yakın olan takvâ sâhibi sâlih kişiler idrâk edebilir. Kur'ân'ın nîmetlerinden istifâde edebilmek ve dolayısıyla dünyâ ve âhirette saâdete kavuşabilmek için takvâ ehli olmak zarûrîdir.

Dikkat edilmesi îcâb eden bir husus daha vardır ki, o da ilâhî rızâya muvâfık küçük bir hizmetin, nice nâfile ibâdetten üstün olabileceği hakîkatidir. Asr-ı saâdette yaşanan şu misâl, bu husûsu ne güzel îzâh eder:

Sıcağın pek şiddetli olduğu bir seferde Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- uygun bir yerde konaklamışlardı. Sahâbenin bir kısmı nâfile oruç tutuyordu. Oruçlu olanlar yorgunluktan uykuya daldılar. Oruçlu olmayanlar ise, abdest için su taşıdılar ve gölgelenecek çadırlar kurdular. Ancak iftar vakti geldiğinde Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz:

"–Bugün, oruç tutmayanlar (daha fazla) ecre nâil oldu." buyurdular. (Müslim, Sıyâm, 100-101)

Aynı şekilde bir kimsenin ikinci veya üçüncü derecedeki işlerle meşgul olarak **rızkını kazanmayı ihmâl etmesi** ve etrafına muhtaç hâle düşmesi de bir çeşit israftır. Zîrâ hadîs-i şerîfte:

"Allah Teâlâ, kulunu helâl peşinde koşmaktan yorulmuş vaziyette görmeyi sever." buyrulmuştur. (Süyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, I, 65)

Diğer taraftan, kalabalıklar içinde yapılan **duâ**larda kâfiyeler sıralayarak hüner göstermek için cemaatin heyecanını kaybettirecek derecede duâyı uzatmak ve bağırıp çağırmak da ibâdetin özünü israf etmek demektir. Zîrâ Allah Rasûlü:

"Duâda bağırmayınız, zîrâ siz bir sağıra hitâb etmiyorsunuz." (Buhârî, Cihâd, 131; Müslim, Zikr, 44) buyurarak çığlıklı ve gürültülü duâları yasaklamıştır. Bu tür israflar, ibâdetlerin rûhâniyetini zedeler ve feyzine halel getirir.

Diğer bir hadîs-i şerîfte de:

"Bu ümmetten bir zümre gelecek ki, temizlik ve duâda haddi aşacak!" buyrulmaktadır. (Ebû Dâvud, Tahâret, 45)

Hâsılı Cenâb-ı Hak, ibâdetlerimizin otomat, yâni feyz ve rûhâniyetten uzak bir şekilde şuursuzca yapılarak ziyân edilmesini istememektedir. Bilâkis kalplerimizin, **"ihsan"** duygusunun rûhâniyet ve feyzi içinde kendisine yaklaşmasını, yâni **ilâhî vuslat**a nâil olmasını arzu buyurmaktadır.

Rabbimiz; îman, îtikad ve ibâdet hususlarında ihmâl göstererek veya haddi aşarak israfta bulunmaktan bizleri muhâfaza buyursun! Cümlemize, îmân-ı kâmilin neşve ve heyecânı, ibâdetlerin huzur ve lezzeti içinde yaşamayı nasip ve müyesser eylesin!

Âmîn...

Zamanda

İsraf - 2

Hayat, Cenâb-ı Hakk'ın her canlıya bir defâ kullanmak üzere bahşettiği ve muayyen bir zamanla tahdîd buyurduğu, son derece kıymetli bir nîmettir. Zamanı, onun değerine en lâyık amellere sarf etmek şarttır. Zîrâ zaman ne borç alınır ne de borç verilir... Her şeyi satın almak mümkündür, lâkin geçen zamanı aslâ…

Zamanda
İSRAF -2-

İnsanoğlunun gerek meccânen, gerekse çalışıp kazanarak nâil olduğu bütün nîmetler, Cenâb-ı Hakk'ın bir lutfudur. Zîrâ nîmetleri yoktan var eden de, onları elde etmek için kulun muhtaç olduğu istîdat ve kuvveti ihsân eden de, Hak Teâlâ'dır. Bu bakımdan insanoğlu, sâhip olduğu nîmetlerin, aslında sırf Allâh'ın bir lutfu olduğunu hatırından çıkarmamalıdır. Bunların, günün birinde hesâbı verilecek emânetler hükmünde olduğunun idrâki içinde yaşamalıdır. Zîrâ âyet-i kerîmede:

"Biz'im sizi boşuna yarattığımızı ve tekrar Biz'im huzurumuza döndürülüp hesap vermeyeceğinizi mi sandınız?" (el-Mü'minûn, 115) buyrulmaktadır.

Dolayısıyla, sâhip olduğumuz maddî ve mânevî nîmetleri kullanırken, tamâmen serbest bırakılmadığımızı ve bunları rızâyı ilâhîye muvâfık bir şekilde kullanmak mecbûriyetinde olduğumuzu düşünmemiz îcâb eder.

Rabbimiz diğer bir âyet-i kerîmede de:

"Nihâyet o gün (dünyâda faydalandığınız) **nîmetlerden elbette ve elbette hesâba çekileceksiniz."** (et-Tekâsür, 8) buyurarak büyük hesâbı hatırlatmakta ve mes'ûliyetimizi vurgulamaktadır.

Yâni Cenâb-ı Hak, lutfettiği nîmetleri elde etme yollarında olduğu gibi onları kullanmada da uyulması gereken birtakım ölçüler tâyin ve tespit etmiştir. Bunları da, "helâller ve haramlar" olmak üzere beyan buyurmuştur. İşte israf da, Allâh'ın rahmet ve muhabbetini kaybetmeye, üstelik ilâhî gazabı celbetmeye sebebiyet veren haramlardan biridir. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"...İsrâf etmeyin; çünkü Allah, isrâf edenleri sevmez."
(el-En'âm, 141)

Zamanda İsraf:

İnsanoğlunun gaflet ve nisyânı sebebiyle en çok içine düştüğü hatâlardan biri de **zaman isrâfı**dır.

Hayat, Cenâb-ı Hakk'ın her canlıya bir defâ kullanmak üzere bahşettiği ve muayyen bir zamanla tahdîd buyurduğu son derece kıymetli bir nîmettir. Zamanı, onun değerine en lâyık amellere sarf etmek şarttır. Çünkü hayatta her an yapılabilecek birden fazla iş vardır. Fakat bunların o an için en ehemmiyetli olanlarını öne almak ve diğerlerini de ehemmiyet derecelerine göre sıraya koymak, zamanı gereği gibi kullanabilmek için dikkat edilmesi gereken mühim bir düsturdur.

Meselâ bir annenin çocuğuna süt emzirmesi, merhamet ve şefkatinin îcâbı olan güzel bir davranıştır. Ancak evde yangın çıktığında çocuğuna süt vermeye devâm etmesi büyük bir hamâkat ve vebâldir. O esnâda bir kova su ile de olsa yangını söndürmeye gayret etmelidir. Zîrâ bu vazîfe diğerine göre daha hayâtî bir ehemmiyet arz etmektedir. Şayet bu hususta tembel davranırsa bir müddet sonra kendisi ve evlâdı da o yangının içinde helâk olacaktır.

Aynen bunun gibi, günümüzde de zamanın nezâketi sebebiyle, diğer işlerden daha çok, Allâh'ın dînine revaç verebilmek, zaman husûsundaki mes'ûliyetimizin îcaplarındandır.

Vakti en güzel şekilde değerlendiren ashâb-ı kirâm için hayâtın en zevkli ve mânâlı anları, insanlara tevhîd mesajını iletikleri zamanlar idi. Bir sahâbî, îdâm edilmek üzere iken kendisine üç dakîka zaman tanıyan bedbahta teşekkür etmiş ve:

"–Demek ki sana hakkı tebliğ edebilmek için üç dakîkalık vaktim var. Umulur ki hidâyet bulursun." demiştir.

Günümüzde de bir kısım insanlar îmansızlık ve ahlâksızlık erozyonunda kaybolup giderken, onlara tatlı bir lisan ile yaklaşarak İslâm'ın güzelliklerini, zarâfet ve nezâketini aksettirmek, her mü'min için büyük bir îman ve vicdan borcudur.

Son derece kıymetli bir sermâye olan zamanı, boş ve abes şeylerle israf etmek, âhiret hayâtını tehlikeye atmaktır. Bu yüzden, gaflet perdelerini aralayabilenler için zaman, hiçbir şeyle kıyaslanamayacak derecede kıymetli bir nîmettir. Cenâb-ı Hak Asr Sûresi'nde:

"Asra (zamana) **yemin ederim ki, insan gerçekten ziyan içindedir. Bundan ancak îmân edip sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnâdır."** (el-Asr, 1-3) buyurmaktadır.

Zamana yemin ile başlayan bu sûrede; îman, amel-i sâlih, hakkı tavsiye ve sabrı tavsiye ile ihyâ edilmeyen zamanların israf edildiği ve bir hüsran vesîlesi olduğu bildirilmektedir. Zamanı hakkıyla değerlendirenlerden istisnâ kaydıyla bahsedilmesi de, insanların bu hususta ekseriyetle aldandıklarına işâret eden acı bir hakîkattir.

Cenâb-ı Hak kullarının zamanı kullanma husûsunda hüsrandan kurtularak ilâhî ikramlara nâil olabilmeleri için şu tavsiyede bulunmaktadır:

"Bir işi bitirince, hemen başka işe giriş, onunla uğraş! Hep Rabbine yönel, O'na yaklaş!" (el-İnşirâh, 7-8)

Yâni ibâdet ve hayırlı işlerin biri bittiğinde hemen diğerine koşmak, herhangi bir zamanın ibâdetsiz ve hayırdan uzak geçmesine fırsat vermemek îcâb eder. Çünkü hayat, bize uhrevî saâdeti kazanmak için verilmiş bir nîmettir. Ölüm ise bir borç senedinin îfâ zamanını gösteren ödeme târihi gibidir.

Bir tüccar, borcunu ödemek için hazırlık yapmak üzere alacaklıya bir senet verir. Bundaki vâde, o zaman zarfında ödenecek miktarı hazırlamak içindir. Dünyâ hayâtı da bize âhireti kazanmak ve ilâhî rızâya nâil olmak için verilen bir mühletten ibârettir. Nasıl ki bir tüccar, ödeyeceği senedin vâdesini ciddiye almaz, kendisine tanınmış olan müddet zarfında hazırlıkta bulunmaz ve neticede ödeme günü büyük bir sıkıntıya düşerse, insanoğlu da Allâh'ın kendisine verdiği ömür mühletini iyi kullanmadığı takdirde hüsrâna uğramaktan kurtulamaz. Çünkü her insan, doğduğu andan itibâren, tahakkuk müddeti meçhul bir ölüm hükmü ile mahkûmdur. Bu hükmün gerçekleşme zamanı ise Azrâil -aleyhisselâm- ile karşılaşacağı andır. Üstelik senette ödeme târihi belli olduğu hâlde, insan ömrünün mutlak olan nihâyeti meçhul kılınmıştır. Bu da hesap vermeye her an hazır olmayı gerektiren, dehşetli bir gerçektir.

Tasavvufî terbiyenin en mühim esaslarından biri olan **"Vukûf-i Zamânî"** de zaman nîmetini çok hassas bir şekilde kullanmanın zarûrî olduğunu ifade etmektedir. Buna göre nefsini tezkiye, kalbini de tasfiye etmek isteyen bir mü'min, ecelin meçhûliyeti dolayısıyla her an kendini muhâsebe mecbûri-

yetinde bulunduğunun idrâki içinde olup vaktini sâlih amellerle değerlendirmelidir. Lüzumsuz işleri terk ederek mânâsız konuşmalardan uzak durmalı, yâni Hazret-i Mevlânâ'nın ifadesi ile lisânını "sözün maskarası" olmaktan muhâfaza etmelidir. Zîrâ Cenâb-ı Hak, Kur'ânî ifade ile **"kurtuluşa eren"** mü'minlerin bir vasfını da şöyle beyân buyurmaktadır:

"Onlar boş ve faydasız şeylerden yüz çevirirler." (el-Mü'minûn, 3)

"...Boş söz ve işlere rastladıklarında vakarla oradan geçip giderler." (el-Furkân, 72)

Sâlih bir mü'min, her an kendi iç âleminden haberdâr olup, istiğfar, hamd, şükür ve rızâ hâlinin hangi seviyede olduğunu tefekkür etmelidir. Her bir uzvunda mevcut olan sayısız nîmetleri ve onların şükrünü muhâsebe ederek gafletle tükettiği zamanlar için tevbekâr olmalıdır. Gafletten sakınarak lüzumsuz istikbâl endişelerinden kurtulmalı ve içinde bulunduğu hâlin ihyâsıyla meşgûl olmalıdır. Diğer bir ifadeyle **"İbnü'l-Vakt"** yâni ömrünün ve husûsiyle fiilen içinde yaşadığı vaktin kıymetini bilen ve onunla en güzel şekilde âhiretine hazırlık yapan kâmil bir mü'min olmalıdır. Zîrâ zamanın boşa harcanması, en büyük nedâmet sebeplerindendir. Nitekim Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"Cennet halkı, başka bir şeye değil, sadece dünyâda Allâh'ı zikretmeksizin geçirdikleri anlara, hasret ve nedâmet duyacaklardır!" (Heysemî, X, 73-74) buyurarak vakitlerin, ebedî hayat sermâyesi olacak hayırlı amellerle değerlendirilmesi gerektiğini hatırlatmıştır. Çünkü nîmetler elden gittiğinde, pişmanlık fayda vermez. O hâlde, fırsat eldeyken hayâtımızı sâlih amellerle değerlendirmek zorundayız. Her uzvun şükrünü hakkıyla edâ etmeye çalışmalıyız. Meselâ lisan nîmetini, kalplerimize şifâ olan zikrullâh ile ihyâ etme gayreti içinde olmalıyız.

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Hafsa vâlidemize şu tavsiyede bulunmuştur:

"Yâ Hafsa! Çok konuşmaktan sakın. Allâh'ın zikri dışındaki çok konuşmalar kalbi öldürür. Fakat Allâh'ı çokça zikret! Çünkü bu, kalbi diriltir." (Ali el-Müttakî, I, 439/1896)

Cenâb-ı Hak, iki husûsa çok dikkat etmemiz için bizi şöyle îkâz buyuruyor:

"Herhangi birinize ölüm gelip de: «–Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de SADAKA VERSEM ve SÂLİHLERDEN OLSAM!» demeden önce, size verdiğimiz rızıktan infâk edin." (el-Münâfikûn, 10)

Ömrünü ziyân edenlerin feryatlarını ve mâzeretlerinin geri çevrilişini canlandıran şu âyet-i kerîme de, ne kadar ibretlidir:

"Onlar orada imdâd istemek için: «–Ey Yüce Rabbimiz! Ne olur, bizi buradan çıkarıp dünyâya geri gönder de, daha önce yaptıklarımızdan başka, sâlih ameller yapalım!» diye feryâd ederler. Allah Teâlâ onlara şöyle buyurur: «–Biz size, düşünüp ibret alacak ve hakîkati görecek kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi? Hem size peygamber de gelip îkâz etti. Öyleyse tadın azâbı! Zâlimlerin hiçbir yardımcısı yoktur!" (Fâtır, 37)

Hayattaki bütün nîmetlerde olduğu gibi zaman nîmetindeki isrâfın ana sebebi de, ölümü lâyıkıyla idrâk edememek veya bu müthiş hakîkati kendimizden uzak görmek gafletidir. Hâlbuki hadîs-i şerîfte:

"Bütün zevkleri kökünden yok eden ölümü çokça hatırlayınız!" buyrulur. (Tirmizî, Kıyâmet, 26) Bu îkâz-ı nebevîye rağmen devâm eden lâkaydîliklerin, günün birinde acı bir azap faslı olacağı muhakkaktır.

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- birgün:

"Ölüp de pişmanlık duymayacak hiçbir kimse yoktur." buyurmuşlardı.

Ashâb-ı kirâm:

"–Onun pişmanlığı nedir yâ Rasûlallah?" diye sordular.

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"–Muhsin bir kişi ise, bu hâlini daha fazla artırmamış olduğuna; kötülük eden bir kişi ise, o kötülükten vazgeçmemiş olduğuna pişman olacaktır." buyurdular. (Tirmizî, Zühd, 59)

İnsan, kendi üzerinde ve kâinât manzûmesinde sergilenen ilâhî kudret akışlarına gönül gözüyle nazar ettiğinde, kendini, dünyâ hayâtını nasıl yaşaması gerektiği husûsunda düşünmeye mecbûr hisseder. İnsanı hayatta en çok alâkadar etmesi gereken en büyük gerçek de, "**ölüm**" hâdisesidir. O muhteşem vedâ ânı, insan için ne büyük bir ibret tablosudur. Ölümü bilen, fânî lezzetlere; âhiret yolcusu olduğunu bilen de dünyâ misâfirhânesindeki oyuncaklara aldanmaz, onlarla oyalanıp vakit kaybetmez. Âyet-i kerîmelerde:

"Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. Biz onları hak bir sebeple ve hikmetle yarattık. Fakat onların çoğu bunu bilmezler." (ed-Duhân, 38-39) buyrulmuştur.

Bütün fânî nîmetler bir kişide toplansa ve o, huzur ve saâdet içinde bin yıl yaşasa ne fayda!.. Sonunda gireceği yer, şu bastığımız kara toprağın altı değil midir?! İnsan ibret almaz mı ki, her fânî varlığın tâzelik ve zindeliği zaman değirmeninde dâimî bir sûrette öğütülmektedir. Âhiretten habersiz yaşanan bir dünyâda nefsânî hayâtı besleyen iltifatları kalıcı, dünyâ oyun-

caklarını da sâhici zannetmek, ebedî istikbâl adına ne korkunç bir aldanıştır!.. İmâm Şâfiî Hazretleri'nin ifadesiyle:

"Kervanların, yolculuk esnâsında ev inşâ etmeleri akıl kârı mıdır?"

Âhiret düşüncesinden mahrum bir vaziyette, sırf dünyâ rahatlığı elde edebilmek için son gününe kadar fânî lezzetler peşinde yorulanların hâli, ne hazin bir ömür israfı ve ne acı bir tükeniştir!.. Hiç ölmeyecekmiş gibi zamanlarını helâk edenler, bir gün o ziyân ettikleri zamanlar için ne büyük bir nedâmet ve hasret duyacaklardır!..

Kendilerini nefsânî arzulara teslîm edenler, nefis planında ömürlerini devâm ettirmek için kabir ve onun ötesini düşünmekten sürekli kaçarlar. Bu bakımdan sînesine girecekleri ölüm, onlar için bir istikbâl endişesine dönüşür ve dehşetli bir kâbus kesilir. Çünkü her insan hayâl ettiği ve gönül verdiği dünyâda yaşamak ister. Akıllı bir insan, hiç kâşâneyi bırakıp da harâbeye gitmek isteyebilir mi? Halbuki bu dünyâyı îmâr edeyim derken âhiretini harâbe hâline getiren nice insan vardır.

Hazret-i Mevlânâ, dünyâ esâretinden kurtulup ebedî saâdete kavuşmanın yolunu şöyle gösterir:

"Mala mülke fazla sarılma ki, vakti gelince kolayca bırakabilesin! Hem kolayca verip gidesin, hem de sevap kazanasın! Sen, seni sımsıkı tutana sarıl ki, Evvel de O'dur, Âhir de O'dur."

"İnsanların çoğu bedenlerinin ölümünden korkarlar. Asıl korkulması gereken husus, kalplerin ölümüdür."

Her canlı için takdîr edilmiş olan bir son nefes vardır ki, bunun bertarâf edilmesi ve dünyâ hayâtının belli bir müddet daha

devâmı sağlanamaz. Zaman, -âdetullâh îcâbı- memur olduğu minvâl üzere akıp gitmeye devâm eder. Dünyâ hayâtında her şeyi satın almak veya geri almak az-çok mümkündür, lâkin geçen zamanı asla... Küçük bir altın parçasının bile çöpe atılmasına kimse kayıtsız kalamazken -ne hazindir ki-, milyonlarca altın vererek satın alınamayacak zamanın boş işlerle heder olmasına ekseriyetle lâkayd kalınmaktadır.

Feridüddîn Attar -kuddise sirruh-, öğütlerinde şöyle buyurur:

"Elden gittikten sonra dört şey geri döndürülemez: Ansızın ağızdan çıkan bir söz, yaydan fırlayan bir ok, olmuş bir kazâ ve boşuna harcanan bir ömür."

Bir Hak dostu, zamanın kıymetini iyi idrâk ederek gaflete düşmememiz ve günlerimizi lâyıkıyla değerlendirebilmemiz hususunda şu tavsiyelerde bulunur:

"Zaman zaman hastahanelere giderek hastaları ziyâret et! O muzdaripler gibi hastalıklara müptelâ olmadığını ve üzerindeki sıhhat nîmetini düşünerek hâline şükret! Zaman zaman hapishânelere giderek oradaki mahkumların binbir ıztırapla dolu zindan hayatlarını tefekkür et! Cinâyetlerin bir anlık gaflet veya cinnet netîcesinde işlendiğini, diğer taraftan mazlûm olarak hapse düşüp o cefâya katlananların da bulunduğunu, onların yerinde kendinin de olabileceğini düşün! Allah Teâlâ seni bu hâle düşmekten muhâfaza ettiği için O'na şükret! Oradakilerin selâmeti için de duâ et! Sonra kabristanlara git, oradaki mezar taşlarından hâl lisânı ile yükselen sessiz feryâd u figânları dinle, ömür nîmetini kaybettikten sonra pişman olmanın bir fayda vermeyeceğini düşünerek vakitlerinin kıymetini bil! Mezarda yatanlar için bir Fâtiha oku ve bundan sonraki günlerini hamd, şükür ve zikir ile değerlendirmeye gayret et!"

Demek ki bir mü'min, Cenâb-ı Hakk'ı hiçbir zaman ve mekânda unutmadan yaşamaya gayret etmelidir. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurur:

"Allâh'ı unutan ve bu yüzden Allâh'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın! İşte onlar fâsık olanlardır." (el-Haşr, 19)

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî, zamanı ziyân etmenin ve dünyâdan başka kaygıları olmayan kimselerle fazla düşüp kalkmanın, nefsin en büyük ayıplarından olduğunu bildirdikten sonra, bunun tedâvîsini şöyle îzâh eder:

*"Zamanı, hayattaki en değerli şey bilmek ve çok değerli olan zamanı yine kendisi gibi değerli faâliyetlerle, yâni Allâh'ı zikretmek, dâimî bir ibâdet hâlinde olmak ve nefse ihlâsı yerleştirmeye çalışmakla geçirmek îcâb eder. Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-: **«Kişinin kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmesi, müslümanlığının güzel olmasındandır.»** buyurmuştur.* (Tirmizî, Zühd, 11)"

Zamanın kıymetini takdîr edip onu kalbî bir teyakkuz içinde değerlendirmenin mecbûriyetini bildiren hadîs-i şerîflerde şöyle buyrulur:

"Beş şey gelmeden önce beş şeyi ganîmet bil:

İhtiyarlığından önce gençliğini, hastalanmadan önce sıhhatini, fakirliğinden önce zenginliğini, meşgul zamanlarından önce boş vakitlerini ve ölümünden önce hayâtını!" (Hâkim, *Müstedrek,* IV, 341; Buhârî, Rikak, 3; Tirmizî, Zühd, 25)

"Kıyâmet gününde dört şeyden sorgulanmadıkça, kulun ayakları yerinden kımıldamaz:

1. Ömründen; onu ne ile yok etti?

2. Gençliğinden; onu nerede çürüttü?

3. Malından; onu nereden kazandı ve nereye sarf etti?

4. İlminden; onunla ne yaptı?" (Tirmizî, Kıyâme, 1)

"İki nîmet vardır ki, insanların çoğu bu nîmetleri kullanmakta aldanmıştır:

Sıhhat ve boş vakit." (Buhârî, Rikak, 1)

Cenâb-ı Hak, lutfettiği maddî-mânevî bütün nîmetlerden âhirette biz kullarını hesâba çekeceğini birçok âyet-i kerîme ile beyân buyurmuştur. İslâm âlimleri, ilâhî hesâba mevzû olan en mühim nîmetlerin neler olduğu husûsunda farklı îzahlarda bulunmuşlardır:

İbn-i Mes'ûd -radıyallâhu anh-, bunların, "emniyet, sıhhat ve boş vakit" olduğunu söylemiş, Muâviye bin Kurre -rahmetullâhi aleyh- de; "Kıyâmet günü en şiddetli hesap, boş vaktin hesâbıdır." buyurmuştur. (Bursevî, X, 504)

İmam Gazâlî Hazretleri'nin vakit isrâfına karşı şu îkâzı çok ibretlidir:

"Oğul! Farzet ki bugün öldün. Hayâtında geçirdiğin gaflet anlarına ne kadar üzüleceksin. Âh, keşke diyeceksin. Lâkin heyhât!"

Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri de şöyle buyurur:

"Dünyânın bir günü, âhiretin bin yılından hayırlıdır. Zîrâ kazanç ve kayıp keyfiyetleri bu dünyâya âittir. Âhirette artık kazanmak veya kaybetmek yoktur."

Boşa harcanan zaman, telâfîsi mümkün olmayan acı bir kayıptır. Zîrâ geçmişe âit bütün dosyalar kapanmıştır. Ancak israf edilen zamanların nedâmetiyle; duâ, tevbe ve istiğfâra yöne-

lerek her an Hakk'a iltică hâlinde bulunmak sûretiyle o kayıpların, hiç olmazsa mânen telâfîsi için gayret göstermeliyiz.

Hayat ırmağı çok hızlı bir şekilde akıp gitmektedir. İlâhî irâde ile tahdîd edilmiş olan fânî ömrümüzün günleri, bir bardağı dolduran damlalar gibidir. Her geçen gün, sınırlı hayâtımızın bitme noktasına doğru ilerlediğimizi, dünyâdan bir gün daha uzaklaşıp kabre bir gün daha yaklaştığımızı unutmamalıyız. Ecel vakti bize meçhul olduğundan, her an Azrâil -aleyhisselâm- ile karşılaşabileceğimizi hatırımızdan çıkarmayıp son nefes için hazırlıklı olmalıyız. Zîrâ şâir Necip Fâzıl'ın veciz ifadesiyle:

O demde ki perdeler kalkar, perdeler iner;
Azrâil'e "hoş geldin" diyebilmekte hüner!..

Düşünecek olursak istikbâl; müjdeler kadar, tehlikelerle de doludur. Ömür takvimimizden geriye kaç yaprağın kaldığı meçhuldür.

Cenâb-ı Hak, âyet-i kerîmede buyurduğu vechile, yakîn (ölüm) gelinceye kadar kulluk hâlinde bulunmamızı[70] **ve müslümanlar olarak can verebilmemizi**[71] **ihsân eylesin. İsraftan uzak bir ömür sürerek, iç ve dış âlemimizde îtidâl ve muvâzeneyi ikâme edebilmemizi ve lutfettiği "zaman" nîmetini hayr u hasenât ile tezyîn edebilmemizi cümlemize nasîb eylesin!**

Âmîn...

70. Bkz. el-Hicr, 99.
71. Bkz. Âl-i İmrân, 102.

İlimde

İsraf - 3

Toplumları gerçek ilim ve irfân ile yoğuracak olan rûh, kaba cüsseli kitapların üzerine kapanmış hodgâm bilgiçlerin rûhu değil, Kur'ân hikmetleri ile gönlünü derinleştiren, insanlığa merhamet ve huzur güneşi olan, hizmet ehli sâlih mü'minlerin rûhudur.

Bilmek, yaratılış muammâsını çözmek, hikmete âşinâ olmak, ilâhî azamet tecellîleri ve kudret akışlarından kalben nasîb alabilmektir.

İlimde
İSRAF -3-

Hayâtın; rûhâniyet, zarâfet, nezâket ve mânâ kazanıp güzelleşmesi, israf ve emsâli menfîliklerden uzak durmayı gerektirir. Zîrâ israf; fertte, âilede ve toplumda felâketin habercisidir.

İnsana bahşedilen bütün nîmetler birer emânettir. Bu emânetler, gerçek teslim mahallini bulamayıp nefsânî arzuların sultasında israf edilirse, Allah -celle celâlühû- bereketi alır.

İsraf, sadece mal ve mülkü hebâ etmek olarak anlaşılmamalıdır. Çünkü o, hayâtın bütün safhalarıyla alâkalıdır. Bilmeliyiz ki, ömrü boş geçirmek bir israftır, faydasız ilimle meşgul olmak ve ilmi, menfaatlerine âlet etmek sûretiyle yanlış yerlerde kullanmak da büyük bir israftır.

İlimde İsraf

İlim, insanda yaratılıştan gelen tecessüs, yâni öğrenme meylini tatmin eden ulvî bir faâliyettir. İnsanlık haysiyetinin zirvesini teşkil eden ilim; mü'mini, Cenâb-ı Hakk'ı yakından tanımaya ve O'nu ibâdetlerle tekrîm etmenin kemâline ulaştırır.

İlimlerin en fazîletlisi "mârifetullâh"tır. Yâni Cenâb-ı Hakk'ı kalben tanıyabilmektir. Bir imtihan dershânesi olan fânî cihanda, kulu bu netîceye ulaştıramayan, hikmete intikal ettiremeyen ve onu kalben Hakk'a vâsıl etmeyen bütün ilmî faâliyetler, insanın tabiatında var olan öğrenme meylinin israfını teşkil eder.

Kur'ân-ı Kerîm'de ilim tâbiri, kişiyi Allah karşısında takvâ ve haşyet duygularına sevk eden bir vasıfta zikredilmektedir. Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur:

"Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibâdet eden, âhiret azâbından sakınan ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkârcı gibi) **midir?** (Rasûlüm!) **De ki: «HİÇ BİLENLERLE BİLMEYENLER BİR OLUR MU?» Ancak akl-ı selîm sâhipleri ibret ve öğüt alır."** (ez-Zümer, 9)

Bu âyet-i kerîme, sibak ve siyâkı, yâni öncesi ve sonrası ile birlikte tahlil edildiğinde bizlere, Allah katında ilim ve cehâletin ne mânâya geldiğini çok açık bir sûrette beyân etmektedir. Buna göre gerçek mânâda sır, hikmet ve hakîkati "**bilenler**" zümresine dâhil olabilmek için dikkat edilecek başlıca hususlar şunlardır:

1. Geceleri secde ve kıyam hâlinde olarak Cenâb-ı Hak'la kalbî beraberliği temin edebilmek.

2. Her an, her hâl ve her davranışımızda âhiretteki hesabın endişesi içinde olabilmek.

3. Rabbimizin merhametini ümîd ederek dâimâ O'na duâ ve iltijâ hâlinde olabilmek.

4. Takvâ üzere, yâni Rabbe yakınlaştırıcı bir hayat tarzı ile yaşamak, iç âlemi Cenâb-ı Hak'tan uzaklaştırıcı menfî vasıflar-

dan korumak ve üzerimizde cemâlî sıfatların tecellîsinin gayreti içinde olabilmek.

5. İhsân ehli olmak; cömert, güzel ahlâk sâhibi ve her an ilâhî müşâhedenin, yâni ilâhî kameraların altında bulunduğunun şuuru içinde olabilmek.

6. Kalbin ihtiraslardan muhâfazası için gereken her türlü gayreti göstermek.

7. Dînin yaşanması ve tebliği husûsunda karşılaşılan sıkıntı ve zorluklara sabretmek.

"Bilmeyenler"in belli başlı vasıfları ise şöyledir:

1. Küfür ve nankörlük.

2. Sadece başı dara düştüğü zaman Allâh'a yalvarmak, rahata erdiği zaman kulluk ve yakarışı terk etmek.

3. Nefsânî arzulara râm olarak insanları Allâh'ın yolundan saptırmak için O'na ortaklar koşmak. Nitekim âyet-i kerîmede; **"Hevâ ve hevesini ilâh hâline getirenleri gördün mü?.."** (el-Furkân, 43) buyrulur.

Bütün ilimler, Allah Teâlâ'nın varlıklara ve hâdiselere koyduğu kâide ve kânunların tespit ve keşfinden ibârettir. İlimlerin terakkîsi de bu keşiflerin artırılması ile mümkündür. Lâkin sadece Allah Teâlâ'nın kâinattaki varlık ve hâdiselere koyduğu kâide ve kânunları tespit etmek, kulu yaratılış hikmetine ulaştıran hakîkî mânâdaki **"bilmek"** değildir. **Bilmek**, sırf seyretmek de değildir.

Makbûl olan **bilmek**, dünyâya geliş ve gidişin sebebini kavramaktır, varlıkların hâl lisânından anlamaktır, hikmete âşinâ olarak bir sırrı çözebilmektir.

Bilmek, ilâhî ihtişam ve kudret akışlarına âşinâ olup ilâhî feyz ve tecellîlerden kalben nasîb alabilmektir.

Bilmek, ihtiyaca cevap vereni bulmaktır. İhtiyaç ise, âyet-i kerîmede bildirildiği üzere **"müslüman olarak can verebilmek"**tir.[72]

Bilmek, ölmeden evvel nefsin esâretinden kurtularak hakîkat sabahına uyanabilmektir. **Bilmek**, ilâhî hesâba çekilmeden evvel, kendini hesâba çekebilmektir.

İlmî hakîkatlerde derinleşerek mârifetullâh deryâsına dalan Mevlânâ Hazretleri, zâhirî ilimlerin zirvesinde olduğu fakat henüz Hakk'a yakınlığın lezzetini lâyıkıyla tadamadığı devresini "HAMDIM", kalpte hikmet tecellîlerine nâil olup ilâhî hazza kavuştuğu devreyi "PİŞTİM", kâinattaki esrar tecellîlerinin kendisine bir kitap gibi açılıp ayân olduğu olgunluk devresini de "YANDIM" sözleriyle hulâsa etmiştir.

Hakîkaten, ilimde derinleşen bir insanın rikkat ve hassâsiyeti artar. Gerçek bir ilim, insanı hayret vâdilerinin seyyâhı eyler. İnsan, kâinattaki hikmet ve hakîkatlere vukuf kazandıkça, ilâhî kudret ve azamet karşısındaki acziyetini anlar, haddini bilir ve hiçliğini idrâk eder. Yâni nefsini bilir. Nefsini bilen de, Rabbini bilir.

Bilen, mahlûkâtın ve mülkün gerçek sâhibini tanır, Yaratan'dan ötürü yaratılanlara karşı engin bir şefkat ve merhamet kucağı olur.

Bilen, affeder; **bilen**, sabreder; **bilen**, sever. **Bilen**, Rabbinin rızâsını ve yakınlığını arar, onun için fedâkârlık bir lezzet hâline gelir.

---

72. Bkz. Âl-i İmrân, 102.

Bilen, incitmez, incinmez. Onun lisânı, rahmet tevzî eder.

Bilen, dünyâ ile âhiret, yâni kul rızâsı ile Hak rızâsı arasında tercih yapmak mecbûriyetinde kaldığında, Hak rızâsına râm olur.

Bilen, ayakta iken, otururken, yanı üzerindeyken[73], yâni her an "Bir" olan Rabbi ile beraber olmanın gayreti içinde olur.

Bilen, azamet-i ilâhiyye ve kâinattaki ilâhî kudret akışları karşısında dâimâ tefekkür hâlindedir. Nezâket, zarâfet ve hassâsiyet onda bir tabiat-ı asliye olmuştur.

Bilen, gönül insanıdır.

Bilen, her yerde ve her ahvâlde huzur ve saâdeti bulur.

Bilen, kendini toplumdan mes'ûl hisseder.

Bilen, vatanın, milletin, bayrağın emânet olduğunun idrâki içindedir. Zîrâ îmânın, ırzın, nâmusun, malın, canın muhâfazası; vatan ve milletin muhâfazası ile olur.

Bilen, "nefsin esâreti"nden kurtulmak için rûhânî bir hayat yaşama gayreti içinde bulunur.

Bilen, fânî dünyânın aldatıcı oyuncaklarıyla meşgul olmaktan kurtulmuştur. Kendine âit fânî mülkiyeti de kalbinin dışında taşır.

Bilen, kalbinin kasa olmasından, şöhret ve şehvetin şerrinden kurtulandır.

73. Bkz. Âl-i İmrân, 191.

Bilen, servet, şehvet ve şöhretin "heyte lek" (gelsene bana) sûretindeki câzip dâvetlerine karşı "maâzallâh" (Allâh'a sığınırım)[74] diyebilecek gönül kıvâmına sâhiptir.

Bilen, ilm-i ilâhînin azameti karşısında hiçliğini idrâk eder. **Bilen**, bilmediğini bilendir.

Bilen, ahmaklığı bertarâf ederek, neyi bilmesi gerektiğinin farkında olandır.

Bilen, îmânın halâvetine nâil olduğu için îmânın meyvesi olan merhamet, hizmet ve tevâzû onda bir lezzet hâlindedir.

Bilen, "seyr-i bedâyî" hâlinde olur. Yâni kâinattaki ilâhî sanat hârikalarının câzibesine hayranlık duyar.

Bilen, cihânın dilinden anlar. Çünkü bilenle her şey konuşur.

Bilen, akıl ve kalp duyuşlarının âhengi içindedir.

Bilen, îmânın aşk ve vecdinin heyecânı içindedir.

Bilen, irfanla nasiplenir.

Bilen, sebepten Müsebbib'e, eserden Müessir'e, sanattan Sâni-i Mutlak'a ulaşır.

Rabbini kalben tanıyıp **bilen**, her şeyi bilir; O'nu **bilmeyen**, hiçbir şey bilemez. Zîrâ ahmaklaşmış, kalbi âmâ kesilmiştir.

Rabbini bilenlerin zirvesi Fahr-i Kâinât -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz buyuruyor:

"Benim bildiğimi siz bilseydiniz, az güler çok ağlardınız... Sahrâlara dökülüp Allâh'a yüksek sesle (heyecan ve duygu derinliği içinde) yakarışta bulunurdunuz." (İbn-i Mâce, Zühd, 19)

74. Bkz. Yûsuf, 23.

Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- vefât ettiğinde, Abdullah bin Mes'ûd -radıyallâhu anh-:

"–İlmin onda dokuzu gitti." buyurdu.

Bunun üzerine sahâbe-i kirâm kendisine:

"–Daha içimizde âlimler var!" dediler.

İbn-i Mes'ûd -radıyallâhu anh- ise:

"–Ben mârifet ilminden bahsediyorum." cevâbını verdi.

Âyet-i kerîmede buyrulur:

"...Allah'tan, kulları içinde ancak ilim sâhibi olanlar (gereğince) **korkar..."** (Fâtır, 28)

Bu ilâhî beyândan da anlaşılacağı üzere, kalpte Allâh'a karşı haşyet ve takvâ hisleri uyandırmayan bir ilim, Allah katında makbûl sayılan, âyet ve hadislerde fazîletinden bahsedilen **"ilim"** değildir. Hâl böyleyken bir de ilim tahsilinde birtakım bahânelerin arkasına sığınarak Allâh'ın emir ve nehiylerinden tâviz vermek, bâzı mânevî zaaflara kapı aralamak ve bunları mâzur ve meşrû görmek, ne müthiş bir aldanıştır!

Şüphesiz ki yerinde ve doğru olarak kullanıldığı takdirde dünyevî ilimler de gereklidir. Zîrâ dünyevî ilimler de, kaydettikleri terakkî ile beşer idrâkine azamet-i ilâhiyyeden yeni yeni deliller sunmaktadır. Böylece ilâhî sanatın ihtişâmı ve hârika tecellîleri daha derin bir vukûfiyetle kavranmaktadır. Bu meyanda zamanımızdaki fezâ çalışmalarından genetik ilminin kaydettiği terakkîlere ve teknolojik hârikalara kadar bütün ilmî faâliyetler de ilâhî kudret akışlarını, açık bir şekilde insanların müşâhedesine arz etmektedir.

Âyet-i kerîmede buyrulur:

"İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde âyetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'ân'ın) **gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şâhid olması, yetmez mi?"**
(Fussilet, 53)

Gerçek ilimden murâd, fizik ve metafizik âlemde meknûz olan ilâhî sırlara vâkıf olarak "mârifetullâh"a nâil olabilmektir. Yâni Yüce Yaratıcı'nın varlık hakîkatiyle birlikte, ilâhî kudret akışları ve azamet tecellîlerine intikal ederek, bunlardan kalben nasip alabilmektir. Lâkin bütün ilmî terakkî ve keşiflere rağmen hâlâ ilâhî sanata intikâl edemeyecek derecede gafletle mâlûl kalplere ne yazık!

İlmi, süflî ihtiraslarına âlet ederek topluma zulmedenler, hakîkatte ilme ihânet etmiş ve dolayısıyla dehşetli bir zihnî ve kalbî isrâfa düşmüş olurlar. Hâlbuki faydalı ilim için, insanoğlunun mâlûl bulunduğu çeşitli nefsânî temâyül ve zaafları bertaraf etmek üzere akıl ve irâdenin Kur'ân ve Sünnet ışığında terbiye edilmesi zarûrîdir. Bu terbiyeden mahrum bir şekilde tahsil edilen bir ilim, kişiyi menfî yollara sürükleyerek bir aldanış vesîlesi hâline dönüşebilir.

Ne yazık ki bugün ilim tahsilinde kişinin sadece zihnî istîdatlarına bakılmakta, onun, ilmi lâyıkıyla taşıyabilecek kalbî fazîlet ve meziyetlere sâhip olup olmadığına dikkat edilmemektedir. Oysa ki, ebedî saâdet ve selâmet için, ilmin sırf zâhiren tahsîl edilmesi kâfî değildir.

Nitekim ilmini irfan hâline getirememiş bir kimse, faraza hukuk tahsili gördükten sonra, hak ve adâlet tevzî edeceği yerde bir zâlim veya cellat kesilebilir. Kezâ tıp tahsili yapmış bir kimse de, şifâ dağıtacağı yerde bir insan kasabı hâline gelebi-

lir. İlmî kâbiliyetine rağmen, merhamet ve muhabbetten mahrum bir idâreci ise emri altındakilere zulmeden bir gaddar oluverir. Böyle kimseler, bir câhilin yapamayacağı zararı, ilim sâyesinde kat kat fazlasıyla ve kolaylıkla irtikâb edebilirler. İlimlerini yanlış yönde kullanarak israf ettikleri için de ebedî hüsrâna dûçâr olurlar.

Mevlânâ -kuddise sirruh-, *Mesnevî*'sinde bu hakîkate şöyle temâs eder:

"Hünerli, bilgili kişi iyidir ama, İblis'ten ibret al da (bilgilerin, kalbinle âhenk teşkil etmez ise kendine) fazla değer verme. Unutma ki, Hakk'ın rahmetinden kovulmuş olan mel'un İblis, yüzbinlerce yıl Allâh'ın en yakınlarından biriydi, meleklerin emîri idi. Bilgisi ve ibâdeti ile gurura kapıldı, nazlandı. Âdem -aleyhisselâm- ile uğraştı. O'nu küçük gördü de pislik gibi rezil oldu gitti."

Gerçekten, insanı gurur ve kibre sevk eden, sonunda da helâk girdabında boğan bir ilim, zâhiren güzel ve faydalı şeylerden ibâret olsa bile, hakîkatte vebâlden başka nedir ki? Bunun için Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Cenâb-ı Hak'tan ilim taleb ederken dâimâ:

"Yâ Rabbî! Sen'den ilm-i nâfî (faydalı ilim) istiyorum! Faydasız ilimden Sana sığınırım!.." (Müslim, Zikir, 73) şeklinde niyâz eylemiştir.

Bu cümleden olarak, ilmihâl bilgilerinin farz-ı ayn olması gibi meselâ tevekkül, ihlâs, riyâdan korunma gibi hususları bilmek ve yaşamak da farz-ı ayndır. Bunların ihmâl edilip tatbik edilmemesi, âhirette helâki mûciptir. İlm-i nâfîyi elde edemeyen kimseler, ne kadar çok şey bilirlerse bilsinler, en büyük hakîkat olan Hakk'a vuslattan mahrum kalırlar.

İmam Gazâlî Hazretleri, ilim öğrenmeyi zaman ve gayret israfı hâline getirmekten sakındıran nasîhatlerinde şöyle buyurur:

"Okuyup mütâlaa ettiğin ilimler, kalbini feyizlendirip ahlâkını güzelleştirici mâhiyette olmalıdır. Meselâ, ömrünün sonuna bir hafta kaldığını öğrensen, bu kısacık zamanda mutlaka sana faydalı olacak bir ilimle uğraşırsın. Hemen kalbini yoklar, dünyevî ihtiras ve menfaatlerle alâkanı keser, güzel huylarla bezenmeye çalışırsın. Hâlbuki insanın kavuştuğu her gün ve gecede ölmesi mümkün ve muhtemeldir. Buna göre, seçip meşgul olduğun ilimler, seni azamet-i ilâhiyye karşısında duygulandırıp mâneviyâtını düzeltecek ilimlerden olmalıdır."

Velhâsıl ilim, çile işidir. İlmin hakîkati, yaşanmasıyla ortaya çıkar. Yaşanmayan ilim, âyet-i kerîmede buyrulduğu üzere **"kitap yüklü merkep misâli"**[75] mânâsız bir hamallıktır. İlim, kişiyi Hakk'a, hakîkate, takvâya, sâlih amellere sevk ediyorsa ilimdir. Yoksa Şeytan'da da ilim vardı, Kârun da ilim sâhibiydi. Fakat ilim, onların benliğini palazlandırarak onları dehşetli bir kibir ve gurura sürüklemişti. Onlar da bu nefsânî hazza râm olarak nefislerine aşırı bir îtimat duymuşlardı.

Bu bakımdan ilim, lâyıkıyla hazmedilip amele dönüşmezse, ahlâka yansımazsa, şahsiyetin bir parçası hâline gelip irfâna yücelmezse, kulu "hiçlik", tevâzû ve mahviyet iklîmine sevk etmezse, o ilmi tahsil adına verilen bütün emekler, israf olmuş demektir.

Şunu da unutmamak gerekir ki, Cenâb-ı Hak bütün hakîkat ve sırları insanoğluna Kur'ân-ı Kerîm ile armağan etmiştir.

75. Bkz. el-Cum'a, 5.

Bütün ilimlerin özü ondadır. Kâinatta **yaş ve kuru ne varsa**[76] her şeyin hakîkati Kur'ân'da meknuzdur. Cenâb-ı Hak:

"Rahmân, Kur'ân'ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona beyânı öğretti." (er-Rahmân, 1-4) buyurmaktadır. Kur'ân, Cenâb-ı Hakk'ın insan nesline son tâlimatları, son mesajlarıdır.

Bugün milletimizin ve insanlığın en çok muhtaç olduğu ilim, Kur'ân ilmidir. Bu bakımdan günümüzde Kur'ân eğitimine daha çok revaç vermek gerekmektedir. Lâkin Kur'ân'ı lâyıkıyla anlayabilmek için de, onun rûhâniyet iklîmine girmek ve kalbî bir cevher olan takvâya sâhip olmak îcâb eder. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm, mü'minleri şöyle uyarmaktadır:

"Kendilerine Rablerinin âyetleri hatırlatıldığında, onlara karşı sağır ve kör davranmazlar." (el-Furkân, 73)

"Andolsun ki Biz, öğüt alsınlar diye, bu Kur'ân'da insanlara her türlü misâli verdik." (ez-Zümer, 27)

Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm, kendisiyle mutlaka kalbî bir alâka kurmamız gerektiğini bizlere beyân etmektedir. Ancak bunun için de bedenî temizlik kadar kalbî temizlik, yâni mânevî eğitim zarûrîdir. Yine Kur'ân-ı Kerîm'de:

"Onlar Kur'ân'ı (inceden inceye) **düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?"** (Muhammed, 24)

"İç âlemini temizleyen (kötü ahlâktan arınan) **felâh buldu."** (eş-Şems, 9) buyrulmaktadır.

Hidâyet rehberimiz olan Kur'ân-ı Kerîm, bizleri tefekküre dâvet eder. Kur'ân-ı Kerîm, murâd-ı ilâhîyi dile getirdiğinden, Cenâb-ı Hakk'a yakın olanlar, onu daha iyi idrâk ederler. Zîrâ

76. Bkz. el-En'am, 59.

Kur'ân-ı Kerîm'de:

"...Takvâ sâhibi olun, Allah size öğretir..." (el-Bakara, 282) buyrulmaktadır. Bu sebeple her âyet, bize kalbî seviyemiz derecesinde açılır ve derinleşir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in şahsında ümmete bir îkaz olarak şöyle buyrulmaktadır:

"...Eğer Sana gelen bu ilimden sonra, onların arzularına uyarsan, (işte o zaman) **Allah tarafından Sen'in ne bir dostun ne de bir koruyucun vardır."** (er-Ra'd, 37)

Rabbimizin, bu âyet-i kerîmede Kur'ân'ı **"ilim"** tâbiriyle vasfedişi de gösteriyor ki, biz mü'minler için öncelikle tahsil edilmesi gereken, Kur'ân kültürüdür ve Kur'ân'sız bir ilmî hayat düşünülemez. Fakat ne yazık ki zamanımızda bâzıları, Kur'ân-ı Kerîm tahsilini (kültürünü) ikinci, hattâ üçüncü plana atmaktadırlar.

Mü'minlerin evlâtlarına verecekleri Kur'ân eğitimini, bir ilim tahsili ciddiyetiyle değil de, basit bir yaz tatili programı veya boş zaman değerlendirme meşgalesi olarak görmeleri, yâni kuru kuruya bir mecbûriyet bertarâf etme gibi telâkkî etmeleri ne hazindir! Ana-babaların evlâtlarına karşı en büyük ihmâllerinden biri de, Kur'ân'ın mânâ ve muhtevâsına, tilâveti kadar önem vermemeleridir.

Allah Teâlâ'nın beşeriyete en büyük armağanı olan Kur'ân-ı Kerîm'e lâyıkıyla önem vermemek ve Kur'ân kurslarını küçümseyerek diğer tahsillere daha fazla ehemmiyet atfetmek, çıkmaz sokaklarda istikbâl aramaktır. Zîrâ insanoğlu, maddî gıdâdan ziyâde mânevî gıdâya muhtaçtır.

Hazret-i Mevlânâ ne güzel buyurur:

"Teni aşırı besleyip geliştirmeye bakma! Çünkü o, sonunda toprağa verilecek bir kurbandır. Sen, asıl gönlünü beslemeye bak! Yücelere gidecek ve şereflenecek olan odur. Rûha mânevî gıdâlar ver. Olgun düşünüş, ince anlayış ve rûhî gıdâlar sun da, gideceği yere güçlü, kuvvetli gitsin."

Nefsânî menfaatler, rûhânî hayâtımıza vurulan zincirler mesâbesindedir. Zîrâ menfaatperest bir gönülle Allâh'a gidilemez. Nefsânî arzulara meyil, bele bağlı bir taş gibidir; onunla ne yüzülür ne de uçulur. Mü'min, kendini hak ile meşgul etmezse bâtıl onu işgâl eder. Sâdî-i Şîrâzî ne güzel söyler:

"Sefahat âlemindeki insanların rûhu kendisinden iğrenir."

Sefâletlerden saâdet ummak ne fecî bir şaşkınlıktır! İstikbâlde saâdeti bahşedecek olan, fânîlerin diplomaları değil, Cenâb-ı Hak'tır. Nitekim:

"...Göklerin ve yerin hazineleri Allâh'ındır. Fakat münâfıklar bunu anlamazlar." (el-Münâfikûn, 7) âyet-i kerîmesi bu hususta ne büyük bir ilâhî îkazdır.

Unutmayalım ki toplumları gerçek ilim ve irfân ile yoğuracak olan rûh, kaba cüsseli kitapların üzerine kapanmış hodgâm bilgiçlerin rûhu değil, Kur'ân hikmetleri ile gönlünü derinleştiren, insanlığa merhamet ve huzur menbaı olan, hizmet ehli sâlih mü'minlerin rûhudur.

Şâir Mehmed Âkif, kulluğa haysiyet kazandıracak ilmin muhtevâsını ve bunalan insan nesline muhtaç olduğu reçeteyi şöyle hulâsa eder:

Doğrudan doğruya Kur'ân'dan alıp ilhâmı
Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı…

Yâ Rabbî! Bizleri, Kur'ân saâdetinden mahrum kalarak sefâletlerini saâdet zanneden bedbahtların hüsrânına düşmekten koru! Yarın ilâhî huzûrunda hesâba çekilmeden evvel kendimizi hesâba çekerek daha hassas bir kalbî kıvâm ile Sana kul olabilmeyi bizlere nasîb eyle! Gelgeç nefsânî sevdâlar ve gafletler sebebiyle şu fânî dünyâda ilâhî hudutları çiğneyerek ebedî saâdet hayâtımızı israf etmekten bizleri muhâfaza buyur!

Âmîn…

Ahlâkî Kıymetlerde

İsraf - 4

Rabbimiz bütün hayâtımızı güzel ahlâk dâiresi içinde, hassas bir yürekle ve insanlık haysiyetine yaraşır bir şekilde yaşamamızı emretmektedir. Zîrâ Cenâb-ı Hak, ahlâkî meziyetleri insana ikrâm etmiştir. Diğer mahlûkât için ahlâk mevzubahis değildir.

Ahlâkî güzelliklerden mahrum bir dînî hayat düşünülemez. Ahlâkî kıymetlerle tezyîn edilmeyen bir îman, mahfazasız bir mum ışığı gibidir ki, nefsânî ve şeytânî fırtınalar karşısında dâimâ büyük bir tehlike ve risk altındadır.

Ahlâkî Kıymetlerde
İSRAF -4-

Ahlâk, Allah Teâlâ'nın biz kullarında görmekten râzı ve hoşnud olduğu güzel huylardan ibârettir. İnsanoğlunun en büyük mazhariyetlerinden biridir. Zîrâ; *"Allâh'ın ahlâkı ile ahlâklanınız."* (Münâvî, *et-Teârîf,* s. 564) hadîs-i şerîfi mûcibince güzel ahlâk, Allâh'ın cemâlî sıfatlarının, mü'min gönüllerdeki tecellîleridir.

Bu bakımdan mühim bir kulluk vazîfemiz olan güzel ahlâk sâhibi olmak, Allâh'a yakınlığımızın en bâriz alâmetlerinden biridir. Kulluk hayâtımızın seviyesini taçlandıran ulvî bir kıymettir.

İnsanın izzet ve haysiyetini teşkil eden ahlâk, onun en belirgin kimliğini de ortaya koyar. Bu yüzden ahlâk, mahlûkât içinde insanoğluna âit üstün bir vasıftır.

Kâmil insan, bu imtihan âleminde ilâhî sanatın ince, zarif tezâhürlerini taşıyan bir hilkat âbidesidir. Erişilmez incelikler ve dibi görülmez derinliklerin müstesnâ bir numûnesi olarak yaratılan insan nesli, bu yüksek kıymetini, ancak ahlâkî değerlerle feyizlenmiş bir kulluk hayâtı yaşamakla muhâfaza edebilir.

Ahlâkın bir nevî mahfazası durumundaki kalb, nazargâh-ı ilâhî olmak gibi yüce bir şerefe mazhariyet istîdâdıyla yaratılmıştır. Hâl böyleyken, insanoğlu ten planında ve nefsânî arzular peşinde bir ömür sürüp kalb âlemini ahlâkî meziyetlerle tezyîn edemezse, insanlık ve kulluk haysiyetine ihânette bulunmuş, Hak katındaki yüce mevkiini hebâ etmiş olur. Bu ise, varlıklar içinde en güzel bir sûrette yaratılıp, ilâhî tekrîm ile müstesnâ bir şerefe mazhar kılınan insanın, bu ulvî kıymetini dehşetli bir isrâf ile ziyân etmesi demektir.

Ahlâkın gâyesi; kişiye dâimâ ilâhî kameralar altında olduğu idrâk ve şuurunu kazandırarak onu ham vasıflardan arındırıp İslâm'ın ideal insan tipi olan **"insân-ı kâmil"** hâline getirmektir. Nezâket, zarâfet, edeb, hayâ, cömertlik, şefkat, merhamet gibi yüksek hasletleri, tabiat-ı asliye hâlinde insanın özüne nakşedebilmektir. Bu bakımdan ahlâk; dîn ve îmânın ayrılmaz bir parçası, hattâ onun rûhu ve özü mevkiindedir. Nitekim âlemlere rahmet olarak gönderilen hidâyet rehberimiz Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- de yüce vazîfesini:

"Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim." (Muvatta', Hüsnü'l-Hulk, 8) buyurarak hulâsa etmiştir.

Demek ki, ahlâkî güzelliklerden mahrum bir dînî hayat düşünülemez. Ahlâkî kıymetlerle tezyîn edilmeyen bir îman, mahfazasız bir mum ışığı gibidir ki, nefsânî ve şeytânî fırtınalar karşısında dâimâ büyük bir tehlike ve risk altındadır.

Bu itibarla, dînimizi ve îmânımızı güzel ahlâk ile âdeta mânevî bir zırh gibi muhâfaza altına almak mecbûriyetindeyiz. Nitekim Fahr-i Kâinât Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- bir hadîs-i şerîflerinde buyurmuşlardır ki:

"Cibrîl bana Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu söyledi:

«Bu dîn (yâni İslâm), Zâtım için seçip râzı olduğum bir dîndir. Ona ancak ***cömertlik*** *ve* ***güzel ahlâk*** *yakışır. Müslüman olarak yaşadığınız müddetçe onu, bu iki hasletle yüceltiniz!»"* (Heysemî, VIII, 20; Ali- el-Müttakî, *Kenz,* VI, 392)

İşte güzel ahlâk, dînî yaşayışta böylesine hayâtî bir ehemmiyeti hâizdir. Ahlâkî kıymetlerden habersiz bir yaşantı, hayâtın hazin bir israfı iken, bu kıymetlerden hisse almış nasipli kalpler ise îmânın hakîkî lezzet ve halâvetini tatma bahtiyarlığına ermişlerdir. Nitekim şu hâdise, güzel ahlâkın, insanı îman ve hidâyet iklîmine götüren mânevî bir köprü olduğunu ne güzel ifade etmektedir:

Ashâb-ı kirâmdan Hakîm bin Hizâm adında güzel ahlâk sâhibi bir zât vardı. Aynı zamanda Hazret-i Hatîce vâlidemizin akrabâsından olan bu zât; son derece cömert, müşfik, hayr u hasenât sâhibi biriydi. Câhiliye devrinde kızlarını diri diri gömmek isteyen babalardan onları satın alır, hayâta kavuşturur ve himâye ederdi.

Birgün Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'e:

"–Ey Allâh'ın Rasûlü! Câhiliye devrinde yaptığım hayırlar var: Sadaka vermek, köle âzâd etmek, sıla-i rahimde bulunmak gibi… Bunlara mukâbil bana ecir verilir mi?" diye sordu.

Peygamber Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"–Sen zâten, daha önce yaptığın bu iyiliklerin hayrına İslâm'la şereflendin!" buyurdu. (Buhârî, Zekât, 24; Müslim, Îman, 194-196)

Bu misâlde olduğu gibi, **güzel ahlâk**ın ne muazzam bir bağ ile **îmân**a irtibatlı olduğunu gösteren birçok numûneler vardır. Bunlardan biri de, sâhip olduğu saltanat ve iktidardan gurura kapılarak ilâhlık dâvâsına kalkışan zâlim Firavun'un, Hazret-i Mûsâ -aleyhisselâm-'a karşı müsâbakaya çıkardığı sihirbazlardır.

Bu sihirbazlar, önceleri îmandan bîhaber yaşıyorlardı. Lâkin onlar da güzel ahlâkın îmâna anahtar olma sırrından nasipdâr olacak bahtiyar kimselerdi. Nitekim müsâbaka öncesinde Allâh'ın Peygamberi Hazret-i Mûsâ -aleyhisselâm-'a nezâket ve hürmet gösterip öncelik hakkını onun tercihine bırakmaları, Cenâb-ı Hakk'ı hoşnûd etmiş olacak ki, daha o an gönüllerinde hidâyet muhabbeti neşv ü nemâ bulmaya başlamıştı. Ardından da şâhid oldukları mûcizevî tecellîler, o kalbî zeminde îman şerefini tatmalarına vesîle olmuştu. Hem de öyle bir îman ki, candan fedâkârlık mukâbilinde bile aslâ tâviz verilmeyen kâmil bir îman…

Hâlbuki sihirbazların îmânına vesîle olan mûcizeyi Firavun ve avenesi de seyretmişti. Fakat onlar, küfürlerine daha dehşetli bir inatla sarılma bedbahtlığına düşmüşlerdi. Netîcede sihirbazlar, Firavun tarafından hunharca şehîd edilmişti. Îmanlarında sebat gösterip şehâdet şerbetini içen bu âbide zâtlar, kıssaları Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilerek kıyâmete kadar gelecek bütün mü'minlere ulvî bir hâtıra olmak şeklinde ikinci bir ilâhî iltifata daha mazhar olmuşlardır.

İşte nezâket, zarâfet, rikkat-i kalbiyye, cömertlik, merhamet gibi ahlâkî kıymetlerin ulvî berekâtı… Düşünmek gerekir ki Hak katında bu kadar büyük bir değeri olan güzel ahlâk, îman mahrumlarını, hayatta en büyük nîmet olan îman ile şereflen-

dirmeye vesîle olursa, kim bilir îman ehlini ne ulvî mertebelere nâil kılar…

Diğer taraftan ahlâkî kıymetlerde israfa sürüklenmek, toplumların yozlaşmasına, netîcede de büyük felâketlere dûçâr olmasına zemin hazırlar. Bu ise büyük bir âhiret hüsrânıdır. Fert ve toplumların huzur ve selâmeti; güzel ahlâk sâhibi, yâni dindar, vatanperver, zarif ve ince ruhlu bir nesil yetiştirmekle mümkündür. Zîrâ Muhammed İkbâl'in dediği gibi; "Müslüman, dünyânın gidişâtından sorumludur."

Bu bakımdan Rabbimiz, haddi aşarak israf çılgınlığına düşenlerin yoluna uymaktan bizleri nehyetmektedir. Âyet-i kerîmede buyrulur:

"İsrafçılara uyma! Onların işi gücü yeryüzünde fesat çıkarmaktır. Yeryüzünün ıslâhı için ise hiçbir gayrette bulunmazlar." (eş-Şuarâ, 151-152)

Diğer bir âyet-i kerîmede de şöyle buyrulur:

"Mü'minler arasında hayâsızlığın yayılmasını arzu edenlere, işte onlara, dünyâ ve âhirette can yakıcı bir azap vardır." (en-Nûr, 19)

Ahlâkî kıymetlerin başında gelen **hayâ** ve **edeb** nîmetlerinden mahrûmiyet, dîn ve îmandaki zâfiyet ve noksanlıktan kaynaklanır. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-; *"Hayâ îmandandır."* (Buhârî, Îman, 3) buyurarak bu ahlâkî kıymetin, îmanla mühim bir alâkasının bulunduğunu beyân etmiştir. Buna göre hayâsızlık gibi ahlâksızlıkların toplumda yayılmasını isteyenler, o toplumun îmânına karşı en büyük cinâyeti işlemiş olurlar. Hâlbuki bütün hak dinlerin temel hedefi, tevhîd inancını yeryü-

züne hâkim kıldıktan sonra güzel ahlâk ile yoğrulmuş sağlam bir ictimâî bünye tesis etmektir.

Ahlâksızlık ve azgınlık sebebiyle yaşanmış nice ilâhî intikam tecellîlerine şâhid olan dünyâ târihi, idrâk sâhipleri için ibret sahneleriyle doludur. Bunu görmek için yeryüzünde ibret nazarıyla dolaşmak kâfîdir.

Âyet-i kerîmede buyrulur:

"(Rasûlüm! Sana karşı çıkanlar) **hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zîrâ dolaşsalardı, elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki gözler kör olmaz, lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur."** (el-Hac, 46)

Toplumların ahlâksızlıkta haddi aşarak israf çılgınlığına düşmeleri, dünyânın bütünüyle helâki demek olan kıyâmetin alâmetlerindendir. Bu da, ahlâkî kıymetlerdeki israfın helâk edici vasfını sergilemektedir. Kıyâmete yakın meydana gelecek ahlâksızlık ve haddi aşmalar, birçok hadîs-i şerîfte şöyle haber verilmektedir:

"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, bütün endişe ve gayretleri karınları (mîde ve şehvetleri) için olacaktır; şerefleri, malları ile ölçülecektir; kıbleleri kadınları olacaktır; dinleri de dirhem ve dinarları olacaktır. İşte onlar mahlûkâtın en şerlileridir. Onların Allah katında hiçbir nasipleri yoktur." (Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, XI, 192/31186)

"Öyle bir zaman gelecek ki, kişi helâlden mi haramdan mı kazandığına aldırmayacak!" (Buhârî, Büyû, 7)

"Öyle bir zaman gelecek ki, doğru söyleyenler yalanlanacak, yalancılar ise doğrulanacak. Güvenilir kimseler hâin

sayılacak, hâinlere güvenilecek. İnsanlardan şâhitlik etmeleri istenmediği hâlde şâhitlik edecekler, yemin etmeleri istenmediği hâlde yemin edecekler." (Taberânî, XXIII, 314)

"Öyle bir zaman gelecek ki, insanlar emr bi'l-ma'rûf ve nehy ani'l-münker'de bulunmayacaklar. (Yâni iyiliği özendirmeyecek, kötülükten de sakındırmayacaklar.)" (Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid,* VII, 280)

Yine birgün Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz:

"–İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, o vakit mü'minin kalbi tuzun suda eridiği gibi eriyecek!" buyurdu.

"–Niçin eriyecek yâ Rasûlallâh?" diye sorulduğunda:

"–Kötülükleri görüp de onları değiştirmeye güç yetiremediği için." buyurdu. (Ali el-Müttakî, *Kenz*, III, 686/8463)

Abdullah bin Ömer -radıyallâhu anh-'ın şu rivâyeti de, ahlâkî kıymetlerde yaşanan zaaf ve israfların nasıl bir helâk sebebi olduğuna dâir bâriz bir misâldir:

"Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- bize yönelerek şöyle buyurdu:

«Ey Muhâcirler cemaati! Beş şey vardır ki, onlarla mübtelâ olduğunuzda, ben sizin o şeylere erişmenizden Allâh'a sığınırım. Onlar şunlardır:

1. Bir milletin içinde zinâ, fuhuş ortaya çıkıp nihâyet o millet bu suçu alenî olarak işlediğinde, mutlaka aralarında vebâ salgını ve daha önceki milletlerde vukû bulmamış başka hastalıklar (Aids vs.) yayılır.

2. Ölçü ve tartıyı eksik yapan her millet, mutlaka kıtlık, (bereketin kalkması) geçim sıkıntısı ve başlarındaki hükümdarların zulmü ile cezâlandırılır.

3. Mallarının zekâtını vermekten kaçınan her millet, mutlaka yağmurdan mahrum bırakılır (kuraklıkla cezalandırılır. Hattâ) hayvanları olmasa onlara hiç yağmur yağdırılmaz.

4. Allâh'ın ahdini (emirlerini) ve Rasûlü'nün sünnetini terk eden her milletin başına mutlaka Allah kendilerinden olmayan bir düşmanı musallat eder ve düşman o milletin elindekilerden bir kısmını alır.

5. İmamları Allâh'ın Kitâbı ile amel etmeyip Allâh'ın indirdiği hükümlerden işlerine geleni seçtikçe, Allah onların hesâbını kendi aralarında görür.»" (İbn-i Mâce, Fiten, 22; Hâkim, IV, 583/8623)

Cenâb-ı Hak, biz kullarını bu hâllere düşmekten sakındırmak üzere Kur'ân-ı Kerîm'de nice îkazlarda bulunmuş ve:

"İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında onu gözetleyen, yazmaya hazır bir melek bulunmasın." (Kaf, 18) buyurarak başıboş bırakılmadığımızı, yaptıklarımızın sürekli tâkip edildiğini bildirmiştir. Böylece bizleri kalbî bir teyakkuza dâvet etmiş, davranışlarımızda ilâhî hudutlara riâyet etmemizi, aşırılıklardan, azgınlıklardan, ifrat ve tefritten, boş şeylerle meşgul olup ömrü israf etmekten kaçınmamızı murâd eylemiştir.

Nitekim davranışlarda ölçülü olmayı emrederek güzel ahlâkı öğütleyen pek çok âyet-i kerîme bulunmaktadır. Bunlardan ikisi şöyledir:

"O kimseler ki boş söz ve işlerden yüz çevirirler." (el-Mü'minûn, 3)

"Yürüyüşünde tabiî ol ve sesini alçalt! Unutma ki seslerin en çirkini merkeplerin sesidir." (Lokmân, 19)

Hakîkaten insanı ahlâkta isrâfa dûçâr eden başlıca davranış şekillerinden biri de **"kabalık"**tır. İncelik ve nezâket gibi ahlâkî güzellikleri terk etmek olan kabalık, âyet-i kerîmede bildirilen merkep misâlinde olduğu gibi, neredeyse beşerî fıtratı inkâr ve insânî hasletlere vedâ etmek gibidir.

İnsana yakışan konuşma üslûbu -Kur'ânî ifadeyle- **"kavl-i leyyin"**[77], yâni yumuşak bir lisandır. Cenâb-ı Hak, Mûsâ -aleyhisselâm-'ı Firavun'a gönderirken, ona karşı bile yumuşak bir lisan kullanmasını emretmiştir. Yine Rabbimiz:

"Kullarıma söyle, en güzel sözü söylesinler!" (el-İsrâ, 53) buyurarak insanlara hitâb ederken nezâket ölçülerine riâyet etmemizi fermân eylemiştir. Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in şahsında bizlere bir nezâket ölçüsü beyân etmek üzere diğer bir âyet-i kerîmede de şöyle buyurmuştur:

"Allâh'ın rahmeti sâyesinde Sen insanlara yumuşak davrandın. Şayet kaba ve katı yürekli olsaydın, onlar etrâfından dağılıp giderlerdi." (Âl-i İmrân, 159)

Diğer taraftan, her hususta olduğu gibi ahlâkî davranışlarda da îtidâle riâyet etmek şarttır. Aksi takdirde îtidâl kıvâmında makbûl olan birçok ahlâkî davranış, aşırılıkla, yâni isrâf ile îfâ edildiğinde kişiyi ifrat ve tefrite sürüklemektedir.

77. Bkz. Tâhâ, 44.

Meselâ güzel ahlâka âit bir davranış olan "tevâzû"da aşırıya kaçarak dolaylı bir övünme hâline bürünmek de tevâzûnun isrâfıdır.

Hakîkaten bâzı insanlar, kendileri hakkında "mütevâzı" dedirtmenin nefsânî tatminkârlığı maksadıyla mütevâzı bir tavır takınırlar. Bu samîmiyetsiz ve riyâkâr hâl, aslında "tevâzûnun fahrı"ndan, yâni tevâzû kisvesi altında övünmekten ibârettir. Meselâ; "–Ben, âcizâne, ancak üç günde bir hatim indirebiliyorum. Ben fakir, ancak bir câmi yaptırabildim, şu kadar fukarâya yardım edebildim." gibi sözler, riyâkârlık ve gururun, tevâzû perdesi altında sergilenmesinden ibârettir. Bunun zıddına, mütevâzı olmaya çalışırken tefrite sürüklenmek, yâni kibir sâhibi bir şahsın karşısında aşırı tevâzû göstererek zillete düşmek de ahlâkın diğer bir isrâfını teşkil eder.

Yine vakârı muhâfaza adına gurura kapılmak, beşerî münâsebetlerde, dostluklarda ve bilhassa âile hayâtında samîmiyetin ölçüsünü kaçırıp lâubâlîliğe dûçâr olmak gibi taşkınlıklar, ahlâkî davranışların aşırılığından, yâni isrâfından doğan bir ziyanlıktır. Demek ki ahlâkî davranışlarda ölçülü olmak, kime hangi dozda iyilik yapacağını ayarlamak da, ahlâkta isrâfa düşmemek için şarttır.

Meselâ, Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, engin bir incelik ve hassâsiyet göstererek, köle ve hizmetçilere hitâb husûsunda şöyle buyurmuştur:

"Sizden hiçbir kimse «kölem, câriyem» diye hitâb etmesin. Hepiniz Allâh'ın kullarısınız. Kadınlarınızın da her biri Allâh'ın kullarıdır. Onlara hitâb edecek olan kimse; «oğlum, kızım, yiğidim» diye seslensin." (Müslim, Elfâz, 13)

Buna mukâbil, fısk u fücûr ile kalb âlemini zâyî eden ve gazab-ı ilâhîyi üzerine celbeden kimselere de derecelerine göre hitâb etmeyi emrederek:

"Münâfığa, «efendi» demeyiniz. Eğer onu efendi kabûl edecek olursanız, Azîz ve Celîl olan Rabbinizin kızgınlığını üzerinize çekmiş olursunuz." buyurmuştur. (Ebû Dâvûd, Edeb, 83; Ahmed bin Hanbel, V, 346)

Demek oluyor ki, beşerî münâsebetlerde tevâzû, nezâket gibi ölçüleri numarasız gözlük gibi her yerde aynı tarz ve ölçüde kullanmak, ahlâkta israfa düşmektir. Zîrâ lâyığına muhabbet, müstahakkına husûmet beslemek ve bunun gerektirdiği gibi davranmak, ahlâkî bir zarûrettir. Mühim olan, her hususta olduğu gibi ahlâkî hususlarda da ilâhî ölçülere riâyet ederek îtidâl dengesini muhâfaza edebilmek ve böylece olgun bir mü'min karakteri sergileyebilmektir.

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, bizzat kendi hayâtında İslâm ahlâkını büyük bir nezâket ve zarâfet üslûbuyla yaşamış ve ümmetine bu incelikleri üsve-i hasene (en güzel bir örnek) olan yüce şahsiyetiyle telkin etmiştir. Nitekim Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, bir topluluktaki suçlu şahsı bilse bile o kişinin ayıbını yüzüne vurmamış, muhâtabının hatâsını ona yakıştıramadığını îmâ etmek için de; ***"Bana ne oluyor ki ben sizi böyle görüyorum."*** (Buhârî, Menâkıb, 25; Müslim, Salât, 119) buyurarak galat-ı ru'yeti kendisine izâfe etmiştir.

Yine bu incelik dolu terbiyevî metodun bir tezâhürü olarak, birgün mescidde bir yellenme kokusu duyunca, Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-; *"Deve eti yiyenler abdest alsın."* buyurmuş, böylece kusurlu şahsı küçük düşürmemek için onu belirsiz hâle getirip bütün topluluğu o kusurdan sakındırmıştır. Yâni

bir kişinin gayr-i ihtiyârî meydana gelen bir ayıbını örtmek için oradaki bütün ashâbına yeniden abdest aldırmıştır.[78]

Zîrâ nebevî ahlâk, dâimâ merhametli, nâzik, ince ruhlu ve rikkat-i kalbiyye sâhibi olmayı telkin ediyordu. Bu yüzdendir ki, Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, kendisine çölden gelen kaba insanların defâlarca; "Ey Muhammed! Ey Muhammed!" diye bağırmalarına mukâbil her defâsında onları hoş görür ve yumuşak bir üslûpla; *"Buyrun, arzunuz nedir?"* diye karşılık verirdi. (Müslim, Nüzür, 8; Ebû Dâvûd, Eymân, 21/3316)

Bu bakımdan, hatâlı insanları îkaz ve irşad gibi fazîletli amellerde de, muhâtapların idrâk seviyesini hesâba katmak ve bilhassa bu nebevî nezâket ve âdâba riâyet etmek îcâb eder.

Öte yandan güzel ahlâkın en mühim tezâhürlerinden olan "cömertlik" ve "infak" gibi fazîletlerde de usûl ve âdâba riâyet etmek, pek mühim bir şarttır. Aksi hâlde bir iyilik yaparken başa kakmak, minnet altında bırakmak, gönül kırmak, gurura kapılmak gibi kalbî galatlar, bu hayırların ecrinin zâyî olmasına, dolayısıyla o fazîletlerin israfına sebebiyet verir. Bunun içindir ki ecdâdımız, yaptıkları hayırlarda bir ahlâk zaafına düşmemek için kâbına varılmaz bir hassâsiyet sergilemişlerdir:

Ecdâdımız, akıl hastalarının bile insanlık haysiyetini korumak için böyle kimselere **"muhterem âcizler"** diye hitâb etmiş, toplumdan dışlanan cüzzamlılara merhamet elini uzatarak onlara **"miskinler tekkesi"** adı altında barınacakları mekânlar hazırlamışlardır.

78. Nitekim Peygamber Efendimiz'in bu uygulamasındaki nezâket hikmetini sezemeyip hâdiselerin sırf zâhiriyle yetinen Zâhiriye Mezhebi'nde "deve eti yemenin abdesti bozduğuna" hükmedilmiştir.

Yüksek hayâ ve vakârından dolayı başkalarına ihtiyacını arz edemeyen yaşlı ve kimsesiz hanımların onurunu korumak için de vakıflar kurmuşlardır. Bu ihtiyar hanımlara, temizlenmiş, yıkanmış, taranmış yün temin etmiş, onların eğirip iplik hâline getirdikleri bu yünleri, dolgun ücretlerle geri alarak bu yaşlı hanımlara ellerinin emeğiyle geçinme imkânı sağlayıp onları onure etmişlerdir.

Sadaka verenle alanın birbirine meçhul kalmasını temin maksadıyla câmilerde **"sadaka taşları"** ihdâs etmişlerdir.

Muhtaçlara dağıtılacak yemekleri, onların gönüllerini incitmemek için kapalı kaplarla gece karanlığında tevzî etmişlerdir.

Bezmiâlem Vâlide Sultan, kaba ve görgüsüz kimselerin yanında çalışan hizmetkârların kırdıkları veya zarar verdikleri eşyâ yüzünden azarlanıp haysiyetlerinin rencide edilmemesi için onların zararını tazmin eden bir vakıf kurmuştur.

Zîrâ Allah Teâlâ, kullarının hor görülmesine ve nazargâh-ı ilâhî olan gönüllerinin incitilmesine râzı gelmez. Bunu çok iyi idrâk etmiş olan mübârek ecdâdımızın, İslâm ahlâkını yaşarken sergiledikleri edeb, nezâket, zarâfet ve hassâsiyet, bizler için mükemmel numûnelerdir.

Velhâsıl, Rabbimiz bütün hayâtımızı güzel ahlâk dâiresi içinde, hassas bir yürekle ve insanlık haysiyetine yaraşır bir şekilde yaşamamızı emretmektedir. Zîrâ Cenâb-ı Hak, ahlâkî meziyetleri insana ikrâm etmiştir. Diğer mahlûkât için ahlâk mevzubahis değildir. Hâl böyle iken insanın bu meziyetini hebâ ederek diğer mahlûkâta benzemesi ve hattâ onlardan daha şaşkın bir hâle düşmesi, insanlık şerefi adına ne acı bir kayıp ve ne fecî bir israf çılgınlığıdır!..

Rabbimiz, bizleri her türlü fenâlıklardan ve âhiretimizi hebâ edecek israflardan muhâfaza buyursun! Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz'in fem-i muhsinlerinden sâdır olan şu duâların berekâtından gönüllerimizi hissedâr eylesin:

"Allâh'ım! Yaratılışımı güzel kıldığın gibi ahlâkımı da güzelleştir!"

"Yâ Rabbî! Beni ahlâkın en güzeline ulaştır! Şüphesiz ona ulaştıracak olan ancak Sen'sin!"[79]

Âmîn...

79. İbn-i Hacer, *Fethu'l-Bârî*, X, 456.

Tefekkürde

İsraf - 5

Gerçek tefekkür, vahiyle feyizlenmiş bir akıl ve gönlün buluştuğu noktada başlar.

Hak dostları, kâinattaki ilâhî sanat eserlerine derin bir kuyuya bakar gibi nazar ederler. Oradan mânâ iklimlerine yol alırlar. Duyan bir gönlün, gören bir kalbin hâlini ifâdeye kelimeler yetişmez. İşte böyle bir kalbî hassâsiyet ile kâinâtı seyredenler, Rabbimizin sergilediği sonsuz hârikalardaki ilâhî sanatın zevkine ererler.

Tefekkürde
İSRAF -5-

Allah Teâlâ, insanoğluna akıl, mantık ve tefekkür gibi husûsiyetler bahşetmiş ve onu diğer mahlûkattan üstün kılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'deki bütün misâlleri akıl sâhiplerine hitâben beyân etmiştir. Kullarının dâimâ tefekkür hâlinde olmasını, bütün varlıklara hikmet ve ibret nazarıyla bakmasını murâd etmiştir. Bu sebeple âyet-i kerîmelerde defâlarca; **"Akletmez misiniz?"**, **"İdrâk etmez misiniz?"**, **"Tefekkür etmeniz için"**, **"Umulur ki düşünürsünüz."**, **"İbret alın!"** gibi ifadelerle biz kullarını her dâim tefekküre dâvet etmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm, vahyin muhtevâsı içinde hakîkî değerini bulan akla işâret ederek on altı defâ «يآ اوُلِى اْلاَلْبَابِ» yâni **"ey akıl sâhipleri"** diye hitapta bulunmuştur. Bu yüzden insanlık haysiyetine lâyık bir hayat yaşamak isteyen akıl sâhipleri, Kur'ân'ın aydınlattığı tefekkür dünyâsına girmek mecbûriyetindedirler.

İslâm'ın insanlığa gösterdiği tefekkür ufku olmasaydı, sırf aklımızla birçok hakîkati hem idrâkten hem de ifadeden âciz kalır, üstelik tefekkür nîmetini sırf nefsânî menfaatlerimize âmâde

kılardık. Bu bakımdan Kur'ân ve Sünnet'in irşad ve îkazlarına muhtâcız. Zîrâ insanın tefekkürüne doğru bir yön verip ona sırât-ı müstakîm üzere yaşamanın esaslarını beyân eden yegâne rehber; Kur'ân ve Sünnet'tir.

Tefekkür, en mühim ibâdetlerden biridir. Makbul bir kulluk hayâtı için, kâinat ve hâdisâtın hikmet ve sırlarına vâkıf olabilmek, bunun için de kalb âlemini tefekkürle derinleştirmek îcâb eder. Aklımızın meşgul olduğu bütün düşünceleri, gönlümüzdeki duyguları, hattâ alıp verdiğimiz nefeslere kadar her şeyi rızâyı ilâhî ile te'lif etmeye çalışmak, her mü'minin ufku ve hedefi olmalıdır. Zîrâ Allah Teâlâ bizleri, yüce Zâtına kulluk etmemiz için yaratmıştır. Bu varlık hikmetimize muhâlif bütün düşünce ve davranışlar, israf hudûduna girmekten kurtulamaz.

İnsana bahşedilen en muazzam nîmetlerden biri olan akıl, tek başına kişiyi hakîkate ulaştırmaya kâfî gelmez. İnsan tefekkürünün kıymeti, beyin ve kalp fonksiyonlarının âhenkli bir denge içinde işleyebilmesine bağlıdır. Sadece beyne ve akla değer verilirse insan belki iyi bir dünyâ adamı, yâni menfaat insanı olabilir. Fakat kâmil bir mü'min olabilmek için, duyguların merkezi olan kalbin de mânevî terbiye ile eğitilip akla rehberlik etmesi îcâb eder. Zîrâ hissiyât merkezi olan kalp, tefekküre, tefekkür ise irâdeye yön verir. Bu demektir ki, bütün irâdî fiillerin temel sâikı kalptir. Orada yerleşip kök salan hislerdir. Bu bakımdan onun ilâhî emirler çerçevesine oturtulması, diğer uzuvlardan daha ehemmiyetlidir.

Kalp âlemi, Kur'ân ve Sünnet nurlarıyla aydınlanmış kişinin aklı hakîkate âşinâ olur. Akıl ve kalp, îlâhî menbâdan feyizlenmek kaydıyla kişiyi hayra ve hakîkate vâsıl edecek yapıda yaratılmıştır. Bu yüzden gerçek tefekkür, vahiyle feyizlenmiş bir akıl ve gönlün buluştuğu noktada başlar.

Aklın tâkati dışındaki mevzûları tefekküre kalkışmak da, tefekkürün diğer bir isrâfıdır. Allâh'ın sıfat tecellîlerini, Kur'ân, kâinât ve insanın kendi yapısındaki husûsiyetleri tefekkür etmek zarûrîdir. Lâkin Allâh'ın Zât'ı üzerinde düşünmek, kaderin sırrını ve hikmetini bütünüyle çözmeye çalışmak gibi beşer tâkatinin üstündeki mevzûlarda tefekküre kalkışmak, bir nevî zihin isrâfıdır. Bu hâl, Kur'ân ve Sünnet tarafından da men edilmiştir.

Zîrâ nasıl ki gözün bir görme mesâfesi, kulağın bir duyabilme hudûdu var ise, aklın da bir idrâk tâkati vardır. Bunun içindir ki akıl, vahyin rehberliğine muhtaçtır. İlâhî hakîkatleri tefekkürsüzlük, bir felâket sebebi olduğu gibi, aklın, haddini bilmeyip kendini aşan işlere atılması da insanı isrâfa ve netîcede âhiret hüsrânına dûçâr eder.

Nefsânî arzular zemininde, gurur, kibir gibi kalbî marazların tasallutu altında ve selîm bir kalbin irşâdından mahrum hâldeki bir aklın tefekkürü, aslî mecrâsından çıkar; insanı, şeytan misâli azgınlığa ve sapıklığa sevk eder. Hazret-i Mevlânâ -kuddise sirruh- şöyle buyurur:

"Şeytanın aklı kadar aşkı da olsaydı, bugünkü İblis durumuna düşmezdi."

Demek ki akıl, tek başına bir değer ifade etmez. Onun kalbî hassâsiyetlerle yönlendirilmesi şarttır. Şayet kalpteki hislere mânevî terbiye ile rûhâniyet kazandırılabilirse, aklın dümenini ele alıp ona istikâmet vermek mümkün olabilir. Hisleri kontrol altına alabilmek çok zordur. Fakat duygularımızı rızâ-yı ilâhî ile te'lif etme gayreti içinde olmamız da şarttır. Bunun yolu, Kur'ân ve Sünnet iklîminde tefekkürden geçer. Böyle bir tefekkür ile açılan ufuklarda Allâh'ın lutuf ve ikrâmı ile fikriyâtımız gibi hissiyâtımız da rızâ-yı ilâhî ile me'lûf hâle gelir.

Hislerin mekânı olan kalb, aynı zamanda îmânın da merkezidir. Çünkü îman; ulvî bir histir, yüce bir duygudur. Nitekim îman, akılla değil, kalb ile tasdiktir. Kâinâttaki ilâhî sırlar da ancak îmanlı bir kalbe bağlı akıl vâsıtasıyla keşfedilebilir. Bunun içindir ki dînin en mühim ve en hassas meselesi îmandır. Zîrâ îman, hiçbir zaman tâviz, yâni nefsânî bir hoşgörü kabûl etmez. Çünkü bir camda saç kılı kadar bir çatlak olsa, o çatlak zamanla büyür ve neticede cam kırılır. Kalb âleminde kara bir leke, yâni bir çatlak oluşturmamak için de hep uyanık ve rikkat sâhibi olmak gerekir.

İbâdetlerde huşû, ecrin artmasına; buna mukâbil gaflet ise ecrin azalmasına sebebiyet verir. Lâkin tefekkürün nefsâniyete kayarak kalpte bir çatlak meydana getirmesi, îmânı tehlikeye atar. Îmanda gaflet ise, -Allah korusun- ayak kaydırır.

Bunun sayısız misâllerinden biri de Kârun'dur. Kârun, mâzisi itibârıyla sâlih bir zât iken Cenâb-ı Hak ona büyük bir servet ihsân etti. Fakat o şımarıp azgınlaştı, nefsine aldanarak bu serveti kendi dirâyetiyle elde ettiğini iddiâ etti. Hattâ iyice ileri giderek Hazret-i Mûsâ -aleyhisselâm-'a karşı tavır almaya yeltendi. Cenâb-ı Hak da onu dayandığı servetiyle beraber yerin dibine gömdü. Âyet-i kerîmede onun âkıbeti şöyle beyân edilir:

"Nihâyet Biz, onu da, sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık Allâh'a karşı kendisine yardım edecek herhangi bir topluluk olmadığı gibi, o, kendini savunup kurtarabilecek kimselerden de değildi." (el-Kasas, 81)

Kalbin îman zemîninden kayması, ekmek kesen birinin, bıçağı bir anlık gaflet netîcesi kaydırıp bir tarafını kesmesi gibidir. Bıçağın kayması bir anlık hâdisedir. Hisler de böyle ânîden gelişir. Vücutta en hür uzuv, hislerin merkezi olan kalptir. Kalbin temâyülleri her an değişebilir. Kalp, Rahmân'ın iki par-

mağı arasındadır. Onda Hâdî sıfat-ı ilâhiyyesi gibi Mudill sıfat-ı ilâhiyyesinden de bir nasip vardır. Bunların ne zaman diğerine galebe çalacağı meçhuldür.

Diğer bir misâl de Kur'ân'da ibretlik kıssası nakledilen Bel'am bin Baura'dır. Nitekim bu zâtı da bir anlık nefsine meyletmesi mahvetmişti. O da vaktiyle Allâh'ın sâlih kullarından biriydi. Sayısız kerâmetleri vardı, duâları makbûldü. Bir an hevâsına meyletmesi, yâni aklının dizginlerini nefsinin eline bırakması, helâkine sebep oldu. Onun bu hâli, Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle bildirilir:

"Onlara, kendisine âyetlerimizden verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın tâkibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku. Dileseydik elbette onu bu âyetler sâyesinde yükseltirdik. Fakat o, dünyâya saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte âyetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir. Kıssayı anlat; belki düşünürler." (el-A'râf, 175)

Yukarıda da beyân edildiği üzere, aklı vahyin dışında ve nefsin arzuları doğrultusunda kullanmaya kalkışmak, insanı ahmaklaştırır; âyette misâli verilen şaşkınlığa dûçâr eder. Bu yüzden Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- duâlarında:

"Yâ Rabbî! Beni göz açıp kapayıncaya kadar bile olsa nefsime bırakma!.."[80] diyerek bizlere örnek bir mü'minin hâlet-i rûhiyesini sergilemiştir.

80. *Câmiu's-Sağîr*, c. I, s. 58.

Demek ki îmânımızı muhâfaza için, kendimizi dâimâ "havf ve recâ", yâni "korku ve ümit" arasında bir duygu eğitimine tâbî tutarak tefekkürümüze yön vermek durumundayız. Son nefeste îman ile can verebilmek için, ömür boyu kalbî rikkat ve uyanıklık içinde bulunmalıyız. Nitekim Cenâb-ı Hak da âyet-i kerîmede:

"Ey îmân edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak müslümanlar olarak can verin." (Âl-i İmrân, 102) buyurmaktadır.

Meselâ muhabbet ve buğz duyguları da, Allâh için olmaz ise, buğz edilmesi gerekene muhabbet beslenir, muhabbet duyulması gerekene de buğz edilirse, bu da bir mânevî felâket olur. Muhabbeti lâyıkına, husûmeti müstahakkına tevcih etmek şarttır. Sâlihlere muhabbet, saâdet ihsân eder. Âyet-i kerîmede:

"Ey îmân edenler! Allah'tan korkun ve sâdıklarla beraber olun!" (et-Tevbe, 119) buyrulur.

Diğer taraftan bir din düşmanına muhabbet ise, felâket getirir. Bu bakımdan yine âyet-i kerîmede:

"...Zâlimler topluluğu ile oturma." (el-En'am, 68) buyrulur.

Demek ki tefekkürümüzün makbul bir temele dayanması için duygularımızın da ilâhî menbâdan feyizlenerek terbiye edilmesi şarttır.

Diğer bir âyet-i kerîmede de şöyle buyrulur:

"Biz emâneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) **korktular. Onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zâlim, çok câhildir."** (el-Ahzâb, 72)

İnsan, yüklenmiş olduğu ilâhî emânetin ağırlığını lâyıkıyla takdîr edememiş olduğundan, âyet-i kerîmede zalûm (çok zulmedici) ve cehûl (çok câhil) sıfatlarıyla zikredilmiştir. Bu, aynı zamanda emânetin ağırlığını tebârüz ettirerek insanları intibâha dâvet etmek içindir. **"Zalûm"** ve **"cehûl"** sıfatlarından kurtulabilmemiz, "amel-i sâlih" sâhibi olup zâhirî ve bâtınî ilmimizi tefekkürle irfâna dönüştürebilmemize bağlıdır. Nitekim Rabbimiz, Asr Sûresi'nde insanın hüsrandan kurtulması için îmân etmek, amel-i sâlih sâhibi olmak, hakkı ve sabrı tavsiye ederek ictimâî ibâdetlerde bulunmak gerektiğini bildirmektedir. İhtivâ ettiği özlü ve derin hakîkatler sebebiyle İmâm Şâfiî -rahmetullâhi aleyh- bu sûre hakkında:

"İnsanlar Asr Sûresi'ni hakkıyla tefekkür ve tedebbür etseler, bu onlara kâfî gelir." demiştir. (İbn-i Kesîr, Asr Sûresi Tefsîri)

Rabbimiz Kur'ân-ı Kerîm'de bizlere engin bir tefekkür ufku sergiler. Bu meyandaki âyet-i kerîmelerden birinde şöyle buyrulur:

"Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) **Allâh'ı zikrederler, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin tefekkür ederler** (ve şöyle derler:) **Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Sen'i tesbîh ederiz. Bizi cehennem azâbından koru!"** (Âl-i İmrân, 191)

Yeryüzü ve semâvât gibi mekâna dâir; gece ve gündüz gibi zamâna dâir ilâhî kudret tecellîleri, akıl sâhipleri için hep Cenâb-ı Hakk'a yaklaşabilmenin dâvetçileri durumundadır. Cenâb-ı Hak, kâinâtın hâl lisânına âşinâ olabilmemizi arzu etmektedir. Zîrâ bütün varlıklar, kalbi ilâhî neş'elere teşne olan insanla konuşur. Zerreden küreye kadar her şey, insana Rabbinin azametini hatırlatır.

Kâinattaki ilâhî azamet tecellîlerini tefekkür, kulu tevâzû ve "hiçlik" iklîmine götürür. Bir mü'minin olgunluğu da, Rabbine karşı acziyetini ve haddini idrâk edebilmesine bağlıdır. Kişinin Rabbine karşı her an hiçliğini, âcizliğini ve zayıflığını îtirâf etmesi gerekir ki, gurur ve ucub illetini bertarâf edebilsin.

Bu bakımdan Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- duâlarında:

"Yâ Rabbî! Biz Sen'i Sana lâyık bir mârifetle tanıyamadık..." (Münâvî, II, 520) buyurmuş ve istiğfâr etmiştir.

Hayatta acziyeti, çâresizliği tatmayan insanın nefsi, âdeta azgın bir aygıra döner. Firavun, Nemrut, Kârun, Hâman ve emsâlleri gibi... Böylelerine zulümler, tatlı bir mûsikî gibi hoş gelmeye başlar.

Diğer taraftan kişiyi acziyet içinde kıvrandıran iptilâlar, hastalıklar, musîbetler, ders alınabilirse o kişi için hakîkatte bir hayır olur. Zîrâ onu çâresizlik, acziyet, hiçlik, tevâzû ve mahviyet iklîmine götürür; kalbinin derinliklerinden "aman yâ Rabbî" diye inletir.

Yine insanlar, çektikleri çileler ve aştıkları engeller nisbetinde rûhen olgunlaşırlar. Hak Teâlâ bu hikmete binâen peygamberlerini ve sâlih kullarını derecelerine göre çile çemberinden geçirmiştir. Bu onlar için apayrı bir lutuf tecellîsine dönüşmüş, rûhâniyetlerinin tekâmülüne vesîle olmuştur.

Şeyh Sâdî-i Şîrâzî şöyle buyurur:

"İdrâk sâhipleri için ağaçlardaki her bir yaprak, mârifetullâh (yâni Cenâb-ı Hakk'ı kalben tanıyabilme) husûsunda mufassal bir kitaptır. Gâfiller için ise bütün ağaçlar tek bir yaprak bile değildir."

Hissiyât ve idrâkimizin kâinattaki ilâhî sırları alıcı hâle gelmesi, tefekkürle yoğrulmuş bir idrâk ve kalbî derinlik ister. Kâinattaki ilâhî kudret akışları âdeta sessiz ve sözsüz ilâhî şiirlerdir. Bu ilâhî şiirler, kalplerdeki duyuşlar nisbetinde derinleşir.

Engin bir kalb âlemine sâhip olan Hak dostları, kâinattaki ilâhî sanat eserlerine derin bir kuyuya bakar gibi nazar ederler. Oradan mânâ iklimlerine yol alırlar.

Duyan bir gönlün, gören bir kalbin hâlini ifadeye kelimeler yetişmez, lisanlar bundan âciz kalır. İşte böyle bir kalbî hassâsiyet ile kâinâtı seyredenler, Rabbimizin sergilediği sonsuz hârikalardaki ilâhî sanatın zevkine ererler. Sermâyesi aynı toprak olan bitkilerin rengârenk yaprak ve çiçeklerine, bunlardaki menevişlere, ağaçların renk, koku, lezzet ve şekilde sonsuz farklılık arz eden meyvelerine, ancak bir iki haftalık ömrü olduğu hâlde, kelebeğin kanatlarındaki hârika desenlere nazar ederler ve varlıkların "lisân-ı hâl" denilen sırlı beyânlarına kulak kabartırlar. Böyleleri için bütün bir kâinât, artık okunmaya hazır bir kitap gibidir.

Akıl ve gönül âlemleri kuru ve sığ hâlde bulunan gâfiller ise her şeyin dışındaki kabuğu seyrederler de içindeki mâneviyat incilerinden habersiz kalırlar. Hazret-i Mevlânâ bu hâli ne güzel ifade eder:

"Dünyâya gönül verenler, tıpkı gölge avlayan avcıya benzerler. Gölge nasıl onların malı olabilir? Nitekim budala bir avcı, kuşun gölgesini kuş zannetti de onu yakalamak istedi. Fakat dalın üzerindeki kuş bile bu ahmağa şaştı kaldı."

Bir Hak dostu şöyle buyurur:

"Bu cihan, âkiller için seyr-i bedâyî (akıl sâhipleri için ilâhî sanatın tezâhürlerini kalben seyredebilmek), ahmaklar için ise yemek ile şehvettir."

Hakîkaten cihâna ibret ve hikmet nazarıyla bakan ârif gönüller, her şeyde farklı bir nükte sezer ve bu âlemden hikmetler devşirirler. Gâfiller ise; "Aman canım, bugün dünyâdan kâm almaya bak, bu dünyâya tekrar mı geleceksin!" diyerek kalplerindeki karanlığı ve çatlağı büyütürler.

Hazret-i Mevlânâ, aklımızı başımıza alarak hâlimizi tefekkür etmeye ve bu âlemdeki varlık hikmetimizi düşünmeye şöyle dâvet eder:

"Şu insan toplumunu ibretle seyret!.. Yaşadığın bu âlemdeki bunca ilâhî azamet ve kudret akışlarını gördüğün hâlde neden körleşiyorsun, aptallaşıyorsun da bedeninin ve menfaatlerinin arzuları sana dağlar gibi büyük, selîm bir tefekkür ise karınca misâli küçük görünüyor? Ey esfel-i sâfilîne, (aşağılıkların en aşağısına) düşen kişi! Taşın nasıl bir şeyden haberi yoksa senin de tefekkür dünyâsından öyle haberin yok. Sen ne yazık ki tefekkürünü zâyî ederek en büyük lezzetten mahrum kalmışsın!"

Tefekkür nîmetinin, nefsânî arzulara râm edilmesi ne hazindir. Tefekkürsüzlük, kalbin tembelliği ve ahmaklık alâmeti; duygusuzluk da kalbin kör ve sağır kesilmesidir. Bunca ilâhî tecellîler karşısında kalbin duyarsız kalması, insanlık haysiyetiyle bağdaşmaz. Kâinâtı alık ve abus bir çehre ile seyretme gafleti, mânevî bir felâkettir. Bu hâl, âyet-i kerîmede şöyle beyân edilir:

"(Rasûlüm! Sana karşı çıkanlar) **hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zîrâ dolaşsalardı elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; göğüsler içindeki kalpler kör olur."** (el-Hac, 46)

Mevlânâ Hazretleri, tefekkür nîmetini yanlış yerlerde kullanmayı; *"altın bir kaba süprüntü koymaya"* benzetir. Bu ise,

altından da kıymetli olan tefekkür ve tahassüs nîmetlerini, bayağı ve süflî arzulara zebûn ederek isrâf etmek demektir.

Velhâsıl tefekkür; doğru bir şekilde ve doğru bir zeminde yapılmalıdır. Aksi hâlde aslî mecrâsını bulamayan tefekkürler, kişiyi hüsrâna sevk eder. Nitekim ilâhî îkazlara kulak tıkayıp tefekkür nîmetini nefsânî arzuları uğrunda ziyân edenlerin âhiretteki pişmanlıkları, âyet-i kerîmede şöyle beyân edilir:

"Onlar orada şöyle feryâd ederler: «Ey Rabbimiz! Bizleri çıkar, yapageldiklerimizden başka sâlih ameller işleyelim.» (Onlara): **«Size düşünecek olanın düşüneceği kadar bir ömür vermedik mi? Hem size uyarıcı da gelmişti. O hâlde tadın azâbı! Çünkü zâlimleri kurtaracak yoktur.»** (denilir)**."** (Fâtır, 37)

Demek ki ebedî hayatta selâmet bulmak için dünyâ hayâtında aklı yerli yerince kullanmak zarûrîdir. Duygu ve düşüncelerimizi şeytânî ve nefsânî arzulardan değil, ilâhî menbâdan feyizlendirmek gerekir. Mevlânâ Hazretleri bu hususta uyanık olmanın lüzûmuna dikkat çekerek şöyle buyurur:

"İçimize doğan, bizi rahatsız eden şeytânî düşünceler, hayaller, vesveseler kalbimize batan, görünmez dikenlerdir. Bu dikenler, bir kişiden değil, binlerce kişiden gelip kalbimize batmaktadır."

Bu yüzden kalbimizin mânevî âhengini bozup, tefekkür ve tahassüs melekelerini ifsâd edecek nefsânî ve şeytânî vesvese-lerden korunmak îcâb eder. Nasıl ki bir radyonun frekansı doğru ayarlanmadığında net bir ses vermezse; kalp de bunun gibi yanlış hisler ve gaflet netîcesinde helâke dûçâr olur. Balıklar deniz vasatında, karadaki mahlûkat atmosfer vasatında hayâtiyetini devâm ettirebilir. İnsan rûhu da ancak Kur'ân ve Sünnet'in nurlu iklîminde saâdete nâil olur.

İnsanı şeytânî yaldızların aldatıcılığından ve nefsânî hazların sarhoşluğundan kurtararak âgâh bir gönül sâhibi kılan en mühim tefekkür ufku, şüphesiz ki ölümü düşünmektir. Âyet-i kerîmede buyrulur:

"Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelir de: İşte (ey insan) **bu, senin öteden beri kaçtığın şeydir, denir."** (Kâf, 19)

Hadîs-i şerîfte de; *"Bütün zevkleri kökünden yok eden ölümü çokça hatırlayınız!"* (Tirmizî, Kıyâmet, 26) buyrulur.

Olgun insanlar, daha bu dünyâda iken toprak altı bilmecesini çözerek o âleme hazırlık yapabilenlerdir. Tefekkürler ve gayretler toprak altındaki muammâda derinleşmedikçe, bu istikbâl diyârının sırrına erilemez. Beşik ile tabut arasındaki bu kısa yolculuğu kalbî bir teyakkuz ve tefekkür iklîminde lâyıkıyla idrâk edebilmek, her akl-ı selîm sâhibi için zarûrîdir. Beşer tefekkürü ile kavranmasına imkân bulunmayan bu istikbal düğümünü hâlledebilmek, ancak vahyin irşâdına gönül vermekle mümkündür. Aksi hâlde, kuru bir korku ile ölümden kaçmak, beyhûde yorulmaktır.

Cenâb-ı Hak biz kullarını cennetine dâvet etmektedir. Bu sebeple de bizleri gafletten îkaz buyurmaktadır. Nitekim âyet-i kerîmede:

"Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakîkaten huzûrumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?" (el-Mü'minûn, 115) buyrulur.

Bu îtibarla Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- de, tefekkür ve tahassüslerimizin dünyâ esâreti altında zâyî olmasından Allâh'a sığınarak:

"...Allâh'ım! Dünyâyı en büyük düşüncemiz ve gâyemiz, ilmimizin ulaşabileceği son nokta kılma!.." (Tirmizî, Deavât, 79) diye duâ etmiştir.

Yine Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, yatarken okudukları duâlarında bile bizleri tefekküre dâvet etmiş, muhtaçların hâlini düşünerek dâimâ Cenâb-ı Hakk'a hamd ve şükür hâlinde bulunmamız gerektiğini şöyle beyân etmiştir:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا، وَكَفَانَا وَآوَانَا، فَكَمْ مِمَّنْ لاَ كَافِيَ لَهُ وَلاَ مُؤْوِيَ

"Bizi yedirip içiren, koruyup barındıran Allâh'a hamd olsun. Koruyup barındıranı bulunmayan nice kimseler var." (Müslim, Zikir, 64)

Hakîkaten insanın uykuya dalmadan önce, nâil olduğu nîmetleri tefekkür etmesi ve bunlardan dolayı Cenâb-ı Hakk'a şükretmesi, mühim bir kulluk vazîfesidir. Düşünmek gerekir ki, dünyâda nice insanlar aç ve susuz yatarken tok olarak uyumak, tehlikelere mâruz bulunan veya ihtiyaç içinde kıvranan sayısız kimseler varken ihtiyaçları giderilmiş olarak emniyet içinde bulunmak, mâruz kaldıkları felâketler sebebiyle nice insan sıcak bir barınaktan mahrum olarak gecelerken, rahat yatağına uzanmış olmak, ne büyük bir nîmet ve aynı zamanda ne büyük bir mes'ûliyettir.

İşte her gün yatmadan önce yapılacak böyle bir muhâsebenin tefekkür hayâtımızda ihmâl edilemez bir yeri olmalıdır. Nitekim *"Hesâba çekilmeden evvel nefsinizi hesâba çekiniz."* buyuran Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- da her gece:

"Dicle kenarında bir koyun suya düşüp boğulsa, Allah onun hesâbını Ömer'den sorar."

"Bugün Allâh için ne yaptın ey Ömer?" gibi ifadelerle kendini sorguya çekip bir vicdan muhâsebesinde bulunurdu.

Bizler acabâ bu duyguları kaç defâ lâyıkıyla yaşayabildik? Gündüzleri maîşet telâşıyla yorulan yüreklerimizi, kaç gece böyle bir muhâsebeye tâbî tutabildik? Elimizi şakağımıza dayayıp, niçin yaratıldığımızı, nereden gelip nereye gitmekte olduğumuzu, hayat çizgimizin ne nisbette doğru olduğunu ne kadar düşünebiliyoruz? Dînimizin îcaplarını ne kadar yaşayabildiğimizi, Rabbimizin emirlerini hayâtımıza ne ölçüde yansıtabildiğimizi, Allâh'ın bizlere gönderdiği ilâhî mesaj olan Kur'ân'ın kültür ve rûh dünyâsına ne kadar girebildiğimizi, hayâtıyla canlı bir Kur'ân tefsîri olan Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'ın ne kadar izinden gidebildiğimizi, hâl, tavır ve davranışlarımızın O'nun üsve-i hasene olan hayâtına ne ölçüde benzediğini ne kadar düşünebiliyoruz? Bu hususlardaki noksanlıklarımız bizi ne kadar kaygılandırıyor? Yoksa en kıymetli tefekkür hazînemizi içimizde kayıp mı ettik?

Kur'ân-ı Kerîm bizlere îmânını kurtarabilmek için taşlanmaya katlanan Habîb-i Neccâr'ı, hendeklerde yakılan Ashâb-ı Uhdûd'u, hidâyete nâil olduktan sonra en ağır eziyetlere göğüs geren sihirbazları misâl olarak sergilerken, bizler Allâh'ın lutfettiği îmânımızın kıymetini ne derece idrâk hâlindeyiz?

Cenâb-ı Hak bizleri tefekkürsüzlükten ve bütün nîmetlerde olduğu gibi tefekkür nîmetinde de israfa sürüklenmekten muhâfaza buyursun! Kalbimizi, aklımızı, duygu ve düşüncelerimizi rızâ-yı ilâhîsiyle te'lif eylesin!

Âmîn...

Maîşet Temini ve İnfakta

İsraf - 6

Zamanımızda sıkça yaşanan rûhî buhranların temelinde; haksız kazanç, kul hakkı, kanaatsizlik ve ihtirâsının yer aldığı mâlumdur. Bu menfilikleri bertarâf edebilmek için, insanları dâimâ kul hakkından sakındıran ve helâl kazanca teşvik eden İslâmî kâidelere îtinâ göstermek îcâb eder.

Toplumdaki insanların cömertlikteki seviyesizliğine bakarak az bir yardımla kendini cömert addetmek, kuru bir tesellîdir. Cömertlikteki seviyemizi ashâbın hâli ile mizân etmeliyiz.

Maîşet Temini ve İnfakta

İSRAF -6-

İlâhî bir imtihan gâyesiyle içinde yaşadığımız bu cihan, Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve azametinin hikmetli tecellîleriyle dolu olan sayısız nîmetlerle tezyîn edilmiştir. Bu nîmetler, Allâh'a kulluğa seviye kazandırabileceği gibi, -bunun zıddına- kulun gafleti netîcesinde bir fitne ve hüsran sebebi hâline de gelebilir. Hepsi birer ilâhî emânet olan bu nîmetleri aslî gâyeleri dışında veya nefsânî ve şeytânî gâyeler uğrunda hebâ etmek, büyük bir israf çılgınlığıdır.

Hakîkaten Cenâb-ı Hak, yerde ve gökte ne varsa hepsini insana âmâde kılmış, lâkin bu nîmetlerin kıyâmette hesâbının verileceğini de beyân etmiştir. Nitekim âyet-i kerîmelerde buyrulur:

"Sonra, yemin olsun ki, o gün (size verilen) **her nîmetten sorulacaksınız!"** (et-Tekâsür, 8)

"Muhakkak ki siz, mallarınız ve canlarınız husûsunda imtihan olunacaksınız..." (Âl-i İmrân, 186)

"Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakîkaten huzûrumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?" (el-Mü'minûn, 115)

Nîmetlerin sarf edilişindeki aşırılık ve haddi aşmayı ifade eden isrâfın en hazin olanı, Allâh'ın koymuş olduğu ilâhî hudutları çiğnemek sûretiyle ebedî âhiret saâdetini sonsuz bir hüsrâna çevirmektir.

İnsanoğlu, gafleti sebebiyle isrâfı ekseriyetle maddî nîmetlerde yapılan ölçüsüz harcamalar olarak telâkkî eder. Böylece israf mefhûmunu zihninde dar bir çerçeveye hapseder. Fakat maddî nîmetlerde israf nasıl haram kılınmışsa, mânevî nîmetlerde israf da aynı şekilde haram kılınmıştır. Hattâ mânevî nîmetlerde yapılan israf ve ölçüsüzlük, daha ağır bir vebâl ve hüsrânı mûciptir.

Âhiret saâdetinin hebâ olmasına sebebiyet verebilecek maddî ve mânevî israfların en mühimlerinden biri de **maîşet temini**nde, günlük harcamalarda ve **infak**ta yaşanan israflardır.

Allah Teâlâ, bütün kullarının rızkını takdîr etmiştir. Nitekim rızkın ilâhî teminat altında olduğu, âyet-i kerîmelerde şöyle beyân edilmektedir:

"Ben, insanları ve cinleri, yalnızca Bana kulluk etmeleri için yarattım. Ben onlardan rızık istemiyorum. Ben'i doyurmalarını da istemiyorum. Asıl rızık veren, kâmil kuvvet ve tam iktidar sâhibi olan, Allah Teâlâ'dır." (ez-Zâriyât, 56-58)

"Nice canlı var ki, rızkını (yanında) **taşımıyor. Onlara da size de rızık veren Allah'tır. O, her şeyi işitir ve bilir."** (el-Ankebût, 60)

"Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allâh'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonun-

da bırakılacağı mekânı bilir. (Bunların) **hepsi açık bir kitapta** (Levh-i Mahfuz'da)**'dır."** (Hûd, 6)

Cenâb-ı Hak, bu âyet-i kerîmelerde ilim, kudret ve merhametinin sonsuzluğunu beyân etmektedir. Hakîkaten bizler, toprağın karanlıklarında, yerin gizli dehlizlerinde, okyanusların derinliklerinde yaşayan canlıların sayısını bile tahayyül edemezken, bir de onların her birine âit bütün bilgilerin Allah katında mevcûd olması, hattâ onların beslenme ve geçimlerinin dahî ilâhî taahhüd altında bulunması, ne muazzam bir kudret tecellîsidir.

Bu bakımdan bizler, rızkımızın peşinde koşarken "Razzâk" ile, yâni bizlere rızkımızı bahşeden Hak Teâlâ ile ne kadar derin bir kalbî berâberlik hâlinde olmamız gerektiğini tefekkür etmeliyiz…

Rızık husûsunda Allah Teâlâ'nın kullarına kefil olmasının, aynı zamanda ilâhî bir kudret tecellîsi olduğu, hadîs-i şerîflerde ne güzel ifade edilmektedir:

"Başlarınız kımıldadığı müddetçe rızık husûsunda ye'se düşmeyin. Zîrâ insanı annesi kıpkızıl (yâni çırılçıplak ve) üzerinde hiçbir şey olmadığı hâlde doğurur, sonra Azîz ve Celîl olan Allah, onu her çeşit rızıkla rızıklandırır." (İbn-i Mâce, Zühd, 14)

"Allah çok zengindir. İnsanların yiyip içtikleri ve harcadıkları şeyler O'nun hazînesinden hiçbir şey eksiltmez. O, çok cömerttir, gece-gündüz ardı arkası kesilmez infaklarda bulunur. Yerin ve göklerin yaratılışından beri Allâh'ın infâk ettiklerini bir düşünün! Bunlar, O'nun mülkünden hiçbir şey eksiltmemiştir…" (Buhârî, Tevhîd, 22)

Bu bakımdan, rızık temini husûsunda aşırı endişeye kapılıp ifrata sürüklenmek, nefsânî bir ihtirastır ve bundan sakınmak gerekir. Bize düşen, Allâh'ın hakkımızda takdîr ettiği rızkı, **sebeplere yapışarak helâl yollardan** kazanmaya çalışmaktır. Bu çalışma netîcesindeki ilâhî takdîri de kendimiz hakkında hayır telâkkî ederek rızâ hâlinde yaşamaktır. Rızık konusunda yersiz endişelere kapılarak Razzâk'ı unutmak ve çok kazanma hırsıyla haram yollara sapmak; maîşet temininde ilâhî hudutları çiğneyerek isrâfa kaçmak demektir.

Buna mukâbil, "Nasıl olsa rızkımız ezelde takdîr edilmiş, yorulmaya ne lüzum var." gibi tembelliğe prim veren nefsânî bir düşünceden de sakınmak îcâb eder. Zîrâ bu, bir ifrattan kaçınayım derken, bir tefrite düşmek demektir.

Cenâb-ı Hak, maîşet temininde hırs ve cimrilik gösterip haddi aşanların ve dünyâ servetine gönül kaptıranların âhiretteki fecî hâlini şöyle beyân eder:

"(Vay o kimsenin hâline) **ki o, mal toplamış ve onu sayıp durmuştur.** (O)**, malının kendisini ebedî kılacağını zanneder. Hayır! Andolsun ki o, Hutame'ye atılacaktır. Hutame'nin ne olduğunu bilir misin? Allâh'ın, tutuşturulmuş,** (yandıkça) **tırmanıp kalplerin tâ üstüne çıkan ateşidir. Onlar** (bu ateşin içinde) **uzatılmış sütunlara bağlanmışlar ve o vaziyette o** (ateş) **üzerlerine kapatılmıştır."** (el-Hümeze, 2-9)

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- de, ümmetinin maîşet temininde isrâfa kaçarak îtidalden uzaklaşabileceği husûsundaki endişesini şöyle dile getirmiştir:

"Benden sonra size dünyânın çiçeklerinin (nîmetlerinin) ve ziynetlerinin açılmasından (ve onlara gönlünüzü kaptırmanızdan) korkuyorum!" (Buhârî, Zekât, 47)

İbâdetleri ve ictimâî hizmetleri ihmâl ettirecek derecede bir meşgûliyet câiz olmadığı gibi, âilenin mahrûmiyet ve perişanlığına sebep olacak kadar tefrite saplanmak, yâni umursamazlık ve tembellik göstermek de haramdır. İbâdet ve ictimâî vazîfeleri ihmâl ettirmeyen, yıpratıcı olmayan, dengeli bir çalışma düzeni ile âileye saâdet getirecek helâl bir kazanç; israftan uzak, makbul ve bereketli bir yoldur.

Diğer taraftan, dünyâ serveti; en yakınlardan başlayıp toplumdaki âcizlere, kimsesizlere, gariplere hayr u hasenatta bulunmak sûretiyle, vicdan huzûruna ve âhiret saâdetine ermek için kazanılmalıdır. Zîrâ cömertlik ve merhamet, mü'minin tabiat-ı asliyesi olmalıdır.

Merhamet, îmânın en büyük meyvesidir. Merhametin en mühim tezâhürü de, başkalarının mahrûmiyetini telâfî için, bütün imkânlarıyla muhtaçların yardımına koşmaktır. Yâni Allâh'ın ihsân ettiği nîmetleri, ondan mahrum olanlara infâk etmektir.

Hazret-i Mevlânâ ne güzel söyler:

"Dünyâ hayâtı bir rüyâdan ibârettir. Dünyâda servet sâhibi olmak, rüyâda defîne bulmaya benzer. Dünyâ malı, nesilden nesile aktarılarak dünyâda kalır."

Bu bakımdan malı-mülkü hiç infâk etmeyip, onu tamâmen -mânevî terbiyeden mahrum yetişen ve nasıl harcayacakları meçhul olan- mîrasçılara bırakmak, ağır bir âhiret hesâbı yüklenmek olur. Bu ise, selîm bir aklın kârı değildir. Zîrâ âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"...Altın ve gümüşü yığıp Allah yolunda harcamayanlar var ya, işte onları acı bir azâb ile müjdele!" (et-Tevbe, 34)

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- birgün ashâbına sordu:

"–Hanginize mîrasçısının malı, kendi malından daha sevimlidir?"

Ashâb:

"–Ey Allâh'ın Rasûlü! Hepimiz kendi malımızı daha fazla severiz!" dediler.

Bunun üzerine Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Kişinin kendi (aslî) malı, hayır yaparak önceden (âhirete) gönderdiği, mîrasçısının malı ise, harcamayıp geriye bıraktığıdır!" buyurdu. (Buhârî, Rikâk, 12)

Şeyh Sâdî, nîmetleri kullanma husûsunda şu tavsiyelerde bulunur:

"Para yığmakla yükseleceğini sanma! Duran su fenâ kokar. Bağışlamaya ve infâk etmeye çalış. Akan suya gökler yardım eder; yağmur yağdırır, sel gönderir, onu kurutmaz.

Akıllı insanlar, mallarını öbür âleme giderken beraberlerinde götürürler. (Yâni önceden Allah yolunda infâk ederler.) Ancak cimrilerdir ki, hasretini çekerek burada bırakır giderler."

Ebû Hüreyre -radıyallâhu anh- şöyle anlatır:

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e bir adam geldi ve şöyle dedi:

"–Ey Allâh'ın Elçisi! Hangi sadakanın sevâbı daha büyüktür?"

Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şöyle cevap verdi:

"–Güçlü-kuvvetliyken, sıhhatin yerindeyken, cimriliğin üzerinde, fakir düşmekten endişe etmekteyken, (veya bunun zıddına) daha çok zengin olmayı arzularken verdiğin sadakanın sevâbı daha büyüktür. (Bu işi) can boğaza gelip de; «Falana şu kadar, filâna bu kadar.» demeye bırakma. Zîrâ o mal, zâten vârislerden şunun veya bunun olmuştur." (Buhârî, Zekât, 11)

Abdullah bin Şihhîr -radıyallâhu anh- anlatıyor:

"Birgün Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Tekâsür Sûresi'ni okuyordu. Sûreyi okuyup bitirince şöyle buyurdu:

«Âdemoğlu, malım malım deyip duruyor. Ey Âdemoğlu! Yiyip tükettiğin, giyip eskittiğin veya sadaka olarak verip sevap kazanmak üzere önden gönderdiğinden başka malın mı var ki!?»" (Müslim, Zühd, 3-4)

Yine Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurmuştur:

"Sizden hanginiz canı ve malı emniyet içinde, vücûdu sıhhat ve âfiyette, günlük azığı da yanında olduğu hâlde sabahlarsa, sanki bütün dünyâ kendisine verilmiş gibidir." (Tirmizî, Zühd, 34)

"İslâm'ın dosdoğru yoluna ulaştırılan ve geçimi yeterli olup da buna kanaat eden kimse, ne kadar mutludur!" (Tirmizî, Zühd, 35)

"Müslüman olan, kendisine yeteri kadar rızık verilen, Allâh'ın kendisine verdiği nîmete kanaat eden kimse, şüphesiz kurtuluşa ermiştir." (Müslim, Zekât, 125)

Ebû Ümâme Iyâs ibn-i Sa'lebe -radıyallâhu anh- da şöyle der:

"Birgün ashâb, Allah Rasûlü'nün yanında dünyâdan bahsettiler. Bunun üzerine Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

«Siz işitmiyor musunuz? İşitmiyor musunuz? Sâde yaşamak îmandandır; sâde hayat sürmek îmandandır.»" (Ebû Dâvûd, Tereccül, 2)

Nitekim, önceleri sâlih biriyken dünyâlık ihtirâsına kapılarak zengin olmak isteyen, Peygamber Efendimiz'in îkaz ve irşadlarına karşı ihmâl ve gaflet gösterdiği için de zenginlik sarhoşluğu içinde hazin bir âkıbete dûçâr olan Sâlebe'nin hâli, olgun mü'minler için büyük bir ibret levhasıdır.[81]

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- buyurur:

"Âdemoğlunun şunlar dışında bir hakkı yoktur: Oturacağı ev, bedenini örtecek elbise, yiyecek ekmek ile su koyacak kap." (Tirmizî, Zühd, 30)

Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, mü'minlerin israftan uzak, kanaatkâr ve mütevâzı bir hayat yaşamalarını arzu buyurur, bunu da bizzat kendi yaşantısında tatbik ederek ümmetine örnek olurdu. O'nun bu hâli, duâlarına şöyle aksetmiştir:

81. Hâdisenin teferruâtı için bakınız sf. 179-180

"Allâh'ım! Muhammed âilesinin rızkını kifâyet miktârı ihsân eyle." (Buhârî, Rikak, 17)

Zamanımızda sıkça yaşanan rûhî buhranların temelinde; haksız kazanç, kul hakkı, kanaatsizlik ve daha çok kazanıp daha çok tüketme ihtirâsının yer aldığı mâlumdur. Bu çok kazanma hırsını ve harcamalardaki israf çılgınlığını bertarâf edebilmek için, insanları dâimâ kul hakkından sakındıran ve helâl kazanca teşvik eden İslâmî kâidelere îtinâ göstermek îcâb eder.

Zîrâ kazancın helâlliği veya haramlığı, kişinin ibâdet ve muâmelâtına tesir eder, dolayısıyla kaderine dâhil olur. Çocuklarımızın müsbet veya menfî davranışlarının zemininde-ki temel sâik de budur. Yâni evlâtlarımızın kusursuz olmalarını, menfî ve süflî tesirlerden uzak kalmalarını istiyorsak, ilk başta kazancımızın helâlliğine dikkat etmeliyiz.

Kalpler, Allâh'ın emirlerine ve Rasûlü'nün sünnetine itaat hâlinde olursa, vücutlar feyiz ve hayır menbaı olur. Şüpheli ve harâma bulaşan vücutlar ise, kötülük menbaı hâline gelir.

Bu bakımdan Hazret-i Peygamber'i sevenler, O'nun öğütlerine gönül verecek, israf ve cimrilikten sakınarak helâl rızka îtinâ edecek, böylece O'nun nurlu yolunda yürüyerek ötelerde de O'nunla beraber olma saâdetini tadacaklardır.

Diğer taraftan, her devrin îcap ve ihtiyaçları farklıdır. Bu ihtiyaçlar ehemmiyet derecelerine göre giderilmelidir. Yapılan bir yardım, ihtiyâcı gidermeye mâtuf değilse, o da takdir hatâsı sebebiyle bir nevî israf olur.

Meselâ toplum îmanlı, haysiyetli ve vatanperver insana muhtaç iken ondan daha alt seviyedeki ihtiyaçlara harcama yapmak gibi…

Dînî yaşantının, ahlâkın ve mânevî duyguların zaafa uğradığı bir zamanda da en mühim ihtiyaç, bunlara revaç vermek ve dînî, ahlâkî ve mânevî eğitimin seviyesini yükseltmeye çalışmaktır.

Allah Teâlâ, infakta bulunduğumuz zaman en muhtaç olanı tespit etmenin lüzûmuna ve muhtaçları tanımanın mü'minlerde bir meleke hâline gelmesinin ehemmiyetine dikkat çekerek şöyle buyurmaktadır:

"(Yapacağınız hayırlar)**, kendilerini Allah yoluna adamış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirler için olsun. Bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zannederler. Sen onları sîmâlarından tanırsın…"**
(el-Bakara, 273)

Daha fazla ihtiyaç sâhipleri varken, şahsî yakınlık duyduğumuz bir kimseye, ihtiyacından fazlasını vermek de israftır. Bu sebeple fakirlerin ihtiyaçlarına göre infâk etme zarûreti vardır.

Mevlânâ -kuddise sirruh- bu hususta şöyle buyurur:

"Nice servet sâhipleri vardır ki, onların lâyık olmayanlara vermemeleri, vermelerinden daha hayırlıdır. Bu yüzden, Allâh'ın verdiği malı, ancak Allâh'ın emrine göre harca! Yersiz infak, âsî bir kölenin, güyâ ihsanda bulunuyorum diye, pâdişâhın malını eşkıyâya dağıtmasına benzer."

Bilhassa vakıf ve dernek gibi hayır müesseselerinin yetkilileri, yardım tevziâtı esnâsında bu husûsu göz önünde bulundurmalı ve daha hassas bir şekilde hareket etmelidirler.

Bir de şuna dikkat etmek lâzımdır ki, bir şahıs için israf veya cimrilik olarak değerlendirilebilecek bir tavır, başka birisi için böyle olmayabilir. Çünkü maddî-mânevî nîmetlere sâhip olanların her birinin imkânları farklı farklıdır.

Bu yüzden kulun, Allâh'a karşı mes'ûliyet ve mükellefiyeti için **"vüs'at"** yâni tâkat ölçüsü konulmuş ve âyet-i kerîmede:

"Allah, her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef tutar..." (el-Bakara, 286) buyrulmuştur. Bu da, ilâhî mîzanda hiç kimsenin mes'ûliyetinin, bir başkasınınkine eşit olmadığını göstermektedir.

Bu yüzden sâhip olunan imkânlara nisbetle yapılabilecek yardımın âzamîsini yapmaya çalışmak, kâmil bir îmânın muktezâsıdır. Zîrâ muktedir olunup da yapılmayan iyiliklerden dolayı da ilâhî mîzanda büyük bir borç ve mükellefiyetle karşılaşılacağı muhakkaktır.

Diğer taraftan, toplumdaki insanların cömertlikteki seviyesizliğine bakarak az bir yardımla kendini cömert addetmek de kuru bir tesellîdir.

Bu sebeple biz mü'minler, infak husûsunda da Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- ve O'nun güzîde ashâbını kendimize kıstas edinip onların hâline ulaşmaya çalışmalıyız.

Çünkü umûmun yardım ve cömertlik anlayışına îtibâr ederek, sâhip olunan imkânlara nisbetle az miktarda yardımda bulunmak sûretiyle insan, bâzen mükrim ve cömert telâkkî edilmek yerine, Hak katında mücrim ve cimri bile olabilir.

Cenâb-ı Hak, her hususta haram ve şüphelilerden kaçınabilmemizi nasîb eylesin! İsraf ve cimrilikten kalplerimizi muhâfaza buyursun! Lutfettiği bütün nîmetleri rızâ-yı ilâhîsi istikâmetinde kullanarak huzûruna yüzakıyla ve vicdan huzûruyla çıkabilmemizi ihsân eylesin!

Âmîn...

Sağlıkta ve Yeme - İçmede

İsraf - 7

Yeme-içmede, günlük hayâtımızda ve bilhassa düğün ve ziyâfetlerde, vicdanlara sarsıntı verecek nice israflar yaşanmaktadır. Gurur, kibir ve güç gösterisi için gösterişli ziyâfetler hazırlamak, açık büfe usûlü yemeklerle oburluğa prim vermek, çalım satmak için markalı elbise giymek gibi aşırılıkların, mahşerde feryat dolu bir pişmanlığa dönüşeceği muhakkaktır. Zîrâ ilâhî mîzanda bunların hepsinin hesâbı önümüze getirilecektir.

Sağlıkta ve Yeme-İçmede
İSRAF -7-

Sağlık nîmeti, insanoğlunun kıymetini lâyıkıyla takdîr edemediği en büyük ilâhî lutuflardan biridir. Peygamber Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"İki nîmet vardır ki, insanların çoğu onların değerini takdir edemez: Sağlık ve boş vakit." (Buhârî, Rikak, 1) buyurarak bu hususdaki umûmî gaflet ve ihmâle işâret etmiştir. Böylece biz ümmetini, sâhip olduğumuz bu büyük nîmeti zâyî ederek neticede pişman olmaktan îkaz etmiştir.

İbn-i Ömer -radıyallâhu anhümâ- şöyle buyurur:

"Akşama ulaştığında sabahı gözetme, sabaha kavuştuğunda da akşamı bekleme. Sağlıklı anlarında hastalık zamanın için, hayâtın boyunca da ölümün için tedbir al." (Buhârî, Rikak, 3)

Vücûdumuz, Allâh'ın bizlere bir emânetidir. Onun da üzerimizde hakkı vardır. Zîrâ makbul bir kulluk hayâtı yaşayabilmek, maddî ve mânevî bakımdan sıhhatli bir bünye ile mümkündür. İbâdetler de sıhhatli bir vücûd ile daha huzurlu bir şekilde îfâ edilebilir. Hakîkaten, sıhhat olmadan huzurlu bir na-

maz kılabilmek, oruç tutabilmek mümkün müdür? Kulu kalben Hakk'a yaklaştıran nice ibâdetler ve hizmetler de hep sağlık nîmetiyle kâimdir. Sıhhat bozulduğunda, ibâdet ve hizmetler de âdeta kıvam kaybetmektedir. Bu bakımdan elde fırsat varken ve sıhhatimiz yerindeyken bu nîmetin şükrünü en güzel bir sûrette îfâ etmeli; ibâdetlerimize gayret gösterip hayır işlerine koşmalıyız.

Bütün nîmetler gibi sağlık da, ilâhî emirlere uyulmadıkça israf olmaktan kurtarılamaz. Sağlığın, zamanımızda çok basit görülen bir sigaradan başlayarak çeşitli haramlarla bozulması, bu nîmeti israfın en korkunç şekillerindendir. Ayrıca sağlığı, yalnız beslenme bakımından değil, sıcak-soğuk ve dikkatsizlikten meydana gelen trafik kazâları gibi bâzı müessirler karşısında, aklın ve ilâhî emirlerin rehberliği altında korumak da bu nîmetin israf olmasını önlemek için zarûrî bir vazîfedir.

Yüce dînimiz İslâm, sıhhatimizi korumamız için, maddî ve mânevî birçok tedbir yolları göstermiştir. Yeme-içmede ölçülü davranmayı, bulaşıcı hastalık olan yere girmemeyi, oradakilerin de çıkmamasını emretmiştir. Buna benzer pek çok emir ve tavsiyelerle, koruyucu hekimliğin temel esaslarını bildirmiştir.

Bu minvaldeki maddî tedbirler yanında, Allah rızâsı için sadaka vermek ve infakta bulunmak gibi mânevî tedbirlere de başvurmamızı, böylece belâlardan selâmet bulmamızı tavsiye etmiştir. Yine sıhhatin muhâfazası yolundaki mânevî tedbirler cümlesinden olmak üzere Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

"Her birinizin her bir eklemi için günde bir sadaka vermesi gerekir. İşte bu sebeple her tesbih bir sadaka, her hamd bir sadaka, her tehlîl (lâ ilâhe illallâh demek) bir sadaka, her tekbir bir sadaka, iyiliği tavsiye etmek sadaka,

kötülükten sakındırmak sadakadır. Kuşluk vakti kılınan iki rek'at namaz, bunların yerini tutar." (Buhârî, Sulh, 11)

Hakîkaten, sıhhat ve âfiyet içinde olmak, Allâh'a şükrü gerektiren büyük bir nîmettir. Bu şükür de, maddî plandaki sadakalarla olabileceği gibi, mânevî planda sadaka hükmünde olan zikir, ibâdet ve Hakk'ın rızâsı için yapılan her türlü hayırlı hizmetlerle de îfâ edilebilir.

Yüksek fazîletlerinden dolayı bizlere örnek bir nesil olarak takdîm edilen[82] sahâbe-i kirâm, Cenâb-ı Hakk'ın ihsân ettiği nîmetleri, âhiret sermâyesi olarak kullanma şuuruyla Allah yolunda var güçleriyle gayret göstermişlerdir. Cenâb-ı Hak da, o azim ve heyecan seli hâlindeki gayretlere bereket ihsân eylemiştir. Zamanımızın amansız hastalıklarından biri olan aşırı tüketim, oburluk, lüks ve gösteriş, sahâbe neslinin tanımadığı bir hayat tarzı idi. Zîrâ onlar; "yarın nefislerin varacağı konağın kabir olacağı" şuuru içinde yaşıyorlardı.

Öte yandan, bizlere belli bir müddetle emânet edilmiş olan bedenin, -ister cimrilik, isterse mecbûriyetler sebebiyle- kâfî miktarda gıdâsı verilmediği takdirde, çeşitli zâfiyet ve hastalıklara mâruz kalacağı da muhakkaktır. Bunun aksine, onu tıkabasa doyurmak da aynı âkıbete yol açar. Bu durum, helâl olan bir şeyle aşırı gıdâlanma sûretinde olabileceği gibi, haramlarla beslenmek şeklinde de olabilir ki, bu da, maddî sıhhatle birlikte mânevî sıhhatin de bozulmasına sebebiyet verebilir.

Yiyip içme husûsunda kişilerin mânevî seviyeleri nisbetinde hassâsiyetleri de değişir. Meselâ şeriatte, doyduktan sonra yemek israftır. Tarîkatte ise doyuncaya kadar yemek israftır. Hakîkatte, kifâyet miktarını Allâh'ın huzûrundan gâfil olarak yemek

82. Bkz. et-Tevbe, 100.

israftır. Mârifette ise, bütün bunlara ilâveten, Cenâb-ı Hakk'ın lutfettiği nîmetlerde sergilediği ilâhî tecellîleri tefekkür etmeden yemek israftır.

Hızır -aleyhisselâm-'ın, Hak dostlarından Abdülhâlık Gucdüvânî -kuddise sirruh-'u ziyâretindeki şu konuşmaları, yemeiçmedeki mânevî hassâsiyetin zirvesini sergilemesi bakımından pek ibretlidir:

Hızır -aleyhisselâm-, Abdülhâlık Gucdüvânî Hazretleri'nin ikrâm ettiği yemeği yemez ve sofradan kendisini geriye çeker. Hazret, hayret içinde:

"–Bunlar helâl lokmalardır. Niçin yemiyorsunuz?" der.

Hızır -aleyhisselâm- ise:

"–Evet, helâl lokmalardır; lâkin pişiren, öfke ve gafletle pişirmiştir." der.

Görüldüğü üzere bir yemeğin helâl olup-olmamasının yanında, hangi hâlet-i rûhiye ile pişirildiğinin bile insanın hâl, hareket ve ibâdetlerinin rûhâniyetine tesir etmesi; gıdâlara karşı takınmamız gereken tavrın ehemmiyetini ortaya koymaktadır.

Günümüzde maalesef açıkta satılan, şekli ve kokusu ile birçok muhtaç ve mahrûmun göz hakkı kalan, ayrıca nasıl pişirildiği bilinmeyen yiyeceklerin mânevî bünyemize olan zararları, ekseriyetle düşünülmemektedir. Hâlbuki aldığımız gıdânın kaderi, yâni onu elde edişteki mânevî keyfiyet, hissiyâtımızı tesiri altına almaktadır.

Kalp tasfiyesinde helâl lokmanın hayâtî bir yeri vardır. Abdülkâdir Geylânî -kuddise sirruh- şöyle buyurur:

"Haram yemek kalbi öldürür, helâl yemek ise ihyâ eder. Lokma var seni dünyâ ile, lokma var seni âhiret ile meşgûl eder. Lokma var, seni Allah Teâlâ'ya rağbet ettirir."

Hazret-i Mevlânâ -kuddise sirruh- da:

"Dün gece mîdeme birkaç şüpheli lokma indi ve ilham yolunu tıkadı." buyurur ki, bu da alınan gıdânın maddî durumu kadar mânevî durumuna da dikkat etmemiz gerektiğini ortaya koymaktadır. Yine Mevlânâ Hazretleri şöyle buyurur:

"Teni aşırı besleyip geliştirmeye bakma! Çünkü o, sonunda toprağa verilecek bir kurbandır. Sen, asıl gönlünü beslemeye bak! Yücelere gidecek ve şereflenecek olan odur. Bedenine yağlı ballı şeyleri az ver. Çünkü onu gereğinden fazla besleyen, nefsânî arzulara düşüyor ve sonunda rezîl olup gidiyor."

Böylesine hassas bir mevzûda müsrifçe bir tavır takınmak, elbette ki mü'min şahsiyetiyle aslâ bağdaşmaz.

Selef-i sâlihîn:

"Allah Teâlâ, bütün tıp ilmini yarım âyette toplamıştır: «**...Yiyiniz, içiniz fakat israf etmeyiniz!..**»" (el-A'râf, 31) diyerek maddî ve mânevî bakımdan sıhhatli bir hayat için, yeme-içmede israftan kaçınmanın ehemmiyetini dile getirmişlerdir.[83]

Hadîs-i şerîfte:

"İsrâfa ve gurura saplanmaksızın yiyiniz, içiniz, giyiniz, sadaka veriniz." (Buhârî, Libas, 1) buyrularak insanın ihtiyaçlarını karşılamadaki meşrû sınırlar bildirilmektedir. Diğer bir hadîs-i şerîfte ise şöyle buyrulur:

"Canının çektiği ve arzu ettiğin her şeyi yemen, şüphesiz israftır!" (İbn-i Mâce, Et'ime, 51)

83. Bkz. İbn-i Kesîr, *Tefsîr,* II, 219.

Halk ağzında "oburluk veya pisboğazlık" olarak da tâbir edilen bu hâl, dînimizce de reddedilmiştir. Yine bu hâl, çok imkâna sâhip olmanın, çok tüketmeyi meşrû kılmadığını da ortaya koymaktadır.

Nitekim Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-, elinde bir et parçası bulunan Câbir -radıyallâhu anh- ile karşılaştığında:

"–O nedir?" diye sormuş, Câbir -radıyallâhu anh- da:

"–Canım çektiği için satın aldığım bir et parçasıdır." demişti.

Bunun üzerine Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- şu îkazda bulundu:

"–Her canının çektiği şeyi satın alır mısın? Yoksa sen, **«...Siz dünyâ hayâtınızda bütün güzel şeylerinizi harcayıp tükettiniz...»** (el-Ahkâf, 20) âyetinde bahsedilen kimselerden olmaktan korkmuyor musun?" (İbn-i Hanbel, *Zühd*, s. 124)

Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- da, yeme-içmede uyulması gereken ölçüyü ve bunun sıhhat üzerindeki büyük tesirini ne güzel hulâsa etmişlerdir:

"Hiçbir insan, midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Hâlbuki kişiye, kendisini ayakta tutacak birkaç lokma yeter. Şayet bir kimsenin mutlaka çok yemesi gerekiyorsa, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırsın!" (Tirmizî, Zühd, 47)

Asr-ı saâdetteki şu hâdise de, yeme-içmede bu nebevî düsturlara riâyetin bereketini ne güzel ifade etmektedir:

İskenderiye Mukavkısı, Peygamber Efendimiz'e pek çok hediye ile birlikte bir de doktor göndermişti. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, doktora:

"–Âilenin yanına dönebilirsin. Çünkü biz acıkmadıkça yemeyen bir kavmiz. Yediğimiz zaman da doyuncaya kadar yemeyiz." buyurdu. (Halebî, *İnsânu'l-Uyûn,* III, 299)

İşte bu nebevî beyanlar, asrımızdaki aşırı tüketim furyasının ve israf çılgınlığının yol açtığı birçok hastalıkların tedâvî reçetesini ihtivâ etmektedir.

Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh- da bu hususta şu tavsiyelerde bulunur:

"Karnınızı tıka-basa yiyecek ve içecekle doldurmaktan sakınınız. Bu, vücûda zarar verir, hastalığa sebep olur ve kişiyi namaza karşı tembel yapar. Yeme-içmede orta yolu tâkip ediniz! Böyle davranmanız, vücûd için daha faydalı ve israftan da uzaklaştırıcıdır." (Ali el-Müttakî, *Kenz,* XV, 433/41713)

Asırlarca İslâm'ın sancaktarlığını yapan ecdâdımızın günlük hayatlarındaki temizlik, sâdelik ve yeme-içmedeki îtidâllerinin nasıl sıhhatli bir toplum bünyesi meydana getirdiğini, batılı bir seyyah olan Thevenot, 1665'te Paris'te yayınlanan seyahatnâmesinde şöyle ifade eder:

"Türkler, sıhhatli yaşarlar ve az hasta olurlar. Bizim memleketlerdeki böbrek hastalıkları ve daha bir sürü tehlikeli hastalıkların hiçbiri onlarda yoktur, isimlerini dahî bilmezler. Öyle zannediyorum ki, Türkler'in bu mükemmel sıhhatlerinin başlıca sebeplerinden biri, sık sık yıkanmaları ve yiyip içmedeki îtidâlleridir. Onlar, gâyet az yerler. Yedikleri de, hristiyanlarınki gibi karma karışık şeyler değildir."[84]

Bir atasözünde; "İnsan yemek için yaşamamalı, yaşamak için yemelidir!" denilir. Bu düstur, aynı zamanda mü'minlerin

84. M. De Thevenot, *Relation d'un Vogaye Fait au Levant*, s. 58, Paris, 1665.

mühim bir vasfını ifade etmektedir. Nitekim İslâm ahlâkının bu hususta ölçüsünü beyân eden şu hâdise pek ibretlidir:

Birgün Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'e bir misâfir gelmişti. Misâfir, o esnâda kâfir idi. Efendimiz, onun için bir koyunun sağılmasını istedi. Misâfir, getirilen sütü içip bitirdi, tekrar getirildi yine bitirdi, tekrar getirildi yine bitirdi. Böylece tam yedi kap süt içti. Bu misâfir, ertesi gün müslüman oldu. Allah Rasûlü, yine ona süt getirilmesini emretti. Misâfir sütü içti. Efendimiz tekrar getirtti, fakat misâfir bu kez bitiremedi. Bunun üzerine Fahr-i Kâinât Efendimiz:

"–Mü'min, bir bağırsağı ile, kâfir ise yedi bağırsağı ile içer." buyurdu. (Müslim, Eşribe, 186)

Allah Teâlâ, yeme-içmede ölçülü davranmamızı, îmansızların yiyiş tarzından uzak durmamızı arzu eder ve bizleri bu hâlden şöyle îkaz buyurur:

"...İnkâr edenler, dünyâda sadece zevk u safâ ederler ve hayvanların yediği gibi yerler. Onların varacağı yer cehennemdir!" (Muhammed, 12)

Yemeğin bereketini gideren bütün davranışlar da, israf dâiresine girer. Nitekim yemeğe el yıkamadan ve besmelesiz başlamak, sonunda bu nîmetleri lutfeden Allâh'a şükretmeden kalkmak da nankörlük ve israf cümlesindendir.

Hadîs-i şerîflerde buyrulur:

"Yemeğin bereketi, yemekten önce ve sonra elleri yıkamaktadır." (Tirmizî, Et'ime, 39)

"Elinde yemek bulaşığı kaldığı hâlde yıkamadan uyuyan kimse, herhangi bir zarara uğrarsa kendisinden başka kimseyi suçlamasın!" (Ebû Dâvûd, Et'ime, 53)

Yemekten önce ve sonra el yıkama husûsunda yine ecdâdımızın göstermiş olduğu titizlik, gerçekten takdîre şâyandır. On yedinci yüzyılda İngiltere'nin İstanbul'daki elçiliğinde çalışan ve aslen bir Türk düşmanı olan Ricaut isimli bir kâtip, yazdığı bir eserinde, ecdâdımızın temizlikteki hassâsiyetini şöyle îtirâf eder:

"Yemeklerden önce ve sonra el yıkamak, Türkler arasında o kadar umûmî bir âdet hâline gelmiştir ki, insanların el yıkamalarına vesîle olmak üzere Allâh'ın gıdâları yaratmış olduğundan, âdeta bir darb-ı mesel şeklinde bahsederler."[85]

İşte yeme-içmede temizliğe gösterilen bu riâyet, nîmetlerin bereketlenmesiyle birlikte maddî-mânevî huzur ve sıhhate de vesîle olmaktadır. Ayrıca besmele ile başlanıp hamdele ile bitirilen yemekler, bir şifâ kaynağı olurken; besmelesiz ve şükürsüz yenilen gıdâlar, gaflet ve sıklet sebebi olur. Bu hikmete binâen Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm- şöyle buyurmuştur:

"Kişi evine girerken ve yemek yerken besmele çekerse, şeytan askerlerine; «Burada ne geceleyebilir ne de yemek yiyebilirsiniz.» der. Eğer o kimse eve girerken besmele çekmezse, şeytan onlara; «Geceyi geçirecek bir yer buldunuz.» der. O şahıs yemek yerken besmele çekmezse şeytan yine askerlerine; «Hem barınacak yer hem de yiyecek yemek buldunuz.» der." (Müslim, Eşribe, 103)

Hazret-i Âişe -radıyallâhu anhâ- anlatıyor:

Allah Rasûlü, bir defâsında ashâbından altı kişi ile yemek yiyordu. Bir bedevî gelerek yemeği iki lokmada bitirdi. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

85. Ricaut, *Histoire de l'état Présent de l'Empire Ottoman*, s. 285, Paris, 1670.

"Bu kimse «bismillâh» deseydi yemek hepinize yeterdi. Öyleyse biriniz yemek yediği vakit «bismillâh» desin. Yemeğin başında bunu söylemeyi unutursa: بِسْمِ اللهِ فِي أَوَّلِهِ وَاٰخِرِهِ *«Başında da sonunda da bismillâh» desin!"* buyurdu. (İbn-i Mâce, Et'ime, 7)

Su içerken de besmele çekilip üç nefeste içilmeli ve sonunda "elhamdü lillâh" denilmelidir. Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, suyu ve diğer meşrubâtı üç nefeste içer ve bu hususta şöyle buyururdu:

"Deve gibi bir nefeste içmeyin. İki veya üç nefeste için. Bir şey içeceğiniz zaman besmele çekin; içtikten sonra da «elhamdü lillâh» deyin!" (Tirmizî, Eşribe, 13)

Peygamber Efendimiz, bir şey içerken içilecek şeye herhangi bir sebeple üflenmesini de yasaklamıştır. Bir adam Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-'a:

"–Su kabına çerçöp düştüğünü görürsem ne yapayım?" deyince Rasûl-i Ekrem Efendimiz:

"–Düşen şeyi dök!" buyurdu. Bu defâ adam:

"–Bir nefeste içince suya kanmıyorum." dedi. Bunun üzerine Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- üç yudumda içmesini îmâ ederek:

"–O takdirde su kabını ağzından çek!" buyurdu. (Tirmizî, Eşribe, 15)

Yemeği ayrı olarak yemek de bereketi giderir ve dolayısıyla isrâfa sebep olur. *"Toplulukta rahmet, ayrılıkta azap vardır."* (Münâvî, III, 470) buyuran Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-, yemek yerken de birlikte bulunmayı tavsiye etmiştir.

Vahşî bin Harb -radıyallâhu anh-'ın bildirdiğine göre bir kısım sahâbîler:

"–Yâ Rasûlallâh! Yemek yiyoruz fakat doymuyoruz." dediler.

Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem- onlara:

"–Herhâlde ayrı ayrı yiyorsunuz!" deyince:

"–Evet, öyle yapıyoruz." dediler.

Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Birlikte yiyiniz ve besmele çekiniz ki yemeğiniz bereketlensin." buyurdu. (Ebû Dâvûd, Et'ime, 14)

Yine Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"Birinizin lokması yere düştüğü zaman, bulaşan şeyi temizleyip lokmayı yesin. Onu şeytana bırakmasın." buyurmuş, sözlerinin devâmında tabağın iyice sıyrılmasını da emrederek; *"Bereketin, yemeğin neresinde olduğunu bilemezsiniz."* diye îkazda bulunmuştur. (Müslim, Eşribe, 136)

Yeme-içmede, günlük hayâtımızda ve bilhassa düğün ve ziyâfetlerde, vicdanlara sarsıntı verecek nice israflar yaşanmaktadır. Öyle ki, bu kayıpların hesâbını tutmak bile insan tâkatinin üstündedir. Toplumumuzda sadece ekmek tüketimindeki israfı ölçü alarak çeşitlerini sayamayacağımız diğer israfları da buna kıyaslarsak, ortaya çıkacak rakamlar, feryat dolu bir mahşer teşkil eder.

Gurur, kibir ve güç gösterisi için gösterişli ziyâfetler hazırlamak, açık büfe usûlü yemeklerle oburluğa prim vermek, çalım satmak için markalı elbise giymek gibi aşırılıkların, mahşerde ağır bir pişmanlığa dönüşeceği muhakkaktır. Zîrâ ilâhî mîzanda bunların hepsinin hesâbı önümüze getirilecektir.

Düğün ve ziyâfetler de, kardeşlik duygularını kuvvetlendiren mühim vâsıtalardır. Fakat maalesef nefsânî ölçülerle ve gösteriş için yapılan merâsimler, arzu edilen kardeşlik duygularını kuvvetlendirmediği gibi, bilâkis insanları gurur, kibir, kıskançlık ve haset gibi kötü duygulara sevk ederek ağır bir hüsrân ile netîcelenmektedir. Böyle cemiyetler, ilâhî rahmet ve bereketten de uzaktır.

Velhâsıl, israf içindeki egoist bir yaşantının sonu ne büyük bir hüsrandır ki Cenâb-ı Hak; **"İsrâf edenler şeytanların arkadaşlarıdır."** (el-İsrâ, 27) buyurmuştur.

Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz de:

"Hiçbir kul, kıyâmet gününde, ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle ne gibi işler yaptığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, vücûdunu nerede yıprattığından sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdayamaz." (Tirmizî, Kıyâmet, 1) hadîs-i şerîfleriyle, âhirette; bütün nîmet ve emânetlerden hesâba çekileceğimizi hatırlatarak gafletten uyanmamızı istemiştir.

Bu bakımdan aslâ hatırımızdan çıkarmamalıyız ki, yemeiçmede haddi aşmak bir israftır, sıhhat nîmetini hor kullanarak zâyi etmek bir israftır, ömrü boş geçirerek ziyân etmek büyük bir israftır. Elimizdeki maddî-mânevî emânetleri muhâfaza etmemek, tefekkür ve hissiyâtımızı yanlış yerlere yönlendirmek de bir israftır. Hele eğitimde, yâni insanın şahsiyet inşâsında, onun, varlıkların en şereflisi olması istikâmetinde yetiştirilmeyip ziyân edilmesi, israfların en büyüklerindendir.

Gerçekten de ana-babaların yavrularını Kur'ân ve Sünnet iklîminde yetiştirmeleri, evlâtlarının mânevî hayâtının ziyân olmasını önlemek için zarûrî bir vazîfedir. Bu, aynı zamanda bi-

zim Kur'ân'a ve Peygamber Efendimiz'e bağlılık ve muhabbetimizin de seviyesini göstermektedir. Zîrâ Efendimiz -aleyhissalâtü vesselâm-:

"Size iki emânet bırakıyorum; Kitap ve Sünnet..." buyurmuştur. (Muvattâ, Kader, 3)

Bu itibarla Kur'ân-ı Kerîm'le ülfetimizi artırmaya çalışmalıyız. Bilhassa yavrularımızın tahsil hayâtında umûmiyetle ihmâl edilegelen mânevî ve ahlâkî terbiye husûsunda da ciddî bir gayret göstermeliyiz.

Zîrâ çocuklarımıza bırakabileceğimiz en kıymetli mîras, Kur'ân ve Sünnet kültürüdür. Çocuklarımıza Kur'ân'ın aşkla yaşanması demek olan nebevî ahlâkı kazandırabilme gayreti içinde olmalıyız. Fânî istikbal kaygıları sebebiyle onların ebedî istikbâlini hebâ etmemeliyiz.

Bu bakımdan, şayet çocuklarımızı seviyorsak, onları her türlü musîbetten korumak istiyorsak ve âhirette de onlarla birlikte olmayı arzu ediyorsak, onların îmanlı bir şekilde yetişmeleri için gayret göstermemiz şarttır. Bu gayretlerin nasıl bir uhrevî saâdet vesîlesi olduğunu, Cenâb-ı Hak şöyle beyân etmektedir:

"Îmân eden ve zürriyetleri de, îmanda kendilerine tâbî olanlar (var ya)**! İşte Biz, onların nesillerini de kendilerine kattık. Onların amellerinden de bir şey eksiltmedik..."** (et-Tûr, 21)

Bu ilâhî lutfa nâil olan mü'minlerle onların îmanlı nesilleri, âhirette de birlikte olacaklardır. Bu, Allah Teâlâ'nın onlara, cennette çocuklarıyla beraber huzur içinde yaşamaları için verdiği müstesnâ bir lutfudur. Böylece anne-babaların sevinç ve saâdetleri de tamamlanmış olur. İşte bu ilâhî lutfa nâiliyetin yolu,

evlâtlarımızın Kur'ân ve Sünnet iklîminde îmanlı nesiller olarak yetişmelerinden geçmektedir. En mühim israfların başında gelen **"insan israfı"**ndan sakınmak için, evlâtlarımıza karşı vazîfelerimizi yerine getirmek, hepimizin uhrevî mes'ûliyetidir.

Buraya kadar bahsi geçen bütün israf şekilleri için tespit ettiğimiz kıstaslar ölçü alınarak hayâtî faâliyetlerin tamâmı tahlil edildiğinde, "israf" mefhûmunun ne kadar şümûllü olduğu görülür. Zîrâ haddinden fazla gösterilen buğz ve muhabbetten tutunuz da, merâsim ve ziyâfetlerdeki şatafatlara kadar hemen her sahada çeşitli israf tezâhürlerinin vâkî olduğu bir gerçektir. Biz sadece birkaç temel mevzû üzerinde istikâmeti bulmak için gerekli ölçüleri vermeye çalıştık. Fakat burada vermeye çalıştığımız ölçü ve mantığı sadece bu hususlara hasretmeyip bütün hayâtî faâliyetlere teşmil ederek her türlü israf ve cimrilikten sakınmak mecbûriyetinde olduğumuzu unutmamalıyız.

Cenâb-ı Hak, bizleri her hususta ifrat ve tefritten muhâfaza buyurup râzı olduğu bir kulluk hayâtı yaşamaya muvaffak eylesin! Bütün nîmetleri îtidâle riâyetle kullanıp şükrünü lâyıkıyla îfâ edebilmeyi nasîb eylesin!

Âmîn...

Müslümanın İş Hayatındaki Hassâsiyetleri Üzerine Bir Mülâkat...

"İçi Boş Mâzeretlerle Helâl - Haram Sınırı Çiğnenmemeli"

Haksız kazanç, insanın elinde bir anda şişen balon gibidir. Bu balonların kimi dünyada patlamakta, kimi de mahşerde infilâk edecektir. Bu kazançların zâhirî artışı, insana tatlı bir mûsikî gibi hoş gelir. Ancak mânevî tarafı, baştan sona hüsran ve ebedî bir iflâstır.

Kazancın mânevî seviyesini anlamak için, sarf edildiği yere nazar etmek kâfidir. Bir darb-ı meselde denildiği gibi; "Para yılan gibidir, girdiği delikten çıkar."

Müslümanın İş Hayâtındaki Hassâsiyetleri Üzerine Bir Mülâkat...

"İÇİ BOŞ MÂZERETLERLE HELÂL-HARAM SINIRI ÇİĞNENMEMELİ"

– Efendim; İslâm, kapitalizm, müslümanın kapitalistleşmesi gibi konular tartışılıyor. En genel plânda neler söylenebilir bu tartışma etrafında?

– Kapitalizmin meydan bulduğu ve yeşerdiği saha, kanaat ve tevekkülün zaafa uğrayıp da hırs, ihtiras ve ekseriyetle haksız kazancın arttığı ortamlardır. Bu bakımdan mü'min gönüller, kendilerini öncelikle ihtiras ve hırs noktasında tasavvufî bir eğitimden geçirmelidirler. Bu da kanaat ve tevekkülle gerçekleşir. Kanaat ise, gerçek zenginlik olup herkesin, mal ve mülk ihtirâsına karşı esâret ve kölelikten kurtulması demektir.

Dolayısıyla bir müslüman, nefs tezkiyesi ve kalp tasfiyesinden geçmezse, paradan başka sınır tanımayan kapitalizmin çarkları arasında perişan olur.

Çünkü gerek kapitalist, gerekse sosyalist sistemlerin yapısında kalbî meziyetlere, vicdânî fazîletlere yer yoktur. Birinde mülk toplumundur, birinde ferdindir. Her ikisinde de çıkarcı ve sömürücü bir zihniyet hâkimdir. Fertler, bir çarkın dişlisi hâlinde telâkkî edilir.

İslâm'da ise mülk, Allâh'ındır. Menfaat ve sömürmek aslâ yoktur. İslâm iktisâdı, insanın problemini çözmekle başlar. Paylaşmak ve başkalarına, bilhassa ihtiyaç sâhiplerine faydalı olmak; şarttır, farzdır. Öyle ki, Cenâb-ı Allah, bunu fakirlerin hakkı olarak îlân eder:

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ

"Sâilin (muhtâcın) **ve mahrûmun** (iffeti dolayısıyla isteyemeyenin)**, onların** (zenginlerin) **mallarında muayyen bir hakkı vardır."** (ez-Zâriyât, 19)

Bu düstur, hem parayı kullanma eğitimidir, hem de gönülleri kaynaştırma vesîlesidir. Yâni İslâm'da para; bir ihtiras kaynağı değil, yerine sarf edilmesi gereken bir emanettir. Bu emanet yerinde kullanılır, yerine sarf edilir ve muhtaç ile mahrumun hakkı da gözetilirse, o zaman büyük bir ibadet kaynağıdır. Ancak böyle bir kıvam için paranın nereden ve nasıl kazanıldığı da çok mühimdir. Zîra kazanılan her şeyin bir kazanılma şekli vardır ve o şekle göre insanın gönlü şekillenir. Harcamalar da bu şekillenişe göre gerçekleşir. Bu bakımdan kazancımızın şekline son derece dikkat etmemiz zarûrîdir.

– İnsanlar ne tür kazanç yollarına yöneliyorlar?

– Bu hususta umûmî mânâda iki türlü kazanç söz konusu olmaktadır:

Birincisi, dînî ve vicdânî ölçüler içerisinde elde edilen kazançtır. Bunun içerisinde ilâhî ölçülere riâyet vardır. Ticâret ahlâkı vardır. Helâl, vazgeçilmez bir prensiptir. Menfaatperestlik ve kandırma yoktur. Bu kazanç, zâhirî bakımdan fazla bir artış göstermese bile bunun mânevî artışı devamlı yükselir. Çünkü bu servetin infâkı, hayır ve hasenâtı çoktur. Ferdi, merhamet ve vicdan huzuruna kavuşturur. Böyle kullar, bütün mahlûkata karşı merhametli ve şefkatli olurlar. Bu merhamet, bize de merhamet olunmasının yegâne vesîlesidir. Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz buyururlar:

"Yeryüzündekilere merhamet edin ki, gökyüzündekiler de size merhamet etsin!" (Tirmizi, Birr, 16)

Paranın kaderi, kişinin hissiyâtına dâhil olur. Bir darb-ı meselde denildiği gibi, "Para yılan gibidir, girdiği delikten çıkar."

Bir kişinin malının ne kadar hak yoldan olduğunu anlayabilmek için, sarf edildiği yerlere bakmak kâfîdir.

– Ya ikincisi?

İkincisi ise belli bir otorite ve güç etrafında elde edilen kazançtır. Bu, genellikle haksız kazançtır. Kayırma ve rüşvet gibi yollarla yığılan kanserli bir servettir. İnsanın elinde bir anda şişen bir balon gibidir. Bu balonların kimi dünyâda patlamakta, kimi de mahşerde infilâk edecektir. Bu kazançların zâhirî artışı, insana tatlı bir mûsikî gibi hoş gelir. Ancak mânevî tarafı, baştan sona hüsran ve ebedî bir iflâstır. Dolayısıyla bu kazanç; infâka, hayır ve hasenâta kolay kolay sarf olunmaz. Belki cüz'î bir kısmı…

Maalesef günümüzde ikinci tür kazanç yolu, herkese daha câzip gelmekte ve kapitalist nizam da bunu iyice körüklemektedir. Ne hazin ki, nice mü'min gönüller de bu akıntıya kapıl-

maktadırlar. Çok kimse, önce kazanmanın derdi ve hırsı içine girmektedir. Oysa önce elde edilecek kazancın, âhiret hesâbını yapmak şarttır. Kalpler ihtirastan katılaşıp âhiret düşünülmediğinde, insanoğlu hak-hukuk tanımayan, gaspçı ve acımasız bir varlığa dönüşebilmektedir. Yâni kapitalizm, insanları ihtirastan vahşîliğe itmektedir. Bu gerçeği görmek için dünyâda yaşananlara şöyle bir bakmak kâfîdir. Para uğruna bugün yapılan istismar ve zulümler, hangi insanlığa sığar? Bir bomba atılıyor, bitki-hayvan, çoluk-çocuk, hasta-yaşlı ayırt etmeden perişan ediliyor. Ne merhamet var, ne şefkat! Mâsum ve mazlum kanlarıyla boyanan kanlı para, hangi insanlığı îmar ve inşâ edecek?

Yâni acımasız kapitalizm, gün geçtikçe insanı, sadece paraya râm ederek, parayı bir put hâline getiriyor.

– Peki İslâm nasıl bir hassâsiyet çerçevesi telkin eder?

– İslâm, her meselede olduğu gibi servet karşısında da kulu, Allâh'a karşı mes'ul addeder. Zîrâ Allah Teâlâ, her şeyi insana emânet olarak vermiştir. Âyet-i kerîmede:

"Nihâyet o gün (dünyâda faydalandığınız) **nîmetlerden muhakkak hesâba çekileceksiniz!.."** (et-Tekâsür, 8) buyrulmaktadır.

İşte servet, bu hesap ve mes'ûliyet ölçüleri içerisinde elde edilmelidir. Hiçbir yanlış adımın, doğru bir mâzeret ve niyeti olamaz. Hele "ben ileride hayır yapmak için kazanıyorum" diyerek haram-helâl ölçülerini çiğnemek, en hayırsız yönelişlerdir, nefsin aldatmacalarıdır. Çünkü İslâm; **«İstediğin gibi kazan, istediğin gibi harca!»** şeklinde bir anlayışı aslâ kabûl etmez. Kapitalizmin temelini teşkil eden **«Bırakınız yapsın, bırakınız geçsin!»** mantığını da İslâm, kesin olarak reddeder.

İnsanların maddeye râm olduğu günümüzde müslümanın, her zamankinden daha ziyade yüksek bir ahlâkî yapıya sâhip olması, Allah korkusuyla hareket etmesi, kul hakkına son derece riâyet etmesi ve mes'ûliyet hissi içinde bulunması zarûrîdir.

Meselâ yaşanan ticârî zorluklar ve tıkanmalar karşısında, haksız finansman teminine bulaşmamalı, bu tür sıkıntıları, finans kurumları vasıtasıyla bertaraf etmelidir. Ne olursa olsun fâize bulaşmamak, hem dünyevî, hem de uhrevî mes'ûliyetlerimiz ve huzurumuz bakımından çok mühim bir meselemizdir.

Ayrıca kendimizi ve mülkümüzü mânen de temiz tutabilmek için dikkat edeceğimiz bir başka husus, ihâlelerde bahşiş adı altında verilen rüşvetlerden kaçınmaktır. İsimler ne kadar değişirse değişsin, mâhiyetler değişmez. Haramlara konulan farklı ve sıcak isimler, iç muhâsebemizi körelten boş tesellîler ve cehennem yaldızlarıdır.

Sahâbeden Abdullah bin Amr -radıyallâhu anh-, Rasûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-'in, rüşvet alana da verene de lânet ettiğini nakletmiştir. (Ebû Dâvud, Akdıye, 4, hd. nmr. 3580)

Maalesef bugün servetlere, bu ve benzeri şekillerde her taraftan zehirler saçılmaktadır. Müslüman, bir mayın tarlasında yürüyormuş gibi bilgili, dikkatli, hassas ve ihtimamlı olmadıkça, servetini bu zehirlerin şerrinden koruyamaz.

– Nasıl bir ihtimam, dikkat ve hassâsiyet tavsiye edilebilir?

– Bunun için ticârî hayâtımızı, kapitalizmin istismar ve hodgâmlığıyla değil, mutlaka helâl ve haram hudutlarına dikkat etmekle şekillendirmeliyiz.

Yine israf ekonomisine yönelik ticaretten de kendimizi muhafaza etmeliyiz. Çünkü israf, konfor ve lüksün artması, toplumu perişan etmektedir. Bu yönde dengesiz harcamaları artıran kredi kartları da iktisâdî tuzaklardır, sömürme vâsıtalarıdır. İhtiyaçlar buna mâzeret olamaz.

Çünkü ihtiyaç durumlarında İslâm'ın ölçüsü bellidir: Karz-ı hasen (Allah için güzel borç). Bu borç, batmışları ferahlatan, onlara bir kurtuluş çâresi olan bir borç mâhiyetindedir. Ancak kredi kartları ise daha da batıran borçlandırmadır. Harcayanlar değil, sadece harcatanların kazandığı bir sistemdir.

Öyle bir harcatma ki, birileri kazansın diye fakirleri bile acımasızca bu tuzağın içine güle oynaya düşürmektedir. Yapılan yaldızlı reklâmlar sâyesinde nice zavallılar bu yüzden gayr-i meşrû yollarda kurban oluyorlar. Meselâ fakir bir kızcağıza binbir cilâlı reklâmla; "Sen ancak şunlarla daha güzel olursun, şöyle yapar ve yaşarsan daha câzibeli olur ve topluma kendini kabûl ettirirsin!" gibi iğvâlı telkinler ede ede dünyâsı alt-üst ediliyor. Neticede zavallı kızcağız, kesesinin yetmeyeceği bir hayâtın hasret ve hırsına kapılıyor. Fakat dileğini elde edemedikçe ihtirâsı daha da körükleniyor ve en sonunda ne hazindir ki, kötü yollara düşerek mahvoluyor…

Bu bakımdan her şeyden önce "hâle rızâ ve kanaat zenginliği" gönüllerimizde en büyük hazîne olarak yerini almalıdır. Cenâb-ı Hakk'ın bize "Maddî yönden daha çok zengin olun!" diye bir emri yoktur. Sadece "Helâlinden kazanın, helâl ölçüleri içerisinde yaşayın ve infâk edin!.. Yâni muhtaçları unutmayın!.." diye emri vardır.

O hâlde hayâtımızı, ticaretimizi helâller üzerine binâ etmeliyiz.

– Bu noktada kimi İslâmî emirleri yerine getiren insanlarda da zihnî kaymalar olabiliyor.

– Maalesef günümüzde kapitalizm, mânevî dünyâmızı o kadar harap etti ki, dînî firmalarda bile İslâm ahlâk ve şiârına uygun olmayan işler tabiî hâle geldi. Hacca giden ve namaz kılan niceleri; "Ben daha çok hayır yapmak için daha çok kazanmalıyım!" diyerek pek çok kabûl edilmez yanlışlara adım atabiliyor. Yâni helâl ile haram iç içe yaşanıyor. Meselâ gayr-i ahlâkî reklâmlar, iş hayâtında câzibeleriyle müşteri çekecek sekreterler, en göze çarpan yanlışlıklardan bâzılarıdır. Dünyâ kazancı, âhiret kârının önüne geçmiş olduğundan, nefis; "Bu işler böyle yürür!" diye mâzeretler hazırlayarak işin haram tarafına hiç aldırış etmiyor. Maalesef bu, kazanç değil, âhirette infilâk edecek iflâs mayınlarıdır.

Bu bakımdan ticarette her meseleye yeniden ayrı ayrı eğilmek lâzımdır. Yanımızda çalıştırdıklarımıza kadar her şeye dikkat etmeli ve İslâmî hassâsiyetleri şu veya bu sebeple çiğnememeliyiz. Kadını, erkek işinde; erkeği, kadın işinde istihdâm ederek fıtratlarına ters bir hâle mecbur etmemeliyiz. Bu hususta ölçüleri en güzel şekilde belirleyen İslâm ahlâkı ve prensipleri, yegâne düsturumuz olmalıdır. Kulluğumuza ve kul hakkına ilâhî ihtarlar ışığında îtinâ göstermeliyiz.

Peygamber Efendimiz vefât etmeden önce buyurmuştur ki:

"Namaza, özellikle namaza dikkat ediniz. Elinizin altında bulunanlar hakkında da Allah'tan korkunuz." (Ebû Dâvûd, Edeb, 123-124/5156; İbn-i Mâce, Vasâyâ, 1)

Hayâtı boyunca bütün mahlûkâtın hakkına, fevkalâde îtinâ gösteren Peygamber Efendimiz, vefâtı esnâsında bile kul hak-

kını gündeminde tutmuş ve mecâlsiz olmasına rağmen evinden mescide çıkarak şu hitapta bulunmuştur:

"Ashâbım, kimin malını farkında olmadan almış isem, işte malım, gelsin alsın!.. Kimin sırtına haksız yere vurduysam, işte sırtım, gelsin vursun!.." (Bkz. Ahmed, III, 400)

Ashâb-ı kirâmı gözyaşlarına gark eden bu cümleler; hakîkatte bize, kul hakkının ehemmiyetini gösteren çok mânidar bir tâlimattır. Peygamber Efendimiz bu hadîs-i şerîfleriyle kıyâmete kadar devâm edecek ümmet-i Muhammed'e kendi şahsında fiilî bir misâl vermiştir. Artık bize düşen, kendimizi bu ölçüler ışığında mîzân edebilmektir.

Çünkü kul hakkı, kıyâmete kalan ve ebedî felâkete dûçâr eden bir cehâlet ve zulümdür. Bugün kapitalizm, kul hakkı tanımıyor. Ezilen daha fazla eziliyor. Her şeye mübah gözüyle bakılıyor. Oysa İslâm'da harama gidecek adımlar da haramdır.

Hâsılı **bugün, çok güçlü bir vicdan muhâsebesi lâzımdır.** Bizi kendimize getirecek güçlü bir silkiniş!.. Çünkü sermâye, fertlere damga vuruyor. Hâlbuki fertler sermâyeye damgasını vurabilmelidir…

– Efendim, nasıl sağlanabilir bu, para kapitalizmin özü ve her şey onun etrafında dönüyor.

– Bunun için paranın mahkûmu değil, hâkimi olmak lâzımdır. Bu da Hâkimler Hâkimi'nin emrine uymakla olur. Tembelliğe kaçmayan bir kanaatle olur.

Cemiyete bir bakın: Niceleri maddî bakımdan alabildiğine imkânlar elde etmiş, fakat hâlâ huzursuz. Kimisi cinnet geçiriyor. Eskiye nazaran zenginlik ve refah seviyesi hayli arttı, ancak buhranlar ve cinnetler daha da fazlalaştı. Âile hayatları târumâr

oldu. Boşanmalar arttı. Yavrular perişan. Bir nesil, âile sıcaklığından mahrum kaldığından, saâdeti sokaklarda arar hâle geldi ve sokakların insafına itildi. Yâni haram-helâl tanımayan, bencil, kapitalist sistem, toplumumuza huzur getiremedi.

İmam-Hatip Lisesi'nde derslerimize gelen hocalarımızdan Nurettin Topçu, bâzen sorardı:

"–Bugünkü insan mı mes'ud, dünkü insan mı mes'uddu?"

Sonra da dünkü insanın ne kadar mes'ud ve huzurlu, buna mukâbil bugünkü insanın ne kadar huzursuz ve acımasız olduğunu madde madde anlatırdı.

– Zenginlik zor imtihan gibi görünüyor efendim.

– Şartlarına göre zenginlik de zor, fakirlik de zor imtihanlardır. Zorluk itibârıyla biri diğerinden daha kolay olmamıştır hiçbir zaman. Dolayısıyla yukarıda söylediklerimizden yola çıkıp da huzur için fakirleşmek gerekir gibi yanlış bir kanaat hâsıl olmasın. Yâni mal ve mülk hakkındaki mes'ûliyetlerimizi ve ilâhî ölçüler ışığında yaşamayı dile getirmek, "o hâlde fakirlik tercih edilmelidir" şeklinde bir yanlış anlamaya sevk etmesin. Bilmeli ki İslâm, insanın zengin olmasını aslâ yasaklamaz. Aksine Kur'ân-ı Kerîm'de 200'den fazla "**İnfâk edin!**" emri geçer ki, bu da bir bakıma insanların infâk edecek kadar zengin olmalarını tavsiye mâhiyetindedir. Ancak bizim üzerinde durmak istediğimiz husus, ilâhî taksimin, yâni kaderin sınırlarını zorlamamak ve zenginlik için her yolu meşrû saymamak noktasıdır. Yâni Cenâb-ı Hakk'ın nasîb ettiği ölçüde helâlinden kazanmak ve infâk edebilme fazîletine erebilmektir.

Zîra dün olduğu gibi bugün de fakir-fukarâ ve gariplere sığınak ve barınak olacak meşrû kazançlı, merhametli, varlıklı insanlara ihtiyaç vardır.

Mesele, maddî refah uğruna gönül huzurunu öldürmemek... İslâm'ın güzellikleri içerisinde meydana gelecek kalp huzuruna kıymamak... Diğergâm bir gönül insanı olabilmek... Asıl ve sonsuz zenginliğin kalbî hayatta olduğunu unutmamak...

– Ticaretle uğraşan ve aynı zamanda büyük bir İslâm âlimi olan Ebû Hanîfe Hazretleri bu konuda bir örnek olarak zikredilebilir mi?

– Elbette. Ebû Hanîfe Hazretleri ki, ilimde olduğu kadar amel-i sâlihte de hakîkaten örnek sîmâlardandır. Hele onun ticaret hayâtındaki ahlâkı ve numûne davranışları, İslâm şahsiyetinin destânî özellikleriyle doludur. Diyebiliriz ki kardeşlik duygularının zayıfladığı, ictimâî huzur ve sükûnun kaybolduğu, kin ve husûmetin çoğaldığı toplumumuzda, Ebû Hanîfe Hazretleri misâli ciddî bir ticâret ahlâkı seferberliğine ihtiyaç vardır. Bunun sayısız örneklerinden birisi şudur:

Ebû Hanîfe Hazretleri, ticaretle geçinen hayli servet sâhibi zengin bir kimse idi. Ancak ilimle meşgul olduğundan, ticârî işlerini vekili vasıtasıyla yürütür, kendisi de yapılan ticâretin helâl dâiresi içinde olup olmadığını kontrol ederdi. Bu hususta o derece hassastı ki, bir defâsında ortağı Hafs bin Abdurrahmân'ı kumaş satmaya göndermiş ve ona:

"–Ey Hafs! Malda şu şu özürler var. Onun için bunu müşteriye söyle ve şu kadar ucuza sat!" demişti.

Hafs da, malı İmâm'ın belirttiği fiyata satmış, ancak ondaki özrü müşteriye söylemeyi unutmuştu. Durumu öğrenen Ebû Hanîfe Hazretleri, Hafs bin Abdurrahmân'a:

"–Kumaşı alan müşteriyi tanıyor musun?" diye sordu.

Hafs'ın, müşteriyi tanımadığını belirtmesi üzerine İmâm, helâl kazancının lekeleneceği endişesiyle, satılan maldan elde edilen kazancın tamamını sadaka olarak dağıttı. İşte onun bu takvâsı, maddî-mânevî ticâretine ziyâdesiyle bereket oldu.

Bir kimsenin temiz gönüllü, ihlâs sâhibi ve ehl-i istikâmet olduğunu anlamak için, onun yaptığı ibâdetlerinden ziyade, o ibâdetleri hangi kalbî seviye ve hâl ile yaptığına bakılmalıdır. Yâni bilhassa davranışlarının, İslâm ahlâkına uygun ve kazancının helâl olup olmadığına dikkat edilmelidir. Bu meyanda Hazret-i Ömer -radıyallâhu anh-, bir kimse medhedildiği zaman, medheden şahsa, üç şeyi sormuştur:

"–Sen onunla hiç komşuluk, yolculuk veya ticâret yaptın mı?"

Muhâtabı üçünü de yapmadığını söyleyince:

"–Öyleyse onu medhetmeyin, çünkü siz onu lâyıkıyla tanımıyorsunuz!" buyurmuştur.

Onun için Süfyân-ı Sevrî -kuddise sirruh-:

"Kişinin dindarlığı, ekmeğinin helâlliği nisbetindedir." buyurmuştur.

Birgün kendisine:

"–Efendim! Namazı birinci safta kılmanın fazîletini anlatır mısınız?" dediklerinde de helâl lokmaya dikkat çekmiş ve:

"–Kardeşim! Sen ekmeğini nereden kazanıyorsun, ona bak! Kazancın helâl olduktan sonra, hangi safta dilersen orada namazını kıl; bu hususta sana güçlük yoktur." cevabını vermiştir.

Ticârette helâlinden kazanmaya dikkat edip, ona haram ka-

rıştırmamanın ehemmiyet ve bereketini, merhum pederim Mûsâ Efendi -kuddise sirruh- şu hâdise ile anlatırdı:

"Gayr-i müslim bir komşumuz vardı. Sonradan müslüman olmuştu. Birgün kendisine hidâyete eriş sebebini sorduğumda şunları söyledi:

«–Acıbâdem'de tarla komşum Rebî Molla'nın ticâretteki güzel ahlâkı vesilesiyle müslüman oldum. Rebî Molla, süt satarak geçimini temin eden bir zâttı. Bir akşam vakti bize geldi ve:

"–Buyurun, bu süt sizin!" dedi.

Şaşırdım:

"–Nasıl olur? Ben sizden süt istemedim ki!" dedim.

O hassas ve zarif insan:

"–Ben farkında olmadan hayvanlarımdan birinin sizin bahçeye girip otladığını gördüm. Onun için bu süt sizindir. Ayrıca o hayvanın tahavvülât devresi (yediği otların vücûdundan tamamen izâlesi) bitinceye kadar sütünü size getireceğim..." dedi.

Ben:

"–Lâfı mı olur komşu? Yediği ot değil mi? Helâl olsun!.." dediysem de Molla Rebî:

"–Yok yok, öyle olmaz! Onun sütü sizin hakkınız!.." deyip hayvanın tahavvülât devresi bitene kadar sütünü bize getirdi.

İşte o mübârek insanın bu davranışı beni ziyâdesiyle etkiledi. Neticede gözümdeki gaflet perdelerini kaldırdı ve hidâyet güneşi içime doğdu. Kendi kendime:

"–Böyle yüce ahlâklı bir insanın dîni, muhakkak ki en yüce bir dîndir. Böylesine zarîf, hak-şinâs, mükemmel ve tertemiz in-

sanlar yetiştiren dînin doğruluğundan şüphe edilemez!" dedim ve kelime-i şehâdet getirip müslüman oldum.»"

– Bunlar, para merkezli bir dünyâda ulaşılamaz davranışlar gibi gözüküyor. Ama yaşanmış pek çok güzel örnekler de var. Son olarak zât-ı âlinizden "Ne yapmalı?"nın cevabını alsak.

–Bu hikmetli kıssalar, helâl kazanç ve haram meselesi hususunda ne kadar titiz ve ihtiyatlı olmamız gerektiğini pek bâriz bir şekilde ortaya koymaktadır. Zîrâ helâl kazanç, takvânın temel esaslarındandır. Buna binâen hadîs-i şerîfte:

"Doğru sözlü, dürüst ve güvenilir tüccar; nebîler, sıddîklar ve şehidlerle beraberdir." buyurulmuştur. (Tirmizî, Büyû, 4)

Çünkü nebîler, sıddîklar ve şehidlerle beraberlik vasfını kazanan gönlü hassas bir tüccar, etrafı için huzur ve berekete vesîle olurken, kendisi için de dünyevî ve uhrevî iki saâdete de mazhariyet elde eder. Ancak dünyâ ihtirâsına mağlup olanlar, bu âlemde saltanat sürer gibi görünseler de, sonsuz âlemin ebedî birer sefîli ve yoksulu olmaktan kendilerini kurtaramazlar.

Ticârette ihtiras ve aldatmaya yönelenleri Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- kendisinden saymamakta, dışlamaktadır. Hadîs-i şerîfte buyrulur:

Birgün Hazret-i Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- çarşıda bir satıcıya uğradı. Önündeki buğday yığınının içine elini daldırdı. Islak olduğunu hissedince:

"–Nedir bu?" diye sordu.

Adam:

"–Yağmur ıslattı ey Allâh'ın Rasûlü!" dedi.

Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

"–Bu ıslak kısmı üstte bırakıp insanların görmesini sağlayamaz mıydın? Aldatan benden değildir…" buyurdu. (Müslim, İman, 164)

Yine Rasûl-i Ekrem -sallâllâhu aleyhi ve sellem- buyururlar ki:

"Her ümmetin bir fitnesi vardır. Benim ümmetimin fitnesi de maldır." (Ahmed bin Hanbel, IV, 160)

"Öyle bir zaman gelir ki, kişi malını helâlden mi, haramdan mı kazandığına hiç aldırış etmez." (Buhârî, Büyû, 7, 23)

"Benden sonra size dünyânın çiçeklerinin (nîmetlerinin) ve ziynetlerinin açılmasından ve onlara gönlünüzü kaptırmanızdan korkuyorum!" (Buhârî, Cihâd, 37; Müslim, Zekât, 121-123)

Bir defâsında da Peygamber Efendimiz ashâb-ı kirâma hitâben:

"...Sizler için fakirlikten korkmuyorum. Fakat ben, sizden öncekilerin önüne serildiği gibi dünyanın sizin önünüze serilmesinden, onların dünya için yarıştıkları gibi sizin de yarışa girmenizden, dünyanın onları helâk ettiği gibi sizi de helâk etmesinden korkuyorum." (Buhârî, Rikâk 7, Cizye 1; Müslim, Zühd 6)

Bu hadîs-i şerîf, tam da günümüzün meselelerini hulâsa eder mâhiyettedir. Hâsılı, hadîs-i şerîflerde işâret edilen gafletlerin fazlaca zuhûr ettiği ve gönüller, haramları terk etmeye çalışsa da, onların gönülleri bırakmadığı günümüzde, helâle riâyet edebilmek, en mühim mesele ve en büyük ibâdetlerden biridir.

Bugün müslüman, kendisini kapitalizmin her türlü şerrinden korumaya çalışmalı, parayı hırs ve ihtiras hâline getirmek-

ten kaçmalı, hangi hâl ve şartlar içinde olursa olsun Allah korkusu, Allah rızâsı, topluma merhamet, İslâm ahlâkı, kul hakkına riâyet, haram-helâl sınırlarını içi boş mazeretlerle çiğnememek gibi sâlih bir mü'minde bulunması gereken özelliklere sâhip olmalıdır…

Günümüzün şartlarında şunu hatırlatmak îcâb eder ki, zayıfa, fakire, sâhipsize ve mâtemlerin içinde yaşayanlara acımak, her insaf ve merhamet sâhibi kalbin duyuşu olmalıdır.

Lâkin esas acınmaya muhtaç bedbahtlar; mazlumdan ziyâde zâlimin vicdânı, saltanat içinde yaşayıp nefislerine esir olanların rûhu, istismar rejimi olan kapitalist sistemde, muhtaçlardan önce gâsıp zenginlerin kirli kalpleridir. Bu gerçek zavallılar, merhamete daha uygundur. Bu acıma ve merhamet ise, onları içine düştükleri kötü hâlden kurtarmanın ve hidâyetlerine vesîle olmanın adıdır.

Peygamber Efendimiz buyurmuşlardır ki:

"Allâh'ım, fayda vermeyen ilimden, ürpermeyen kalpten, doymayan nefisten ve kabûl olunmayacak duâdan Sana sığınırım." (Müslim, Zikir, 73)

"Unutturan fakirlik, azdıran zenginlik... gelmeden evvel, sâlih ameller işlemekte acele ediniz..." (Bkz. Tirmizî, Zühd, 3/2306)

Son hadîs-i şerîfte de buyrulduğu üzere Allâh'ı unutturan fakirlik ve azdıran zenginlik, birbirine muâdil kabûl edilmiştir.

Cenâb-ı Hak, hepimizi ilâhî güzellikler içinde yaşatsın! Her türlü haramdan ve şüpheliden kaçınmayı nasîb eylesin!

Âmîn…

LÜGATÇE

âb-ı hayat: 1. İçene ebedî hayat bağışlayan su. 2. Çok tatlı ve hafif su.

âbid: Çokça ibâdet eden, zâhid.

ahsen-i takvîm: 1. En güzel ve mükemmel şekil. 2. İnsan.

ahvâl (hâl'in çoğulu)**:** 1. Hâller. 2. Oluşlar, durum, vaziyet. 3. Tasavvufta Allah vergisi olan mânevî hâller.

âkıbet: 1. Son, nihâyet, âhir, encâm, netîce. 2. Sonunda.

akîde: İtikad, îman, dînî inanış.

âlâ: 1. Daha çok, en yüksek. 2. Çok iyi, çok güzel, enfes.

alenî: Açıkta, herkesin gözü önünde cereyân eden, açık, meydanda, âşikâr.

âlicenap: 1. Cömert. 2. Şerefli fazîletli kimse.

an'ane: Nesilden nesile aktarılagelen örf, âdet, gelenek.

anafor: 1. Su veya hava akıntısının bir engele çarparak geri dönmesi neticesinde oluşan ters akıntı.

asfiyâ: 1. Samîmî, temiz kalpli, tuttuğu yol doğru olan kimseler. 2. Gerçek dostlar, azizler.

avene: Yardımcılar, arkadaşlar, kötü işte yardımcı olanlar, kafadarlar, yardakçılar.

ayân: Belli, açık, meydanda.

azamet: 1. Büyüklük, ululuk. 2. Kibir, gurur, büyüklenme. 3. Gösteriş, çalım, kurum.

basîret: 1. Kalb ile görme, doğru görüş, uyanıklık. 2. Sezgi, uzağı görme. 3. Firâset, kavrayış.

belâgat: Edebiyat kâideleri ilmi. Söz ve yazıda düzgün, sanatlı ve tesirli ifâde.

bende: 1. Kul, köle, bağlı. 2. İntisâb eden, taraftar.

berekât: 1. Bolluklar. 2. Hayırlar, saâdetler.

beşerî: İnsana has, insanla ilgili.

bey'at (bîat): Devlet reisine sadâkat ve itaati bildiren ve genellikle el tutma sûretiyle yapılan ahitleşme. 2. Bir kimsenin hâkimiyeti tanıma, itaat bildirme.

beyhûde: Boşuna, faydasız, netîcesiz, mânâsız.

beytü'l-mâl: İslâm hukûkunda mâliye hazînesi.

bîgâne: 1. Tanıdık olmayan, yabancı. 2. İlgisiz.

buğz: Düşmanlık hissi, nefret, kin, içten düşmanlık göstermek.

bühtan: Haksız suç isnâdı, iftira.

celâdet: Yiğitlik, kahramanlık, metânet.

celb: 1. Getirme, çekme. 2. Yazılı dâvet.

cemâlî: 1. Allâh'ın cemâl sıfatlarına âit. 2. Mizaç itibâriyle cemâl sâhibi, güzel, lutufkâr, merhametli.

cemâlullâh: Hak Teâlâ'nın sonsuz güzelliği.
cihan-şümûl: 1. Her yanı kaplayan. 2. Dünyâ çapında, dünyâ ölçüsünde.
darb-ı mesel: Geniş tecrübelere dayanan atalar sözü.
dâsitânî: 1. Destan kahramanlarına yakışacak sûrette, kahramanca. 2. Destan ile ilgili.
diğergâm: Başkalarını düşünen.
dirâyet: Zekâ, bilgi, kavrayış.
dûçâr: Giriftâr olmuş, mübtelâ olmuş, tutulmuş.
ebrâr: İyilik yapanlar, hayır işleyenler, temiz ve takvâ sâhibi kişiler.
egoist: Bencil.
ehlullâh: Allah adamı, velî, evliyâ, ricâlullâh.
enfüsî: Nefiste meydana gelen, düşünülmüş şeye nisbetle düşünene, ferdî zihne âit bulunan, subjektif.
erât: Erler, askerler.
evrâd ü ezkâr: Vird ve zikirler, belli vakitlerde düzenli olarak okunan âyet, salevât, zikir ve duâlar.
evveliyet: Öncelik, tekaddüm.
faraza: 1. Farz edelim ki, farz edin ki, tutalım ki, sayalım ki, bilfarz. 2. Söz gelişi.
fârika: Fark ettiren, ayıran, tanıtıcı.
farz-ı ayn: Mükellef olan herkes tarafından mutlaka yerine getirilmesi îcâb eden farz.
fecr: Güneşin doğmaya başlama zamanı, tan vakti, güneş doğmadan önceki alaca karanlık.
fem-i muhsin: İhsan ve bağış menbaı mübârek ağız.
fesâhat: Sözün, kelime, mânâ, âhenk ve sıralama bakımından kusursuzluğu.
fısk u fücûr: 1. Hak yolundan veya hak yoldan çıkma, Allâh Teâlâ'ya karşı nankörlükte bulunup isyân etme. 2. Sefâhate dalma 3. Hâinlik. 4. Dînsizlik, ahlâksızlık.
fikriyât: 1. Fikre âit işler, fikrî işler. 2. İdeoloji, fikir sistemi.
firâset: Anlama, sezme kâbiliyeti.
fütûhât: Fetihler, zaferler.
gâile: 1. Dert sıkıntı, keder. 2. Felâket, musîbet. 3. Uğraştırıcı ve sıkıntılı iş. 4. Muhârebe, savaş.
galat: 1. Yanlış, hata, bozukluk, yanılma. 2. Bir kelime veya kelime gurubunun kâide veya şekil olarak yanlış kullanılması.
galat-ı ru'yet: 1. Göz yanılması. 2. Vukûuna muhâtabın sebeb olduğu kötü bir hâli, nezâketen ona yöneltmeyip kendine izâfe etmek sûretiyle ifâde etmek.
gâsıp: Gasbeden, zorla alan, zorba.
gayr-i ihtiyârî: Elinde olmadan, farkında olmadan.
güzîde: Seçilmiş, seçme, seçkin, mümtaz.
habâset: Kötülük, fenâlık.
hâcet: İhtiyaç, lüzûm, gereklilik, muhtaçlık.
hâdî: 1. Hidâyet eden, doğru yolu gösteren. 2. Öncü, kılavuz. 3. Allah Teâlâ'nın sıfatlarından.
hâdisât: Hâdiseler, olaylar.
hâiz: Mâlik, sâhip, taşıyan.
hak-şinâs: Hak ve hakîkati tanıyan, kabûl eden, doğruya tâbî olan.
halâvet: Tatlılık, lezzet, zevk.
hâlet-i rûhiye: Rûh hâli, insanın psikolojik durumu.
hamâkat: Anlama kıtlığı, bönlük, ahmaklık.

hasenât: İyi işler, iyilikler, hayırlar; sâlih ameller.
hasretmek: 1. Bir şey, kişi veya meseleye has hâle getirme, o yolda sarf etme. 2. Umûmîlikten çıkarma, sınırlama.
haşyet: Korku, korkma. **haşyetullâh:** Allah korkusu.
hâtime: 1. Son, bitiş, nihâyet. 2. Bir eserin sonuç kısmı, sonsöz.
haysiyet: Değer, kıymet, itibar, şeref.
hazarât: Hürmet ifâde etmek üzere büyüklere verilen ünvan olan "Hazret" kelimesinin çoğulu,
hilkat: Yaratılış.
hissiyât: Hisler, duyuşlar.
hiyerarşi: Rütbe sırası, alttan üste doğru rütbe ve mevkî sıralaması düzeni, silsile-i merâtib.
hodgâm: Kendini düşünen, hodbin, bencil.
husûmet: 1. Düşmanlık. 2. Zıddiyet, karşıtlık. 3. Hasımlık, hasım olma hâli.
huşû: Allâh'a karşı korku ve sevgi ile boyun eğme; bu duygu ile meydana gelen hâl.
ibtidâî: 1. İlkle, başlangıçla ilgili. 2. Basit, primitif. 3. Ham, işlenmemiş.
ihdâs: Meydana getirme, ortaya çıkarma.
icâbet: Dâvete gitme, uyma, isteği kabul etme.
ifrat: Aşırılık, haddi aşmak.
ifsat: Fesat çıkarma, bozma, karıştırma.
iğvâ: Azdırma, yoldan çıkarma, ayartma.
ihyâ: 1. Yeniden hayat kazandırma, canlandırma, uyandırma, diriltme, güçlendirme, tâzeleme, onarma, şenlendirme, îmâr. 2. Bir geceyi veya zamanı ibâdetle geçirme.
ikâme: 1. Oturma. 2. Kaldırma, ayakta durdurma. 3. Meydana koyma.
ikbal: 1. Baht, tâlih. 2. Birine doğru dönme. 3. İşlerin yolunda gitmesi. 4. Arzu, istek.
îlâ-yı kelimetullâh: Allâh'ın birliğini îlân etme, İslâmiyeti yüceltme.
ilkâ: 1. Koyma, bırakma, atma. 2. Telkin etme, ilhâm etme.
illet: 1. Hastalık. 2. Sakatlık, bozukluk. 3. Sebep.
iltica: 1. Sığınma, barınma. 2. Güvenme, dayanma.
imtiyaz: 1. Başkalarına tanınandan fazla hak ve imkân tanıma, istisnâ. 2. Fark, ayrıcalık, üstünlük. 3. Bir iş konusunda sadece bir kuruluşa veya kişiye verilen ruhsat.
in'ikâs: Akislenme, yansıma.
inkişâf: 1. Açılma. 2. Büyüme, gelişme. 3. Meydana çıkma. 4. Mânevî bir sırrın veya hâlin görünmesi.
insicam: Düzgün gidiş, uyumluluk.
intibâh: 1. Uyanma, uyanıklık. 2. Göz açıklığı.
irtikâb: Kötü, fenâ, günah teşkil edecek bir şey yapma.
îsâr: Kendisi muhtaç olduğu hâlde nefsinden ferâğat edip bir başkasını tercîh etme.
istiâb: 1. İçine alma, içine sığma. 2. Tutma, kaplama.
istiğfâr: Allah -celle celâlühû-'dan günahlarının bağışlanmasını istirhâm etme, "estağfirullâh" diye tevbe etme.
istihdâm: Hizmete alma, bir işte çalıştırma.

itâb: Paylayıp azarlama, tersleme.
îtidâl: 1. Aşırı olmama, orta hâlde bulunma. 2. Yumuşaklık. 3. Eşit olma, dengeleme.
îtimâd: 1. Güven, emniyet. 2. Dayanma, istinâd etme.
îtiyad: Âdet hâline getirme, alışma, alışkanlık.
ittibâ: Tâbî olma, uyma, ardı sıra gitme.
ittihâz: 1. Kabul etme, sayma, tutma, addetme. 2. Edinme, alma. 3. Kullanma.
ittikâ: Allah korkusuyla günahlardan kaçınma.
iz'aç: Tâciz etme, can sıkma, tedirgin etme.
iz'an: 1. Anlayış, kavrayış, akıl. 2. İtaat, söz dinleme, boyun eğme. 3. Terbiye, edep.
izâfe: 1. Yakıştırma, bağlama. 2. Katma, ekleme.
izâr: Belden aşağıya mahsus örtü, peştemal.
kâbına varılmaz: Topuğuna bile ulaşılamaz yücelikte olan, erişilmez derece ve üstünlük.
kâim: 1. Kıyâmda olan, ayakta duran. 2. Bir kişinin yerini tutan, yerine geçen. 3. Bir şeyi mümkün kılan sebep.
kâl: Söz, laf, söz dizisi.
kalb-i selîm: Temiz gönül, fıtrî sâfiyeti bozulmamış kalp.
kâm: 1. Merâm, arzu, emel, istek. 2. Damak. 3. Lezzet, zevk.
kamerî: Ayla ilgili, aya ait, aya has.
kapitalizm: Sermâye sahiplerinin iktisâdî sahada serbest faâliyet etmeleri esâsına dayanan sistem, sermâyedarlar rejimi.
kâşâne: 1. Yuva, ev. 2. Büyük, süslü ve gösterişli bina, köşk.
kemâl: Olgunluk, yetkinlik, tamlık, kusursuzluk, eksiksizlik.
keyfiyet: 1. Bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, nitelik, kalite. 2. İş, hâdise.
kezâ: Böyle, aynı şekilde.
lâyıkı vechile: Lâyık olduğu şekilde, gerektiği gibi.
lebbeyk: Buyurun, emredin efendim.
letâfet: 1. Latîflik, hoşluk. 2. Güzellik. 3. Nezâket. 4. Yumuşaklık.
lisân-ı hâl: Hâl dili.
mağfiret: Allâh Teâlâ'nın, kullarının günahlarını afvetmesi, ilâhî merhamet, gufrân, yarlığama.
mağmûm: Gamlı kederli, tasalı.
mahviyet: 1. Beşerî ve dünyevî noksanlıklardan kurtulma hâli. 2. Tevâzû.
maîşet: 1. Yaşayış, geçim. 2. Geçinmek için gerekli şey.
mâlâyânî: Mânâsız, faydasız, boş söz.
mâlûl: İlletli; kendisinde bir hastalık bulunan.
manzûme: 1. Sıra, dizi, takım. 2. Vezinli kâfiyeli söz veya yazı.
maraz: Hastalık, dert, belâ, dayanılması güç durum.
mâverâî: Öteye âit, öteki âlemle ilgili.
mazhariyet: Mazhar olma hâli, nâil olma, kavuşma, şereflenme.
meccânen: Ücretsiz, karşılıksız, bedava.
medh ü senâ: Övme, iyilik ve güzelliklerini anlatma, sitâyiş.
mefhum: Sözden çıkarılan mânâ, kavram.
mefhûm-ı muhâlif: Bir sözün zıddından çıkan mânâ.
meknûz: Yere gömülü, hazînede saklı.

melâhat: Güzellik, şirinlik, tatlılık.
melekût: 1. Saltanat, hükümdarlık, padişahlık. 2. Melekler ve ruhlar âlemi. 3. Melekler ve ruhlar, semâvî şeyler.
me'lûf: Alışmış, uyum sağlamış, huy hâline getirmiş, ünsiyet peydâ etmiş.
meneviş: Bâzı parlak mâdenler, cam ve kumaş üzerinde görülen renk dalgalanması.
menfî: 1. Olumsuz, müsbetin zıddı. 2. Nefyolunmuş, sürülmüş, sürgün edilmiş. 3. Negatif.
menfur: Nefret uyandıran, tiksinti veren, iğrenç.
mesâbe: Değer, hüküm, derece, mertebe, misil.
mevcudât: Bütün varlıklar, yaratılmış şeylerin tamâmı, kâinât.
meziyet: Bir kimseyi başkalarından ayıran ve yücelten vasıf, üstünlük, değerlilik, yüksek karakter.
miyâr: 1. Kıymetli madenlerin ayar ölçüsü. 2. Bir şeyin kıymet ve saflık derecesini gösteren âlet. 3. Ölçü.
muâdil: Eşit, denk.
muâheze: 1. Çıkışma, azarlama 2. Târiz, tenkit.
muâmelât: Muâmeleler, davranışlar; iş, alışveriş vs. sûretiyle yaşanan her türlü beşerî münâsebet.
muayyen: 1. Tâyin edilmiş, belli, belirli. 2. Kararlaştırılan.
mûcib: 1. Îcâb eden, lâzım gelen, gereken, gerektiren. 2. Sebep, vesîle.
Mudil: 1. İdlâl eden, dalâlete düşüren, baştan çıkaran, doğru yoldan saptıran. 2. Müstahakkını dalâlete sevk eden Allâh'ın sıfatlarından.
mufassal: Tafsîlâtlı, detaylı, ayrıntılı.
muhaddis: 1. Hadis âlimi. 2. Hadis nakil ve rivâyet eden kimse.
muhsin: İhsân eden, iyilik eden, hayırsever.
mukarrabîn: Yakın olanlar, Cenâb-ı Hakk'a yakın bulunanlar.
mukâvemet: Karşı koyma, karşı durma, direnme, dayanma, karşı tarafın irâdesine boyun eğmeme.
muktedir: İktidarlı, güçlü, kuvvetli, elinden iş gelir.
muktezâ: 1. İktizâ eden şeyler, gerekenler. 2. Sonuçlar.
murâkabe: 1. Bakma, göz altında bulundurma, kontrol. 2. Kendi iç âlemine bakma, tefekküre dalıp kendinden geçme.
muvâfık: Uygun, yerinde.
muvâzene: İki şeyin eşit olma hâli, denk, denklik.
mücâhede: 1. Mücâdele, çaba, gayret. 2. Kişinin nefsin istemediklerini yapmak sûretiyle kendini terbiye etmesi, nefs ile savaşma.
mücrim: 1. Günahkâr. 2. Kabahatli, suçlu.
müdâfî: Savunan, direnen.
müessir: 1. Tesir eden, eser bırakan. 2. Hüzün veren, kederlendiren, dokunaklı. 3. Sözü geçen, hükmü yürüyen.
mükerrer: İki veya daha fazla yapılmış, tekrarlanmış.
mülâkat: Görüşmek, konuşmak, buluşmak.
mülkiyet: Sâhiplik, mülk sâhipliği.
mümâsil: Benzer, andırır.
münevver: 1. Işıklı, aydın, parlak. 2. Tenvir edilmiş, aydınlanmış. 3. Bilgili, kültürlü kimse, ziyâlı.
münezzeh: 1. Muhtaç olmayan. 2. Arınmış, berî, sâlim.

münzevî: İnzivâya çekilmiş olan, herkesten uzaklaşıp bir köşeye çekilmiş bulunan.
müreffeh: Refah içinde yaşayan, her türlü ihtiyacı karşılanmış olan, bolluk içinde olan.
müsâmaha: Göz yumma, hoş görme, aldırmama.
müsâvî: Eşit, denk, birinin ötekinden farksız olması, aynı hâl ve derecede olan.
müsebbib: 1. Sebep olan, ortaya çıkmasına yol açan, meydana getiren. 2. İcâd eden, düzenleyen, yapan.
müstağnî: 1. Minnetsiz, ihtiyâcı olmayan. 2. Tenezzül etmeyen. 3. Tok gözlü, kanâatkâr. 4. Nazlı davranan.
müstahak: Bir şeyi, bir karşılığı hak etmiş kişi.
müstakbel: 1. Önde bulunan, ileride. 2. Gelecek zaman, gelecekte olacak bulunan.
müstakîm: 1. Doğru, düz. 2. Ahlâklı, nâmuslu
müstefîd: İstifade eden, fayda elde eden, kazanan.
müşâhede: 1. Bir şeyi gözle görme. 2. Mânevî seyir.
müşahhas: 1. Şahıslandırılmış, cisimlendirilmiş, şekillendirilmiş. 2. Gözle görülüp, elle tutulur hâlde bulunan.
mütâlaa: 1. Bir konuda karar verebilmek için iyice düşünme. 2. Rey, mülâhaza. 3. İyice düşünülerek verilen karar.
müttakî: Allah korku ve sevgisiyle günahlardan sakınan.
mütebessim: Tebessüm eden, hafif bir şekilde gülümseyen.
müyesser: 1. Kolay olan, kolaylıkla gerçekleşen. 2. Nasîb olan. 3. Kolaylaştırılmış.
müzeyyen: Tezyîn edilmiş, bezenmiş, süslenmiş, donanmış, tezyinatlı, süslü.
nâçiz: 1. Kıymetsiz, hiç hükmünde, ehemmiyetsiz. 2. Âciz, hakîr.
nahif: Zayıf, ince, kırılgan.
nâmütenâhî: Sonsuz, uçsuz bucaksız.
nasibdâr: Nasîbi olan, nasîb almış, nasipli, hissedâr.
nazargâh-ı ilâhî: Cenâb-ı Hakk'ın nazar kıldığı yer.
nazariye: Görüş, düşünce, teori.
nâzil: Nüzûl eden, yukarıdan aşağı doğru inen.
nedâmet: Pişmanlık.
nefsânî: Kin, garez, husûmet ve gizli düşmanlıkla ilgili, nefsin hevâ ve heveslerine âit.
nehy: 1. Yasak etme. 2. Dinen yasak olan şeylerden menetmek.
nemâ: 1. Artma, çoğalma, büyüme. 2. Paranın kazancı, fâiz.
neşv ü nemâ: Yetişip büyüme, sürüp çıkma.
neşve: Sevinç, keyif, mutluluk sarhoşluğu. (Dilimizde galat olarak "neş'e" şeklinde kullanılmaktadır.)
nezâret: 1. Bakma, görme, seyretme, bakış. 2. Gözetme, yoklama, muâyene, kontrol. 3. İdâre.
nezd: Bir makâmın yanı, katı, huzûru.
nisâb: 1. Bir şeyin aslı. 2. Sınır, işâret. 3. Mikdar, hisse. 4. Yeter derece, yeterli sayı. 5. Fıkıhta şer'î olarak zengin sayılmanın sınırı ve ölçüsü, zenginliğin asgarî sınırı.
nisyan: Unutma, hatırlamama, akla gelmeme.

nusret: 1. Yardım. 2. İlâhî yardım. 3. Üstünlük, zafer, muzafferiyet, galebe.
nüzûl: Yukardan aşağıya inme.
perverde: Beslenmiş, terbiye ile yetiştirilmiş, büyütülmüş.
râfızî: 1. Terk eden, ayrılan. 2. Ehl-i sünnete aykırı akîde veya fikir sâhibi olan kimse, şiîliğin aşırı kollarından herhangi birine mensup bulunan kişi.
râm olmak: İtâat etmek, boyun eğmek, kendini başkasının emrine bırakmak.
râyiha: Güzel koku.
rikkat: 1. İncelik, yufkalık. 2. İncelik, nezâket.
risâlet: 1. Rasûllük, peygamberlik, nebîlik. 2. Bir kimse veya tarafın sözünü diğer tarafa tebliğ etme. 3. Elçilik.
riyâzat: Az yiyip, az uyuma ve sürekli ibâdet ederek nefsi terbiye etme, nefsin arzularına karşı kendini tutarak, dünya zevklerinden el çekmek sûretiyle nefsi kırma demek olan riyâzet'in çoğuludur.
rubâî: 1, 2 ve 4. mısrâları kâfiyeli, aruzun belli kalıplarıyla yazılan 4 mısrâlı şiir, terâne, dübeyt.
rûhâniyet: 1. Rûha âit mânevî atmosfer, rûhu takviye eden mânevî hâller. 2. Vefât etmiş olan bir şahsiyetin devâm eden mânevî kuvveti.
sa'deyk: Huzur ve saâdet üzere ol, mânâsına gelen bir duâ ve temennî ifâdesi.
sâdık: 1. Doğru, hakîkî, sahte olmayan. 2. Sadâkatli, samîmî, bağlı.
sâik: 1. Sevk eden. 2. Husûsî sebep. 3. Âmil.
salâhiyet: Bir şeyi yapmaya izni ve hakkı olma, bir işi yapma veya yapmama gücüne sâhip olma, yetki.
salât: 1. Namaz. 2. Duâ. 3. Peygamber Efendimiz'in ismi zikredildiğinde yapılan duâ.
sâlih: 1. Yarar, yakışır; elverişli, uygun. 2. Salâhiyeti bulunan, yetkili. 3. Dinin emir ve yasaklarına uyan, iyi ahlâk sahibi, müttakî.
Sâni-i mutlak: 1. Allah. 2. Yaratan, san'at eseri olarak meydana getiren.
sefahat: 1. Zevke, eğlenceye, süse aşırı derecede düşkünlük. 2. Malını alabildiğine israf ederek kullanmak.
sehâvet: Cömertlik, kerem.
sehl-i mümtenî: En zor mânâları kolayca ve rahatça ifade etmek.
selâmet: 1. Dert, sıkıntı, kusur, noksanlık vb. şeylerden uzak ve emin olma. 2. Hayırlı son. 3. Kurtuluş, halâs. 4. Doğruluk, sâlimlik.
selîm: 1. Temiz, samîmî. 2. Kusuru, noksanı olmayan, sağlam, doğru. 3. Tehlikesiz, zararsız.
semâvât: Gökler.
serzeniş: Başa kakma, çıkışma, azarlama, sitem.
sevk-i tabiî: İçgüdü.
seyyid: Efendi, bey, ileri gelen, baş. **seyyide:** Aynı kelimenin hanımlar için söylenen şekli.
sıdkıyet: Doğruluk, hâlislik, temiz kalplilik.
sıfât-ı ilâhiyye: Allâh'ın sıfatları.
sıklet: 1. Ağırlık, yük. 2. Sıkıntı.
sıla-i rahim: Akrabayı ve yakınları ziyaret etme, hâl hatır sorma ve yardımda bulunma.

sırât-ı müstakîm: 1. Allâh -celle celâlühû-'ya ulaştıran dosdoğru yol. 2. Sırat köprüsü; üstünden geçip cennete gitmek üzere cehennemin üzerine kurulacak olan çok dar ve güç geçilir köprü.
sirâyet: Birinden diğerine geçme, bulaşma.
suâl: Soru.
sulbî: Soy ve zürriyetle ilgili.
sûret-i hak: Zâhiren doğru ve samîmî görüntü.
süflî: 1. Aşağıda olan, aşağılık. 2. Kötü ve pis kıyâfetli, hırpânî.
şâyan: Uygun, münâsip, yaraşır, lâyık.
şefâat-i uzmâ: Peygamber Efendimiz'in kıyâmette mü'minlere umûmî şefâati.
şecaat: Yiğitlik, cesurluk, korkusuzluk, kalb temizliği.
şehâdetnâme: 1. Bir mektebin bitirildiğine dâir verilen kâğıt, diploma. 2. Tasdîknâme. 3. Ruhsat, ruhsatnâme.
şehvânî: Şehvetle ilgili, şehvete âit; şehvet uyandıran.
şi'riyyet: Şiire âit, şiire has özellik.
şümûl: İçine alma, kaplama.
taassup: Aşırı taraftarlık, körü körüne bağlılık.
tâat: Allâh'ın emirlerini yerine getirme, ibâdet.
tabiat-ı asliye: Aslî karakter, yaratılıştan gelen huy, âdet, fıtrat.
tâdil-i erkân: Gereklerini uygun biçimde yerine getirme.
tahakkuk: Gerçekleşme, meydana gelme, kesinleşme.
tahassüs: Hislenme, duygulanma.
tahayyül: Tasavvur etme, hayalde vücûd verme, zihinde canlandırma.
tahdîd: Hudut tâyin etme, sınırlama, kısıtlama.
takvâ: Allâh'tan korkma, Allâh korkusuyla dînin yasaklarından kaçınma.
tamâ: 1. Hırs, açgözlülük. 2. Şiddetle isteme, ifrat derecesinde olan arzu.
tarâvet: Tazelik, körpelik.
tasadduk: Sadaka verme.
tasallut: Musallat olma, sataşma, başına ekşime.
tasavvur: 1. Zihinde canlandırma, tahayyül etme, göz önüne getirme. 2. Yapılmasını düşünme.
tasfiye: Saf hâle getirme, arıtma.
tavsîf: Özelliklerini sayma, vasıflandırma.
tazarrû: Tevâzû ve huşû ile Allâh'a yalvarma.
tâzîm: Hürmet, saygı, yüceltme.
te'lif: 1. Uzlaştırma, bağdaştırma; alıştırma. 2. Eser yazma, toplama, düzenleme. 3. Yazılmış, ortaya konulmuş eser.
teb'a: 1. Bir devletin idaresi altında bulunanlar, tâbî olanlar. 2. Halk, ahâli.
tebârüz: Belirme, görünme, bârizleşme.
tebrie: Temize çıkarma, şüphe ve zandan kurtarma.
tecerrüd: 1. Her şeyden vazgeçip sâdece Allâh'a yönelme. 2. Sıyrılma, soyunma.
tecessüs: 1. Bir şeyin iç yüzünü araştırıp sırrını çözmeye çalışma. 2. Merak.
tedârik: Hazırlama, elde bulundurma, sağlama.
tedebbür: Sonunu, hakîkati düşünme.

teessür: Üzüntü, karamsarlık.
tefekkür-i mevt: Ölümü düşünmek.
tefrit: Aşırı derece ihmâl ve gevşeklik gösterme.
tekâmül: Basamak basamak meydana gelen değişme, şekil değiştirme ve gelişme, kemâle erme, olgunlaşma.
tekerrür: Yine olma, tekrarlama.
tekrîm: Saygı gösterme, yüceltme, ululama.
telâkkî: 1. Anlayış, görüş. 2. Şahsî anlayış, şahsî görüş.
temâşâ: 1. Bakıp seyretme. 2. Gezme.
temâyül: 1. Bir tarafa doğru eğilme, meyletme. 2. Bir şeye taraftar olma, ilgi duyma.
temâyüz: Kendini gösterme, sivrilme.
terakkî: 1. Artma, ilerleme, yükselme. 2. Daha iyi hâle gelme.
terettüb: 1. Sıralanma, sırası gelme, sırasında olma. 2. Âid olma, îcâb etme, gerekme. 3. Düşme (bir iş, birinin üzerine).
teselsül: Ard arda gelme, birbirini tâkip etme, zincirleme.
teşbih: Benzetme, kıyaslama.
teşehhüd: Namaz sırasında tahiyyât okuma ve bu duâyı okuyacak kadar oturma.
teşmil: Şümullendirme, yayma, genişletme.
teşne: 1. Susuz, susamış. 2. Arzulu, istekli, hevesli.
tevcih: 1. Belli bir yöne döndürme, çevirme. 2. Bir kimseye hitâb etme. 3. Açıklama, tefsîr etme.
tevdî: 1. Emânet etme. 2. Teslîm etme.
tevfik: 1. Allah'ın yardımı. 2. Kulun istek veya fiillerinin Allah'ın takdîrine uygun düşmesi.
tevzî: 1. Dağıtma. 2. Herkese payına düşeni dağıtma, üleştirme.
tevziât: Herkese payına düşeni dağıtma, üleştirme işleri.
teyakkuz: Uyanma, uyanık bulunma.
te'yîd: Doğrulama, destekleme.
tezkiye: Nefsi, her türlü kötü sıfatlardan ve menfî temâyüllerden temizleme, aklama ve güzel ahlâk ile tezyîn etme.
tezyîn: Ziynetlendirme, süsleme.
ucub: Kendini beğenmişlik, kibir ve gurur.
ukbâ: Âhiret.
umde: 1. Dayanılacak, güvenilecek şey. 2. Prensip.
üsve-i hasene: İmtisâl nümûnesi, en güzel örnek şahsiyet Hazret-i Muhammed (sav).
vakâr: 1. Ağırbaşlılık, haysiyetini koruma, temkin. 2. Sabır. 3. Heybet.
vasat: 1. Orta. 2. Ara. 3. İçinde bulunan durum veya çevre, muhit.
vâsıl olmak: Varmak, kavuşmak, ulaşmak.
vukûfiyet: Derinlemesine anlama, bilme, haberli olma.
ye's: Ümitsizlik, karamsarlık.
zâfiyet: Zayıflık, dermansızlık.
zâhid: Zühd sâhibi, harama düşme endişesiyle şüpheli şeylerden bile kaçınan, Allah korkusuyla dünya nîmetlerinden el çeken.
zebûn: 1. Zayıf, argın. 2. Güçsüz, kuvvetsiz, mecalsiz, dermansız. 3. Bîçâre, zavallı, düşkün. 4. Üzgün.
zirâ': Arşın.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 5

ÖYLE BİR RAHMET Kİ... 11
- Ümmetine Düşkünlükte Allah Rasûlü (s.a.v.) 13
- Tevâzûda Allah Rasûlü (s.a.v.) 16
- Cömertlikte Allah Rasûlü (s.a.v.) 17

YÜCE AHLÂK ÖLÇÜLERİ - 1 27

YÜCE AHLÂK ÖLÇÜLERİ - 2 43

YÜCE AHLÂK ÖLÇÜLERİ - 3 55

EHL-İ BEYT MUHABBETİ 71
- Muhabbet ve Dostluk 71
- Ehl-i Beyt 72
- Selman Bizdendir 74
- Ehl-i Beyt Terbiyesi 76
- Ehl-i Beyt'e Muhabbet 81
- Gökleri Titreten Cinayet 83

HAZRET-İ EBÛ BEKİR -radıyallâhu anh- (632-634) 87
- Hulefâ-i Râşidîn 88
- Hazret-i Ebû Bekir -radıyallâhu anh- 88

Ebû Bekir Bendendir, Ben de Ondanım 90
Nebevî Esrârın En Yakın Mahremi 91
Sarsılmaz Bir Îman Kalesi 93
Tevâzû ve "Hiçlik" İklîmi 94
Muvâzene ve Îtidâl Numûnesi 96
Hazret-i Ebû Bekir'den Hikmetli Sözler 97

HAZRET-İ ÖMER -radıyallâhu anh- (634-644) 103
Zühd ve İstiğnâ 105
Allah Rasûlü'ne Muhabbeti 107
Ömeru'l-Fârûk -radıyallâhu anh- 108
Âyînesi İştir Kişinin... 109
Kur'ân ile Yücelmiş Bir Ömür 110
Hazret-i Ömer'den Hikmetli Sözler 112

HAZRET-İ OSMAN -radıyallâhu anh- (644-656) 119
Zi'n-Nûreyn 119
Hayâ Âbidesi 120
Allah Rasûlü'nün Kabûl Edilmediği
Bir Yerde Ben de Yokum!.. 123
Sehâvet Güneşi 124
Kur'ân Âşığı 128
Zühd ve Tevâzû 128
Mazlum Şehîd 129
Hazret-i Osman'dan Hikmetli Sözler: 131

HAZRET-İ ALİ -radıyallâhu anh- (656-661) 137
Cömertlerin Sultânı 138
Allâh'ın Gâlip Arslanı 142
Kâbe'den Kûfe Mescidi'ne... 145
Hazret-i Ali'den Hikmetli Sözler 147

TOPLUM ve İDÂRECİLER 155

HAK ve ADÂLET - 1 171
Adâlette Af Fazîleti... 174
Adâlet, İstihkâk ile Kâimdir!.. 177

HAK ve ADÂLET - 2 185
Adâletin Zıddı, Zulümdür... 186
Adâlette En Güzel Örnek 188
Kızım Fâtıma Bile Olsa... 189
Hakkı Tutup Kaldırmak 191
Adâleti Yanıltmak: Cehennemden Bir Pay..... 192
Evlâtlar Arasında Adâlet..... 193
Hakkı Titizlikle Tevzî Edebilmek 194
Zulüm ve Haksızlığa Karşı Durmak 198

MES'ÛLİYET 203
Kendinizi Tehlikeye Atmayın!.. 211
Ameline Güvenme!.. 214

EMÂNET ŞUURU 219

TEFEKKÜR 235
Nefsânî ve Rûhânî Tefekkür 235
Rûh İnkişâfı 236
Allah Rasûlü'nün Tefekkür Hayâtı..... 239
Âmâ Bir Sahâbînin Tefekkür Derinliği..... 241
Hayat ve Kâinâtı Tefekkür ile Okumak..... 242
Hikmetle Derinleşme Yolu: Tasavvuf 243
Tefekkür-i Mevt..... 244

Hz. Mevlânâ'dan HİKMET PARILTILARI 249
Sabır ve Tahammülde Edeb 253
Allâh'a Yaklaşmaya Vesîle Arayın!..... 255
Nefis Tezkiyesi..... 257

Kalbin Kanseri: İhtiras 259
Kalbin Devâsı, İki Cihan Saâdeti: İnfak..... 261

RAMAZÂN-I ŞERÎF..... 265
Kur'ân ve Ramazan..... 266
Hayat Nîmetinde Ramazan Fırsatı..... 268
Oruca Sarıl..... 269
İhlâs ile Kulluk 273
Kadir Gecesi..... 276
Bayram 278

İSRAF -1- 283
a. Îman ve Îtikadda İsraf..... 285
b. İbâdette İsraf 289

İSRAF -2- 297
Zamanda İsraf..... 298

İSRAF -3- 311
İlimde İsraf 311
İSRAF -4- Ahlâkî Kıymetlerde İsraf..... 327
İSRAF -5- Tefekkürde İsraf..... 343
İSRAF -6- Maîşet Temini ve İnfakta İsraf 359
İSRAF -7- Sağlıkta ve Yeme-İçmede İsraf..... 373
İÇİ BOŞ MÂZERETLERLE HELÂL-HARAM SINIRI ÇİĞNENMEMELİ..... 389

LÜGATÇE..... 404

Mü'minler birbirlerini, farklı bedenlerde olsalar da tek yürek hâlinde yaşayan bir vücûdun uzuvları gibi telâkkî etmeye mecburdurlar. Bir uzvun acısını bütün bir vücut hissettiği gibi, din kardeşlerinin ıztırâbını duymak, bütün mü'minler için bir vicdan imtihânıdır.

Zîrâ Cenâb-ı Hak, insanları birbirine muhtaç bir hâlde yaratmıştır. Toplumda güçlüler-kuvvetliler olduğu gibi; zayıflar, sakatlar ve muhtaçlar da dâimâ mevcut olacaktır. Kendimize sormalıyız: "Cenâb-ı Hak bu insanları niye muhtaç olarak yarattı?" Cevâbıysa mâlum: "Muhtaç olanlar, muhtaç olmayanlar için ilâhî bir emânet ve kıyâmet mesûliyetidir."

Allah Rasûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- de, mü'minlerin birbirlerine karşı büyük mes'ûliyetlerinin bulunduğunu, bir duvarın tuğlaları gibi birbirine kenetli olmaları gerektiğini, en basitinden, hissiyat derinliği ve diğergâmlık itibârıyla, komşusu açken tok uyumanın İslâm ahlâkıyla bağdaşmadığını, velhâsıl mü'minlerin birbirini yıkayan iki el gibi birbirlerine emânet olduğunu bildirmiştir.

